

T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**MEHMED TEVFİK: MEVLİD-İ ŞERİF
(İNCELEME-METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlknur YILDIZ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK

Bilecik, 2018

10126362

T.C.

**BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**MEHMED TEVFİK: MEVLİD-İ ŞERİF
(İNCELEME-METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlknur YILDIZ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK

Bilecik, 2018

10126362

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSIS Belge No	DFR-172
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	03.01.2017 / 28
Revizyon Tarihi	
Revizyon No'su	00
Toplam Sayfa	1

Öğrencinin Adı Soyadı: İLKUĞUR YILDIZ
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Yüksek Lisans
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK
Tezin Özgün Adı : Mehmed Teyfik : Mevlid-i Şerif (İnceleme - Metin)
Tezin İngilizce Adı : Mehmed Teyfik : Mevlid-i Şerif (Text - Textual Study)

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 27 / 06 / 2018

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK

Üye: Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR

Üye: Dr. Öğr. Üyesi BENYAMİN AYGİÇEĞİ

Üye:

Üye:

İmza

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / 20.... tarih ve sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BEYAN

“*Mehmed Tevfik: Mevlid-i Şerif (İnceleme-Metin)*” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlâk kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyân ederim.

İlknur YILDIZ

27.06.2018

ÖN SÖZ

Hazreti Muhammed Mustafâ'ya (a.s.v.) duyulan derin sevgi ve saygının tezâhuru olarak edebiyatımızda na't, sîre, hilye, Mi'râciyye, kırk hadîs, mu'cizât gibi birçok edebî tür teşekkül etmiştir. Mevlid-i Şerîfler de bu türden müstakil eserlerdir. XV. asırda Süleyman Çelebi tarafından telîf edilen *Vesiletü'n-Necât* ise Türk edebiyatındaki mevlid metinleri arasında mustesnâ bir yere sahip zirve eserlerdendir.

Resûlullah'ın şöyle buyurdıkları rivâyet edilmiştir: “Sizden biriniz, beni anne-babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe (tam anlamıyla) iman etmiş olmaz” (B15 Buhârî, İmân, 8).

Türk edebiyatında sehl-i mumteni' şâheseri olarak tavsîf edilen *Vesiletü'n-Necât* müellifi Süleyman Çelebi tarafından, işâret edilen hadîs-i şerîf mûcibince, muhabbetle kaleme alınmış olmalıdır ki, asırlardır okunan ve dinlenen bir “mevlid” yazmak ve bu vâdide yazılacak eserlerin ekseriyetinde hissedilecek kuvvetli bir nefes olmak kendisine nasîp olmuştur. Muallim Mehmed Tevfik Efendi'nin *Mevlid-i Şerîf*¹ isimli eseri de bu kâbildendir. Türk edebiyatında sayıları iki yüze yaklaştığı zikredilen mevlid müellifi diğer şâirler gibi Mehmed Tevfik de bu türde eser vermiş ve hayırla yâd edilmeyi temenni etmiştir.

Mevlid-i Şerîf üzerine yaptığımız bu çalışma, eseri çeşitli yönlerden incelemek, müellifini tanıtmak ve nihâ'î olarak araştırmacıların istifâdesine sunmak gâyelerine mââtûftur.

Mevlid-i Şerîf'in “Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'nin fî 26 Safer sene 314 ve fî 25 Temmuz sene 312 târîhli ve 279 numaralı ruhsatnâmesiyle Sultân Bayezîd Kütüphânesi tahtında Ârif Efendi Matba'ası'nda tab' olunan” neşri üzerinden gerçekleştirdiğimiz bu çalışma, giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde “mevlid” mefhûmu üzerinde durulmuş, İslâmî edebiyatta mevlid türü ile ilgili bilgi verilmiştir.

¹ Eserin ismi gerek matbû nüshada, gerekse arşiv belgelerinde “*Mevlûd-i Şerîf*” şeklinde imlâ edilmiştir ancak; “mevlûd” kelimesi yeni doğmuş çocuk (el-Vânî, 2013: 1641; Sâmî, 1317: 1433; Nâcî, 2009: 419; Devellioğlu, 2005: 636; Yeğin, 2003: 424) anlamına geldiği için eserin ismi “*Mevlid-i Şerîf*” olarak zikredilecektir.

Birinci bölümde, arşiv belgeleri hâricindeki diğer kaynaklarda şahsına dâir ma'lûmâta ulaşamadığımız Mehmed Tevfik Efendi'nin hayatı, arşiv kayıtlarında yer alan belgeler delâleti ma'rifetiyle anlatılmıştır.

İkinci bölümde Muallim Mehmed Tevfik Efendi'nin *Mevlid-i Şerîf* isimli eseri, yazılış süreci, yazılış sebebi, bölümleri, takdîm edildiği kişi gibi özellikleri yönünden değerlendirilmiştir. Eserin ritim ve âhenk husûsiyetleri tedkîk edilmiş; eser, dil ve ifâde özellikleri vechesinden ele alınmış; eserin kaynakları ve eserde yer alan deyimler tespit edilmeye çalışılarak, muhtevâ üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde *Mevlid-i Şerîf*'in transkripsiyonlu metni sunulmuştur.

Tezin yazılması aşamasındaki değerli katkıları için danışman hocam Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK'a; üzerinde çalışılacak metin ve arşiv araştırmaları husûsunda yol gösteren Dr. Öğretim Üyesi Mustafa ÖZKAT'a; Hadîs-i Şerîf metinleri ve araştırma yöntemleri konusunda değerli bilgilerini paylaşan Prof Dr. Ali İhsan KARATAŞ'a teşekkür ederim. Bu vesileyle tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Yalnızca bu çalışmanın ortaya çıkma sürecinde değil hayâtım boyunca ilgi ve desteklerini üzerimden eksik etmeyen, emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim anneme, babama ve ağabeyime şukrânlarımı sunarım.

İlknur YILDIZ

Hudâvendigar, 2018

ÖZET

Mevlid-i Şerîf, XIX. yüzyılın sonlarında kaleme alınmış bir eserdir. Eserin yazarı Mehmed Tevfik Efendi, Osmanlı arşiv belgelerinden edindiğimiz bilgilere göre, Osmanlı'nın son döneminde yaşamış ve Anadolu'nun çeşitli vilâyetlerinde muallim olarak görev yapmıştır. Bilinen tek eseri *Mevlid-i Şerîf*'i Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi'nde muallim-i evvel olarak vazîfe yaptığı sıralarda telîf etmiştir.

Türk edebiyatında, Resûlullah'a (a.s.v.) duyulan muhabbet ve hürmet hislerini ifâde etmek maksadıyla mevlid yazan pek çok şâirden biri olan Mehmed Tevfik'in eserini inceleyerek eseri ve müellifi tanıtmayı amaçladık.

Çalışmada *Mevlid-i Şerîf* ritim ve âhenk, dil ve ifâde özellikleri gibi pek çok yönden tedkîk edilmiş; eserin muhtevâsı ve kaynakları üzerinde durulmuş, *Mevlid-i Şerîf* in transkripsiyon alfabesiyle yazılmış metni sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mevlid, Muhammed (a.s.v.), Mehmed Tevfik, Edebiyat.

ABSTRACT

Mevlid-i Sherif, the subject of this study, is a poetical work written in late 19th century. According to information we get from Ottoman archives, Mehmed Tevfik Efendi, the author of the book, lived in the last period of Ottoman Empire and worked as a teacher in various parts of Anatolia. He wrote *Mevlid-i Sherif*, the only book known to have been written by him, in Kozan Secondary School, while working there as an intern teacher.

In this study we aim to examine this work of Mehmed Tevfik, one of the many poets in Turkish Literature who wrote mawlıds [long poetical works praising Prophet Muhammed (pbuh) sometimes giving details from parts of his life] in order to express their feelings of love and reverence for Prophet Muhammed (pbuh).

In the study, *Mevlid-i Sherif* is examined in many aspects such as rhythm, harmony and linguistic and semantic qualities, the content and resources of the work is described and the script of *Mevlid-i Sherif* written in transcription alphabet is presented.

Key words: Mevlid, Muhammed (pbuh), Mehmed Tevfik, Literature.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	x
METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMED TEVFİK EFENDİ

1.1. MEHMED TEVFİK EFENDİ'NİN HAYATI.....	8
1.1.1. Doğum Yeri.....	8
1.1.2. Doğum Yılı	11
1.1.3. Âilesi.....	12
1.1.4. Tahsili	13
1.1.5. Çalışma Hayatı	15

İKİNCİ BÖLÜM

MEVLİD-İ ŞERİF'İN İNCELENMESİ

2.1. MEVLİD-İ ŞERİF.....	26
2.1.1. Eserin Yazılış Süreci	26
2.1.2. Eserin Adı	29
2.1.3. Eserin Yazılış Tarihi.....	30
2.1.4. <i>Mevlid-i Şerif</i> 'in Yazılış Sebebi	31
2.1.5. Beyit Sayısı	32

2.1.6. <i>Mevlid-i Şerif</i> 'in Bölümleri	33
2.1.7. <i>Mevlid-i Şerif</i> 'in Sunulduğu Kişi.....	36
2.2. RİTİM VE ÂHENK	38
2.2.1. Vezin	38
2.2.1.1. İmâle (İmâle-i Maksûre).....	39
2.2.1.2. Medd (İmâle-i Memdûde)	40
2.2.1.3. Zihâf.....	41
2.2.1.4. Vasl (Ulama)	42
2.2.1.6. Vezin Gereği Ünlü Düşmesi	44
2.2.1.7. Vezin Gereği Hece Düşmesi.....	45
2.2.1.8. Vezin Gereği Ünlü Türemesi.....	45
2.2.1.9. Tahfif.....	46
2.3. KAFİYE VE REDİF	48
2.3.1. Kafiye.....	48
2.3.1.1. Mısrâda İç Kafiye	49
2.3.1.2. Beyitte İç Kafiye	49
2.3.1.3. Kafiyenin Beyitte Tekrarı	50
2.3.2. Redif.....	51
2.3.2.1. Ek Hâlindeki Redifler	51
2.3.2.2. Kelime Hâlindeki Redifler.....	51
2.3.2.3. İki Kelimededen Oluşan Redifler	52
2.3.2.4. Ek ve Bir Kelimededen Oluşan Redifler	52
2.3.2.5. Ek ve İki Kelimededen Oluşan Redifler	53
2.3.2.6. Üç Kelimededen Oluşan Redifler.....	53
Üç kelimededen oluşan redifler.....	53
2.4. SES VE SÖZ TEKRARLARI	54
2.4.1. Ses Tekrarları	54

2.4.1.1. Aliterasyon	54
2.4.1.2. Asonans	54
2.4.1.3. Ses Öbeklerinin Tekrarları.....	55
2.4.2. Söz Tekrarları.....	55
2.4.2.1. Birli Söz Tekrarları.....	55
2.4.2.2. İkili Söz Tekrarları	57
2.4.2.3. Üçlü Söz Tekrarları	58
2.4.2.4. Dörtlü Söz Tekrarları.....	58
2.5. ÂHENKLE İLGİLİ SAN‘ATLAR.....	59
2.5.1. Cinas	59
2.5.1.1. Cinas-ı Muharref	59
2.5.1.2. Cinas-ı Mutarraf	59
2.5.1.3. Cinas-ı Lâhık.....	60
2.5.2. İştikak.....	60
2.5.3. Reddü’l- Acz Ale’s-Sadr	61
2.5.4. Tarsi	61
2.6. DİL ve İFÂDE ÖZELLİKLERİ	63
2.6.1. İyelik Ekleri.....	66
2.6.2. Bildirme Eki.....	68
2.6.3. Fiilimsiler	68
2.6.3.1. İsim-fiil ekleri.....	68
2.6.3.2. Sıfat-fiil ekleri	69
2.6.3.3. Zarf-fiil ekleri	69
2.6.4. Zamir kökenli şahıs ekleri	70
2.6.5. Görülen Geçmiş Zaman.....	71
2.6.6. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	72
2.6.7. Gelecek Zaman Eki	73

2.6.8. Emir Ekleri	73
2.6.9. İlgî Eki	74
2.6.10. Belirtme Hâl Eki	74
2.7. ESERİN KAYNAKLARI	76
2.7.1. Âyetlerden İktibaslar	76
2.7.1.1. Âyetlere Telmihler.....	83
2.7.2. Hadîslerden İktibaslar	92
2.7.2.1. Hadîslere Telmihler	94
2.7.3. Duâlardan İktibaslar	108
2.7.4. Diğer Kaynaklardan İktibaslar.....	109
2.7.4.1. <i>Vesiletü'n-Necât</i>	109
2.7.4.2. <i>Şemseddîn Sivasî Mevlidi (Mevlidi'n-Nebî)</i>	114
2.7.4.3. Ebu'l-Feth el-Bustî'nin (<i>Vefeyâtü'l-A'yân</i> 'daki) Şiiri	119
2.8. DEYİMLER	122
2.9. ESERİN MUHTEVÂSİ	127
2.9.1. Mevlûd-ı Şerîf Sebeb-i Te'lîf	127
2.9.2. Kasîde-i Latîfe Li-Şerbet-i Mevlûd-ı Şerîf	127
2.9.3. Na't-ı Şerîf	128
2.9.4. Mukaddime-i Şerîf	128
2.9.5. Tevhîd	129
2.9.6. Münâcât.....	129
2.9.7. Faslun fî Evsâfî Resûlullâh ve Hilkati Âdem 'Aleyhi's-Selâm ve İntikâli Nûri Muhammed Sallallâhu 'Aleyhi ve Selleme İleyh	129
2.9.8. Faslun	130
2.9.9. Faslun fî Velâdeti Resûlullâh Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem	130
2.9.10. Faslun fî 'Arzı Du'â Resûlullâhi Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem 'İnde Velâdetihu. 131	
2.9.11. Faslun fî Zuhûrî 'Alâmâtî'n 'İnde Velâdeti Şefî'ü'l-Müznibîn	132

2.9.12. Faslun fî Irzâ'ı Nûru'l-Hüdâ Muhammed Mustafâ Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem.	133
2.9.13. Faslun fî Şakkı Sadrı'n-Nebiyyî Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem Ve Tezvîcihi	133
2.9.14. Falsun fî Nüzûli'l-Vahyi 'Alâ Muhammedin Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem	134
2.9.15. Faslun fî Mu'cizâti'n-Nebiyyî Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem.....	134
2.9.16. Faslun fî Mi'râcı Resûlullâh Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem.....	135
2.9.17. Münâcât ve Du'â	137
2.9.18. Faslun fî Ba'zı Sîreti Resûlullâh Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem	137
2.9.19. Faslun fî Zikri Ba'zı Evsâf ve Hasâ'isi Resûlullâh Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem	138
2.9.20. Mev'iza, Nedâmet ve Nasîhat	138
2.9.21. Faslun fî Zevcât-ı Mutahharât-ı Ümmü'l-Mü'minîn Radiyallâhu Te'âlâ 'An-Hünne	139
2.9.22. Faslun	139
2.9.23. Faslun fî Nâmı Gâzî Sultân 'Abdülhamîd Hân Eyyedallâhu Saltanatehu İlâ İntihâi'd-Devrân.....	140
2.9.24. Falsun fî 'Arzı Hâlâti'n İlâ Şeh-i Kevneyn ve Resûlü's-Sakaleyn Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem ve Târîhi Te'lîfi Risâle	140

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEVLİD-İ ŞERİF

3.1. METİN.....	142
SONUÇ	212
KAYNAKÇA.....	216
EKLER	226
ÖZGEÇMİŞ	249

KISALTMALAR

a.mk./md.	: Aynı makale, aynı madde
age.	: Adı geçen eser
as	: Aleyhi's-selâm
a.s.v.	: 'Aleyhi's-Salâtu ve's-Selâm
b.	: Bin
bk.	: Bakımız.
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bt.	: Binti
Buhârî	: B
C.	: Cilt
CC.	: Celle Celâlehu
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
Ebû Dâvûd	: D
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Hicrî	: H
Hz.	: Hazreti
İbn Mâce	: İM
MF.	: Ma'ârif Nezâreti
MKT.	: Mektûbî Kalemi
msl.	: Misal
Muvatta'	: MU
Müslim	: M
Müsned	: HM
Nesâî'	: N
nr.	: Numara
nşr.	: Neşreden
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
sy.	: Sayı

t.y.	: Tarih yok
TALİD	: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
Thk.	: Tahkik eden
Tirmizî	: T
Trc.	: Tercüme, tercüme eden
v.	: Vefatı
vb.	: Ve benzeri
ve dğr.	: Ve diğerleri
vr.	: Varak
yy.	: Yüzyıl
yyy.	: Yayın yeri yok

METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

(ā) ا	a, ā	ص	ş
(أ) ا	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, ğ
ء	'	ط	ţ
ب	b, p	ظ	z
پ	p	ع	'
ت	t	غ	ğ
ث	ṯ	ف	f
ج	c, ç	ق	k
چ	ç	ك	k, g
ح	ḥ	ك	ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	z, ḏ	ن	n
ر	r	و	v, ū, u, ü, o, ö
ز	z	ه	h, a, e
ژ	j	ی	y, ı, i, ī
س	s		
ش	ş		

GİRİŞ

İSLÂMÎ EDEBİYATTA MEVLİD

MEVLİD KAVRAMI

Mânâ İtibariyle Mevlid

Arapça “vld” kökünden geldiği ifade olunan (İbn Manzur, 1374, III: 467-469) mevlid (cem‘i mevâlid ve mevâlîd) kelimesi “doğma, velâdet”; “bir zâtın doğduğu zaman”; “Fahr-i Kâinât (s.a.v.) Efendimiz’in velâdet-i şerîfeleri menkabesi” (Sâmî, 1317: 1433); “bir kimsenin doğduğu yer” (el-Vânî, 2014, I: 641) mânâlarına hâvîdir. Ayrıca kelimenin “mevlûd” şeklindeki telaffuzu “yeni doğmuş çocuk” (Yeğîn, 2003: 424) ve “galat olarak mevlid” (Devellioğlu, 2005: 636) anlamlarına gelir.

“ ‘Mevlid’ kelimesi ism-i zemân olarak lisanımızda yalnız zamân-ı vilâdet-i Hazreti Peygamberî’de kullanılır. Zaten bu kelime ‘örf-i İslâm’da vilâdet-i seniyye-i risâlet-penâhî zamân-ı mes’ûduna denir” (Nâcî, 2009: 418-419).

“İslâm anânesinde mevlid tâbiri ile Hazreti Muhammed’in doğum günü (Mevlidü’n-Nebiyî Aleyhi’s-Selâm) kastedilmektedir” (Okıç, 1975: 19). Mevlid lafzı, zamân-ı vilâdet-i Mustafâ ‘Aleyhi’s-Salâtu ve’s-Selâm için örf-i İslâm’da muhassas olmuştur” (Âsım, 2013, II: 1642).

Hârûnü’r-Reşîd’in annesi Hayzuran (v. 789), Hazreti Muhammed’in (s.a.v.) doğduğu evi mescid durumuna getirmiş, bu ev Hazreti Peygamber’in kabri gibi bir ziyâretgâh olmuş ve burası ‘Mevlid’ olarak anılmaya başlanılmış, böylelikle ‘mevlid’ kelimesi Hazreti Muhammed’in doğduğu yeri de tek başına ifade eder olmuştur (Pekolcay, 2010: 1-2).

Zaman içinde ıstılâhî anlam kazanarak özellikle Hazreti Peygamber’in doğduğu zaman ve yeri ifade eden “mevlid”, edebî bir terim olarak Peygamber Efendimiz’in kısaca hayatını, mu‘cizelerini, vefâtını ve bilhâssa doğumunu anlatan ve ekseriyetle manzûm olarak kaleme alınan eserler için kullanılmakta (Aksoy, 2007: 323), Hazreti Muhammed’in doğumu menkabesi mânâsını da ifade etmektedir (Pekolcay, 2010: 2).

Allah Resûlü'nün dünyaya gelişi bir ferahlık, kurtuluş ve müjde olduğundan doğumu da bir bayram telakki edilmiş (Aksoy, 2007: 323), mevlid, “Hazreti Peygamber’le ilgili asıl kullanımı yanında zamanla tasavvuf çevrelerinde Mısır başta olmak üzere Arap dünyasında velîlerin doğum yıl dönümlerini de kapsayacak şekilde geniş bir anlam kazanmıştır” (Özel, 2004: 475).

Mevlid, Arapça’da doğum veya ölüm yıldönümü, bir hastalıktan kurtulma, bir seyahâten dönüş vb. gibi, herhangi bir vesile ile yapılan toplantılar anlamında da kullanılmıştır. Türkçe’de ise, bugün “şu yerde şu munâsebetle mevlid okunacak” denildiği zaman, Allah Resûlü'nün doğumunu anlatan manzûm bir eserin, husûsiyle Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât* adlı meşhûr eserinin okunacağı bir toplantı kastedilmiş olur ki, böyle toplantılarda çalgı âletleri bulunmaz ve mevlid vecdli bir vakârla dinlenir (Ateş, 1954: 2).

İSLÂMÎ EDEBİYATTA MEVLİD

Mevlid'in “Hazreti Muhammed'in (a.s.v.) doğumu bayramı” ve “Hazreti Muhammed'in doğumu menkabesi” mânâlarında Mekke, Kuzey Afrika sâhili boyunca Septe, Tlemsen, Fas ve İspanya’da, Hindistan’da kullanılageldiği (Pekolcay, 2010: 2) ve İslâm toplumunun Peygamber Efendimiz’e sevgilerinin tezâhuru olan ve bilhâssa “Hazreti Muhammed’i medh ve Onun üstün vasıflarını tebcîl eden şiiirler”i (Okıç, 1975: 19) ifâde ettiğini söylemek mümkündür.

Klâsik Arap Edebiyatında Mevlid

Arap edebiyatında mevlid, Hazreti Peygamber için yazılan medih türündeki şiiirleri ifâde ettiği gibi onun doğumu, hayatı, isimleri, hasâis ve şemâ’ili, fazîletleri, mu’cizeleri ve gazveleri gibi konuları kapsayan sîret türü eserler için de kullanılmaktadır (Durmuş, 2004: 480).

Peygamber Efendimiz'in üstün vasıfları, zât-ı pâkleri henüz hayatta iken Hassân ibn Sâbit, ‘Abdullâh ibn Ravâha ve Ka’b ibn Zuhayr’ın yanısıra nice sahâbî ve sahâbîyelerin şiiirleriyle medhedilmiştir (Okıç, 1975: 21).

Hazreti Peygamber Aleyhisselâm’ı övgü husûsunda ilk ürünler olan bu medhiyeler, mustakbel mevlid eserlerine birer ilhâm kaynağı olarak telakkî

edilebilirler, fakat mevzû olarak, mevlidlerin asıl kaynaklarını Hazreti Peygamber'in eski "sîre"lerini, şemâ'il ve megâzî'lerini işleyen önemli eserler oluşturur (Okiç, 1975: 21).

Muhaddis ve tarihçi Ebu'l-Hâfız Hattâb b. Dihye el-Endülüsî (v. 1235), Erbil'e geldiğinde Mevlidü'n-Nebî merâsimlerine ne derece önem verildiğini görerek *Kitâbü't-Tenvîr fî Mevlidi's-Sirâci'l-Münîr* isimli eserini yazarak Muzafferrüddin Kökböri'ye takdîm ettiği (İbn Hallikân, III: 448-450; IV: 118) eser, şöhretinden dolayı ilk mevlid kitâbı olarak kabûl edilmişse de ondan çok önce de bu türde eserler kaleme alınmıştır. "Ali b. Hamza el-Kisâi'ye (v. 189/805) nispet edilen sîret formunda bir eserle Vâkîdî'ye² (v. 207/823) âit *Mevlidü'l-Vâkîdî ma'a's-şerh 'ale't-temâm* adlı manzûmenin yazmaları Berlin Kraliyet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır" (Durmuş, 2004: 480). Muhammed ibn İshâk el-Müseyyebî'nin (v. 236/850) bir mevlid yazdığı, Ebu'l Kâsım Abdülvâhid b. Muhammed el-Mutarriz'in (v. 439/1047) bir kasîde kaleme aldığı belirtilmektedir. Aynı şekilde Gazâlî'ye bir mevlid kitâbı nispet edilmektedir (Durmuş, 2004: 480). İbnü'l-Cevzî'nin (v. 597/1201) *Mevlidü'n-Nebî*, Ebu'l-Kâsım es-Sebtî'nin (v. 600/1203) iki ciltlik meşhûr *ed-Dürrü'l-Munazzam fî Mevlidi'n-Nebîyyi'l-Mu'azzam*, İbnü'l-Arabî'nin (v. 638/1240) *Menkabetü Mevlidi'n-Nebî* ve *el-Mevlidü'l-cismânî ve'r-rûhânî*, İbn Tuğrul Bek et-Türkî'nin *ed-Dürrü'n-nazîm fî Mevlidi'n-Nebîyyi'l-kerîm* eseri mevcûttur (Okiç, 1975: 22; Durmuş, 2004: 480).

Arapça mevlidlerin muhtevâsını Resûl-i Ekrem'in (nurunun yaratılışı, nurun diğer peygamberlerden intikâl ederek Hazreti Peygamber'e ulaşması, annesinin hamile kalması, babasının vefâtı, doğumu sırasında veya öncesinde ve sonrasında meydana gelen hârikulâde olaylar, süt annesi Halîme Hatun'un yanına verilmesi ve sütannenin şahit olduğu olağanüstü hâdiseler, Allah Resûlü'nün vasıfları, şemâ'ili, ahlâkı, nübüvveti ve nübüvvet alâmetleri, mu'cizeleri, isrâ ve mi'râc, İslâmiyyet'i tebliği, gazveleri, evlenmesi, çocukları, vefâtı teşkîl eder (Durmuş, 2004: 481).

² Tayyib Okiç, el-Vâkîdî'ye mevlid nispeti hususunun şüphe ile karşılanması gerektiğini belirtmektedir (Okiç, 1975: 22).

Klâsik İnan Edebiyatında Mevlid

Hazreti Peygamber'in hayatına ve vasıflarına dair İnan edebiyatının ilk devirlerinde, doğrudan doğruya Farsça olarak kaleme alınmış eserlere rastlanılmaz. İbnü Hişâm'ın *Sîre*'si, El-Vâkidî'nin (v. 823/1420) *Kitâbü'l-megâzî*'si, âlim muhaddis Muhammed b. İsâ't-Tirmîzî'nin (v. 893) Resûlullah'ın maddî ve manevî özelliklerinden bahseden *Kitâbü's-şemâ'ili'n-Nebî*'si gibi konu bakımından mevlidlere yakın eserler Farsçaya tercüme edilmiş olsa da bunların hiçbiri mevlid değildir (Ateş, 1954: 14)

İnan edebiyatında mevlid, yani Hazreti Peygamber'in doğuşunu nazım veya nesir ile anlatan ve topluluklarda okunmak üzere kaleme alınan eserler yoktur. Büyük sûfi Ebû 'Aliyyini'd-Dekkâk neslinden geldiği öne sürülen Sa'îdü'd-Dîn Muhammed b. Mes'ûdini'l-Kazârûnî'nin *Mevlidü'n-Nebî* veya *Mevlidü'l-Mustafâ* adı ile daha çok bilinen *El-Muhtakâ fî siyeri'l-mevlidi'n-Nebîyyi'l-Mustafâ* adlı eserinin tercümesi, Siyer-i 'Affî veya Siyeri Kâzerûnî adını taşır ve bir mevlid kitabı değildir (Ateş, 1954: 14-15).

Ateş, İnan edebiyatında mevlid tarzında bir eser bulunmadığını ifade etmişse de Köksal (2011: 23), "Süleymaniye Kütüphânesi'nde Kâşifi'ye (Kemâleddin Hüseyin b. Alî el-Vâiz el-Herevî el-Kâşifi) âit *Arfü't-tarîf fî'l-Mevlidi-ş-şerîf* adlı 71 varaklık, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphânesin'de Hâce adlı bir müellife âit 8 varaklık" bir mevlid bulunduğunu tespit etmiştir.

Klâsik Türk Edebiyatında Mevlid

Türkçe mevlidler umûmiyetle tevhîd, münâcât ve na't ile (bazılarında ashâb-ı kirama, çehâr-yâr-ı güzîne methiye ile) başlamakta, kâ'inâtın zuhûr kaynağı olan nûr-ı Muhammedî'den bahsedilerek Peygamber Efendimiz'in doğumuna geçilmekte, Hazreti Peygamber'in mi'râcı ve diğer mu'cizeleri anlatılmakta, ardından vefâtı konusuna yer verilmekte, en sonunda Resûl-i Ekrem ve ashâb-ı kirâm başta olmak üzere eseri yazan, okuyan ve dinleyenler için duâ ile nihâyete ermektedir. Hemen her faslın bitiminde içinde Hazreti Peygamber'e salâtın da bulunduğu, [salât beyti olarak da isimlendirilen], tekrar beyitleri yer almaktadır (Aksoy, 2004: 483).

Türkçe mevlid metinleri çoğunlukla manzum olup mesnevî tarzında yazılmışlardır. Bu eserlere “manzum siyer” de denilebilir. Mevlid manzûmelerinde vilâdet, risâlet, mi‘râc ve rihlet bölümleri umûmiyetle ortaktır. Didaktik-lirik bir anlatımın hâkim olduğu mevlidler, halka yönelik dinî eserler olmaları nedeniyle yalın bir dille kaleme alınmışlardır. Canlı bir dinî hayatın içinden gelen şâirlerin çok zaman bu şiir denemeleri ile halkı aydınlatılma ve hayırla anılma arzusunda oldukları görülür (Özkat, 2011: 88-89).

Edebiyatımızda en meşhûr mevlid manzûmesinin Süleyman Çelebi’nin *Vesiletü’n-Necât*’ı olduğu gerçeği ittifâkla kabûl görmüşken “ilk mevlid manzûmesi” hakkında henüz tam bir görüş birliği mevcûd değildir.

Banarlı (1963: 14), mevcûd bilgilere göre “... ilk Türkçe Mevlid XIV. asır Âzerî Türkçesi şâiri, Erzurumlu Kadı Darîr’in 1388’de tamamladığı *Siyer-i Nebvî* tercümesidir” görüşündedir.

Ahmedî *Mevlid*’inin “... Türk Edebiyatı’nda nev‘inin Süleyman Çelebi’den önce ilk örneğini teşkil ettiği söylenebilir” (Çelebioğlu, 1999: 117). Mevlidnâme yazarı Köksal (2011: 31) da bu görüştedir; Ahmedî’nin *İskender-nâme*’sinin bir nüshasında yer alan *Mevlid*’inin müstakil bir eser ve -mevcûd bilgilere nazaran- “Türk Edebiyatı’nda kaleme alınmış ilk mevlid” olduğunu dile getirir. Aynı şekilde Ünver’in de (1977: 367) Ahmedî’nin *Mevlid*’inin Süleyman Çelebi’den iki yıl önce yazıldığını belirtmesi Türk Edebiyatı’nda mevlidin başlangıcıyla ilgili bu fikri destekler mâhiyyettedir.

Her ne kadar ilk mevlid manzûmesi hakkında net bir bilgiye sahip değilsek de Türk Edebiyatı’nda mevlid türüne örneklik teşkil eden manzûmelerin Ahmed Fakîh’in (v. 650/1252) *Çarhnâme*’sinde, Erzurumlu Mustâfa Darîr’in *Tercüme-i Siyer-i Nebî*’sinde, Âşık Paşa’nın (v. 733/1332) *Garibnâme*’sinde ve Ahmedî’nin (v. 815/1412) *İskender-nâme*’sinde yer aldığı söylenebilir. Nitekim Süleyman Çelebi’nin, mevlid denilince akla ilk gelen eser olan, *Vesiletü’n-Necât*’ı yazarken bilhâssa *Tercüme-i Siyer-i Nebî*’den (Ateş, 1958: 12-13; Banarlı, 1963: 20; Yavuz, 2016: 71) ve *Garibnâme*’den (Yavuz, 2016: 65, 71) etkilenmiş olabileceğinden bahs edilmekte, Süleyman Çelebi’nin Hazreti Peygamber’e karşı duyduğu derin sevgiyi, Darîr’in mısırâlarını taze bir iç hararetiyle alevlendirerek, daha yeni bir istifle seslendirmeye muvaffak olduğu (Banarlı, 1963: 20) ifâde edilmektedir.

“Sehl-i mumteni” (Ziya Paşâ, 1311: 73) ‘addedilen *Vesiletü'n-Necât*’ın “... kabûl-i ammeye mazhar olan ârif-i billah ve âşık-ı Resûlullâh” bir eser olduğu (Tahir, 1333: II, 222, not 1), edebiyatımızda hiçbir eserin Süleyman Çelebi’nin bu şâheseri kadar millete mâl olmadığı (Timurtaş, 1972: 1) bir hakîkattir. *Vesiletü'n-Necât*’a halk tarafında gösterilen bu teveccühe mevlid yazan şâirler de kayıtsız kalamamışlardır. Süleyman Çelebi’nin ve eserinin tesiriyle pek çok mevlid müellifi, onun eserinden nazım şekli, vezin, anlatım biçimi ve muhtevayı almakla kalmamış, eserlerine ondan aynen alınmış beyitleri de aktarmışlardır (Köksal, 2011: 44).

Mevlid (*Vesiletü'n-Necât*), asırlar boyu yaşanan ma‘şerî tecrübelerden süzülerek üzerinde ma‘şerî mutâbakat teessüs eden bu eser, bir medeniyet beyânnâmesidir (Ökten, 2010: 32) denilerek mükemmel bir îzâhât yapılmış; kadîm medeniyetimizin esâs mâhiyeti ve üzerinde teşekkül ettiği değerler, bize, bir kere daha hatırlatılmıştır.

Bu cümleden olmak üzere bir “vakıf medeniyeti” olan Osmanlı Devleti’nde “mevlid vakıfları” ayrıca dikkate şâyân bir husûstur. Hazreti Peygamber’e duyulan muhabbetin izhârı olan bu vakıfların varlığını (Karataş, 2016: 36) şerfiyye sicilleri ve vakıf muhasebe defterlerinden öğrenmekteyiz. Süleyman Çelebi’nin 1422’de vefâtından sonra 1427’de Hacı İvaz Paşa Vakfiyyesi düzenlenirken dikkat edilen husûslar *Vesiletü'n-Necât*’ın yazıldığı ilk yıllarda Mevlid kıraâtinin vakıflar eliyle gerçekleştirildiğini göstermektedir (Hızlı, 2016: 44).

Nitekim Mevlid vakfiyyeleri sonraki asırlarda medeniyetimizin farklı coğrafyalarında yaşamaya devam etmiştir.

Saraybosna’daki Gazi Hüsrev Bey Camii’nin 938 (1531) tarihli vakfiyyesinde Mevlid için yılda 300 dirhem tahsis edildiği görülmektedir (Baki, 2010: 446).³

³ *Mevlidler dönemi geleneksel olarak 12 Rebi’ül Evvel tarihinde Saray Bosna’da Gazi Hüsrev Bey Camii’nde öğle namazını müteakip beş ‘gür sesli hafız tarafından’ okunmasıyla başlayıp, aynı gün yatsı namazından sonra Hacı Sinan Tekkesi’nde devam ediyordu. Seyid Hoca’dan öğrendiğimize göre eskiden bu Gazi Hüsrev Bey Camii’nde okunan Mevlidler halk arasında o kadar popülerdi ki Bosna’nın her tarafından gelenler için Saraybosnaya gelen trenlere yedek vagonlar ekleniyordu. Meslek arkadaşım uzman Fazileta Hafızoviç bu Mevlidleri hatırlayarak, şehrin dışından gelenlerin yerli cemaatin evlerinde misafir edildiğini belirtiyor. ‘Her sene annem rahmetli dışardan gelenlerden birer ikişer misafir konaklamaya getiriyordu ve sadece annem değil, çevremizden herkes bu dışardan gelenleri evlerinde ağırlıyordu’ (Yesenkoviç, 2010: 463-464). Bu makale, yüzyıllar öncesinde vakıflar eliyle toplumun geniş kesimlerine ulaştırılan ve teveccüh-i nâsa mazhar olan “mevlid”in asırlar sonra yine insanları aynı ruh ikliminde buluşturmaya vesile*

Şeyhülislâm Hoca Saadeddîn Efendi 1568’de Bursa’da vakfettiği evinin gelirinin bir kısmıyla Mevlid Kandili’nde mevlid okutulmasını ve yemek pişirilip fukaraya dağıtılmasını istemiştir (Altınsu, 1972: 49). “B208 ve B240 nolu vakıf muhasebe defterlerine göre [Bursa’da] 1775 ve 1790-91 yıllarında toplam 43 adet mevlid vakfı kurulmuştur” (Karataş, 2016: 38). Mevlid okutulması amacıyla vakıflar kurulmuştur; böylelikle Peygamberimizin şefaatine nail olunması, sevgisi etrafında cemaatin toplanması, İslâmî değerlerin diri tutulması amaçlanmıştır (Akkuş, 2016: 23).

Bu bağlamda *Mevlid (Vesiletü’n-Necât)*, medeniyet coğrafyamızın gönül iklimlerinde de yüreklere dokunan tatlı bir söyleyişle asırlarca terennum edilmiş, çeşitli dillere çevrilmiştir. Mevlid’in Arapça, Farsça, Arnavutça, Kürtçe, Rumca (Pekolcay, 1954: 64) nüshalarının bulunduğu; Çerkesçe ve Boşnakça (Tahir, 1333: II, 222, not 1) metinlerinin mevcûd olduğu; Tatar dili ve Sevâhili dilinde de var olduğu ve ayrıca Almanca ve İngilizce’ye terceme edildiği (Okıç, 1975: 27-35) bilinmektedir.

Mevlid bu coğrafyalarda Müslüman kimliğini korumak mânâsında önemli bir görev îfâ etmiştir (Ahmed, 2016: 377; Gafarov, 2016: 388; Ateşoğlu, 2016: 392). “... bazı yerlerde dinî gelenek ve kültür (müslümanlık) anlamında sadece mevlid geleneği yaşatılmaktadır” (Baki, 2010: 452). “...bazı dönem ve yerlerde mevlid, insanların Müslümanlığa açılan yegâne kapısıdır (Ahmed, 2010: 442).

Mevlid okundukça Resûllullah’a duyulan sevginin tezâhuru olan samîmî gözyaşları ve salât-u selâmlarla arınan mü’min gönüller, aynı ruh ikliminin feyzinden istifâdeyle huzûr bulmuştur.

İnsanların çeşitli gâilelerle bunaldığı günümüz dünyasında ise mevlid, hâlâ taze râyihalarıyla kalplere inşirâh verecek, yaralı gönüllere şifâ olacak sâlât-u selâmların okunmasına vesile olmaktadır.

olduğunu; hâlâ yazıldığı zamanki gibi sevgiyle, vecd ve hürmet hisleri içinde, okunmaya ve dinlenmeye devam ettiğini göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMED TEVFİK EFENDİ

1.1. MEHMED TEVFİK EFENDİ’NİN HAYATI

Şâirin hayatı hakkında yaptığımız araştırmalar neticesinde -arşiv belgeleri mustesnâ tutulacak olursa- ansiklopedi ve sâ’ir kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşamadık. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Dâire Başkanlığı’nda bulunan mevcûd arşiv belgelerinin delâletiyle, *Mevlid-i Şerîf* müellifi Mehmed Tevfik Efendi’nin hayatı hakkında vârid olan bilgileri anlatmaya gayret göstereceğiz.

1.1.1. Doğum Yeri

Şâirin doğum yeri “Trabzon Vilâyeti mülhikatından Samsun Sancağı’na tâbi‘ Çarşamba Kazâsı”dır.

Şâir Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi’nde muallim-i evvel olarak vazîfe yaparken pîşegâh-ı sâmi-i cenâb-ı nezâretpenâhîye kılınan rapor-ı resmîyeninin de delâletiyle Kozan’ın âb ve havâsıyla imtizâc edemediğinden, âilesinin de perîşâniyetinden ve hastalıklarının günden güne arttığından bahisle doğduğu yer olan Çarşamba’ya tayînini talep eder. Arşivden me’âlen aktardığımız bu belgeyi önemine istinâden bütünüyle alıntılıyoruz:

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Nezâretpenâhî’ye

Devletlü Efendim Hazretleri

Bulduğum mahall-i Rüşdiyye mu’allim-i evvelliğinde matlûb-ı ‘âli vechile îfâ’-yı hüsn-i hizmet-i ‘âcizâne tebdîl-i mikdârât etmiş olup bu yüzden her bâr kesb etmiş olduğum ef’âl-i memdûha ile ilm ve mesârif hakkındaki ibrâz-ı âsâr mesâ’î ve gayretten herkes ve bâhusûs hükûmet-i mahalliyyenin müşâhede-i ‘ayn-ı iftihârî iken ne çâre ki merbuta-i takdîm-i pîşegâh-ı sâmi-i cenâb-ı nezâretpenâhîleri kılınan rapor-ı resmîyenin me’âlinden anlaşılacağı vechile bu defa Kozan’ın âb u havâsıyla imtizâc edilemediğinden nâşî bir seneden beri ‘â’ilem takımı perîşân ve mağdûr bir hâlde oldukları gibi dâ’î-i kemînelerimüptela dahi müddet-i medîdeden beri mübtelâ olduğum nâmizâclık ve beden za’fiyyeti vesâ’ir iç illetleri günden güne tezâhur idüp buraca mümkün mertebe her ne kadar tedâvî-i lâzimesinin icrâsında kusur ve noksan edilmemekte ise de mevki’ hasebiyle mübtelâ olduğum şu illet ve hastalık esbâbı devâm ettikçe olunan tedâvîden dahi bir fâide görülmediğinden bu bâbda nâçar ve büsbütün ‘âciz kalup abd-i memlûklarına şu hâl-i zucret-i iştimâline merhameten

müvellidim Trabzon Vilâyeti mülhikatından Samsun Sancağı'na tâbi' Çarşamba Kazâsı olmağla o civarlardan ve Kal'a-i Sultânîyye'den dahi müteehhil bulunduğum hasebiyle yahut o havâlîde veyahud Aydın Burusa Vilâyetleri dahilinden ma'âşım nisbetinde iâde-i âfiyetim için âb ve havâsı latif bir mahalle mu'allim-i evveliğine veya hâlîme çespân dersler i'tâ' edilmeyerek i'dâdiyye mektebinden birisine tahvîl-i me'mûriyet-i 'âcizânemde bir an evvel icrâsı husûsuna lutf ve inâyet buyrulmasını istid'â' eylerim. Ol bâbda ve her hâlde emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 5/Teşrin-i sâni/312, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel Mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan Mehmed Tevfik).

Şâirin bu havâlîye mensûbiyeti, Ünye Rüşdiyyesi Mektebi mualliminin Terme Rüşdiyyesi muallimiyle becâyîşlerini konu alan diğer bir yazışmada “*Terme mu'alliminin ahâlî-i mahalliyyeden olması*” (Tarih: 11/Mart/316, Dosya No: 505, Gömlek No: 10, Fon Kodu: MF. MKT. , Serî'an Meclis'e) şeklindeki 'ibâreden de anlaşılmaktadır.

Bir diğer arşiv belgesinde “*muvakkaten ve misâfireten Ünye Kazâsı'nda bulunduğu*”nu (Tarih: 9/Temmuz/316, Dosya No: 520, Gömlek No: 25, Fon Kodu: MF. MKT.) belirten ve “*hakikat mührüyle irsâl kılınmış mühr-i mezkûrun*” (Tarih: 31/Temmuz/316, Dosya No: 520, Gömlek No: 25, Fon Kodu: MF. MKT.) sahibi olan kişi şikâyet maksadıyla kaleme aldığı dilekçede Mehmed Tevfik'i “*Termeli Mehmed Tevfik*” olarak tanıtır.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan ve araştırmacılar açısından mühim bir kaynak olarak vasıflandırabileceğimiz *Osmanlı Yer Adları* isimli eserde Terme için şunlar kaydedilmiştir:

TERME (Tirmedos) maa Akça ve Cevizderesi maa Akçay
Kazâ (1514) Canik → Erzincan eyâleti
Kazâ (1515-1530) Canik → Rum eyâleti
Kazâ (17.yy.) Canik → Sivas eyâleti
Kazâ (1855-1861) Canik → Trabzon eyâleti (salnâme)
Kazâ (1861-1867) Canik → Trabzon eyâleti (salnâme)
Kazâ (1867-1868) Canik → Trabzon vilâyeti (salnâme)
Nâhiye (1869) Çarşamba → Canik → Trabzon vilâyeti (salnâme)
Kazâ (1872-1908) Canik → Trabzon vilâyeti (salnâme)
Kazâ (1911-1923) Canik Müstakil Sancak (salnâme)
Kazâ (1924) Samsun (Sezen, 2017: 751).

Yine aynı kaynakta muallimin müvellidi olarak adı geçen Trabzon Vilâyeti Çarşamba Kazâsı için şu bilgilere yer verilmiştir:

ÇARŞAMBA maa Arım

Kazâ (16.yy.) Canik → Sivas eyâleti

Kazâ (1855-1860) Canik → Trabzon eyâleti (salnâme)

Kazâ (1861-1867) Canik → Trabzon eyâleti (salnâme)

Kazâ (1868-1876) Canik → Trabzon vilâyeti (salnâme)

Kazâ (1877-1880) Canik Müstakil Sancak (salnâme)

Kazâ (1881-1910) Canik → Trabzon vilâyeti (salnâme)

Kazâ (1911-1923) Canik Müstakil Sancak (salnâme)

Kazâ (1924) Samsun (Sezen, 2017: 173).

Bu bilgilerden hareketle, “Çarşamba” ve “Terme” için aynı yerin farklı isimlerle anılmasından mütevellit bir durum söz konusudur, diyebiliriz.

Müellifin doğum yeri ile alâkalı olarak ifâde edilmesi gereken bir diğer konu ise şudur: Mehmed Tevfik Çarşamba’da dünyaya gelmiştir ancak; memleketi Çarşamba değildir.

Mehmed Tevfik’in “*eyyâm-ı ta’tîliyyede*” akrabâlarının yanına gitmek için izin isteği üzerine yapılan resmî yazışmalardan “*Trabzon Vilâyeti Ma’ârif Müdüriyyeti Ma’ârif Nezâret-i Celîlesi’ne*” şeklinde başlayarak

Selanik Vilâyeti dâhilinde İstirumca Kazâsı Nâ’ibi dayızâdesi Hilmi ve Drama Sancağı dâhilinde Sarı Şaban Kazâsı Nâ’ibi amucazâdesi Şükri Efendilerle meyânelerinde olan bazı hesâbât ve husûsâtın rüyeti ve tesviyesi zımnında eyyâm-ı ta’tîliyyede mezkûr kazâlara ‘azîmetine musâ’ade olunması Ünye Kazâsı Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu’allim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi tarafından istid’â’ olunmuş ve sûret-i ma’rûzaya nazaran mûmâileyhin ol vechile terhisi menût-ı rey-i sâmi-i cenâb-ı dâverâneleri bulunmuş olmağın ol bâbda emr ve fermân hazret-i men lehu’l-emrindir (Tarih: Fî 3/Muharrem/318 19/Nisan/316, Dosya No:517, Gömlek No: 17, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma’ârif Müdürî Mehmed Tevfik).

şeklinde devâm eden, akabinde hemen hemen aynı ifâdelerin tekrarlandığı ve izin talebine musâ’ade olunmadığı beyân edilen belgeler Mehmed Tevfik’in aslen “Selanikli” olduğunu düşündürmektedir.

Nitekim, “Dosya No: 517, Gömlek No: 17, Fon Kodu: MF. MKT.” numaralı belgelerin en sonuncusunda geçen “*memleketi*” kelimesi şâirin Selanik asıllı olduğunu şüpheye mahall bırakmayacak şekilde îzah etmektedir:

Ma’ârif-i ‘Umûmiyye Nezâreti Mektûbî Kalemi Müdüriyyeti’ne Mahsûs Varaktır.

Vürûdu 1/ Temmuz/316 Arabî [Hicrî] 26/Rebûlevvel/318 Rûmî 23/ Temmuz/316

Fî 19/Nisan/316 tarih ve otuz iki numaralı ...-i şerîfe cevâbtur. Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveli Mehmed Teyfîk istid'â'sı ta'filiyyede memleketine girmek üzere terhis için esbâb-ı ahyâra ittihâz edilen usûl mücibince ma'zeretin i'tâ'sı için muayyen olan esbâb-ı kaviyye ve ma'zeret-i makkûleden olmadığı cihetle terhisi câ'iz olmadığının şerîfelerine izbârı bi'l-havâle muhasebeden ifâde kılınmış olmağla ifâ'-yı muktezâsı siyâkında... terkîm olundu.

Ayrıca, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. nolu yukarıda ilk olarak aktardığımız belgede yer alan bir cümle bizce dikkate müciptir: “... Kal'a-i Sultânîyye'den dahi müteehhil bulunduğum hasebiyle ...” Demek ki, şâirin Kal'a-i Sultânîyye, günümüzdeki ismiyle Çanakkale (Sezen, 2017: 405) ile de sıhriyyet yoluyla ünsiyyeti mevcûttur.

1.1.2. Doğum Yılı

Şâirin doğum yılı ise yine arşiv belgelerinden hareketle tahmînî olarak bulunabilir. Osmanlı Devleti'nde eğitim-öğretimin ilk basamağı olan ve “dârü't-ta'lim, dârü'l-ilm, muallimhâne, mahalle mektebi, taş mektep, mekteb-i ibtidâiyye” (Baltacı, 2004: 6) gibi adlarla da anılan sıbyan mekteplerine Anadolu'da umûmiyetle dört yaşında başlandığı; (erkek çocuklar için mektebe devâm mecbûriyyetnin yedi yaş) tahsîl süresinin dört yıl olduğu (Baltacı, 2004: 7); rüşdiyyelerin ilk olarak 1847'de açıldığı, 1880'li yıllarda ise ilki 1874'te açılan mülkî i'dâdîlerin birinci kademesi olarak rüşdiyyelerin kurulduğu; buna göre vilâyet merkezlerinde rüşdiyye ile birlikte yedi, sancak merkezlerinde ise rüşdiyye ile birlikte beş yıllık iki tür i'dâdînin ortaya çıktığı” (Öztürk, 2008: 301-302) ve (Öztürk, 2000: 465); dârülmua'llimînin eğitim süresinin 1848'de açıldığında üç yıl olduğu (Öztürk, 1993: 551) bilgisine nazaran şâirin on sekiz yaşında eğitimini tamamlamış olması gerektiği sonucuna varılabilir.

Bu itibârla elimizde bulunan “Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveli Mehmed Teyfîk Efendi'nin ifâ-yı vezâif husûsunda müşâhede olan hüsn-i hidmet ve ehliyetine mükâfâten bir kat'-ı ru'ûs-i hümayûnla taltîfi”nin istendiği (Tarih: Fî 14/Temmuz /310 Dosya No: 225, Gömlek No: 8, Fon Kodu: MF. MKT. , Müdür-i Ma'ârif ...) arşiv belgesine cevâben henüz bu taltîf için gerekli addedilen beş yıllık süreyi tamamlamadığı kaydedilmiş “Mu'allim-i mûmâileyh Dârülmua'allimîn'den üç yüz beş senesinde doksan iki numarayı hâvî şehadetnâme ile hurûc idüp üç yüz yedi senesinde mekteb-i mezkûre ta'yîn kılındığı kuyuddan anlaşılmış ... ” (Tarih: Fî 13/Ağustos/310 Dosya No: 225,

Gömlek No: 8, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma'ârif-i Umûmiye Nezâret-i Celîlesi İdâre-i Mekâtib-i Rüşdiyye) denilmiştir.

Netice olarak Mehmed Tevfik yaklaşık olarak on sekiz yaşında Dârümuallimîn'den me'zûn olmuş olmalıdır ki bu me'zûniyet de üç yüz beş senesinde vâki' olmuştur. O hâlde Mehmed Tevfik Hicrî 1287, Mîlâdî 1870'e tekâbül eden yıl/lar/da dünyaya gelmiştir, denilebilir.

1.1.3. Âilesi

Şâirin hangi âileye mensûp bulunduğu husûsuna ilişkin değerlendirmelerimizi bazı akrabâları hakkında sahip olduğumuz bilgiler üzerinden yapacağız:

Mehmed Tevfik Efendi'nin Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi'nde görev yaptığı sırada ta'tîlini Selânik'te geçirmek üzere izin talebinde bulunduğu bir arşiv kaydından dayısının oğlu ile amcasının oğlunun nâ'iblik vazîfesini îfâ' ettiklerini öğreniyoruz:

“... Selanik Vilâyeti dâhilinde İstirumca Kazâsı Nâ'ibi dayızâdesi Hilmi ve Drama Sancağı dâhilinde Sarı Şaban Kazâsı Nâ'ibi amucazâdesi Şükri Efendiler ...”
(Tarih: Fî 3/Muharrem/318 19/Nisan/316, Dosya No:517, Gömlek No: 17, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma'ârif Müdîri Mehmed Tevfik).

Nâ'ibler, medrese eğitimi alarak özellikle fıkıh alanında kendi kazâ dâ'iresinde ihtilâfları çözebilecek bir seviyede tahsil görmüş 'ilmiyye mesleği mensûbu kimselerdi. Osmanlı adli teşkilâtında kadı yardımcısı ve vekîli olan nâ'ib kadı tarafından belirlenir, Anadolu veya Rumeli kazaskeri tarafından tasdik edilirdi (İpşirli, 2006: 312).

Nâ'iblerin 'ilmiyye mesleğinden kimseler oldukları göz önünde tutulacak olursa Mehmed Tevfik'in, eğitim seviyesi yüksek bir âileye mensûp olduğu düşünülebilir. Bizi bu düşünceye sevkeden bir diğer sâ'ik ise Dosya No: 517, Gömlek No: 17, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı belgelerden öğrendiğimiz şu bilgidir: Tevfik Efendi Çarşamba'da dünyaya gelmiş olduğu hâlde memleketi Selânik'tir. Bu durumda Mehmed Tevfik'in babasının Selanik'ten Çarşamba'ya bir me'mûriyet vazîfesi ile geldiği ihtimâl dâhilindedir.

Ayrıca, şâirin âile hayatı hakkında belgeler vasıtasıyla öğrendiğimiz bazı bilgiler de şu şekildedir:

Şâirin, Kal'a-i Sultânîyye, günümüzdeki ismiyle Çanakkale'ye (Sezen, 2017: 405), sıhriyyet (damatlık) yoluyla ünsiyeti mevcuttur:

“... *Kal'a-i Sultânîyye'den dahi müteehhil bulunduğum hasebiyle ...*” (Tarih: Fî 5/Teşrin-i sâni/312, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel Mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan Mehmed Tevfik).

Yanısıra, aynı belgeden şâirin evlâd ü ıyâl'i olduğunu da öğreniyoruz:

“... *Kozan'ın âb u havâsıyla imtizâc edilemediğinden nâşî bir seneden beri 'a'ilem takımı perîşân ve mağdûr bir hâlde oldukları gibi ...*” (Tarih: Fî 5/Teşrin-i sâni/312, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel Mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan Mehmed Tevfik). Aynı şekilde, şâirin Terme'den Ünye'ye tayîn olduğu vakitki belge de, bu durumu teyîd eder mâhiyyettedir:

Ve rusl iden emlerde muvakkat sözü olduğundan merci'imın ısrârına karşı durmaktan bi't-tahaşi bir şey dimeyüp hemân 'a'ilem takımını Terme'de perîşân bir hâlde bırakarak zarûri Ünye'ye gitmişim. ...'a'ilem takımı dahi birkaç esbâba mebnî Ünye'ye gitmeyüp ... (Tarih: Fî 27/Mayıs/316, Dosya No: 515, Gömlek No: 41, Fon Kodu: MF. MKT. , Ünye'de Mekteb-i Rüşdiyye Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfik).

Tabip raporundan öğrendiğimiz şu husûsu da belirtmek gerektir ki şâir ve âilesi çeşitli hastalıklardan mustariptir:

“... bi'l-müşâvere icrâ kılınan mu'âyene-i tabîbiyede mûmâileyh Mehmed Tevfik Efendi[nin] müddet-i medîdeden beri düçâr olduğu tesemmüm-i merzagî mâ dahâme-i thâl ve bunların neticesi olarak fakru'd-dem-i 'amîk ve za'fiyyet-i 'umûmiyyeye ve 'a'ilesinde dahi sù-i hazm-ı mide-i müzmin hebût-ı hevaya yakın derecede za'fiyyet-i 'umûmiyyeye düçâr oldukları tesbit etmiş ...”(Tarih: Fî 2/Teşrin-i sâni/314, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Askerî Tabîb Kolağası Bende Nikola Andon, Kozan Sancağı Belediye Tabîbi Ali Nazif).

1.1.4. Tahsîli

Mehmed Tevfik'in eğitim sürecininin bizce bilinen halkasını teşkil eden bölüm ise Dârümuallimîn'dir.⁴ Yukarıda zikrettiğimiz Dosya No: 225, Gömlek No: 8, Fon

⁴ Dârümuallimîn Osmanlı Devleti'nde 1848-1924 yılları arasında faaliyet gösteren erkek öğretmen okullarıdır (Öztürk, 1993: 551).

Kodu: MF. MKT. nolu belgeden üç yüz beş senesinde Dârümuallimîn'den hurûc ettiğini öğreniyoruz. Buna göre Milâdî 1887'de me'zûn olmuş olmalıdır.

Arşiv kayıtlarında yer alan diğer bir belgede, şâirin kısa bir müddet görev yapacağı, Bursa'ya bağlı Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyye Mektebi'nde vazîfe alacak muallimin vasıfları sıralanırken Dârümuallimiye me'zûnu olmasının gerekliliği vurgulanarak, Hudâvendigar Vilâyeti Pazarköy Kazâsı dâhilinde bulunan Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyye Mektebi Muallimi Halil Efendi'nin *"azlile yerine muktedir bir mu'allimin ta'yîni"* isteniyor ve bu muallimin *"Dârümu'allimiye me'zûnlarından muktedir bir mu'allim-i evvel ..."* (Tarih: Fi 21/Teşrîn-i evvel/311, Dosya No: 333, Gömlek No: 31, Fon Kodu: MF. MKT. , Mekâtib-i Rüşdiyye İdâresi, Ma'ârif-i Nezâret-i Celîle, Muhasebeye tevdî'si) olması arzû ediliyor.

Nitekim müellifin bizzât kendisi Kozan'ın âb ve havâsıyla imtizâc edemediğinden Hudâvendigar Vilâyeti dâhilinde bulunan Selöz Müslim Mekteb-i Rüşdiyyesi munhall kadrosuna tayînini istihâm ettiği belgede Dârümuallimîn'in Rüşdiyye Şu'besi'nden me'zûn olduğunu söylüyor: *"Abd-i kemîneleri Dârümu'allimîn Rüşdiyye kısmından bâşehâdetnâme mahrec olup..."* (Tarih: Fi 29/Temmuz/312, Dosya No: 333, Gömlek No: 31, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel Mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan, Mehmed Tevfik).

Ayrıca Mehmed Tevfik Selöz Rüşdiyyesi muallim-i evveliğinden istifâ ettikten sonra *"Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi Huzûr-ı Âlîsi'ne"* Selöz'de iken kendisine yanlışlıkla şehâdetnâmesiz denildiği ve aylık mesâ'î ma'âşından kesinti yapıldığını söylediği belgede *"... yedimde bir kat'î şehâdetnâmem olduğu hâlde şehâdetnâmesi olmayan mu'alliminler gibi dâ'îlerine dahi her nasılsa sehven şehâdetnâmesiz denilerek..."* (Tarih: 17/Temmuz/313, Dosya No: 367, Gömlek No: 65, Fon Kodu: MF. MKT. , Kozan Mekteb-i Rüşdiyye Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfik) yanlışlığın düzeltilmesini talep ediyor. Mehmed Tevfik'in şehâdetnâmeye hâiz olduğu 13/Ağustos/310 tarihli Dosya No: 225, Gömlek No: 8, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı belgede açıkça ifâde edilmiştir. Önemine binâen tekrar etmeyi uygun bulduğumuz Ma'ârif-i Umûmiye Nezâret-i Celîlesi İdâre-i Mekâtib-i Rüşdiyye mühürlü belgede *"Mu'allim-i mûmâileyh Dârümu'allimîn'den üç yüz beş senesinde doksan iki numarayı"*

hâvî şehadetnâme ile hurûc idüp üç yüz yedi senesinde mekteb-i mezkûra ta'yîn kılındığı kuyûddan anlaşılması” ifâdesi, meseleyi açıklığa kavuşturmuştur.

1.1.5. Çalışma Hayatı

Müellifin çalışma hayatının bizce mâlûm kısmı şu şekildedir:

13/Ağustos/310 tarihli Dosya No: 225, Gömlek No: 8, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı belgeden anlaşıldığı vechile Mehmed Tevfik üç yüz yedi senesinde “*mekteb-i mezkûra*” Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi’ne tayîn edilmiştir.

Bin üç yüz sekiz senesinde Kozan Rüşdiyyesi muallim-i evveli Mehmed Tevfik Efendi’nin Tarsus Rüşdiyyesi muallim-i evveli Ahmed Hilmi Efendi ile becâyîşleri sözkonusu olur ancak; becâyîşin “*cerhen*” icrâ olduğundan bahisle “*icrâsı usûlen tarafının istihsâli hüsn-i rızâlar mütevakkıf idüğüne*” (Fî 22/Recep/310 Fî 28/Kânûn-ı sâni/308, Dosya No: 160, Gömlek No: 118, Rüşdiyye Muâmelât-ı ...) ifâdesiyle bu becâyîşin tarafların rızâsı ile mümkün olacağı belirtilir.

Adana Vilâyeti Ma’ârif-i Umûmiyye Müdüriyeti’nin Ma’ârif Nezâret-i Celîlesi Pîşegâh-ı Sâmiyin’e gönderdiği yazıda, Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi’nin “*ifâ-yı vezâif husûsunda müşâhede olan hüsn-i hizmet ve ehliyetine mükâfâten bir kıt’a ru’ûs-i humâyûnla taltîfine delâlet ve gâyet-i celîle-i cenâb-ı nezâretpenâhileri şâyân ve sezâvâr buyrulmak bâbında*” (Tarih: Fî 14/ Temmuz/310 Dosya No:225, Gömlek No:8, Fon Kodu: MF. MKT. , Müdîr-i Ma’ârif ...) denilmektedir. “Rüşdiyye İdâresi’ne 8/Ağustos/310 ve “Adana Vilâyeti Ma’ârif Müdürlüğü’ne” 16/Ağustos/310 tarihli cevâbî yazılarda ise

... Mekâtib-i Rüşdiyye mu’allim-i evvelerinden hüsn-i hizmetleri müşâhede olanların ru’ûs-i humâyûnla taltifi lâefl beş sene istihdâm edilmelerine mütevakkıf olup mûmâileyh ise hizmet-i mezkûra üç yüz yedi senesinde ta’yîn olunmuş ve mekteb-i mezkûrın geçen sene gelen imtihân cedveline nazaran mevcûd altmış altı şâkirdden altısına şehâdetnâme verildiği anlaşılması olduğundan şimdilik terdi’i iş’âr... (Vürûdu 16/Ağustos/310, Dosya No: 225, Gömlek No:8, Fon Kodu: MF. MKT.)

ile Mehmed Tevfik Efendi’nin ru’ûs-i humâyûnla taltifinin şimdilik mümkün olamayacağı söylenmiştir.

Ayrıca Dosya No: 162, Gömlek No: 20, Fon Kodu: MF. MKT. nolu Hicrî 18/08/1310 tarihli Sis Rüşdiyye Mektebi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi'nin boş me'mûriyet olmadığından başka mahalle naklinin şimdilik mümkün olamayacağını ifade eden belgeden Tevfik Efendi'nin "hâfızlık" pâyesine hâiz bulunduğunu öğreniyoruz.

Yukarıda zikredilen belgeler kılavuzluğundaki çalışmamızda ilk olarak değinmemiz gereken nokta bu belgelerde yer alan "Sis" ve "Kozan" isimlerinin hangi mahalli ifade ettikleridir. *Osmanlı Yer Adları* kitabında Sis için "*Bkz. Kozan*" (Sezen, 2017: 689) ifadesi mevcuttur.

Sis ve Kozan'ın aynı yeri ifade eden farklı isimler olduğunu bu şekilde teyit etmiş bulunuyoruz.

Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti Ma'ârif Müdürlüğü'nün, Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâret-i Celîlesi'ne gönderdiği Dosya No: 333, Gömlek No: 31, Fon Kodu: MF. MKT numaralı ve 4/Cemâziyelevvel/313 11/Teşrîn-i evvel/311 tarihli belgede Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti Pazarköy Kazâsı dâhilinde bulunan Selöz Müslim Karyesi'nde ibtidâî mektepte doksandan fazla öğrenci bulunurken Rüşdiyye mektebinde yedi öğrencinin bulunmasının "*şâyân-ı nazar-ı dikkat*" olduğu ve bu durumun Rüşdiyye muallimi Halil Efendi ile alâkası bulunduğu vurgulanarak bu muallimin azli ve yerine muktedir bir muallimin tayîni istenmiştir.

Yine aynı numaralı belgelerin 26/Teşrîn-i evvel/311, 30/Kanun-ı evvel/311 tarihli olanlarında da muallim tayîni bahis konusudur. 3/Kânûn-ı sâni/311 tarihli belgede ise "*Tensikat-ı cedîde nazar ve dikkate alınarak bir mu'allim ta'yîni zımında Meclis-i Ma'ârif'e takdîm kılındı*" denilmektedir. Dosya No: 333, Gömlek No: 31, Fon Kodu: MF. MKT. kodlu arşiv belgelerinin bundan sonraki kısmı Selöz Müslim Rüşdiyyesi muallimi Halil Efendi hakkında tedkikat şeklinde cereyân ettiği için tezimize herhangi bir katkısı olmayacak bu belgeleri geçerek, arşiv belgelerinin, yazarımız Mehmed Tevfik Efendi ile ilgili bulunan kısmıyla devâm etmekte fayda mülâhaza ediyoruz.

Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti'nde belirttiğimiz minvâl üzere bir durum söz konusu iken Adana Vilâyeti'nde bulunan Kozan Rüşdiyye Mektebi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik şöyle bir yazı kaleme alır:

Huzûr-ı Âli-i Cenâb-ı Nezâret Penâhileri

Devletlü Efendim Hazretleri,

Abd-i kemîneleri Dârülmü'allimîn Rüşdiyye kısmından bâşehâdetnâme mahrec olup beş seneden beri Adana Vilâyeti dâhilinde Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi mu'allim-i evveliğinde hüsn-i ifâ'-yı hizmet etmekte isem de mahall-i mezkûrun âb ve havâsıyla imtizâc edemediğimden bu kerre Hudâvendigar Vilâyeti dâhilinde Selöz Müslim Mekteb-i Rüşdiyyesi munhall olup hüsn-i hat mu'allimliği dahi zimm ve ilâve edilerek mekteb-i mezbûrun mu'allim-i evveligine tahvîl me'mûriyetim husûsuna musâ'ade buyurulmasını istirhâm eylerim. Ol bâbda ve her hâlde emr ve fermân men lehu'l-emrindir (Tarih: Fi 29/ Temmuz/312, Dosya No:333, Gömlek No:31, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel Mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan Mehmed Tevfik).

Mehmed Tevfik'in bu talebi Rüşdiyye İdâresi'ne bildirilir. Bu sırada yukarıda bahsedilen muallimin tahkîkâtı neticelenerek, Selöz Müslim Rüşdiyyesi Muallim-i Sâni Halil Efendi'nin yerine muktedir bir muallimin tayîni kararı alınır.

Mekâtib-i Rüşdiyye İdâresi ve Meclis-i Ma'ârif gibi kurumlarca yapılan yazışmaların akabinde Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti Ma'ârif Müdürlüğü'ne gönderilen, Dosya No: 333, Gömlek No: 31, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı ve Arabî [Hicrî] 7/Rebî'ü'l-âhir/314, Rûmî 2/Eylül/312 tarihli yazıda, "Pazarköy Kazâsı dâhilinde kameten Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyyesi mu'allimi Halil Efendi'nin azlile yerine dört yüz seksen beş gurusu ma'âşla sâbık Kozan mu'allim-i evveli Mehmed Tevfik Efendi'nin ta'yîni Meclisce bi't-tensîb..." ifâdeleriyle bu göreve tâlip olan Mehmed Tevfik Efendi'nin tayîn talebinin uygun bulunduğu ayrıca, ma'âş ile ilgili konular belirtilmiştir.

Mehmed Tevfik Efendi'ye dâir Dosya No: 339, Gömlek No: 29, Fon Kodu: MF. MKT. kimlikli ve Hicrî 08/05/314 tarihli belgede Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi muallim-i evveli iken Selöz Müslim Mektebi muallim-i evveligine nakledilen Mehmed Tevfik Efendi'nin matbûatının ödenmesi konu edilmiştir.

Şâir Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti'nde bulunan Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyyesi'nde muallimlikten sonra bu defâ tekrar, nâmizâc olduğundan bahisle, Kozan'a dönmek ister:

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Nezâret Penâhilerine arz-ı abd-i nâmemdir

Devletlü Efendim Hazretleri

Dâ'î-i kemîneleri sâye-i 'âliyye-i âsifânelerinde sene-i hâliye eylülünün on üçünden berü Hudâvendigar Vilâyeti dâhilinde Pazarköy Kazâsı'na tâbi' Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyye mu'allim-i evveliğinde istihdâm olunmakta isem de her nasılsa oraya gideli vücûdca bâmuzdarîb olup dâcâr olduğum za'fiyyet ve sıkıntı günden

güne tezâyüd etmekte olduğu cihetle arz ve iş'ârına cur'et eylediğim şu perîşâniyet ve nâmizâc hâlîme henüz munhall olup beş altı seneden berü mu'allimi bulunduğum Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi mu'allim-i evveligine veyahûd o havâliyyinde âb ve havâsiyla alışmış olduğumuz Kozan mülhak Zülkadriye Mekteb-i Rüşdiyyesi hüsn-i hat ile berâber mu'allim-i evveligine buradaki tahvîl me'mûriyetinde icrâsı husûsuna musâ'ade-i celîle-i hazret-i nezâret penâhîleri bî-dirîğ erzân buyrulmak üzere emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 25/Teşrin-i sâni/312, Dosya No:349, Gömlek No:25, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel-i Mekteb-i Rüşdiyye-i Karye-i Selöz-i Müslim Mehmed Tevfik).

Talep, 26/Kanun-ı evvel/312 tarihli yazıyla Rüşdiyye İdâresi'ne iletilir; gelen cevâbî yazıda isteğin bi't-tabiî garip karşılandığı görülür:

Mûmâileyh Mehmed Tevfik Efendi'nin evvelce vukû' bulan talebi üzerine Kozan Rüşdiyyesi'nden Selöz Müslim Rüşdiyyesi mu'allimliğine nakl olunduğu hâlde gûya âb ve havâsiyla imtizâcına mebnî bu kere de yine Kozan'ı istemesi hakikât-ı ma'zûrunun resmen subûtuna luzûm gösterdiğinden mûmâileyh Selöz'den bu defâ sebab-i infikâkının bi't-tahkîk iş'ârına Hudâvendigar Ma'ârif Müdüriyeti'ne emr ve izbâr buyrulması bâbında emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 16/Şabân /314 ve Fî 7/Kânûn-ı sâni/312, Dosya No: 349, Gömlek No: 25, Fon Kodu: MF. MKT. , Meclis-i Ma'ârif , Mektûbî Kalemî'ne, Vürûdî 8/Kânûn-ı sâni, Zarif Beg).

Belgeden anlaşıldığı vechile konunun tahkîk edilmesi istenir. Dosya No: 349, Gömlek No: 25, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı ve Vürûdî 9/Kânûn-ı sâni/312 Arabî [Hicrî] 2/Ramazan/314, Rûmî 23/Kânûn-ı sâni/312 tarihli belgeyle "mûmâ-ileyhin Selöz'den infikâk etmek arzûsunda bulunması sebebinin bi't-tahkîk iş'ârı husûsu" Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti Ma'ârif Müdüriyeti'ne iletilir.

Adana Vilâyeti Mektûbî Kalemî'nden Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'ne gönderilen evrâkta

Me'zûnen Dersâadet'e 'azîmet eden Sis Mekteb-i Rüşdiyyesi mu'allim-i evveli Mehmed Tevfik Efendi'nin Burusa dâhilinde diğer bir mahalle tahvîl-i me'mûriyet eylediği tahkîk kılındığından etvâl-i mevcûdenin tedrisi zımnında münâsîp bir zâtn terbî-i celbi ... (Tarih: 20/Cemâziyelâhir/314 ve Fî 13/Teşrin-i sâni/312, Dosya No: 364, Gömlek No: 21, Fon Kodu: MF. MKT. Tali.. Vekili Defterdar)

denilerek Sis'e muallim tayîni istihâm edilir. Dosya No: 354, Gömlek No: 5, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı ve Hicrî 28/10/1314 tarihli arşiv belgesinde Sis Mekteb-i Rüşdiyyesi Muallim-i Evvelliği'ne tayin olunan Ma'muratu'l'azîz Vilâyeti dahilindeki Siloz Mektebi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi gelene kadar bu görevin vekâletle yürütülmesi istenir.

Belgelerin devâmında Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti Ma'ârif Müdürlüğü'nden,
Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâret-i Celîlesi'ne hitâben

Pazarköy Kazâsı Kâ'im-makâmılığından vârid olan Fî 21/Mayıs/313 tarihli tahrîrâtta Selöz Müslim Mekteb-i Rüşdiyyesi mu'allimi Mehmed Tevfik Efendi istifa ederek mekteb-i mezbûrede mevcûd bulunan temurbaş eşya vesâ'ireyi bevvâb Mehmed Ağa'ya devr-i teslim ile mektebi terk ettiğinden mektebin tavil-i mart ta'tiline meydan verilmemek üzere diğer mu'allimin ta'yîn[i] ... (Tarih: Fî 21/Muharrem/315 ve Fî 9/Haziran/313, Dosya No: 364, Gömlek No: 21, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma'ârif Müdürü Vekili Muhasebe Memuru Mehmed Şükrü)

husûsundan bahsedilerek, Selöz'e muallim tayîni için istirhâmda bulunulur.

Selöz'e "... Mehmed Said Efendi vekaleten ta'yîn ... " (Tarih: Fî 17/Haziran/313, Dosya No: 364, Gömlek No: 21, Fon Kodu: MF. MKT. , İdâre-i Mekâtib-i Rüşdiyye) olunurken,

Mezkûr Sis Rüşdiyyesi mu'allim-i evveliğine sene-i hâliye bûdcesinde merkûm beş yüz guruş ma'âsla Selöz Müslim Rüşdiyyesi mu'allim-i evveli olup istifâ eden Mehmed Tevfik Efendi'nin ta'yîni münâsib görülmüş ... (Tarih: 11/Safer/315 ve Fî30/Haziran /313, Dosya No: 364, Gömlek No: 21, Fon Kodu: MF. MKT.)

olduğu ifâde edilir ve devâmındaki belgelerde tayîn için gerekli mu'âmelelerin yapıldığı kaydedilir.

Mehmed Tevfik, Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'ne, Dârümuallimiye Rüşdiyye kısmı şehâdetnâmelilerinden olup, Selöz Müslim Karyesi Mekteb-i Rüşdiyyesi muallim-i evvelliğinde bulunduğu sırada elinde kat'î şehâdetnâmesi olduğu hâlde sehven şehâdetnâmesiz denilerek Bursa Ma'ârif Müdürlüğü'ne yazılan tahrirât üzerine aylık mesâ'îsinden kesinti yapıldığını ifâde eder ve bu kesintinin tarafına iâde edilmesini talep eder (Tarih: 17/ Temmuz/313, Dosya No: 367, Gömlek No: 65, Fon Kodu: MF. MKT. , Kozan Mekteb-i Rüşdiyye Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfik). Konu hakkında yapılan tahkîkâtta "... mu'allim-i mûmâileyh de oraya vusûlü tarihinden berü tedrisiye devâm etmeyüp ancak ayda birkaç gün mektebin açıldığı ve mezkûr mayıs mâhu tarafında dahî mektebin kemâfi el-sâbık on beş gün küşâd olduğu lede'l-tahkîk anlaşıldığı..." (Tarih: Fî 25/Cemaziyelahir/315 ve Fî 9/Teşrin-i sâni/313, Dosya No: 367, Gömlek No: 65, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma'ârif Müdürü Nâmına Muhasebe Memuru Mehmed Şükrü) beyân edilerek netîcenin Mehmed Tevfik'e iletilmesi istenir.

Trabzon Vâlisi'nin, Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâret-i Celîlesi'nden Terme ve diğer bazı kazâlar için mektep ve muallim talebinde bulunması, bu talebin Rüşdiyye İdâresi'ne bildirilmesi ve meclise havâlesi Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı belgelerde yer almakta iken; diğer bir belgede muallim Mehmed Teyfik'in dalak büyümesi, kansızlık vesâ'ir gibi hastalıklara dâ'ir olduğu, âilesinde de çeşitli hastalıklar görüldüğü, bu sebeple başka bir mahalle tayîn edilmesinin luzûmu, resmî bir rapor ile ilgili makâma bildirilir:

Âb ve havâsıyla imtizâc edemediğinden nâşî tahvîl me'mûriyeti zımında lâzım gelen rapor-ı resmîyede i'tâ'sı istirhâmı hâvî olup makâm-ı mutasarrıf-ı ekremce takdîm ve evrâdında mu'âyenesinde icrâsıyla dâ'ir olduğu emrâzı mübeyyin raporun i'tâ'sı bâbında mahall-i askerî ve belediye tabâbetlerine havâle buyrulan Fî 31/Teşrin-i evvel/314 tarihli ve mu'allim-i mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan Mehmed Teyfik mühür ve imzâsıyla memhûr ve mümzî olan istid'â' mücibnce bi'l-müşâvere icrâ kılınan mu'âyene-i tabîbiyede mûmâileyh Mehmed Teyfik Efendi'nin müddet-i medîdeden beri dâ'ir olduğu tesemmüm-i merzagî mâ dahâme-i tihâl ve bunların neticesi olarak fakru'd-dem-i 'amîk ve za'fiyyet-i 'umûmiyyeye ve 'a'ilesinde dahi sû-i hazm-ı mide-i müzmin hebût-ı hevaya yakın derecede za'fiyyet-i 'umûmiyyeye dâ'ir oldukları tesbit etmiş ve her ne kadar buraca mümkün olan tedâvî-i lâzım icrâ eylemiş ise de esbâbında devâm hasebiyle bir semere görülemediğinden mûmâileyhin iâde-i âfiyeti için âb ve havâsı latîf ve maraz-ı gamdan berî bir mahalle tahvîl me'mûriyetine tubben luzûm-u kat'î görülmesine mebnî işbu rapor bi't-tanzîm makâm-ı ââdine takdîm kılındı (Tarih: Fî 2/Teşrin-i sâni/314, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Askerî Tabîb Kolağası Bende Nikola Andon, Kozan Sancağı Belediye Tabibi Ali Nazif).

Raporun doğruluğunun pek çok a'zâ tarafından onaylandığı bir başka belgenin ardından bizzât şâir tarafından kaleme alınan yazıda "... 'a'ilem takımı perîşân ve mağdûr bir hâlde oldukları gibi dâ'î-i kemîneleri dahî müddet-i medîdeden beri mübtelâ olduğum nâmizâclık ve beden za'fiyyeti vesâ'ir iç illetleri gündengüne tezâyüd idüp..." denilerek gerekli tedâvîlerin yapıldığı ancak; buna rağmen hastalığının devâm ettiği bu sebeple "... müvellidim Trabzon Vilâyeti mülhikâtından Samsun Sancağı'na tâbi' Çarşamba Kazâsı olmağla o civârlardan ve Kal'a-i Sultânîyye'den dahî müteehhil bulunduğum hasebiyle yahut o havâliden veyahûd Aydın Burusa Vilâyetleri dâhilinden ..." (Tarih: Fî 5/Teşrin-i sâni /312, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel Mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan Mehmed Teyfik) bir yere tayînini istirhâm ettiği görülür.

Trabzon Vilâyeti'nde merbût 23/Teşrin-i evvel/314 tarihli tahrîrâtı üzerine Terme'de bir bâb Rüşdiyye mektebi küşâdıyla mu'allimligine şehri dörtyüz ve hat mu'allimligine seksen beş ve divânîye altmış beş gurusu ma'âş ve senevî dört yüz gurusu mesârîf-i mütefâriki tahsîs edilmiş ve mu'allimligine işbu istid'â'-i tâmmede tahvîl me'mûriyeti istirhâm eden Kozan Rüşdiyyesi mu'allimi Mehmed Teyfik Efendi

ta'yîn kılınmış olduğunun ... (Tarih: Fî 15/Şubat/314, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Muhasebe-i Ma'ârif-i ..)

Trabzon ve Adana Ma'ârif İdâreleri'ne bildirilmesi istenir, gerekli mu'âmelât ilgili makâmlarca yapılır ve böylelikle Mehmed Tevfik'in Terme'deki muallimlik sürecinin ilk adımı atılmış olur.

Trabzon Vilâyeti Ma'ârif Müdüriyeti'nden Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'ne gönderilen yazıda, talebi üzerine, Tevfik Efendi'nin yol masraflarını karşılayacak ödemenin lâzım gelip gelmeyeceği husûsu yazılıdır (Tarih: Fî 28/Safer/317 ve Fî 24/Haziran/315, Dosya No: 461, Gömlek No: 57, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma'ârif Müdüri Mehmed Tevfik).

Şâir, Terme Rüşdiyye Mektebi'nde muallim-i evvelîğin yanısıra hat muallimliği vazîfesini de îfâ' edebilmek için imtihâna tâbî tutularak (Tarih: Fî 11/Kânûn-ı sâni/315, Dosya No: 478, Gömlek No: 10, Fon Kodu: MF. MKT. , Terme Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfik) Mehmed Tevfik'in sülûs ve rik'a numûne hattı ilgili makâma gönderilir. İlgili makâmlarca, hat numûnesi, muallimlik için uygun görülür ve Trabzon Vilâyeti Ma'ârif Müdüriyeti'ne Vürûdu 11/Mart/316, Arabî [Hicrî] Fî 30/Zilka'de/317, Rûmî Fî 18/Mart/316 tarihinde gönderilen yazıyla “*Terme Mekteb-i Rüşdiyye Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi'nin mesel-i numûne yazısı matlûba muvâfık görüldüğünden hat mu'allimliğinin dahî mahsûsı olan ma'âşla...*” (Dosya No: 478, Gömlek No: 10, Fon Kodu: MF. MKT.) kendisine tevdi' edilmesi uygun görülür.

Tevfik Efendi'nin çalışma hayatıyla ilgili olarak tedkîk ettiğimiz belgelerin Dosya: 505 Gömlek: 10 numaralı olanlarının ekseriyetinde Ünye Rüşdiyyesi Muallim-i Evveli Hakkı Efendi 'aleyhine suçlamalar yer aldığından ve bunların konumuzla hiçbir alâkası bulunmadığından, yazıların bu içeriğe hâvî olanlarına yer verilmeyecektir. Ayrıca Terme Rüşdiyye Mektebi muallim-i evveli Mehmed Tevfik'in, Terme müderrisinin kendisi 'aleyhine konuştuğunu ileri sürdüğü ve müderris 'aleyhine bir takım sözler sarfettiği belgeyi de bu kısma dâhil etmiyoruz ancak; hâdiseleri özet niteliğinde olan aşağıdaki belgeyi takdîmin uygun olacağı kanaâtini taşıyoruz:

*Trabzon Vilâyeti Ma'ârif Müdüriyeti
Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine
Devletlü Efendim Hazretleri*

Canik Sancağına mühlük Terme Kazâsı öteden beri seknesinin tezvîratı ve müfsidât ve i'tiyâd-ı karanesi ile ma'rûf bir kazâdır. Geçenlerde Adana Vilâyeti'nden oraya nakl-i me'mûriyet eden ve ahâlî-i mahalliyyeden bulunan Rüşdiyye mu'allim-i evveli Tevfik Efendi beyne'l-ahâlî yekdiglerine zıd olan fırkalara karşı hasbe'l-mesâlik bîtaraf kalmak icâb eder iken o da kasabadaki medresenin müderrisi 'aleyhindeki fırkaya iltihak idüp bir takım bâsl ve esâsı istinâd ile müderrisi hükûmete karşı lekedâr eylemek maksadıyla makâm-ı mutasarrıfiyete bizzât vermiş ve bimüivvassıt verdirmiş olduğu ihbarnâmeler üzerine makâm-ı muşârun-ileyhce tahkikat icrâ' olunarak fazl ve 'irfânî umûmen musaddık ve sırf kendi vazîfesiyle meşgul bulunan müderris efendinin isnâdat-ı vâki'den beri olduğu anlaşılmiş ve fakat mu'allim-i mûmâ-ileyh hasım ittihâz eylediği müderris hakkında ilkâat ve tazîkatından gerü durmamağda bulunmuş olduğundan ve Terme gibi fırkalara münkasım bir mahalde Rüşdiyye mu'alliminin her halde yerliden olmaması müktezî bulunduğundan bahisle mümkün olduğu hâlde mu'allim-i mûmâ-ileyhin diğer bir mahalle tahvîli münâsib olacağı bu kere Samsun'a 'azîmet-i çâkeranemde atûfetlî mutasarrıf beg hazretleri cânibinden beyân ve ihtârı ve evvel isnâda mu'allim mûmâ-ileyh tarafından muşârun-ileyhe gönderilüb leffen Huzûr-ı Sâmî-i âsafanelerine takdîm kılınan varaka-i çâkerlerine tevdi' ve i'tâ' olundu. Devren Terme'ye muvâsalatında çâkerleri dahi varaka-i mezkûre münderecâtı hakkında icrâ' eyledigim tahkikat neticesinde mu'allim efendinin mâruzatı mugayyir-i hakikat olduğu bilaksi mûmâ-ileyhin vazîfesi hâricinde bir takım mu'allimâta tasaddî ile medresenin hükûkuna tecavüz ve ta'âruzda bulunduğu ve kendisi orada kaldıkça bu gibi ahbarâtın arkası kesilemeyeceği ve bununla berâber mahallince ma'ârif'e müte'allik her gûne teşebbüsâtın 'akîm kalacağı tezâhur eyledi. Ünye Mu'allim-i Evveli Hakkı Efendi'ye mu'allak evrâk tahkiki de muharrir Fî 20/Şubat/315 tarihli derkenâr-ı çâkeranemde arz olduğu üzre Ünye'den kaldırılması i'câb eden mûmâ-ileyh Hakkı Efendi şeref-sâdır olacak emr-i resm-i âsafanelerine intizâren Terme'ye gönderilmiş ve Terme Mu'allimi mûmâ-ileyh Tevfik Efendi'nin muvakkaten Ünye'ye 'azîmeti kendisine tebliğ kılınmış olduğundan şayed Hakkı Efendi'nin Ünye'de ibkâsı Nezâret-i Celîle-i fehimânelerince karargîr olduğu hâlde Tevfik Efendi'nin esbâb-ı mâ'rûzâya mebnî Terme'den diğer bir mahalle tahvîl me'mûriyeti mertebe-i vücûta bulunduğu muhât-ı ilm-i sâmî cenâb-ı fehimâneleri buyruldukda bu bâbda ve her halde emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 9/Zilka'de/317 ve Fî 26/Şubat/315, Dosya No: 505, Gömlek No: 10, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma'ârif Müdiri Tevfik).

Bundan sonraki belgelerde Ünye Muallim-i Evveli Hakkı Efendi hakkındaki suçlamalar asılsız olsa da bir başka mahalle, Terme'ye tayîni uygun bulunurken; ahâlî ile imtizâc edemeyen Mehmed Tevfik'in de Ünye'ye becâyîşi istenmektedir: "...mu'allim-i mûmâ-ileyh [Hakkı Efendi] muvakkaten Ünye'ye beş saat mesâfede bulunan Terme Rüşdiyyesi'ne gönderildiği gibi Terme Mu'allimi dahi Ünye'ye istihdâm olunmuştur..." (Tarih: Fî 20/Şubat/315, Dosya No: 505, Gömlek No: 10, Fon Kodu: MF. MKT. , Trabzon Vilâyeti Ma'ârif).

İdâre-i Mekâtib-i Rüşdiyye ve Ma'ârif-i Umûmiyye gibi resmî kurumların yazışmalarının nihâyetinde Trabzon Vilâyeti Ma'ârif Müdiriyyeti'ne gönderilen "Vürûdu 29/Nisan/316 Arabî [Hicrî] 22/Muharrem/318 Rûmî 8/Mayıs/316" tarihli yazıda

... Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveli Hakkı Efendi 'aleyhindeki isnâdâtın gayr-i vâkî olduğu anlaşılmuş ise de mûmâ-ileyhin orada ibkâsı câ'iz olamayacağından ma'âş-ı hâliyesiyle Terme Rüşdiyyesi mu'allimliğine ve ahâli ile imtizâc edemeyen Terme Rüşdiyyesi Mu'allimi Tevfik Efendi'nin dahi kezâlik Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveliğine nuzûlleri Meclis-i Ma'ârifce bi't-tensîb buyurulmasına mu'âmele-i kaydiyye îfâ' kılınmış... (Dosya No: 505, Gömlek No: 10, Fon Kodu: MF. MKT.)

olduğu bildirilir.

Bunun üzerine Mehmed Tevfik, muallim Hakkı Efendi ile Kolağası İrfan Beg arasındaki münâkaşa sonucunda Hakkı Efendi'nin hakkındaki suçlamalar asılsız olsa da Terme'ye gönderilmesine karar verildiğini ve bu olayın kendisinin Terme'den ayrılmasıyla neticelendiğini; sözkonusu becâyîşi hakedecek bir kabâhâti olmadığını, kimsenin 'aleyhinde bulunmadığını ve vazîfesini îfâ' eden bir kimse, emektâr bir muallim olduğunu aktaran bir yazı kaleme alır:

Ma'ârif-i Nezâret-i Celîlesine Mâ'ruzât-ı Bendekârımdır.

Devletlü Efendim Hazretleri,

Dâ'î-i kemîneleri Terme Kazâsı Mekteb-i Rüşdiyyesi'nin Mu'allim-i Evveli iken Fî 12 ve 21/Şubat /315 tarihli emr telgrafnâmeyle merci'imiz bulunan Trabzon Vilâyeti Celîlesi Ma'ârif Müdüri olan muvakkat sözüyle bendelerini me'mûriyetim başından kaldırıp Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi'ne gönderilmiştir. Vürûd iden emrlerde muvakkat sözü olduğundan merci'imîn isrârına karşı durmaktan bi't-tahaşi bir şey dimeyüp hemân 'a'ilem takımını Terme'de perîşân bir hâlde bırakarak zarûrî Ünye'ye gitmiştim. Şimdi ise Müdür mûmâ-ileyh becâyîşleri iltizâm ederek ol vechile Nezâret-i Celîle'ye icrâ' ettirmiş olduğu anlaşılmağla bu emr-i becâyîşe husûsan hiçbir sûretle ilmim ve haberim ve zerre kadar muvâfakatım ve rızâm olmadığı hâlde cânib-i müdüriyetten ahkarlarının perîşâniyet ve mağdûriyetimi ve 'a'ilem takımı dahi birkaç esbâba mebnî Ünye'ye gitmeyüp bu husûsda bendelerine mutaba'ât etmediklerinden meyânımızda 'a'ilece her hâlde iftirâkımızı mu'cib bu gibi bir mu'âmele-i garaziye-i gayr-i marziyyeye giriftar edilişi mücerred yerime gönderilen mu'allim Hakkı Efendi ile Kolağası İrfan Beg'in Nezâretce ma'lûm olan müsaalelerinden dolayı olup ise kullarına asla şumullî ve bir yüzden taallük ve münasebeti olmadığından bendeleri gibi bigûnah bir fakîr ve hakîrin sâbıkasının cürm ve kabâhâtiyle aralıkta mahv edilmesinin muvâfık-ı adâlet olmadığına ve kulları ise Termece hükûmet ve ahâli ve sâ'ir günâ kimsenin 'aleyhinde bulunmayup âdat ve âdâba ve rızâ-yı 'âlîye muhâlif ve mugayyir hâlen ve kâlen bir şey vâkî' olmadığı gibi vezâif-i mevdüamda dahi bir vechle ve tekâsul ibrâz etmeyüp ta'lîmât ve evâmîr-i mevrûde dâiresinde vezâifime cidden devâm ve ihtimâm ederek medh kılınan zarâfette Terme'de bu yüzden 'umûm ahâli-i kazânın hoşnûdîyetini kazanmış bir emektâr mu'allimin-i bendegânlarından olduğum dahi muhât-ı ilm-i 'âlî cenâb-ı destur-i a'zamiyeleri bulduğunda şu mâruzat-ı bendegânemi bilâhare Terme Hükûmeti'nden dahi isti'lâm edilmesi istihâm olunup iâde-i me'mûriyetimin icrâsıyla Terme'de ibkâmı istid'â' ve hakîkaten merhamet-i nezâretpenâhîlerine şâyân olan bendeleri gibi bir emektâr mu'allimin bu derecelerdeki perîşâniyetinden ve tavk-i beşer hâricinde olarak dücâr olduğum şu müşkilât-ı 'azîmiyeden pâdişâh başı için halas buyurulmasını adâlet-i celîle-i mâ-lâ-nihâyelerinden son derece olarak ümide şitâb ile keyfiyyet-i vak'anın arz ve beyânına mübâseret eylerim. Ol bâbda ve her halde emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî

27/Mayıs/316, Dosya No: 515, Gömlek No: 41, Fon Kodu: MF. MKT. , Ünye’de Mekteb-i Rüşdiyye Mu’allim-i Evveli Mehmed Tefîk).

Şâirin yukarıda verilen yazısı üzerine sonuç Trabzon Vilâyeti Ma’ârif Müdüriyeti’ne “Vürûdu 17/Haziran/316, Arabî [Hicrî] 19/Rebiül-evvel/318, Rûmî 2/Temmuz/316” tarihli yazıyla

Terme Rüşdiyyesi mu’allim-i evveliğinden Ünye Rüşdiyyesi mu’allim-i evveliğine nakl ve becâyiş edilmiş olan Mehmed Tefîk Efendi tarafından irsâl edilen istid’â’tnâme rızası isti’sâl edilmediğinden bilâsebeb Ünye’ye nakl olunmağdan bahisle şikâyet eylemesi üzerine Mekâtib-i Rüşdiyye İdâresi’ne keyfiyyet-i mûmâ-ileyh Terme’de ahâlî ile hüsn-i mu’âşeret edememesi hasebiyle başka mahalle nakline lüzûm görülmüş ve o aralık Ünye mu’alliminin de başka mahalle kaldırılması icâb edilmiş olmağla becâyişleri icrâ’ kılınan ve böyle ilcâ’-yı maslahatla icrâ’ edilen becâyişlerde rızâ-yı tarafeynin istihsâli lâzım gelmeyeceği... (Dosya No: 515, Gömlek No: 41, Fon Kodu: MF. MKT).

Tevfîk Efendi’nin Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi’nde görev yaptığı esnada ta’tîl günlerini Selanik’te geçirmek, dayısının oğlu yanısıra, amcasının oğlu ile bazı husûsları görüşmek maksadına mebnî izin isteği Trabzon Vilâyeti Ma’ârif Müdüriyeti tarafından Ma’ârif Nezâret-i Celîlesi’ne iletilir:

Selanik Vilâyeti dâhilinde İstirumca Kazâsı Nâ’ibi dayızâdesi Hilmi ve Drama Sancağı dâhilinde Sarı Şabân Kazâsı Nâ’ibi amucazâdesi Şükri Efendilerle miyânelerinde olan bazı hesâbât ve husûsâtın rü’yeti ve tesviyesi zımında eyyâm-ı ta’tîliyede mezkûr kazâlara azimetine musâ’ade olunması Ünye Kazâsı Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu’allim-i Evveli Mehmed Tefîk Efendi tarafından istid’â’ olunmuş... (Tarih: Fî 3/Muharrem/318 19/Nisan/316, Dosya No: 517, Gömlek No: 17, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma’ârif Müdiri Mehmed Tefîk).

Muallimin izin isteği kabûl görmez ve ayrıca eğer mektepte isbat-ı vucût edemez ise istifâ etmiş addedileceği; yerine diğeri bir muallimin tayîni yönünde karar alınacağı ve ancak bu şekilde iznine musâ’ade olunabileceği belirtilir (Tarih: Fi 4/Mayıs/316, Dosya No:517, Gömlek No: 17, Fon Kodu: MF. MKT. , İdâre-i Mekâtib-i Rüşdiyye).

Konu hakkındaki Arabî [Hicrî] 26/Rebiülevvel/318 Rûmî 23/Temmuz/316 tarihli son evrakta ise,

... memleketine gitmek üzere terhis için dermeyân olan esbâb-ı ahîren ittihâz edilen usul mucibince me’zûniyet i tâsî için mu’ayyen olan esbâb-ı kavîyye ma’zeret-i makbûleden olmadığı cihetle terhisi câ’iz olmadığımun ...

ifâdeleri mevcûttur.

Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi Muallimi Termeli Mehmed Tevfik Efendi hakkında yapılan şikâyetin tahkik edilerek, neticesinin bildirilmesine dâir olan belgelerin içeriğinde muvakkaten ve misâfireten Ünye’de bulunduğunu belirterek hakikat mührü ile mühürlü şikâyetnâmeysi kaleme alan şahıs şunları yazar:

... Mehmed Tevfik Efendi bendeleri hakikaten müstedât-ı ma‘ârifpervêrandan ise de mücerreden bir hafîlik eseri olarak göstermekte olduğu bazı hâllerin lâyük ve müstehâk olduğu hürmet-i mahallîye mazhâriyetine mâni’ oluyor. Kendisine hüsnü’l-hukûk tasrihen ve telmihen tebdîl-i meslek husûsu ne kadar teveccüh olunursa da sâye-i şâhânedede hürriyet sözünden başka ma‘kûl bir cevâb alınamıyor. “Şöhret-i’ ilmiyye ve tabiât-ı şî’riye” ashâbından olduğunu vilâyete kadar inşâ’ eden bu sâdedil mu‘allim asr-ı hâzırın terakkiyât-ı medeniyye-i ‘acibe ve bedî‘âsından pek gâfildir. Cidden âbid ve cilden bârid olan bu mu‘allim efendinin bir müddetcik de mekteb-i âdâb-ı taht-ı nezâret ve terbiyesinin bulunması lâbüd lâzımdır ve “ah yakdık şu mübârek vatanın her yerini” gibi vaktiyle söylenmiş ve fakat telaffuzdan bile men’ edilmiş olan bâzı eş‘âr-ı muzırreyi kim okur kim dinler... (Tarih: 9/Temmuz/316, Dosya No: 520, Gömlek No: 25, Fon Kodu: MF. MKT.)

Bu şikâyet sebebiyle Mektûbî Kalemî’ne mahsûs evrâkta Trabzon Ma‘ârif Müdüriyyeti’ne gönderilen Arabî [Hicrî] 17/Rebûlevvel/318 ve Rûmî 21/Temmuz/316 tarihli belgede konu hakkında tahkikât yapılması istenir.⁵

⁵ Tüm araştırmalarımıza rağmen, şâirin bundan sonraki hayatıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

İKİNCİ BÖLÜM

MEVLİD-İ ŞERİF'İN İNCELENMESİ

2.1. MEVLİD-İ ŞERİF

2.1.1. Eserin Yazılış Süreci

Resûlullah Efendimiz'e duyulan sevgi ve hayırla yâd edilmek arzûsu ile Mehmed Tefvik tarafından yazılan *Mevlid-i Şerîf*, pek çok tashîhten geçmiştir.

Mehmed Tefvik Efendi Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi muallim-i evveli iken *Mevlid-i Şerîf*'i kaleme almış ve eserin yayınlanması için Adana Ma'ârif-i Umûmiyye Müdüriyeti'ne takdîm etmiştir. Adana Vilâyeti Ma'ârif-i Umûmiyye Müdüriyeti de Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'ne bu isteği iletmiştir. Cevâbî yazıda eserin reddedildiği yazılıdır:

Tab' ve neşrine ruhsat taleb olunan işbu Mevlid-i Şerîf-i manzûm dikkatle mutâla'a olundu. Nazm ve ifâdesinde bir hayli hatası bulunduğu üzere sahibine reddi muvâfık-ı maslahat görüldüğü arz olunur (Tarih: 27/Mayıs/311, Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT.).

7/Mayıs/311/ Encümen'e

Mem-i tahrîrâtda tab' ve neşrine ruhsat i'tâsı zımnında gönderildiği beyân olunan 'Mevlid-i Şerîf' manzûmesinin nazm ve ifâdesindeki kesret-i hatasına mebnî tab'ı munâsib olmadığı lede'l-mu'âyene anlaşılmuş olmağla ba'de't-tashîh yeniden irâde etmek üzere reddiyle müsted'i tefhîmi hususunun cevâben iş'âr ve mezkûr kitâbın iâde ve tesyar buyrulması bâbında emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 29/Mayıs/311, Fî 17/Zilhicce/312, Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma'ârif-i Celîle Nezâreti)

Şa'îr bu cevâp üzerine eserdeki hataları tashîh ettiğini söyleyerek izin talebini yineler:

Adana Vilâyeti Ma'ârif-i 'Umûmiyye Müdüriyeti

Ma'ârif-i 'Umûmiyye Nezâret-i Celîlesi Pişegâh-ı Sâmiyesi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri,

Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveli Mehmed Tefvik Efendi tarafından tertîb ve te'lif olunup ikdâmca takdîm kılınan 'Mevlud-ı Şerîf'in nazm ve ifâdesinde bir hayli hata bulunduğu cihetle tab'ı munâsib olamayacağından ba'de't-tashîh irâde etmek üzere reddile müsted'a-i mûmâ-ileyh tefhîmine dâ'ir leffen berây-ı ibcal olunan kırk sekiz numara ve 19/Haziran/311 tarihli emr-i nâme-i 'âlî-i cenâb-ı nezâretpenâhîlerinde irâde ve fermân buyurulmuş ve keyfiyyet mûmâ-ileyh tefhîm olunmuş ise de bu kere kitâb-ı mezkûredeki hatayı tashîh etdiğinden tab'ına istihsal olunması luzûmî der-meyân olunmuş ve zikr olunan kitâb iki nüsha olarak leffen

takdîm kılınmış olmağla icrâsı icâbına musâ'ade-i celîle-i dâver-i efhamiyeleri şâyân ve sezâvâr buyurulmak bâbında ve her halde emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: 19/Rebûlevvel/313 ve 27/Ağustos/311, Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT. , Müdür-i Ma'ârif 'Ârif ...).

Eser incelenmek üzere Bâb-ı Fetvâ Dârü'l-Meşihat-ı İslâmiyye'ye gönderilir ancak; cevâp yine pek çok hatası bulunan kitâbın tab'ının câ'iz olmadığı yönündedir:

Bâb-ı Fetvâ Dârü'l-Meşihat-ı İslâmiyye

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri,

Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi tarafından makdema tab'ına ruhsat istenilüp görülen hitâbet-i... dolayı reddedilmiş olan Mevlûd-ı Şerîf kitâbının lâzım gelen mahalleri mûmâ-ileyh cânibinden tashîh olunmuş idüğünden bahisle tekrar tedkik olunmak üzere leffen isbal kılındığına dâ'ir vürûd iden 9/Cemâziyelevvel/313 tarihli ve kırk üç numaralı tezkire-i desturiyeleri mezkûr kitâb ile tedkik-i mü'ellifât lede'l-mutâla'a sâlefü'z-zikr kitâbın yine nazm ve ifâdesinde pek çok hata görüldüğünden tab'ı câ'iz olmadığına cevâben .. 'âliyelerine izbârî ifâde olunarak zikr olunan kitâb mutâviye-i iade kılınmış olduğu bâbında tezkire-i cevâbiye-i ... terkîm kılındı efendim (Tarih: Fî 20/Cemâziyelahir/313 ve Fî 25/ /311, Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT. , Şeyhü'l-İslâm Muhammed Hulusi).

12/Kanun-ı evvel/311 tarihli yazıyla durumun şâire iletilerek eserin tab' edilemeyeceğinin bildirilmesi istenir (Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT.).

Mevlid-i Şerîf Kitâbı'nın ilk sayfasında yer alan "Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'nin fî 26 Safer sene 314 ve fî 25 Temmuz sene 312 târihli ve 279 numaralı ruhsatnâmesiyle Sultân Bayezîd Kütüphânesi tahtında Ârif Efendi Matba'ası'nda tab' olunmuştur" 'ibâresinin mevcûdiyetine istinâden yaptığımız araştırmalar nihâyetinde Osmanlı Arşivi'nde Ma'ârif Nezâreti Mektûbî Kalemi Dosya No: 378 Gömlek No: 55 numarada kayıtlı belgeye ulaşabildik. Hicrî 05/07/1315 tarihli bu belgenin özet kısmında "Bayezid'de Matba'acı 'Arif Efendi'nin tab' ve neşretmek istediği Mevlûd-i Şerif kitabına ruhsat verilmesinin uygun bulunduğu" ifâdesi -her ne kadar tarih bir sonraki seneye âit olsa dahi- kitâp ismi, kitâbın basıldığı yer ve Matba'acı birebir aynı olduğu vechile bu eserin üzerinde çalıştığımız kitâp olabileceği kanaâtini hâsıl etti. Eser tekrar basılmış olabileceği gibi, Meşihat-ı İslâmiyye'den de izin talebi yinelenmiş olabilir.

Emsile kitâbının tab'ında be'is yoksa da Mevlidi'n-Nebevi'nin te'lifî cihetiyle Bâb-ı Meşihâtpenâhî'ye havâle olunması

Ma'ârif-i 'Umûmiyye Nezâreti Mektûbî Kalemi Müdiriyyeti'ne Mahsus Varaktır.

Arabî[Hicrî] 5/Ramazan /315 Rûmî 18/Teşrin-i sâni /313

Huzûr-ı 'Âlî-i Cenâb-ı Meşihatpenâhî'ye

Tab' ve neşrine ruhsat i'tâsı istid'â' olunan Matba'acı 'Arif' imzasıyla verilen arzuhâlde Mevlid-i Şerîf Kitâbı lece'l-tedkik encümen ifâdesiyle huzûr-ı hâl-i fetvâpenâhîlerine takdîm kılınmış olmağla icâbda...

Ma'ârif-i 'Umûmiyye Nezâret-i Celîlesi'ne

Mevlûd-ı Şerîf

Emsile

Devletlü Efendim Hazretleri,

İkişer nüshaları melfûfen takdîm-i huzûr-ı 'âlî-i cenâb-ı asîfâneleri kılınmasına ve bâlâda esâmesi.. muharrer Mevlûd-ı Şerîf ile Emsile'nin Matba'a-i 'Arifânemde tab' edeceğimden emsâli misullu müsâa'de-i 'âlîyye-i cenâb-ı nezâretpenâhîleri şâyân buyrulması bâbında emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 1/Teşrin-i sâni /313, Sultân Bayezid Cami-i ' Şerîfi tahtında vâki ' Matba'acı 'Arif...).

3/ Teşrin-i sâni /313 Encümene

5/ Teşrin-i sâni /313 Faziletlü Es'ad...

Müstedî'nin tab' ve neşrine ruhsat taleb eylediği Mevlid-i Şerîf Kitâbı'nın ta'alluku.. sûretiyle bâb-ı vâlâ-yı fetvâpenâhîye irsâline ve Emsile Risâlesi ile zaten keteb-i müdevvenden olup tekrar tab'ında beis olmadığından ruhsat-ı matlûbunun i'tâsına karar verildi. Ol bâbda emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 24/Cemâziye'l-âhire/315 ve Fî 8/ Teşrin-i sâni /313 Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi).

Bâb-ı Fetvâ Dârü'l-Meşihat-ı İslâmiyye

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri,

Bir ay 5/Receb/1315 tarihli ve seksen bir adedli tezkire-i 'alîyyeleriyle gönderilen Mevlid-i Şerîf Kitâbı'nın tab' ve neşri câ'iz olduğu tedkik-i mü'ellifât ... ifâde olunarak mezkur kitâb matbû'-u savb olur. Yerine i'âde kılındı efendim (Tarih: Fî 2/Şâban/1315 ve Fî 14/ Kanun-ı evvel /1313 Şeyhü'l-İslâm Muhammed Hulusi).

17/ Kanun-ı evvel /313 Encümene

İşbu tezkire-i cevaben fetvâpenâhîde tab' ve neşri câ'iz olduğu beyânıyla i'âde kılınan Mevlid-i Şerîf Kitâbı'nın encümenca dahi tab'ı câ'iz görüldüğünden tab'ı için iktizâ eden ruhsatnâmenin i'tâsına karar verildi. Ol bâbda emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Fî 6/Şâban/315 ve Fî 18/ Kanun-ı evvel /313 Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi).

2.1.2. Eserin Adı

Eserin matbû olarak neşredilen nüshasının başlığında *Mevlûd-ı Şerîf*⁶ ‘ibâresi görüldüğü gibi, arşiv kayıtlarında yer alan Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT. künyeli yazışmalarda da kitâbın isminin bu şekilde zikrolunduğu müşâhede edilmektedir:

Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi mu‘allim-i evveli Mehmed Tevfik Efendi tarafından tertip ve te‘lif kılınan ‘Mevlûd-ı Şerîf’ nâm kitâbın tab‘ına ruhsat i‘tâsı bâ-istid‘â’ talep olunmuş ve zikr olunan kitâp leffen takdîm kılınmış olduğundan mahzûru olmadığı hâlde tab‘i için icâb ruhsatnâmenin i‘tâ ve ihsânına müsa‘ade-i celile-i cenâb-ı nezâretpenâhileri şayân buyurulmak bâbında ve her hâlde emr ve fermân hazret-i men lehu‘l-emrindir (Tarih: Fi 17/Nisan/311 ve Fi 4/Zilka‘de/312 Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT. , Vekil Müdîr-i Ma‘ârif-i Adana Abdülkadir).

Ancak *mevlûd* “yeni doğmuş çocuk” (Yeğin, 2003: 424) ve “galat olarak mevlid” (Devellioğlu, 2005: 636) anlamlarına geldiği⁷; kitapta ise Peygamber Efendimiz’in kısaca hayatını, mu‘cizelerini, vefâtını ve bilhâssa doğumunu anlatan ve ekseriyetle manzûm olarak kaleme alınan eser (Aksoy, 2007: 323) mânâsı kastedildiği için kitâbın ismi *Mevlûd-ı Şerîf* olarak değil, *Mevlid-i Şerîf* olarak zikredilmiştir.

⁶ ... konuya metinlerin diliyle baktığımızda ‘mevlûd’ imlâsının istisnâi olarak kullanılmadığını hatta tam tersine ‘mevlûd’un ‘mevlid’e göre daha çok tercih edildiğini görüyoruz. Nüshasına ulaştığımız yüzden ziyade el yazma mevlid metni arasında ‘Mevlid’ başlığını taşıyanla çok az karşılaştığımızı, kahir ekseriyetin ‘Mevlûd’ imlâsıyla yazıldığını belitmemiz gerekir. Keza matbu mevlidlerde de durum bundan farklı değildi. Nitekim metnini hazırladığımız 12 mevlid metninden sadece Ziyâi Mevlidi ‘mevlid’ başlığını (Mevlidu’n-nebî) taşımaktadır.

‘Mevlid-mevlûd’ meselesine yine bu 12 eserin müelliflerinin metin içindeki tercihlerinin nasıl olduğuna baktığımızda ‘mevlid’ imlâsının 30, ‘mevlûd’ imlâsının ise 67 yerde kullanıldığını görmekteyiz. Süleyman Çelebi mevlidinin gerek yazma, gerekse basma nüshalarının başlıklarında ise kahir ekseriyetle ‘Mevlûd-i Şerîf’ veya ‘Mevlûdu’n-Nebî’ imlâlarını görürüz (Köksal, 2011: 21).

⁷ Türkçe mevlid kaynaklarının bir kısmının ‘mevlûd’ imlâsıyla yazılması; Redhouse’un (1992: 2036) ‘mevlûd’ kelimesine ‘çocuk’ (a child, a young best) anlamı verildikten sonra bu sözcüğün, ‘doğum yeri ve zamanı’ anlamındaki ‘mevlid’ sözcüğünün halk söyleyişindeki karşılığı olduğunun belirtilmesi ve Lûgat-i Osmâniyye’nin ‘mevlûd’ maddesinde kelimeye, ‘çocuk, yavru, veled, beççe’ karşılığı verildikten hemen sonra ‘... ve birinin doğması ve doğduğu gün ...’ (Karahisari Ali Efendi, H.1281: 2/193) kaydının düşünülmesi, Köksal (2011: 21) ve Top (2017: 350) tarafından mevlid gibi ‘mevlûd’ kelimesinin de kullanılabileceği anlamını ifâde etmekle birlikte; ‘Mevlûd’ (el-Vânî, 2013: 1641; Sâmî, 1317: 1433; Nâcî, 2009: 419; Devellioğlu, 2005: 636; Yeğin, 2003: 424) gibi pek çok kaynaktaki ‘yeni doğmuş çocuk’ mânâlarına geldiği cihetle esere isim olarak verilmesinin hatalı olduğu görüşü de (Akdağ, 2008: 85) mevcuttur.

2.1.3. Eserin Yazılış Tarihi

Mevlid-i Şerif’in son beytinin ikinci mısra’sında “Ḥamd bāyed bu eṣer oldı tamām” şeklinde ifade olunarak ebcedle düşülen tarih 1310/1892’dir. Ayrıca bu beytin sağ tarafına da “sene 1310” kaydı düşülmüştür.

Eserin “İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı” ve “İslâm Araştırmaları Merkezi”nde bulunan matbû‘ nüshasında “Ma‘ârif Nezâret-i Celîlesi’nin fi 26 Safer sene 314 ve fi 25 Temmuz sene 312 târîhli ve 279 numaralı ruhsatnâmesiyle Sultân Bayezîd Kütüphânesi tahtında Ârif Efendi Matba‘ası’nda tab‘ olunmuştur” ifâdesi mevcûttur.

Eserin yazılış sürecine ilişkin bilgilere telif sebebinin anlatıldığı bölümde yer verilmiştir. Aşk derdine tutulmuş kimselerin elemelerden uzak kalamayacağı (017), gözlerindeki hastalıktan dolayı çâresizlik ve tahammülsüzlüğünün yanı sıra uykusuz ve huzûrsuz olduğu (018), zayıflamasına da sebebiyet veren bu hastalıktan şifâ bulmak için duâ ettiği (019), her iki gözünden de sel gibi kanlı [yaşlar] aktığı, bu hâlden şifâ bulana kadar nice günlerinin bu şekilde [derdine şifâ aramak maksadıyla] gezerek geçtiği (020), kısacası Allahu Teâlâ tarafından seçilmiş ve muhabbet olunmuş Resûlullah’ın mevlidininin epey bir kısmını gözünde toz-toprak olmadan [hastalıktan evvel] yazdığı (021), eğer yazmasına mâni olan bu ağrılardan ve üzüntüden kurtulacak olursa eserini tamamlamak üzere söz verdiği ve yemin ettiği (022), Cenâb-ı Kibriyâ’nın lutuf ve fazl denizinden kendisine şifâ verdiği ve Cenâb-ı Allah’a dâimâ şükr ve hamdettiği (023), yeminini yerine getirmek amacıyla sınırsız bir gayretle yazmaya başladığı, Cenâb-ı Hakk’ın işini kolay kıldığı ve eserini tamamlamayı nasîp ettiği (024) beyân edilmiştir.

Bârekallâh târihi yazdı kalem

Ḥamd bāyed bu eṣer oldı tamām

(771)

(حمد باید بو اثر اولدی تمام)

Sene 1310/1892

2.1.4. *Mevlid-i Şerîf*'in Yazılış Sebebi

Eserin yazılış sebebi “*Mevlid-i Şerîf Sebeb-i Te’lîf*” bölümünde dile getirilmiştir.

Allah Resûlü’nün gâyet-i büşrâ ve âyet-i kübrâ gibi vasıflara hâiz olduğu (001), Allahu Teâlâ’nın yüce hitâbına mazhar olarak medh edilen Resûlallah’a bu övgünün [üstünde bir övgünün imkân hâricinde bulunması dolayısıyla] kâfi geleceği (002), şu halde [bu mazhariyeti düşününce] gönlünden geçen hayâlin kendisinde uyku ve rahattan iz bırakmadığı (003), gece-gündüz gönül aynasında görünen bu hâlin gayr-i ihtiyârî [kendisine] hitâp ederek (004), Resûl’ün mevlidini çok kimsenin nazmettiğini (005), bu sebeple açılan kapıdan aşk ehline cânânın kokusundan çeşit çeşit koku geleceğini söylediği (006), [hakir] bir kul olarak böylesine yüce bir işi [mevlid yazmayı] nasıl hayâl edebildiği (007), Yüce Allah tarafından muhabbet olunmuş, sevilmiş Hazreti Muhammed’i övmekte ‘âciz kalacağı ve îzahta yetersiz olacağı (008), Yüce Allah’ın Mennân ve Hannân ism-i şerîflerine mazhar olan Peygamber Efendimiz Aleyhisselâm’ı övmeye nasıl cur’et edebildiği (009), zayıf, suçlu ve günahkâr bir kimse olarak her zaman hayâ etmesi gerektiği çünkü; Allah’ın mahbûbunun gül bahçesine yakın bulunduğu (010), gönlün arzu ettiği yolun [mevlid yazmanın] yüce bir iş olduğu, kendisini bu şekilde zorlayarak, kınayarak ve azarlayarak [bu istekten] kurtulmasının zor gözüktüğü (011), Resûlullah’ın sevgisinin şâiri kendi hâline bırakmadığı, bu sevgiyle (bu sevginin yardımıyla), yüzü ay gibi parlayan Allah Resûlü’nün mevlidini sevinçle, aşkla ve benzersiz şekilde yazdığı (012), [müjdeleyici vasfına hâiz] Hazreti Peygamber’in tabîatının iyilik olduğu, hayırlı işlere “hayır” demeyeceği, [bu sebeple] kabâhâtinin az şey olarak görüleceğini umut ettiği (013), hidâyet güneşi olan Peygamber Aleyhisselâm’ın çâresizlerin sığınanağı olduğu, her zaman affedici ve cömert bir [karaktere sahip bulunduğu] (014), ayak izi temiz ve “yüce bir ahlâk üzere” olan Hazreti Peygamber’in ruh asâletinin gereği olarak günahkâr ve yaralı gönüllere lutufta bulunduğu (015), her şeyin sahibi olan, her sözü duyan, her sesi işiten Allahu Teâlâ’nın “âlemlere rahmet olarak” gönderdiği Resûlullah Aleyhisselâm’ın mahşer gününde ümmetinin günahkârlarına şefâat edeceği (016) anlatılmıştır.

“*Sebeb-i Te’lîf*”in 17 ilâ 24. beyitlerinde müellifin eserini inkitâyâ uğratan bir göz hastalığına yakalandığı, bunun üzerine, bu kederden kurtulacak olursa mevlidi

hitâma erdireceğine dâir yemin ettiği ve Cenâb-ı Kibriyâ'nın lutfuyla şifâ bularak eserini tamamlamasının, Cenâb-ı Hakk'ın kolaylaştırmasıyla mümkün olduğu ifade edilmiştir.

Mehmed Tevfik; aslında her birinde ayrı tatlar olan sayısız güzel kitâp yazıldığı (025), enbiyâ ve asfiyâya serdâr-ı ekrem olan Muhammed Aleyhisselâm'ın kıyamet gününde şefaât salâhiyetine hâiz olduğu [gibi özellikleri vurgulayarak] (026), Cenâb-ı Hakk'ın makâmını yüce kıldığı Peygamber Efendimiz'in, bu eser vesilesiyle, yaralı gönlüne tabîp olmasını niyâz etmiştir:

Ol sipeh-sâlâr-i fahr-i enbiyâ vü aşfiyâ
Müstegâsü'l-mürselîn ü şâfi'-i rûz-ı cezâ (026)

Haq anıñ rütbesini a'lâ idüp kıldı Habîb
Bu vesîleyle dil-i mecrûhıma ola tabîb (027)

Müellif, aşağıdaki beyitte hayırla anılmayı ve “ihlâs” ile şâd edilmeyi arzular:

Belki hayr ile beni yâd ideler ihvân-ı dîn
Rûhımı şâd ideler *ihlâş* ile her kâri'nin (028)

Şâir, eserinin sebâtla ve kararlılıkla yazıldığını ve amacının ortaya konulduğunu [belirtmiş], Peygamber Efendimiz'in temiz ruhlarına salavat getirilmesini istemiş (029), Cenâb-ı Allah'a hamd ü senâda bulunmuş, şükrünü beyân etmiştir:

Çün 'azîmetle yazıldı maşad oldı âşikâr
Rûh-ı pâk-i Muştafâ'ya vir şalavât bî-şümâr (029)

Şükr idüp yâ Rabbi her ân iderim hamd ü senâ
Şalli yâ Rabbi ve bârik [ve] 'alâ-ğayrû'l-verâ (030)

2.1.5. Beyit Sayısı

Eserde beyit sayısı lafzen ifade edilmemiştir. Elimizde bulunan matbû nüsha “İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı” ve “İslâm Araştırmaları Merkezi”nde yer alan tek nüshadır (eserin yazma nüshasına rastlanmamıştır). Buna göre *Mevlid-i Şerîf*'in beyit sayısı yedi yüz yetmiş birdir. Yalnız “İslâm Araştırmaları

Merkezi”ndeki nüshada eserin ilk sayfası (12 beyit) ile 36. sayfası (19 beyit) ve 37. Sayfası (19 beyit) olmak üzere toplam 50 beyit eksiktir.

2.1.6. *Mevlid-i Şerîf*’in Bölümleri

Mehmed Tevfik Efendi, eserini kaleme alırken mesnevîde bulunması gereken bölümlerin tümüne yer vermeye gayret etmiştir diyebiliriz. Müellif bölüm içeriklerini okuyucunun bölüm hakkında fikir sahibi olacağı şekildeki Arabî başlıklar vasıtasıyla ifâde etmiştir.

İlk bölüm

Eserin yazılış sebebi “Mevlûd-ı Şerîf Sebeb-i Te’lîf” (1-30. beyitler);

İkinci bölüm

Mevlid cemiyetlerinin vazgeçilmez ritüellerinden şerbet ve gül suyu takdîmi ile mevlid okutmanın faziletleri “Kaşîde-i Latîfe Li-Şerbet-i Mevlûd-ı Şerîf” (31-46. beyitler);

Üçüncü bölüm

Resûlullah ‘Aleyhisselâm’ın medhi “Na‘t-ı Şerîf” (47-62. beyitler);

Dördüncü bölüm

Evvelâ “Besmele-i Şerîf” ile “Allah” lafzının zikredilmesi gerektiğini beyân eden önsöz “Muḫaddime-i Şerîf” (63-87. beyitler);

Beşinci bölüm

Allahu Teâlâ’nın birliği ve büyüklüğü “Tevhîd” (88-109. beyitler);

Altıncı bölüm

Acziyetini anlayan kulun Rabbine yakarışı “Münâcât” (110-130. beyitler);

Yedinci bölüm

Kâinâtın ve Hazreti Âdem’in (as) yaratılışı, Muhammedî nûrun Hz. Adem’den (as) Hazreti Muhammed ‘Aleyhisselâm’ın alınlarına intikâli ve Resûlullah’ın vasıfları

“Faşlun fî Evşâfî Resûlullâh ve Hilâkati Âdem ‘Aleyhi’s-selâm ve İntikâli Nûrî Muhammed Şallallâhu ‘Aleyhi ve Selleme İleyh” (131-177. beyitler);

Sekizinci bölüm

Kâ’inâtın Muhammedî nûrla aydınlatılması hikmetine mebnî hâdiseler “Faşlun” (178-191. beyitler);

Dokuzuncu bölüm

Hazreti Peygamber’in dünyaya teşrifleri “Faşlun fî Velâdeti Resûlullâh Şallallâhu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem” (192-238. beyitler);

Onuncu bölüm

Peygamber Efendimiz ‘Aleyhisselâm’ın dünyayı şereflendirdikleri zaman arzettikleri duâ “Faşlun fî ‘Arzî Du‘â Resûlullâhi Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem ‘İnde Velâdetihu” (239-266. beyitler);

On birinci bölüm

Günahkâr kullara şefâat etme yetkisine hâiz Hazreti Muhammed Aleyhisselâm’ın cihâna teşrifleri zamanında meydana çıkan işâretler “Faşlun fî Zuhûrî ‘Alâmâtin ‘İnde Velâdeti Şefî‘ü’l-müznibîn” (267-290. beyitler);

On ikinci bölüm

Doğru yolu gösteren hidâyet nuru Hazreti Muhammed Mustafâ’nın sûtanneye emânet edilişleri “Faşlun fî Irzâ‘ı Nûru’l-Hüdâ Muhammed Muştafâ Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem” (291-308. beyitler);

On üçüncü bölüm

Hazreti Peygamber Aleyhisselâm’ın sînelerinin yarılması “Faşlun fî Şakq-ı Şadri’n-Nebiyi Şallallâhu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem Ve tezvîcihi (309-346. beyitler)”;

On dördüncü bölüm

Hazreti Peygamber ‘Aleyhisselâm’a Kur’ân-ı Kerîm’in vahyedimesi “Faşlun fî Nüzûli’l-Vahyi ‘Alâ Muhammedin Şallallâhu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem (347-370. beyitler)”;

On beşinci bölüm

Resûllullah Aleyhisselâm'a ihsân edilen mu'cizeler “Faşlun fî Mu'cizâti'n-Nebiyi Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem” (371-401. beyitler);

On altıncı bölüm

Mi'râc hâdisesi “Faşlun fî Mi'râcı Resûlullâh Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem” (402-534. beyitler);

On yedinci bölüm

Yakarış ve duâ “Münâcât ve Du'â” (535-548. beyitler);

On sekizinci bölüm

Allah Resûlü'nün yüce ahlâkları “Faşlun fî Ba'zî Sîreti Resûlullâh Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem” (549-591. beyitler);

On dokuzuncu bölüm

Hazreti Peygamber Aleyhisselâm'ın bazı vasıfları ve nitelikleri “Faşlun fî Zîkri Ba'zî Evşâf ve Hâşâ'işi Resûlullâh Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem” (592-631. beyitler);

Yirminci bölüm

Günâhlardan ötürü duyulan pişmanlık ve öğüt “Mev'ıza, Nedâmet ve Naşîhat” (632-655. beyitler);

Yirmi birinci bölüm

Resûllullah Efendimiz'in temiz ve mübârek hanımları olan mü'minlerin annelerinin anlatılması “Faşlun fî Zevcâtı Muţahharâtı Ümmü'l-mü'minîn Rağiyallâhu Te'âlâ 'An-Hünne” (656-698. beyitler);

Yirmi ikinci bölüm

Peygamber Efendimiz'in en yakınında bulunan mübârek kimseler, çâr-ı yâr-ı güzîn, ehl-i beyt, ashâb-ı kiram ve ictihâd sahibi mezheb imâmları gibi bâzı mümtâz kullar “Faşlun” (699-719. beyitler);

Yirmi üçüncü bölüm

Eserin kendisine takdîm olunduğu, devrin padişâhı Sultân ‘Abdülhamîd Hân’a medhiyye “Faşlun fi Nâmı Gâzî Sultân ‘Abdülhamîd Hân Eyyedallâhu Saltanatehu İlâ İntihâi’d-Devrân” (720-751. beyitler);

Yirmi dördüncü bölüm

Resûlullah Efendimiz’e hâlin arzedilmesi ve eserin yazılış tarihi “Faşlun fi ‘Arzı Hâlâtin İlâ Şehi Kevneyn ve Resûlü’ş-şakaleyn Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem ve Târîhi Te’lîfi Risâle (752-771. beyitler)”.

2.1.7. *Mevlid-i Şerîf*’in Sunulduğu Kişi

Eserin “Faşlun fi Nâmı Gâzî Sultân ‘Abdülhamîd Hân Eyyedallâhu Saltanatehu İlâ İntihâi’d-Devrân” isimli bölümünde devrin hükümdârı Sultân Abdülhamîd Hân’ın methedilmesi, *Mevlid-i Şerîf*’in Abdülhamîd Hân’a sunulmuş olacağını göstermektedir, denilebilir.

Eserin 720 ilâ 751. beyitlerini kapsayan otuz bir beyitlik bölümünde; kudret ve celâl sâhibi Cenâb-ı Hakk’ın, ‘Âlî Âl-i Osman’a mensûp Sultân Abdülhamîd’e saltanat bahşettiği; sultanın, ilimlerin ihyâsı için çalıştığı; düşmanlarını bozguna uğrattığı; eserlerinin gıpta hissi uyandırdığı; ‘âlicenâb ve gayretli bir kimse olduğu; ‘âcizlerin elinden tuttuğu; adâletle hükmettiği gibi husûslara değinen Mehmed Tevfik, Sultân Abdülhamîd Hân’ın saltanatının devâmı için duâ etmiş ve sultânın iki cihân sa’âdetine erişmesi niyâzında bulunarak bu bölümü nihâyete erdirmiştir. Şâirin duâ muhtevâlî beyitlerinden bazıları şunlardır:

Rûh-ı pāk-i seyyid ü hayrû’l-enām
Her zamân olsun mu’în efkârına (735)

Dest-gîr-i ‘âcizân her dem o şâh
Yüsr ü sühlet vire Hâk her emrine (741)

Nuşret-i Yezdân ile ol kâmkâr
Düşmenin kılsun harâb u târumâr (746)

Dü-cihānda eyle mesrūr yā ilāh
Eylerim 'arz-ı niyāz dergāhıña

(751)

2.2. RİTİM VE ÂHENK

2.2.1. Vezin

Edebiyat terminolojisinde âhenk, üslûbun bir niteliği olarak şiir ve nesirde kelime ve cümlelerin, âdeta bir mûsikî te'sîr yapacak şekilde ard arda getirilmesiyle sağlanan uyumdur (Macit, 1996: 15). Âhenk, sözün te'sîrini arttırır; şiiri mûsikîye yaklaştırır; ifâde edilmek istenilen duyguyu etkileyici bir tarzda okuyucunun hissetmesine vesile olur; şâir veya nâsirin, muhayyilesindeki duygu veya düşüncüyü kelimeler arasındaki uyuma riâyet ederek güzel bir biçimde ifâde etmesini sağlar. Âhenge vezin, kafiye, redif, söz ve ses tekrarları ile söz san'atları kaynaklık etmektedir. Üzerinde çalıştığımız eserde de tabî'î olarak âhenk unsurlarına yer verilmiştir.

Vezin, nazım âhenginin ölçüsüdür (Banarlı, 1971: I, 482). “Klâsik şiirimizin hâkim vezni arûz, ritmik yapısıyla şiir âhengini temin eden önemli bir unsurdur. Mûsikîdeki usûlün yerini şiirde vezin almaktadır” (Eroğlu, 2016: 220).

Eserin yazılış sebebinin anlatıldığı “Mevlûd-ı Şerîf Sebeb-i Te'lîf” bölümü remel bahri (bahr-i remel) kalıbı olan *fâ'ilâtün/ fâi'lâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün* ile nazmedilmiştir.

Mevlid-i Şerîf'in şerbeti için yazılmış kasîdenin bulunduğu ikinci bölüm “Kaşîde-i Latîfe Li-Şerbet-i Mevlûd-ı Şerîf” ve Peygamber Aleyhisselâm'ın medhedildiği üçüncü bölüm olan “Na't-ı Şerîf” hezec bahri (bahr-i hezec) kalıbı olan *mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün* ile kaleme alınmıştır.

Zikredilen bu ilk üç bölümün hâricinde eser arûzun remel bahri (bahr-i remel) kalıbı olan *fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün* ile yazılmıştır.

Şâirin, eserin hemen tüm beyitlerinde imâle kullanmış olduğu, zihâfi kullanmaktan da imtinâ etmediği ve eserin % 13,76'lık kısmına bu arûz kusurunun yansıdığı göz önüne alındığında, şâirin vezin konusunda başarılı olduğunu söylemek pek de mümkün değildir, denilebilir.

Eserde veznin aksadığı beyitler şunlardır:

[Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün]

Yağ ey ‘ilm-i ledünnî şâhına ikrâmla sen ‘anber
Dağı müşğ ü ‘üdi⁸ tîz tîz bu cā olsun şafâ-hâne (043)

[Fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün]

Gördiler seyyîd başında bir seḫâb
Sāye ider görmez⁹ ḥarr-ı âfitâb (310)

Altı yaşında iken baḥr-ı kerem
Vâlidesine mevt başdı ḳadem¹⁰ (323)

Orta boylu ne beyâz ne esmerî
Ne kıvırcık ne uzundu eş‘arı¹¹ (595)

2.2.1.1. İmâle (İmâle-i Maksûre)

“İmâle çekme demektir. Ölçüde kapalı hece gereken yerlerde açık heceyi biraz uzatarak okumaktır” (Dilçin, 2005: 13).

Mehmed Tevfik Efendi, imâleyi eserinin hemen tüm beyitlerinde kullanmıştır, diyebiliriz; hatta bunu o kadar sık ve tabî bir sûrette yapmıştır ki eserde imâlesiz bir beyte rast gelmek istisnâi bir durum olarak görülebilecek düzeydedir.¹² Aynı zamanda imâlenin bir mısırâda birden fazla kullanımına çokça yer verildiği de belirtilmesi gereken bir diğer husûstur:

⁸ Bu kelime, *mefâ‘ilün/ mefâ‘ilün/ mefâ‘ilün/ mefâ‘ilün* vezninin ikinci tef‘ilesinde, veznin aksamasına sebep olmuştur.

⁹ Bu kelime, *fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün* vezninin ikinci tef‘ilesinde, veznin aksamasına sebebiyet vermiştir.

¹⁰ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

¹¹ Bu kelime metinde “eş‘ar” şeklinde, yanlış olarak yazılmıştır ancak; kelimenin “eş‘âr” şeklindeki doğru kullanımı, üçüncü tef‘ilede veznin aksamasına yol açmaktadır.

¹² Eserde imâlenin kullanılmadığı istisnâi beyitler için bk. 92, 134, 216, 219, 244, 250, 404, 580, 581, 588, 703, 727, 752, 754.

[Fā‘ilātün/fāi‘lātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

Koymadı hālime sevdā-yı Resül-î zî-naşîr
Mevlidin yazdırdı meh-rû şevk u ‘ışk u bî-nazîr (012)

[Fā‘ilātün/fāi‘lātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

Hak anıñ rütbesini a‘lā idüp kıldı Habîb
Bu vesîleye dil-î mecrûhıma ola tabîb (027)

[Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün]

Şifadır şerbet-î mevlūd-ı pāk-î seyyid-î ‘âlem
İçelim kana kana gel ferah-nāk ü fahūr-âne (031)

[Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün]

Necâtdır dü-cihānda yolına cānlar fidā itmek
Bu kemter ki diler Hak’dan gide rāh-ı rızāsına (039)

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

Bir nefesde Kuds’e ol başdı kadem
Yolda gördi pek çok eşyā vü hikem (451)

Ümmettini diledi anda daği
Viridi aña ümmettini ol Ğanî (514)

2.2.1.2. Medd (İmâle-i Memdüde)

Medd, uzatma demektir. Yani iki kapalı hece arasında bir açık hece bulunması gerektiğinde, sonu bir uzun ünlü ve bir ünsüzle biten birinci heceyi imâleden biraz daha uzun okumaktır (Dilçin, 2005: 14).

Eserde med kullanımı hiç de azımsanmayacak ölçüde bir seyir takip ederek, eserin ilk bölümünden son bölümüne değin değişik fâsılalarla kullanılmıştır.¹³

[Fā'ilātün/fāi'lātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Lîk luṭfundan ümîd-vārım olur cürmüm yesîr
'Ādeti eylik olup ḥayra dimez lâ ol beşîr (013)

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Dürr-i meknûn bedr-i mâh-ı şu'le-dâr
Zîb-i 'âlem nûr-ı şems-i **tâb**-dâr (084)

Sen buyurdıñ ḳullara **lâ-takneṭü**
Bir ümîdimiz hemân yâ **Râb**[bi] bu (117)

İt müyesser rü'yet-i dîdârıñı
Keşf ḳıl ol vech-i pür-envârıñı (543)

Dest-gîr üftâdeye ancak odur
Hem penâh u melce' her yerde odur (585)

Bârekallâh târiḫi yazdı ḳalem
Hamd bâyed bu eṣer oldı tamâm (771)

Müellif, Türkçe kelimeler ile med yapmaktan kaçınmıştır.

2.2.1.3. Zihâf

Aslından uzak tutmak mânâsına gelen zihâf, imâlenin tersidir. Uzun okunması gereken bir heceyi arûz kalıbı gereği kısa okumaya zihâf denir (Pala, 2005: 493).

Mehmed Tefik Efendi, 771 beyitlik eserinin 56 beyitlik kısmına tekâbul edecek miktarda zihâf yapmıştır.¹⁴ Sayıları az olmakla birlikte bazı beyitlerde birden fazla zihâfın görülebilmesi şeklinde de tezâhur etmektedir:

¹³ Eserde yer alan ancak yukarıya alınmayan diğer misâller için bk. 20, 33, 135, 157, 171, 172, 180, 199, 203, 212, 217, 224, 300, 303, 321, 414, 433, 439, 471, 490, 493, 496, 599, 609, 615, 622, 643, 653, 684, 691, 709, 728, 740, 741, 746, 753.

[Fā'ilātün/fāi'lātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Yā'nī maḥbūb-ı Hudā'yı kim olam medḥ eyleyem
Nūr-ı pāk-i Muştafā'yı ben nice şerḥ eyleyem (008)

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Göñline düşdi Cenāb-ı Kibriyā
Āşq-ı Hāḫ kendisin itdi istīlā (350)

Bāki aşḥāb-ı güzinden her biri
Taşdik idüp didi dāde rūşenī (531)

Olmayalım raġbet-i nefse dūcār
Kalmayalım Hāḫ ḥuzūrında nā-çār (642)

2.2.1.4. Vasl (Ulama)

Vasl, sessiz harfle biten bir sözden sonra sesli harfle başlayan bir söz gelmesi hâlinde, sondaki sessiz harfin, ikinci kelimenin seslisine bağlanarak birlikte okunmasıdır (İpekten, 1994: 126).

Şiirin akıcılığına katkı sağlayan unsurlardan olan vasl, Mehmed Tevfik Efendi tarafından sıklıkla kullanılmıştır.¹⁵

¹⁴ Eserde bulunan zihâf örnekleri için bk. 8, 14, 21, 22, 40, 42, 43, 52, 60, 63, 67, 72, 73, 102, 137,149, 151, 197, 204, 242, 322, 325, 332, 350, 353, 359, 368, 398, 399, 441, 477, 505, 531, 550, 553, 579, 583, 595, 642, 644, 649, 656, 660, 668, 671, 677, 693, 705, 712, 720, 721, 725, 736, 744, 745, 767.

¹⁵ *Mevlid-i Şerif*'te geçen vasl örnekleri için bk. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29,30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 76, 79, 80, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 97, 99, 100, 104, 106, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 118, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 139,140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 172, 175, 176, 177, 179, 183, 185, 187, 189, 190, 191, 192, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 211, 213, 214, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 228, 231, 233, 234, 237, 238, 241, 242, 244, 245, 247, 248, 252, 256, 258, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 270, 271, 274, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 299, 300,302, 303, 305, 306, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 317, 318, 321, 322, 325, 326, 327, 328, 329, 331, 332, 333, 334, 335, 337, 338, 339, 340, 341, 343, 344, 345, 346, 348, 349, 350, 354, 357, 358, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 370, 371, 376, 377, 379, 382, 383, 384, 386, 387, 388, 390, 391, 392, 394, 396, 398, 400, 401, 402, 404, 405, 407, 408, 409, 410, 412, 413, 414, 415, 417, 420, 422, 424, 428, 429, 430, 434, 435, 437, 438, 440, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 454, 455, 456, 458, 461, 462, 464, 468, 469, 470, 471, 474, 476, 480, 481, 482, 483, 484, 485,

[Fā'ilātün/fāi'lātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Vaşfu medhitmiş anı çün hazret-i Bārī Hudā
Aña kāfidir hiṭāb-ı zi'l-Celāl-i kul kefā (002)

[Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün]

Daḥi hep sārir aşhābı çerāğ-ı mescid ü minber
Mürebbi 'ālem olmışlar bu merdān-ı ḥulūş-āne (061)

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Ḳul olan Mevlāsın evvel yād ide
Dā'imā dil ḥānesin ābād ide (091)

Cümleten tesbīh ü tehlīl itdiler
Şānına tekrīm ü tebcīl itdiler (464)

Şoñ dem ikrām eyle ḥüsn-i ḥātime
Ḳıl refīk imān u Ḳur'ān'ı bize (542)

Fitnedir dünyāya meftūn olmağıl
Aldanup rengine mağbūn olmağıl (654)

2.2.1.5. Vezin Gereği Ünlü Birleşmesi

“Ve” bağlacının kendisinden sonra gelen ve ünlüyle başlayan kelimeyle birleştirilerek okunması sonucunda bağlaçtaki “e” ünlüsünün düştüğü görülür:¹⁶

486, 488, 489, 493, 495, 497, 499, 500, 501, 502, 504, 505, 506, 507, 508, 510, 512, 513, 516, 517, 518, 519, 521, 523, 524, 525, 528, 529, 530, 531, 533, 538, 540, 541, 542, 545, 548, 551, 552, 553, 554, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 564, 565, 566, 567, 569, 570, 571, 572, 574, 576, 577, 578, 582, 583, 585, 586, 588, 589, 591, 594, 596, 597, 598, 599, 600, 603, 604, 605, 606, 611, 614, 615, 616, 617, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 629, 630, 631, 632, 634, 635, 636, 637, 638, 640, 643, 644, 645, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 654, 655, 661, 662, 664, 666, 670, 675, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 687, 689, 690, 693, 695, 697, 698, 699, 700, 704, 712, 717, 718, 719, 720, 721, 724, 725, 731, 732, 733, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 743, 744, 746, 747, 748, 749, 752, 753, 754, 755, 759, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 769, 770.

¹⁶ Yukarıda yer verilmeyen diğer örnekler için ayrıca bk. 123, 189, 257, 544, 545.

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

Ey Cenāb-ı pāk-i Yezdān **v’ey** Raḥīm
Ey Ḥudā-yı lā-yezāl-i **v’ey** Kerīm (066)

Āsitānıñda kılıñdır bu ḥaķır
Ey şerif-i **v’ey** laṭif-i **v’ey** beşir (756)

“Ne” soru kelimesinin kendisinden sonra gelen ve ünlüyle başlayan kelimeyle birleştirilerek okunması sonucu soru kelimesindeki “e” ünlüsünün düştüğü durumlar:

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

Nā-gehān bir ün işitdi kulağım
Gitdi ‘aqlım **n’oldıgım** bilmedim (436)

Ṭākatım yokdur ki ben de gideyim
Bundan öte gidemem ben **n’iydeyim** (482)

2.2.1.6.Vezin Gereği Ünlü Düşmesi

Sözcükleri vezne uydurmak maksadıyla kelimelerdeki ünlülerin düşmesidir:

ziyâde > ziyâd¹⁷

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

Mekke’niñ ḥatunları ey ḥoş nihād
Evlād emzirmezdi üç günden **ziyâd** (292)

Te‘âlâ > Te‘âl

Ḳıldı serdār-ı mu‘azzez Ḥaķ **Te‘âl**
Rehber oldı ‘āleme ol ḥüb-cemāl (722)

¹⁷ Ziyâd kelimesi “fazlalık, bolluk” anlamına geldiği ve beyitte de ziyâde sözcüğünün “fazla” mânâsı kastedildiği için burada ünlü düşmesi vardır denilmiştir.

sühûlet > sühlet

Dest-gîr-i 'âcizân her dem o şâh
Yüsr ü sühlet vire Hâk her emrine (741)

2.2.1.7. Vezin Gereği Hece Düşmesi

eyleyeyim > eyleyim

[Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün]
Ola fermânında hep ins ü perî
Saña tefvîz eyleyim baħr u beri (507)

Hâk buyurdi ey Resûl-i a'zamım
Tağ u taşu saña altun eyleyim (555)

2.2.1.8. Vezin Gereği Ünlü Türemesi

Kelimedede aslî olarak bulunmadığı hâlde, vezin gereği, bir ünlünün belirmesi durumudur:¹⁸

nevm > nevim

[Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün]
Şiddet-i âlâm ile pek ağrıyordu gözlerim
İztirâr u nâ-taħammülden ne râħat ne nevim (018)

şükr > şükür

[Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün]
Bî-kıyâs ħamd ü şükür maħşûş saña
Ey Hâkîm ü Qâdir ü Rabb-i bînâ (067)

¹⁸ Diğerleri için bk. 51, 155, 663.

‘aşr > ‘aşır

Buldı bu devr ü ‘aşır her hūşlıđı
Ğıbta-fermā dem anıñ āşārına (733)

Çoğunlukla, Türkçeye yabancı dillerden giren sözcüklerde karşılaştığımız vezin gereği bir ünlünün belirmesi durumu dikkate değer bir şekilde -kelimenin fiil olması hasebiyle tabîi olarak akla ilk gelen kâide olan küçültme ve pekiştirme gâyesi olmaksızın- sadece vezne uydurmak maksadıyla Türkçe bir kelimedede de kullanılmıştır:

iste > isite

Didi Mevlā her ne kāmıñ var ise
Hāşıl idem ey habîbim isite (506)

2.2.1.9. Tahfif

Tahfif, vezin gereği şeddeli bir harfi şeddesiz okumak demektir (Saraç, 2007: 219).

Mehmed Tevfik şeddeli bazı kelimeleri vezne uydurmak maksadıyla şeddesiz okumak tasarrufunda bulunmuştur:¹⁹

Hakk > Hak

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]
Hak gelüp bāṭıl kılındı maḥv ü şarf
Dehr ü hengām haḳḳile buldı şeref (289)

asamm > asam

Oldılar kör ü aşam bilmediler
Şanki aḥbār-ı Resül ṭuymadılar (397)

¹⁹ Tahfifle ilgili misâller için bk. 24, 27, 45, 160, 175,193, 212, 248, 289, 397, 423, 462, 496, 513, 528, 603, 635.

saff > saf

Var bu ŧeb cümle sürüşân-ı semâ

Eylesün saf-beste ta'zîmiñ edâ (423)

tayy > tay

Müddet-i Mî'râc o ŧebden cüz hemân

Aña tay oldu mekân u hem zamân (528)

2.3. KAFİYE VE REDİF

2.3.1. Kafiye

Kafiye ses, redif ise söz tekrarlarının mısra sonlarında simetrik olarak kullanılmasıdır (Macit, 1996: 83).

Üzerinde çalışılan eserin 1 ilâ 30. beyitleri mesnevi, 31 ilâ 46. ve 47 ilâ 62. beyitleri kasîde, 63 ilâ 719. beyitleri mesnevi, 720-751. ve 752-761. beyitleri murabba, 762-768. beyitleri kıt'a ve 769-771. beyitleri mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Dolayısıyla mesnevi nazım şeklini ihtivâ eden bölümlerin kafiye şeması “aa, bb, cc, dd, ee” biçiminde; kasîde nazım şekli ile yazılmış kısımların kafiye sistemi “aa, xa, xa, xa” şeklinde; murabbanın kafiye düzeni “aaaa, bbba, ccca, ddda” ve kıt'anın kafiyelenişi “xa, xa” tarzındadır. Ayrıca kafiye düzeninin bozulduğu bazı beyitler de mevcuttur:

Şifâdır şerbet-i mevlûd-ı pâk-i seyyid-i 'âlem
İçelim kana kana gel ferah-nâk ü fahûr-âne (31)²⁰

Dîne sultân eyledi maḥbûbını
Viridi nuşret o dîniñ sultânına (721)²¹

Eserde en çok tercih edilen kafiye çeşidi mürdef, ardından mücerred kafiyedir; en az yer verilen kafiye ise mukayyedir. Cinâs kullanılarak yapılan kafiye sayısı azımsanamayacak boyuttadır.²² Mehmed Tevfik'in hiç kafiye kullanmayarak âhengi sadece redifle sağladığı beyit sayısı ise bir hayli fazladır.²³

²⁰ Bu beyit, kasîdenin ilk beyti olması hasebiyle “aa” şeklinde kafiye düzenine sahip olmalıyken “xa” şeklinde bir kafiyelenişe sahiptir.

²¹ 720. beyit ile birlikte şâir nazım şeklini “murabba”ya tevcih ettiğinden bu beytin bir önceki beyitle berâber “aaab” kafiye düzeninde olması gerekirken, 721. beytin birinci mısrası bu düzeni bozmuş ve karşımıza “aaxb” şeklinde bir kafiyeleniş tarzı çıkmıştır. Bu beyitte görülen kafiye şemasının düzensizliği durumu 725. beytin ilk mısrası, 751. beytin ilk mısrası ve 753. beytin ilk mısrası için de geçerlidir ve bu mısralar x'e tekâbul etmektedir. Zikrolunan beyitlerde de kafiye şeması tıpkı örnekteki beyitte olduğu gibi “aaxb” şeklinde bir kafiye sistemine sahiptir.

²² Konuyla ilgili olarak çalışmanın “Cinas” bölümüne bakılabilir.

²³ Âhengin redifle sağlanmaya çalışıldığı örnekler için bk. 14, 24, 64, 68, 110, 118, 131, 136, 140, 150, 160, 167, 186, 192, 196, 197, 208, 219, 224, 225, 240, 256, 263, 276, 277, 286, 297, 298, 339, 374, 397, 407, 411, 424, 426, 430, 441, 444, 452, 454, 463, 474, 482, 489, 501, 522, 535, 536, 537, 538, 539, 549, 551, 566, 579, 582, 585, 596, 598, 601, 605, 608, 640, 641, 647, 659, 663, 666, 667, 668, 670, 678, 680, 684, 687, 691, 692, 707, 711, 770.

Ey Hudā çokdur günāhı bendeniñ Luṭf idüp erzāni kıl sen Raḥmanıñ	(110)
Hep melā'ik kıldılar ta'zīmini İtdi tebrīk rütbe-i iclālını	(463)
Ol Hudā'nıñ emrini şınmayalım Tā aña her dem 'ibādet idelim	(641)

2.3.1.1. Mısrâda İç Kafiye

Şiirde beytin esâs kafiyesi hâricinde mısrâ içi kafiyeler de âhengi sağlamak amacıyla kullanılır:²⁴

Sirâc-ı nūr-ı envār hem hidāyet bî-nihāyetdir Şalât ile selām itmek ki ol Şulṭân-ı kevneyne	(046)
İstimā'ında telezzüz olunur Hem tilāvetde ḥalāvet bulunur	(380)
Her biri ta'zīm ü tekrim eyledi Ġāyet-i tevķir ü tebsīr eyledi	(474)
Gördi Allah'ı bilā-keyfin ve eyn Şāh-ı 'ālem faḥr-i ādem nūr-ı 'ayn	(503)

2.3.1.2. Beyitte İç Kafiye

Mehmed Tevfik'in eserinde kimi beyitlerde, âhengi kuvvetlendirecek şekilde ayrıca bir iç kafiyeleniş görülmektedir:²⁵

²⁴ Mısrâda iç kafiye örnekleri için bk. 30, 32, 37, 39, 42, 46, 54, 56, 58, 60, 65, 94, 96, 99, 106, 107, 113, 133, 136, 153, 155, 159, 162, 166, 169, 173, 178, 180, 183, 187, 203, 226, 231, 241, 250, 259, 275, 283, 285, 298, 299, 306, 320, 322, 348, 360, 365, 369, 375, 377, 378, 380, 396, 398, 399, 410, 412, 424, 433, 435, 446, 449, 451, 455, 456, 459, 473, 474, 479, 481, 483, 496, 500, 503, 507, 513, 529, 538, 542, 545, 551, 552, 566, 582, 584, 587, 593, 594, 596, 613, 616, 621, 624, 630, 634, 640, 647, 648, 657, 666, 671, 684, 696, 700, 701, 707, 710, 716, 717, 720, 730, 736, 738, 744, 749, 750, 753, 755, 756, 761, 763, 769, 770, 771.

Ni' <i>meti</i> ñ şofrası ki berr-i basit̄ Hik <i>meti</i> ñ bir kaṭresi baḥr-ı muḥit̄	(103)
Ā <i>de</i> mi ḥalk itdi ṭopraqdan Ḥudā İtdi tezyin̄ 'ā <i>le</i> mi ol Kibriyā	(153)
Her zamān bir ebr-i ebyaz üstüme Sāye-bān olurdu ḥarr-ı ḥurşide	(197)
Dir idi el-fakr̄ı faḥr̄ı ol Ḥabīb O merāḥim-kār o deryā-yı edīb	(554)
Çār-ı yār-ı pür kerā <i>met</i> bā-ḥuşuş Çekdiler envā'-ı zaḥ <i>met</i> bā-ḥuluş	(701)

2.3.1.3. Kafiye'nin Beyitte Tekrarı

Eserde kimi yerlerde beytin esās kafiyesinin beyit içerisinde tekrarlandığı görülür.²⁶

Maḥz-ı raḥmet ḡāyet-i büşrā Resül-i Kibriyā Feyz-i ḥikmet āyet-i kübrā Muḥammed Muştafā	(001)
Anlara olsun şalāt-ı nāmīyāt Hem hezārān-ı taḥiyyāt Fātiḥāt	(073)
Kim gide bu rāh-ı şāha bī-gümān Dü-cihānda bula ol emn ü emān	(594)

²⁵ Konuyla alâkalı örnekler için bk. 1, 6, 9, 10, 14, 15, 17, 23, 24, 28, 30, 31, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 48, 52, 64, 67, 83, 84, 86, 87, 88, 97, 103, 119, 123, 142, 144, 153, 161, 180, 181, 189, 190, 195, 196, 197, 198, 227, 228, 239, 240, 244, 246, 247, 253, 265, 268, 270, 293, 302, 310, 324, 342, 343, 344, 347, 351, 354, 359, 363, 374, 385, 390, 397, 398, 404, 405, 407, 421, 425, 426, 437, 439, 440, 441, 463, 467, 468, 470, 472, 478, 483, 485, 495, 498, 501, 513, 515, 516, 518, 520, 523, 524, 525, 535, 536, 539, 543, 544, 554, 556, 563, 564, 576, 578, 579, 580, 586, 590, 599, 602, 607, 614, 618, 628, 631, 639, 641, 646, 650, 652, 656, 658, 666, 667, 668, 669, 672, 676, 685, 691, 693, 697, 699, 701, 702, 703, 704, 705, 707, 708, 711, 712, 713, 722, 727, 728, 729, 732, 733, 734, 737, 741, 744, 753, 754, 760, 763, 764, 768, 769.

²⁶ Diğer örnekler için ayrıca bk. 21, 22, 26, 30, 65, 112, 120, 170, 176, 195, 214, 229, 245, 248, 257, 260, 269, 274, 292, 299, 319, 331, 351, 357, 389, 402, 414, 427, 428, 434, 438, 470, 479, 480, 490, 510, 512, 515, 526, 528, 531, 546, 553, 558, 559, 560, 561, 562, 567, 578, 581, 583, 603, 606, 616, 629, 653, 664, 665, 673, 674, 679, 685, 715, 717, 728, 736, 742, 760, 766.

Dīn için ey şālih-i merd-i Hudā
Kālā-yı dünyā idilmezse fidā

(644)

2.3.2. Redif

Eserde âhenk unsuru olarak kullanılan redifin, sadece ekle yapılan redifler çoğunlukta olmak üzere, kelime halindeki redifler; ek ve bir kelimedenden oluşan redifler; iki kelimedenden müteşekkil redifler; ek ve iki kelimedenden oluşan redifler ile üç kelimedenden müteşekkil redifler şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

2.3.2.1. Ek Hâlindeki Redifler

Eserde tespit edebildiğimiz ek hâlindeki rediflerden bazıları şunlardır:²⁷

Sa'y-i nā-mahdūd ile işbu nezir icrāsına

Bed' idüp kıldı müyesser Hâk beni itmāmına

(024)

Dāver-i dīn cümleñ serdārıdır

Enbiyā hep ol güneş pervārıdır

(375)

Rāh-ı dīniñ muḳtedāsı şu'lesi

Evc-i 'irfāniñ hümāsı cümlesi

(702)

2.3.2.2. Kelime Hâlindeki Redifler

Mehmed Tevfik'in eserinde, ek hâlindeki rediflerin ardından, en sık görülen rediflerdir:²⁸

²⁷ Diğer örnekler için bk. 14, 64, 68, 71, 110, 114, 115, 118, 119, 126, 127, 131, 140, 157, 167, 170, 176, 179, 187, 190, 197, 201, 208, 209, 216, 224, 225, 229, 230, 233, 240, 243, 250, 255, 256, 257, 258, 260, 276, 277, 281, 286, 291, 298, 302, 307, 316, 335, 339, 343, 380, 393, 395, 397, 403, 411, 425, 426, 438, 440, 441, 444, 452, 455, 457, 463, 467, 468, 482, 490, 491, 493, 497, 501, 502, 506, 508, 509, 512, 513, 518, 522, 523, 524, 527, 540, 541, 543, 549, 550, 551, 558, 559, 560, 561, 566, 582, 595, 597, 598, 606, 625, 641, 659, 663, 667, 672, 678, 684, 691, 692, 693, 696, 697, 711, 712, 752, 770.

²⁸ Konuyla alakalı diğer misâller için bk. 9, 87, 120, 125, 132, 134, 136, 150, 160, 192, 196, 213, 245, 287, 300, 318, 326, 331, 365, 374, 386, 392, 407, 424, 430, 454, 464, 469, 474, 488, 489, 533, 535, 536, 537, 538, 539, 562, 581, 585, 596, 599, 601, 603, 605, 640, 666, 668, 680, 687.

Çul olan Mevlāsın evvel yād <i>ide</i>	
Dā'imā dil hānesin ābād <i>ide</i>	(092)
Pek mükemmel naql ü iḥbār <i>eyledi</i>	
Rütbe-i 'ulyāsın izhār <i>eyledi</i>	(456)
Anı dīl ṭa'rīf ü taḫrīr <i>idemez</i>	
Her ḳalem bu sırrı taḫrīr <i>idemez</i>	(488)

2.3.2.3. İki Kelimeden Oluşan Redifler (kelime+kelime)

İki kelimeden oluşan rediflere eserde çok az yer verilmiştir:

Merḫabā maṭlūb-ı 'ālem merḫabā	
Merḫabā maḳşūd-ı 'ālem merḫabā	(219)
Allāh adın zıkr <i>iderdi dā'imā</i>	
Hem Ḥudā'ya şükr <i>iderdi dā'imā</i>	(571)
Ümmet iseñ sünneti <i>eyle edā</i>	
Tā hezār u şad-hezār <i>eyle edā</i>	(647)
Muştafā'dan evvel <i>itdiler vefāt</i>	
Dīgerānı şoñra <i>itdiler vefāt</i>	(670)

2.3.2.4. Ek ve Bir Kelimeden Oluşan Redifler (ek+kelime)

Mehmed Tefvik bu tür redifleri az sayıda kullanmıştır:²⁹

Çün ḳarīb oldı geliser yār-ı <i>dīn</i>	
<i>Raḫmeten li'l-'ālemīn</i> mi'mār-ı <i>dīn</i>	(231)
Çünkü aña var idi bir vaḳt-ı <i>hāş</i>	
Ne melek şıḡar aña ne zāt-ı <i>hāş</i>	(419)

²⁹ Diğer örnekler için bk. 8, 580, 608, 713.

Meclisinde ref'-i şavt olmaz *idi*
Şoĥbetine hîç toyulmaz *idi* (599)

2.3.2.5. Ek ve İki Kelimededen Oluşan Redifler (ek+kelime+kelime)

Metinde sadece bir beyitte bu şekilde bir redif kullanımı söz kusudur:

Aĥmed'in yâr-ı şadîkı *bu zevât*
Dîn-i Ĥaĥķ'ın ĥahramânı *bu zevât* (707)

2.3.2.6. Üç Kelimededen Oluşan Redifler (kelime+kelime+kelime)

Üç kelimededen oluşan redifler, üzerinde çalışma yapılan eserin tek bir beytinde tespit edilebilmiştir:

Yüri kim meydân *seniñdir bu gice*
Şoĥbet-i Yezdân *seniñdir bu gice* (466)

2.4. SES VE SÖZ TEKRARLARI

2.4.1. Ses Tekrarları

Nesir de dâhil olmak üzere, birçok san'at eserinde ses unsuru dikkat çekmekte ve estetik etkinin önemli bir parçasını teşkil etmektedir (Wellek ve Warren, 1983: 208).

2.4.1.1. Aliterasyon

Âheng-i taklidî olarak isimlendirilen aliterasyon (Okay, 2009: 359) bir 'ibârede, beyitte veya mısırâda aynı ünsüzlerin tekrarlanması ile meydana gelir. Eserde yer verilen bazı örnekler şunlardır:

Dîl ü dilde olsa zıkr-i zü'l-Celâl
Her iki dârda görölmez hîç melâl (094)

Anı dîl ta'rîf ü takrîr idemez
Her kalem bu sırrı taħrîr idemez (488)

Bâkî aşhâb-ı güzînden her biri
Taşdîk idüp didi dîde rüşenî (531)

2.4.1.2. Asonans

Aynı mısırâlarda şuûrlu olarak ünlülerin arka arkaya kullanılması sûretiyle âhengın sağlanmasıdır (Okay, 1994: 399). Bu sûretteki ünlü tekrarları aynı mısırâda olabileceği gibi önceki ya da sonraki mısırâların hecelerinde âhenk oluşturacak biçimde de olabilir (Kocakaplan 1992: 19; Macit 1996: 73). Eserde tespit edilen örneklerden bazıları şunlardır:

Şükr idüp yâ Rabbi her ân iderim ħamd ü senâ
Şalli yâ Rabbi ve bârik [ve] 'alâ-ħayrû'l-verâ (030)

Hem bu cāyı yâ İlâh-i yâ Ĥudâ
Ser-te-ser eyle meşâ'ibden rehâ (546)

Evvelîniñ âhîrîniñ 'ilmini
Bâţîniñ zâhîrîniñ 'ilmini (580)

2.4.1.3. Ses Öbeklerinin Tekrarları

Ses tekrarına dayalı âhenk unsurlarından bir diğeri, mısırâda veya beyitte bazı ses öbeklerinin tekrarlanması yoluyla yapılır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Bir zamāndan soñra Şît toğdı hemān (165)
Göçdi nūr Havvā'dan aña bil 'ayān

Ümmetin dilerdi dirdi ümmetī
Bağ ne 'ālīdir o şāhıñ himmeti (260)

İşleri her dem anıñ cūd u seḫā
Sözleri her derde Ḳānūnü'ş-Şifā (565)

2.4.2. Söz Tekrarları

Bazı söz ve söz gruplarının belirli aralıklarla tekrarından doğan âhenk, anlamla bütünleştiği zaman poetik bir fonksiyon icrâ eder ve merâmın etkili bir biçimde sunulmasını sağlar (Macit, 1996: 20).

2.4.2.1. Birli Söz Tekrarları

Mısırâda Birli Söz Tekrarları

Mevlid-i Şerîf'te mısırâ içinde bir kelimenin aynen yahut çeşitli ekler alarak tekrar ettiği görülmektedir:³⁰

Muḫammed cānlarıñ cānı aña ḫürmetle ol Bārī
İdüp mesrūr hep ervāḫı Muḫammed toğdığı gice (53)

³⁰ Diğer misâller için bk. 18, 25, 30, 31, 43, 51, 55, 72, 120, 141, 157, 193, 199, 208, 212, 213, 226, 234, 236, 257, 260, 274, 288, 298, 320, 355, 362, 366, 376, 411, 419, 476, 525, 544, 545, 546, 561, 562, 572, 577, 583, 605, 606, 612, 623, 647, 725, 742, 750, 754, 764.

Bu ne kudret bu cihān ma‘dūm iken Anı halk itdi Hūdā-yı zi’l-Minen	(139)
Bildi odur şāh-ı ‘ālem fahr-i nās Gevheriñ kadrin bilür gevher -şinās	(342)
Her ne şorıldıysa bir bir anları Hıç kuşursız ism ü resm ü vaşfını	(455)

Beyitte Birli Söz Tekrarları

Eser, beyitte birli söz tekrarları açısından zengindir, şiirde en çok bu tür tekrarlar tespit edilmiştir:³¹

Besmele gülzār-ı ‘ ilmiñ miftahı Şehr-i ‘ ilmiñ hem revāc u revnaķı	(064)
‘Afv idüp kılma bizi hōr u zelīl Hem hidāyet eyleyüp kılma rezīl	(124)
İtdi Allāh’iñ bir oldıñın beyān Hem peyember oldıñın halka ‘ayān	(364)
Yā ilāhī nūr-ı Aħmed hürmeti Hem cemī‘-i enbiyāniñ hürmeti	(535)

³¹ Konuyla ilgili örnekler için ayrıca bk. 2, 7, 8, 13, 17, 19, 22, 35, 38, 40, 41, 53, 64, 74, 90, 92, 98, 104, 112, 120, 121, 123, 131, 132, 134, 136, 150, 153, 155, 156, 158, 160, 171, 179, 186, 189, 192, 196, 198, 199, 202, 204, 207, 209, 213, 215, 217, 218, 231, 234, 242, 245, 256, 270, 274, 277, 283, 284, 287, 289, 295, 296, 310, 311, 318, 327, 334, 338, 342, 348, 352, 357, 358, 359, 362, 363, 364, 365, 384, 388, 407, 409, 412, 417, 424, 429, 430, 432, 441, 450, 452, 454, 456, 464, 467, 469, 470, 473, 474, 487, 488, 489, 491, 493, 500, 501, 514, 522, 533, 535, 536, 537, 538, 539, 550, 554, 560, 563, 565, 579, 580, 581, 585, 588, 595, 602, 603, 605, 606, 609, 612, 622, 624, 629, 639, 640, 643, 654, 666, 667, 680, 685, 687, 713, 728, 732, 741, 744, 751, 754.

2.4.2.2. İkili Söz Tekrarları

Mısrâda İkili Söz Tekrarı

Mısrâda ikili söz tekrarı, aynı mısrâda iki farklı kelimenin tekrar edilmesidir. Mısrâda ikili söz tekrarının, eserde sınırlı sayıda kullanıldığı rahatlıkla söylenebilir. Tekrar edilen kelimelerden biri *italik* diğeri **koyu** yazılmıştır:

- Ne heybet *bu* ne devletdir ne pāye *bu* ne ‘izzetdir
Dikildi üç ‘alem birden Muḥammed toğdığı gice (54)
- Dir idi vā **Aḥmedā** vā **Aḥmedā**
Mā-meḳālī ‘inde aṣḥābı ğedā (319)
- Āsitānında ḳulıñdır bu ḥaḳīr
Ey ṣerīf-i v’**ey** laṭīf-i v’**ey** beṣīr (756)

Beyitte İkili Söz Tekrarları

Üzerinde çalışılan eser hiç de azımsanmayacak sayıda beyitte iki kelime tekrarı, içermektedir.³² Tekrar edilen kelimelerden biri *italik* diğeri **koyu** yazılmıştır:

- Şükr idüp yā **Rabbi** her ān iderim ḥamd ü ṣenā
Şalli yā **Rabbi** ve bārik [ve] ‘alā-ḥayrū’l-verā (030)
- Oḳutdı** Mevlid-i zīṣān ferāḥ *oldı* dil-i vīrān
Yine tekrār **oḳut** ey cān *oluñ* her dem ‘arīf-āne (044)
- Zīver-efzā *oldı* ‘ālem **pek** ḳarīb
Cennet-āsā *oldı* dünyā **pek** ‘acīb (244)
- Çünkü *aña* var idi bir vaḳt-i **ḥāṣ**
Ne melek şığar *aña* ne zāt-ı **ḥāṣ** (419)

³² Ayrıca bk. 28, 44, 66, 101, 125, 150, 216, 220, 229, 244, 331, 333, 337, 392, 419, 482, 498, 553, 571, 606, 608, 625, 626, 647, 670, 707, 721, 757, 759.

Allāh adın zikr **iderdi** *dā'imā*
Hem Hudā'ya şükr **iderdi** *dā'imā* (517)

2.4.2.3. Üçlü Söz Tekrarları

Beyitte Üçlü Söz Tekrarları

Farklı üç sözcüğün beyitte tekrarı eserde pek az mevcûttur. Tekrar edilen kelimeler, *italik*, **koyu** ve altı çizili olarak dizilmiştir:

Yüri kim meydān *seniñdir* **bu** gice
Şoḥbet-i Yezdān *seniñdir* **bu** gice (466)

Ḥaḳ buyurdi **secde** *itdi* bir daḫi
Bir de şükründen üç *itdi* **secdeyi** (502)

2.4.2.4. Dörtlü Söz Tekrarları

Beyitte Dörtlü Söz Tekrarı

Bu çeşit bir kullanım eserin sadece bir tek beytinde tespit edilmiştir. Tekrar edilen kelimeler *italik*, **koyu**, altı çizili, *koyu italik* olarak yazılmıştır:

Bu ne cür'et şāriḫ-i şadı anıñ Mennān *iken*
Bu ne midḫat rāfi'-i zikri anıñ Ḥānnān *iken* (009)

2.5. ÂHENKLE İLGİLİ SAN‘ATLAR

2.5.1. Cinas

Cinas, söylenişleri ve yazılışları bir, anlamları ayrı iki sözcüğü bir arada kullanmaktır (Dilçin, 2005: 467).

2.5.1.1. Cinas-ı Muharref (Muharref Cinas)

Arap harflerine göre yazılışları aynı, hareketleri yani okunuşları ayrı olan sözcüklerle yapılan cinastır (Dilçin, 2005: 467).

Eserde, muharref cinas kullanımının sadece bir tek beyitte tercih edildiği tespit edilebilmiştir:

Şāhib-i dīn enbiyānın *hātimi*
Vardı bağrında risālet *hātemi* (597)

2.5.1.2. Cinas-ı Mutarraf (Cinas-ı Nakıs)

Cinaslı kelimelerin birinin başında fazla harfin bulunmasıdır (Külekçi, 2011: 230).

Çalışmaya konu olan eserde, cinas-ı lâhıkın ardından, en çok cinas-ı mutarraf örneklerini görmek mümkündür:³³

Pes o maḳşūd-ı Ḥakīm-i Lā-*yenām*
Āşikār ola gele şāhü’l-*enām* (152)

Hem sekiz cennet ḳapusın *açalar*
‘Ālemiñ üstüne rahmet *şaçalar* (425)

Hem Ḥadīce ile Reyḫāne *daḫi*
Zeyneb-i bint-i Ḥuzeyme ey *aḫi* (669)

³³ Diğer örnekler için bk. 15, 25, 93, 112, 157, 193, 321, 342, 359, 364, 395, 462, 485, 492, 499, 553, 563, 580, 645, 650, 669, 718.

2.5.1.3. Cinas-ı Lâhık

Cinas-ı lâhık, kelimelerde sadece bir harf bakımından uyumsuzluk bulunan cinastır (Kocakaplan, 1992: 26). Buna cinas-ı mütekârib de denir. Değişik harf başta, ortada, sonda olur (Dilçin, 2005: 475).

Üzerinde çalışma yapılan eserde en sık karşılaşılan cinas türü, cinas-ı lâhıktır.³⁴

Çoymadı hâlime sevdâ-yı Resûl-i zî-*naşir*
Mevlidin yazdırdı meh-rû şevk u 'ışk u bî-*nazir* (12)

Didiler bu şeb toğar bir tıfl-ı *pāk*
Pâyine ruhsâr-ı şehler ola *hāk* (227)

Müstemir bir mu'cizedir bî-*hilâf*
Nice biñ huffâz aña olmuş *gîlâf* (379)

Olmuşuz baħr-i zünûba biz *ğarîk*
Olmuşuz nâr-ı cerâ'imle *ħarîk* (639)

2.5.2. İştikak

İştikak, bir kök ile o kökten türemiş bir veya daha fazla kelimeyi aynı 'ibârede zikretmektir (Saraç, 2004: 229)

Mevlid-i Şerif'te iştikak san'atının tespit edilen örneklerinden bazıları şunlardır:³⁵

Bu vakt ü sâ'at *ağdesdir* ki Mevlūd-ı *mukaddesdir*
Daħi hōş-büy-ı enfesdir viriñ şerbet dil-ārâna (42)
Biz günâh-kârâna *rahm* u şefkat it
Baħr-ı luţfuñdan Ĥudâyâ *rahmet* it (125)

³⁴ Ayrıca bk. 9, 12, 27, 91, 94, 104, 113, 175, 179, 181, 201, 203, 206, 227, 247, 265, 271, 300, 311, 316, 318, 379, 405, 409, 413, 453, 503, 508, 528, 545, 558, 564, 590, 614, 626, 630, 639, 701, 713, 754.

³⁵ Ayrıca bk. 42, 46, 125, 166, 296, 298, 393, 424, 441, 536, 576, 578, 581, 594, 597, 621, 662, 737, 744, 764.

Hāşılı çok *mu‘ciz*-i mümtāzını
Gördilerse de anıñ *i‘cāz*ını (393)

Şāhid ü *meşhūd* u hādī hem beşīr
Şādık u *maşdūk* u muşlih u nezīr (621)

2.5.3. Reddū’l- Acz Ale’s- Sadr

Nesirde bir cümlelerin veya ‘ibârenin, şiirde ise bir beytin başında yahut ortasında söylenen sözün, o cümle yada beytin sonunda bir şekilde tekrar edilmesidir (Saraç, 2007: 263; Külekçi, 2011: 252).

Mehmed Tefvik’in eserinde bu san‘ata dair az sayıda örnek bulunmaktadır:

Merhabā muhtār-ı ferd-i kibriyā
Merhabā āyāt-ı kübrā *merhabā* (215)

Merhabā maṭlūb-ı ‘ālem merhabā
Merhabā maṣṣūd-ı ‘ālem *merhabā* (219)

Gölgesi olmazdı çünkü gövdesi
Nūr idi bu nūrıñ olmaz *gölgesi* (606)

2.5.4. Tarsi

Tarsi, beytin dizelerindeki sözcükleri sayı, vezin ve kafiye bakımından denk düşürme san‘atıdır (Eroğlu, 2016: 230). Buna tevâzün denir (Dilçin, 2005: 488). İki den fazla kelimenin denkliği tarsi için yeterlidir (Bilgegil, 1989: 340-341). Şâir böyle mısralar söyleyebilmek için bir hayli fikrî çaba sarfetmek zorundadır (Kocakaplan, 1992: 133).

Müşkil bir san‘at olarak nitelendirilen tarsinin eserde yer aldığı beyitler şöyledir:³⁶

³⁶ Eserde, san‘atın tüm özelliklerini taşıyacak biçimde denk getirilen tarsi 219. beyitte yapılmıştır; diğer beyitlerde ise, bu san‘atta ikiden fazla kelimenin denkliğinin yeterli olacağı fikri, esas alınmıştır.

Maḥẓ-ı raḥmet ğāyet-i büşrā Resūl-i Kibriyā Feyz-i ḥikmet āyet-i kübrā Muḥammed Muştafā	(001)
Bu ne cür'et şāriḥ-i şadri aniñ Mennān iken Bu ne midḥat rāfi'-i zikri aniñ Ḥānnān iken	(009)
Merḥabā ey kā'inātiñ mefḥari Merḥabā ey enbiyāniñ serveri	(216)
Merḥabā maṭlūb-ı 'ālem merḥabā Merḥabā maḫşūd-ı 'ālem merḥabā	(219)
Zīver-efzā oldı 'ālem pek ḫarīb Cennet-āsā oldı dünyā pek 'acīb	(244)
Cümleten tesbīḥ ü tehlīl itdiler Şānna tekrīm ü tebcīl itdiler	(464)
Şāḫibü'l-ḫavz u nebiyyü't-tevbedir Şāḫibü't-tāc u nebiyyü'r-raḥmedir	(625)
Hem şekūr u hem nebiyyü'l-merḥame Hem ra'ūf u hem nebiyyü'l-melḥame	(626)

2.6. DİL ve İFÂDE ÖZELLİKLERİ

Manzûm olarak kaleme alınmış klâsik eserlerimiz dinî kavramların sıklıkla kullanıldığı eserlerdir ve bu husûsiyetlerinden dolayı Arapça ve Farsça kelimeler ve tamlamalar tabîî bir sûrette bu eserlerde yer almaktadır. Nitekim Klâsik edebiyatımızın dil anlayışı vechesinden değerlendirilen *Mevlid-i Şerîf* devrin insanının âşinâ olduğu kelimelerle teşkîl edilmiştir.

Mevlid-i Şerîf'in dili bilhâssa anlatıma dayalı kısımlarda nispeten sadelik arz ediyor görünse bile eserde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların mühim bir yer tuttuğunu ancak eserin dilinin külfetli olarak da değerlendirilemeyeceğini ifâde etmek gerekir.

Konuyla alâkalı olarak şu husûsu hatırlamak elzem olacaktır "... mevlid türünün Klâsik edebiyatımızın diğer türlerinden farklı olarak 'hayatın içinde' olmak, sadece yazılmak ve hatta okunmak değil 'okutulmak' ve yaygınlaşmak zorunda olmak gibi bir mecbûriyeti vardır" (Köksal, 2011: 272) ve işte bu sebeple dilin geniş kitlelere hitâp edebilecek tarzda olması gerekmektedir. Üzerinde çalışma yaptığımız eserin "İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı"nda bulunan matbû nüshasının bazı bölümlerinde Osmanlı Türkçesi ile ve elle, yeşil mürekkep kullanılarak yazılmış bazı kısımları bulunmaktadır ki, bu da eserin yaşayan bir dile sahip, meclislerde okunan ve okutulan canlı bir metin olduğunu ispât etmektedir.

Bu yazılardan önemli gördüklerimiz şunlardır:

Eserin sekizinci sayfasında *Mevlûd-ı Şerîf* başlığını müteakiben çekilen Besmele-i Şerîf'in ardından "Allah adıyla idelim ibtidâ / Râh-ı maşşûdda bulalım intihâ" (088) beytinin sağ tarafında "*ibtidası*" şeklinde bir yazı mevcuttur.

Yine eserin yirmi altıncı sayfasında 6 beyitlik bir bölüm³⁷ için "*ebyat geçülsün*" şeklinde bir yazı görülmektedir.

Otuz üçüncü sayfada "Mi'râc" bahsinin ardından yapılan duânın³⁸ nihayetinde salât beytinin sol cihetinde "*hitâm*" şeklinde bir 'ibâre mevcuttur.

³⁷ Bu kısımda, 407 ilâ 412. beyitlerde, ehl-i küfrün hezeyanlarını dillendirmeye cüret ettikleri görülmektedir.

Eserde bilhâssa kafiyelerde Arapça ve Farsça kelimelerin tercih edildiği, ancak bunun yanında ilginç bir şekilde Türkçe-Arapça yahut Türkçe-Farsça ifâdelerin kafiyeleştirilmeye çalışıldığı³⁹ çok sayıda örnek mevcuttur.⁴⁰ Bunlardan bazıları şöyledir:

Her işe ulaşıran Ma'būd-ı **Hak**
Başka hâlik var mıdır ey yüzi **ak** (93)

Luţfuña ger nâ'il ola kara **taş**
Büse-gâh-ı halk olur bā-sırr u **fâş** (104)

Ceddi 'Abdülmuţtalib oldu **kefil**
Hidmet itdi aña cāndan ay u **yul** (328)

Kābe kavseyni ev ednā oldu **yol**
Rütbe-i 'ulyāya buldı çün **vuşul** (495)

Mevlid-i Şerif'in kafiyeleşiminde çoğunlukla Arapça ve Farsça kelimelere yer verildiği de belirtilmesi gereken bir diğer husûstur. Bu konuya dâir, eserin Resûlullah Aleyhisselâm'ın vasıflarının ve niteliklerinin beyân edildiği bölümünden, yedi beyitlik bir örnek gösterilecektir:

Nūr u Hak u **rahmeten li'l-'ālemîn**
'Urvetü'l-vuşkā imāmü'l-**müttakîn** (620)

Şāhid ü meşhūd u hādī hem **beşir**
Şādık u maşdüķ u muşliħ u **nezir** (621)

Ni'metullāh hem şirāṭ-ı **müstakim**
V'*en-necmü's-şākib* u hem de **kerim** (622)

³⁸ Bu duâ 535 ilâ 547. beyitleri kapsamaktadır.

³⁹ Bu durum çoğu zaman sonda ses benzerliği olmaktan öteye gidememiş; ses benzerliğinde esâs olan âhengi tertip etmekte zorlandığı görülmüştür.

⁴⁰ Konuyla ilgili örnekler için bk. 14, 18, 67, 68, 93, 97, 104, 118, 129, 130, 140, 180, 186, 193, 197, 199, 200, 207, 222, 232, 243, 252, 257, 276, 277, 284, 288, 291, 293, 297, 298, 309, 328, 332, 339, 349, 352, 357, 360, 366, 374, 388, 398, 399, 408, 418, 420, 422, 426, 438, 444, 445, 449, 455, 461, 468, 471, 491, 493, 495, 502, 509, 513, 514, 518, 525, 527, 531, 541, 542, 555, 566, 567, 572, 573, 574, 575, 587, 596, 600, 601, 602, 606, 609, 610, 619, 629, 646, 649, 657, 658, 667, 669, 681, 684, 686, 688, 692, 706, 725, 726, 727, 732, 748, 752.

Daḥi sirāc-ı münīr u *Muṣṭafā*
Hem şehīd u hem emīn u *müctebā* (623)

Hem ḥabīr u zü-naṣīr u *ṭāhirā*
Hem ‘azīm u ḥātem ü hem *dā’iyā* (624)

Şāhibü’l-ḥavz u nebiyyü’t-*tevbedir*
Şāhibü’t-tāc u nebiyyü’r-*rahmedir* (625)

Hem şekūr u hem nebiyyü’l-*merḥame*
Hem ra’ūf u hem nebiyyü’l-*melḥame* (626)

Eserde dikkat çekici bir diğer durum da klâsik edebiyat anlayışından farklı olarak anlamın bir beyitte tamamlanmamış olmasıdır.⁴¹ Bu beyitlerin bazıları şunlardır:⁴²

Nefsī nefsī diye cümle enbiyā
Ol zamān illā Muḥammed Muṣṭafā (583)

Diye yā Rab istemem ben nefsimi
Dilerim ancak ‘uşāt-ı ümmeti (584)

Şūrīde-kār u tehī-dest kimseye
Hem sebük-pāy meşreb-i āvāre (649)

Olma yār anlar cezāya müstaḥaḳ
Şapdırırlar tā seni ez-rāh-ı Hāḳ (650)

Üzerinde çalışma yapılan eserde diğer edebî metinlerde pek fazla karşılaşılmayan bazı durumlar da mevcûttur.

İstisnaî durumların ilki, eserin altmışıncı beytinin ilk mısırâsının son kelimesinin son hecesinin ikinci mısırânın başında bulunuyor olmasıdır⁴³:

⁴¹ *Mevlid-i Şerif*'te görülen Türkçe kelimelerle Arapça veya Farsça kelimelerin kafiyelenişi ile anlamın tek beyitte bitmeyişi gibi durumların *Muhyiddîn Mekkî Mevlidi* (yazılış tarihi, 9 Eylül 1915) için de söz konusu olduğu *Mevlid-nâme* kitâbında belirtilmektedir (Köksal, 2011: 700).

⁴² Konuyla alâkalı diğer örnekler için bk. 393-394, 574- 575, 656-657, 676-677-678, 703-704-705, 706-707, 715-716, 724-725, 769-770.

⁴³ Arap edebiyatında “Bir beytin yarısına şatr denir. ... bir kasidenin ilk beytinde şatrlar mısra denen müstakil iki parça halindedir. Diğer beyitlerde ilk şatr kelime ortasında bitebilir” (Çetin, 1991: 427).

Şehīd-i Kerbelā cediti ‘Aliyyü’l-Murtażā *dāmā*
Dı anlar sākī-i kevser tezekkür kıl muhibb-āne (060)

Ses hâdisesi bakımından dikkati calib bir başka örnek ise beşyüz altıncı beyitte görülen ses türemesidir; Türkçe bir fiilde, vezne uydurulmak gayesiyle, ses türemesi yapıldığı görülmektedir:

iste > isite

Didi Mevlā her ne kāmıñ var ise
Hāşıl idem ey habībim isite (506)

Eserde karşılaştığımız ve farklı diyebileceğimiz örneklerden biri de “Kudüs”ün “Kudse” olarak anılmasıdır:

Kudüs > Kudse

Çün Habībullah irişdi Kudse’ye
Karşu geldi enbiyā ikrām ile (458)

2.6.1. İyelik Ekleri

2.6.1.1. Teklik birinci şahıs iyelik eki ekseriyetle düz dar vokalle kullanılmasına rağmen az miktarda yuvarlak vokalli kullanımları da mevcuttur; yanısıra tek kelimedede hem yuvarlak hem de düz vokalli bir durum söz konusudur.

Düz dar vokalliler; *dil-i mecrūhıma* (27), *sa’yimi* (80), *rūhıma* (130), *gözime* (198), *gūşıma* (437), *Habībim Aḥmedim* (509), *merāmım* (738).

Yuvarlak vokalliler; *cürmüm* (13), *üstüme* (197), *vücūdum* (234).

Hem düz hem yuvarlak vokalli olarak kullanım; *Göñlimiñ* (132), *göñlüm* (752). Kelime ilgi durumu ekinden önce iyelik eki aldığımda *göñlimiñ* şeklinde düz vokalle ifâde edilirken sadece sahiplik eki aldığı vakit *göñlüm* şeklinde yuvarlak vokalli olarak kullanılmıştır.

2.6.1.2. Teklik ikinci şahıs iyelik eki düz vokallidir ancak az da olsa yuvarlak vokalli kullanımları da görülmektedir.

Düz dar vokalliler; *faẓlñ* (105), *şun'ıña* (107), *hükmiñe* (119), *mülkiñe* (144), *zaħm-i hicrāniña* (440), *Mi'rāc'ıñ* (523), *dergāhiña* (751).

Yuvarlak vokalliler; *luṭfuña* (104, 111, 125), *gözüñ* (187), *oğlun* (226).

2.6.1.3. Teklik üçüncü şahıs iyelik eki istisnâ denilebilecek bir iki örnek hâricinde dâima dar ve düz vokallidir. Bununla birlikte aynı kelimenin iki farklı yazılışının olduğu da ayrıca belirtilmelidir.

Resûli (34), *Ḥabîbi* (34), *şoñu* (95), *işigi* (147), *sözi* (255), *şuyı* (282), *'ammûsı* (332), *şekl-i maḥşûşını* (476), *göñli* (572), *üçüncisi* (659), *sermāyesi* (761).

İstisnâ örnekler; *Ḳaddü* (223), *üstüne* (425, 492).

“Luṭf” kelimesinde ise hem düz hem yuvarlak vokalli bir kullanım görülür; *luṭfuna* (97), *luṭfını* (636).

2.6.1.4. Çokluk birinci şahıs iyelik eki istisna bir örnek dışında dar ve düz vokalli şekilde bir söyleyişe sahiptir.

ümidimiz (117), *ef'ālimiz* (122), *şefi'miz* (588), *vālidemizden* (688), *Ḥudāmız* (695), *'aşrımız* (726), *recāmız* (757), *sa'yimiz* (767).

İstisna örnek; *yüzümüz* (115). Burada düz ünlüden sonra düz ünlü, yuvarlak ünlüden sonra yuvarlak ünlü gelerek küçük ünlü uyumu teşkil edilmiştir.

2.6.1.5. Çokluk ikinci şahıs iyelik eki olarak tespit edebildiğimiz tek örnek dar ve düz ünlülüdür; *'irfāniñiz* (587).

2.6.1.6. Çokluk üçüncü şahıs iyelik ekinin tamamı düz ve dar ünlülüdür.

yüzleri (223), bākīleri (224), ümmetleri (248), içlerinde (433), menzillerini (671) şānları (672), ‘ammīleri (706).

2.6.2. Bildirme Eki

2.6.2.1. Teklik birinci şahıs bildirme eki eserde hem dar ve düz hem de geniş ve düz biçimde yer almaktadır.

müştākım (509), *mücrimem* (753), *miskinem* (761).

2.6.2.2. Teklik ikinci şahıs bildirme eki düz-dar ünlülerle teşkîl edilmiştir.

ferd-i ma‘būdsiñ (100), *‘ālisiñ* (102), *hālīkisiñ* (106), *peygāmbersin* (408), *Raḥmeten li’l-‘ālemiñsin* (754), *şefi‘sin* (758), *faḥr-i nāssın* (760).

2.6.2.3. Teklik üçüncü şahıs bildirme eki yuvarlak vokalli olarak karşımıza çıkan birkaç kelime dışında düz vokallidir. Küçük ünlü uyumu mevcuttur.

tahūrdır 32, *aşfiyādır* 59, *şāyestedir* 119, *maḥz-ı nūrdır* (184), *kerīmdir* (563), *nebiyyü’r-raḥmedir* (625), *ālīdir* (712).

odur (38), *yoğdur* (99), *çoğdur* (110), *budur* (385).

2.6.3. Fiilimsiler

2.6.3.1. İsim-fiil ekleri

-mak/-mek

şalāt ile selām itmek (46), *yalvarmağa* (115), *vāşıl olmağı* (420), *şormak* (569) *nuş u pend itmek* (632) *sünnetin tutmak* (646).

2.6.3.2. Sıfat-fiil ekleri

-dik/-dik daima düz ve dar vokallidir.

itdiği (11), toğdığı (294).

-an/-en

olan (52), ulaşıran (93), istenilen (389).

2.6.3.3. Zarf-fiil ekleri

-alı/-eli

olalı (226).

-dikça/-dikçe

geçdikçe (489), itdikçe (615), döndüğünce (522)⁴⁴

-dikta/-dikte

aldıkda (304), itdikde (693).

-icek/-ıcağ

depredicek (609), tokıncıcağ (611).

-ınca/-ince

idince (446), gelince (522).

-kan/ken

seyr iderken (312), olmuş iken (551).

⁴⁴ -*Dikça/-DUkça* zarf-fiil ekinin +*çA* eşitlik durumundan önce, araya bir üçüncü şahıs iyelik eki alarak -*DIğInca/-DUğUncA* biçimiyle kullanıldığı yerler de vardır. Bu kullanılıştaki ek, zamandan çok “-diği kadar, -diği oranda” anlamı veren ve derece, miktar bildiren bir tarz görevi yüklenmiştir (Korkmaz, 2014: 874).

-u/-ü

deyü (136).

-up/-üp; metinde daima yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıkmaktadır ve eserde en çok tercih edilen zarf-fiildir.

eyleyüp (3), *idüp* (30), *yalvarup* (126), *işidiüp* (210) *çağrışup* (242), *tutup* (318), *alup* (430), *tırup* (573), *atup* (764).

2.6.4. Zamir kökenli şahıs ekleri

2.6.4.1. Teklik birinci şahıs düz ve geniş olarak iki farklı şekilde olduğu gibi aynı kelimenin iki farklı biçimiyle de karşılaşılmaktadır.

kılarım (80), *iderim* (131), *eylerim* (751).

yanaram (483), *utanuram* (524), *rāziyam* (557), *katlanuram* (558), *sürem* (762).

Aynı kelimenin hem dar hem de geniş vokalli şekilde kullanımı; *dilerem* (111), *dilerim* (584, 767).

2.6.4.2. Teklik ikinci şahıs

bilürsin (111).

2.6.4.3. Teklik üçüncü şahıs

ider (35), *gelür* (174), *yalvarır* (256), *bilür* (342).

2.6.4.4. Çokluk birinci şahıs

ideriz (118), *isteriz* (727).

Çokluk birinci şahsın olumsuzu; *olmazız* (116) şeklindedir.

2.6.4.5. Çokluk ikinci şahıs eki eserde kullanılmamıştır.

2.6.4.6. Çokluk üçüncü şahıs

iderler (49), *ıtarlar* (293).

Geniş zaman eki düzlük-yuvarlaklık uyumu (küçük ünlü uyumu) gözetilmeksizin gerek düz gerekse de yuvarlak olarak kullanılır.

ıurtarır (247), *yalvarır* (256)

yaşıur (126), *gelür* (174), *urur* (222), *depreür* (254).

2.6.5. Görülen Geçmiş Zaman

2.6.5.1. Teklik birinci şahıs

yazdım (21), *şııadım* (232), *añladım* (255), *eyledim* (491).

gördüm (223), *oldum* (234), *uydum* (764)

2.6.5.2. Teklik ikinci şahıs

aldıñ (7), *buyurdıñ* (117) *şaldıñ* (257), *geydiñ* (465).

olduñ (10), *bulduñ* (211).

2.6.5.3. Teklik üçüncü şahıs eki daima dar ve düz ünlülüdür.

urdu (47), *eytdi* (160), *buldu* (170), *şııadı* (235), *ıurdu* (282), *söyüñdi* (284), *buyurdu* (502), *oldı* (771).

2.6.5.4. Çokluk birinci şahıs eki düzlük-yuvarlaklık uyumuna tâbîdir.

geldik (118), *yazdıı* (288), *eyledik* (638).

olduı (40), *ıurduı* (126).

2.6.5.5. Çokluk ikinci şahıs ekine eserde rastlanmamıştır.

2.6.5.6. Çokluk üçüncü şahıs eki her zaman dar ve düz vokallidir.

şundılar (45), *muştuladılar* (51), *gördiler* (310), *çekdiler* (701), *oldılar* (711).

2.6.6. Öğrenilen Geçmiş Zaman

2.6.6.1. Teklik birinci şahıs

getürmişem (445).

2.6.6.2. Teklik ikinci şahıs ekine eserde yer verilmemiştir.

2.6.6.3. Teklik üçüncü şahıs

varmış (253), *kılmış* (325), *görmüş iken* (394), *virmişdi* (692).

bulmuş (576).

Kimi yerlerde aynı fiilde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olarak hem yuvarlak hem düz ünlülü kullanım da görülür; *olmuş* (316), *olmuşdı* (358), *olmuşdı* (616), *olmuş idi* (664). Yalnız bu kelimedede hâkim olan yuvarlak ünlülü kullanımdır.

2.6.6.4. Çokluk birinci şahıs

talmışız (114).

Aynı fiilde düz ve yuvarlak vokalli kullanım; *olmuşız* (114), *olmuşuz* (639).

2.6.6.5. Çokluk ikinci şahıs eki kullanılmamıştır.

2.6.6.6. Çokluk üçüncü şahıs

virmişler (5), *olmuşlar* (61).

2.6.7. Gelecek Zaman Eki

Eserde gelecek zaman eki olarak Eski Anadolu Türkçesi dönemine âit olan “-ısar/-iser” ekinin tercih edilmesi dikkat çekicidir.

toğısar (210), *geliser* (231), *kopısar* (582) *olısar* (582).

2.6.8. Emir Ekleri

2.6.8.1. Teklik birinci şahıs eki bulunamamıştır.

2.6.8.2. Teklik ikinci şahıs eksizdir ancak; aynı beyitte aynı fiil, “ol” fiili, kullanılarak yapılmış örneklerde Eski Anadolu Türkçesi dönemine âit “-gıl/-gil” eki kullanılmıştır; bununla birlikte fiilin eksiz hâli de metinde yer almaktadır.

oğut (37), *kıl* (79), *eyle* (128), *diñle* 403, *yüri* (466), *bağışla* (560), *vir* (719).

olma (650), *ol* (653), *olmağıl* (654).

2.6.8.3. Teklik üçüncü şahıs eki dâima dar yuvarlak vokallidir.

iletsün (36), *yetişsün* (40), *eylesün* (136), *olsun* (422), *geydirsün* (426), *gelsün* (444)
görsün (444), *virsün* (727), *konundurmasun* (748).

2.6.8.4. Çokluk birinci şahıs

içelim (31), *idelim* (192), *diyelim* (208).

2.6.8.5. Çokluk ikinci şahıs

biliñiz (587).

2.6.8.6. Çokluk üçüncü şahıs ekinin tespit edilebilen tek örneği de dar yuvarlak vokallidir.

itmesünler (137).

2.6.9. İlgi Eki

İlgi eki daima “-iñ/-iñ” “-niñ/niñ” şeklindedir.

Haqq’iñ (34), *cihāniñ* (47), *semāvātīñ* (48), *cānlarıñ* (53), *Ka’be’niñ* (209), *sa’diyyeniñ* (302), *anıñ* (562), *müslimāniñ* (672), *benātīñ* (688), *’irfāniñ* (706).

2.6.10. Belirtme Hâl Eki

Belirtme hâl eki her zaman düz ve dar ünlüler “-ı/-i” ile ifâde edilir.

şerbeti (45), *göñli* (402), *libās-ı aqdesi* (426), *secdeyi* (502), *’ilmini* (515), *faqrı* (552), *selāmi* (719), *tārihi* (771).

Üçüncü şahıs iyelik eklerinin ardından gelen belirtme hâl eki bazen düşer:

ihsānın (36), *rütbesin* (188), *şinesin* (313), *qadrin* (342), *gözin* (396), *derdin* (435), *sünnetin* (646).

Yukarıda yer alan örneklerde görüldüğü üzere bazı eklerin düz bazı eklerin yuvarlak şekilleri mevcûd olduğu gibi kimi eklerin de hem düz hem yuvarlak şekilleri mevcûttur. Bu durum, düzlük- yuvarlaklık üzerine teşkîl edilmiş uyuma aykırılık olarak değerlendirilmektedir.

Eserde köklerinde yuvarlaklaşma temayülü olan bazı kelimeler şunlardır; *kapu* (6, 48, 395, 399), *berü* (402, 491), *kendüsinde* (552, 573), *altun* (555).

Metinde bazı sözcüklerde ünsüz değişimleri görülür.

Câlib-i dikkat husûs, sözcüğün “k” ve “h”li kullanımının aynı beytin iki mısırâsında kullanılmış olmasıdır; *hani* (409), *kanı* (409). Bununla birlikte kelimenin “kangı” şeklinde kullanımı da bir başka beyitte geçmektedir; *kanğı* (168).

Eserde, genel itibariyle, bilhâssa isimlerde “d”li kullanım hâkimken, fiillerde “t”li kullanım hâkimdir:

dürlü (6, 25, 468), *dânesinde* (25), *dad* (25), *süd* (291), *deprenürdi* (609).

toğar (211), *turmaz* (399), *toyulmaz idi* (599), *tururdu* (608), *tolar idi* (611), *toğuzuncısıdır* (667).

Şahıs zamirlerinin teklik birinci ve ikinci şahısları ile çokluk birinci ve ikinci şahısları günümüzdeki söyleyişe yakın olmakla birlikte yönelme hâl eki alan teklik birinci ve ikinci şahısta nazallık söz konusu olmaktadır; *baña* (199), *saña* (555).

Teklik üçüncü şahsın farklılık arzeden durumları mevcuttur. Metinde, zamirin yalın hâli “o” (715) şeklinde görülebileceği gibi “ol” (349) şeklinde de görülebilmektedir. Zamir, hâl eklerini alması durumunda ise *aña* (129), *anı* (263), *anda* (306) *andan* (371) şeklini alır. Çokluk üçüncü şahıs ise *anlar* (558) şeklindedir ve hâl eklerini aldığı anda *anlara* (389) *anları* (695) biçimindedir.

İşaret zamirlerinden “bu” günümüzde olduğu gibi *bu* (386), “o” *ol* (499) biçimindedir. “Bu”nun ek almış hâli *bunlar* (163), *bular* (294), *bunlarıñ* (396), “ol”un ek almış hâli *anlar* (60) şeklindedir. “Şu” işaret zamirinin ise ekli ve eksiz kullanımı eserde mevcûd değildir.

İşaret sıfatlarından “bu” *bu* (755) şeklinde; “şu” hem *şu* (56) hem de *şol* (714) olarak; “o” ise *o* (404) ve *ol* (317) biçiminde kullanılmıştır.

2.7. ESERİN KAYNAKLARI

Mevlid-i Şerîf’te *Kur’ân-ı Kerim*, hadîs-i şerîfler ve duâlardan iktibas ve telmihlere yer verildiği gibi Süleyman Çelebi’nin *Vesîletü’n-Necât*’ı, Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebi*’si gibi kaynaklardan da istifâde edilmiş ve ilhâm alınmıştır.

Eserde genellikle âyetlerden kısmî iktibaslar yapılmış yahut da sûre ismi zikredilmiş, bazen sûre ismi söylenerek âyetlerin nâzil olduğu vak‘anın evveliyâtı önceki beyitlerde anlatılarak, sûrenin son âyetlerinin kastedildiği vurgulanmıştır.⁴⁵ Bazı beyitlerde sûre ve duâ ismi zikredilmiş, bazı beyitlerde ise Hadîs-i Şerîflere yer verilmiş, bazen de Resûlullah Âleyhisselâm’a salâvat getirilmiştir. Kimi beyitler ise tamamen Arapça olarak nakledilmiştir.

2.7.1. Âyetlerden İktibaslar

Mevlid-i Şerîf’te ilk olarak aşağıdaki beyitte bulunan ve nâkıs olarak iktibas edilen âyet-i kerîme ile başlamaktadır. Âyetin aslı ve me’âli şöyledir:

﴿يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾ (٤٣)

“İnkâr edenler, ‘Sen peygamber değilsin’ diyorlar. **De ki:** ‘Benimle sizin aranızda şâhit olarak **Allah** ve bir de yanında kitap (*Kur’ân*) bilgisi bulunanlar **yeter**’” (Ra‘d, 13/43).

﴿قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا﴾ (١٦)

“**De ki:** ‘Sizinle benim aramda şâhit olarak **Allah yeter**. Çünkü O kullarından hakkıyla haberdardır, onları hakkıyla görendir’ ” (İsrâ, 17/96).

⁴⁵ Burada 505. beyitte Mi‘râc‘da Bakara sûresinin âhir âyetlerinin inmesi kastedilmektedir.

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ

الْحَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

“**De ki:** ‘Benimle sizin aranızda şahit olarak **Allah yeter.** O, göklerde ve yerde olanları bilir. Batıla inanıp Allah’ı inkar edenler var ya; işte onlar asıl ziyana uğrayanlardır’ ” (Ankebût, 29/52).

Vaşf u medh itmiş anı çün hazret-i Bārī Hudā

Aña kâfidir hitâb-ı zi’l-Celâl-i *kul kefâ*

(002)

Aşağıya alınan diğer beyitteki ifâde Kalem sûresinin 4. âyetine telmih olarak vasıflandıracağımız şekilde metinde üç farklı beyitte yer almaktadır. Âyetin aslı ve me’âli şöyledir:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾

“Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin” (Kalem, 68/4).

İsr-i pāk ü şâhib-i *hulk-i ‘azim* bir pâdişâh

Müznib ü mecrûhlara luṭf u kerem eyler o şâh

(015)

‘Unşur-ı pāk şâhib-i *hulk-i ‘azim*

Ni’met-i ‘uzmā Ra’ûf u hem Raḥîm

(085)

Şâhib-i *hulk-i ‘azim* bir pâdişâh

Şâhib-i kavî-i kerîmdir hem o şâh

(563)

Eserde yer alan bir başka iktibas, Enbiyâ sûresi 107. âyettir. Bu âyet-i kerîme *Mevlid-i Şerîf* te en sık tekrarlanan âyet-i kerîmedir. Âyetin aslı ve me’âli şöyledir:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾

“(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik” (Enbiyâ, 21/107).

- Raḥmeten li'l-‘ālemīn* kıldı Hudāvend-i semī
Rūz-ı maḥşerde günehkār ümmetine hem şefī (016)
- Anı şüret ü ma'nāda mükemmel eyledi Mevlā
O tā kim *Raḥmeten li'l-‘ālemīn*dir bil ḥaḳīḳ-āne (057)
- Çün ḳarīb oldı geliser yār-ı dīn
Raḥmeten li'l-‘ālemīn mi'mār-ı dīn (231)
- Didi cümle enbiyā vü mürselīn
Merḥabā ey *raḥmeten li'l-‘ālemīn* (472)
- Nūr u Ḥaḳḳ u *raḥmeten li'l-‘ālemīn*
'Urvetü'l-vuşḳā imāmü'l-mütṭaḳīn (620)
- Çün sa'ādetle o faḥrū'l-evvelīn
Şöyle didi *Raḥmeten li'l-‘ālemīn* (676)
- Raḥmeten li'l-‘ālemīn*sin ey Ḥabīb
Derdimiz çok derde dermān ey ṭabīb (754)
- Sen şefī'sin şāniña düşen ḳabūl
*Rāḥmeten li'l-‘ālemīn*sin yā Resūl (758)

Eserde ismi zikredilen sûrelerden ilki İhlâs sûresidir. Aşağıdaki beyitte şâir din kardeşlerinin hâlisane duygular içinde (ve) İhlâs sûresini okuyarak ruhunu şâd etmelerini ümit etmiştir. İhlâs sûresi ve me'âli şu şekildedir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ﴿١﴾

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَكَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

“De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. O’nun hiçbir dengi yoktur” (İhlâs, 112/1-4).

Belki hayr ile beni yâd ideler ihvân-ı dîn
Rûhımı şâd ideler *ihlâş* ile her kâri’in (028)

İktibaslardan bir diğeri Besmele-i Şerîf’ tir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ﴿١﴾

“Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla” (Fâtiha, 1/1).

Miftah-ı Mevlûd-ı Maḥbûb-ı Kerîm
Oldı *Bismillâhirrahmânirrahîm* (063)

Bismillâhirrahmânirrahîm (8. sayfa)

Eserde ismi geçen sûrelerden Fâtiha sûresi ve me’âli şöyledir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ﴿١﴾ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿٢﴾ اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ﴿٣﴾ مٰلِكِ یَوْمِ الدِّیْنِ ﴿٤﴾ اِیَّاكَ نَعْبُدُ وَاِیَّاكَ نَسْتَعِیْنُ

﴿٥﴾ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذِیْنَ اَنْعَمْتَ عَلَیْهِمْ غَیْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَیْهِمْ وَلَا الضَّالِّیْنَ ﴿٧﴾

Bismillahirrahmânirrahîm (Fâtiha, 1/1).

Hamd, Âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) maliki Allah’a mahsûstur (Fâtiha, 1/2-4).

(Allahım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz (Fâtiha, 1/5).

Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil (Fâtiha, 1/6-7).

Hem de her kim bu du‘âda bulına
Fâtiha ihsân ideler rûhıma (130)

Âyet iktibaslarının bir diğeri Zümer sûresi 53. âyetten nakıs olarak yapılan iktibastır. Âyetin aslı ve me'âli şu şekildedir:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

﴿٥٣﴾

“De ki: ‘Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir” (Zümer, 39/53).

Sen buyurdıñ kullara *lā-takneṭū*

Bir ümīdimiz hemān yā Rāb[bi] bu

(117)

Eserde bulunan diğ bir kısmî iktibas Necm sûresinin 17. âyetidir. Âyet-i Kerîme'nin aslı ve me'âli şöyledir:

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾

“Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı” (Necm, 53/ 17).

Gördüm anı çeşm-i *mā-zāğā'l-başar*

Sürmeli hem cebhesi şems ü kamer

(264)

Eserde yer alan “hamd” ifâdesi Fâtiha sûresinin 2. âyet-i kerîmesinden nakıs iktibastır. Âyetin aslı ve me'âli şu şekildedir:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾

“Hamd (övme ve övülme), âlemlerin Rabbi Allah’a mahsûstur” (Fâtiha, 1/ 2).

İşbu devlet-kār bu hāletde iken
Hamdülillāh geldi Aḥmed şağ esen

(320)

Mevlid'de geçen diğēr âyet-i kerîme nakıs şekilde iktibas edilmiş olan ve Alak sûresinde yer alan 3. âyettir. Âyetin aslı ve me'âli şöyledir:

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾

“Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı ‘alak’dan yarattı” (Alak, 96/1-2).

“Oku! Senin Rabbin en cömert olandır” (Alak, 96/ 3).

Sûre-i *İkrā*'la bildirdi nişān

Bildi elṭāf-ı Ḥudā'yı ‘ālī-şān

(359)

Metinde bulunan kısmî iktibaslardan biri de Hicr sûresinin 94. âyetidir. Âyetin aslı ve me'âli şu şekildedir:

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾

“Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve Allah’a ortak koşanlara aldırış etme” (Hicr, 15/ 94).

Çün aña *Feşda*’ ḥiṭāb-ı Kibriyā

Nāzil oldu eyledi emri edā

(361)

Şâirin kısmî iktibasta bulunduğu âyetlerden bir diğēri Necm sûresinin 9. âyetidir. Âyetin aslı ve me'âli şöyledir:

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ﴿٩﴾

“(Peygambere olan mesâfesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu” (Necm, 53/9).

Ḳābe kavseyni ev ednā oldu yol

Rütbe-i ‘ulyāya buldı çün vuşul

(495)

Şâir Bakara sûresinin ismini zikrederek Hazreti Peygamber’e Mi‘râc gecesi vahyolunan son âyetlere işâret etmiştir. Bu âyetler, Bakara sûresinin 285. ve 286. âyetleridir:

أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَكَيْتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ
عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا أَنْتَ
مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

“Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü’minler de (iman ettiler). Her biri; Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: ‘Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz.’ Şöyle de dediler: ‘İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır” (Bakara, 2/285).

“Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandıdığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. (Şöyle diyerek duâ ediniz): ‘Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et” (Bakara, 2/286).

Âhir âyât-ı kerîme *ez-Bağar*

Taltîf olundu anıñla hûş haber

(505)

Eserde tam lafız olarak yer alan tek âyet-i kerîme Târik sûresi 3. âyettir. Âyetin aslı ve me'âli şu şekildedir:

النَّجْمُ الْقَائِبُ ﴿٣٢﴾

“O, (ışığıyla karanlığı) delen yıldızdır” (Târik, 86/3).

Ni'metullâh hem şırâf-ı müstaķîm

V'*en-necmü's-sâķib* u hem de kerîm

(622)

Eserde Haşr sûresinin 22. âyetinden kısmî iktibas yapılmıştır. Âyetin aslı ve me'âli şu şekildedir:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾

“O, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır. Gaybı da, görünen âlemi de bilendir. O, Rahmân'dır, Rahîm'dir” (Haşr, 59 /22).

Ancağ oldur ki Hudâ-yı müste'ân

'Âlimü'l-ğayb u *şehâdet* bî-gümân

(637)

2.7.1.1. Âyetlere Telmihler

Mevlid-i Şerîf'te, kulun evvelâ Allahu Teâlâ'nın adını anması gerektiği ve Allah Celle Celâlehu'yu zikretmenin kulu nimetlere eriştireceği mânâlarına gelen beyitler bize Bakara sûresi, A'raf sûresi, Ahzâb sûresi ve Müzzemmil sûresinde geçen şu âyet-i kerîmeleri hatırlatmaktadır:

فَاذْكُرُوا رَبِّيَ أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾

“Öyleyse yalnız beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin, sakın nankörlük etmeyin” (Bakara, 2/152).

وَأَذْكُرُ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾

“Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah-akşam zikret ve gafillerden olma” (A‘râf, 7/205).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾

“Ey iman edenler! Allah’ı çokça zikredin” (Ahzâb, 33/ 41).

وَأَذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨١﴾

“Rabbinin adını an ve bütün benliğine O’na yönel” (Müzzemmil, 73/8).

- Allah adıyla idelim ibtidâ
Râh-ı maşşûdda bulalım intihâ (088)
- Allah adın idelim söze esâs
Öyledir ‘ādât-ı her ehl-i şinâs (089)
- Allah adı rūḥ u cismi şād ider
Hem hidāyet yolların irşād ider (090)
- Cān u dilden idelim Ḥaḳḳ’ı zikir
Mü’mine şāyeste tevḥīdi fikir (091)
- Ḳul olan Mevlāsın evvel yād ide
Dā’imā dil ḥānesin ābād ide (092)
- Dīl ü dilde olsa zikr-i zū’l-Celāl
Her iki dārda görölmez hīç melāl (094)
- Diyelim Allah bu meclisde daḥi
Hergiz ebter olmasun anıñ şoñı (095)

Eserde Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin zikredildiği beyitler Haşr sûresinin şu âyetlerini hatırlatmaktadır:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾

“O, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah’tır. Gaybı da, görünen âlemi de bilendir. O, Rahmân’dır, Rahîm’dir” (Haşr, 59/22).

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

﴿٢٣﴾

“O, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah’tır. O, mülkün gerçek sahibi, kutsal (her türlü eksiklikten uzak), barış ve esenliğin kaynağı, güvenlik veren, gözetip koruyan, mutlak güç sahibi, düzeltip ıslah eden ve dilediğini yaptıran ve büyüklükte eşsiz olan Allah’tır. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır” (Haşr, 59/23).

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

“O, yaratan, yoktan var eden, şekil veren Allah’tır. Güzel isimler O’nundur. Göklerdeki ve yerdeki her şey O’nu tesbih eder. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir” (Haşr, 59/24).

Ey Cenâb-ı pāk-i Yezdān v’ey Raḥīm

Ey Ḥudā-yı lā-yezāl-i v’ey Kerīm (066)

Bī-kıyās ḥamd ü şükür maḥşûş saña

Ey Ḥakīm ü Qādir ü Rabb-i bīnā (067)

Ḳullarına feyz-i dādı çok İlāh

Ola kim raḥmet kıla ol pādişāh (096)

- Ey Hudā vü zü'l-Celāl-i Kirdigār
Ey Kerīm-i pādişāh Perverdigār (098)
- Saňa yokdur hīç şebīh ü hem nazīr
Ente Ferdün Vāhidün Hayyün Qadīr (099)
- Ferd-i ma'būdsıñ şerīkiñdir muḥāl
Hīç taşavvur mı saňa zıdd ü mişāl (100)
- Hep naḳāyişden Hudā sensin berī
Hep nu'ūt-ı kāmile saňa ḫarī (101)
- Cümle 'ālem ḫāliḳısıñ ey Kerīm
Menzile İşāl iden sensin Raḫīm (106)
- Ḳudretiñe yok nihā[ye]t zü'l-Celāl
Şun'ıña irmez 'aḳıl ey zü'l-Kemāl (107)
- Böyledir şān-ı Hudā-yı Lā-yezāl
Ḳılalım emrine biz de imtişāl (108)
- Pür-ḫaṭā ef'ālimiz yā zü'n-Ni'am
Şānıña 'afv itme lāyık lā-cerem (122)
- Ey 'ināyet şāḫibi v'ey Rabbenā
Ey Kerīm ü Vāhib-i ḫācātinā (123)

Mevlid-i Şerif'te cihânın yaratılışından bahseden beyitler bize, A'raf sûresi ve Hadîd sûresinde geçen şu âyetleri hatırlatmaktadır:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا
وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾

“Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı gün içinde (altı evrede) yaratan ve Arş’a kurulan, geceyi, kendisini durmadan takip eden gündüze katan, güneşi, ayı ve bütün yıldızları da buyruğuna tabi olarak yaratan Allah’tır. Dikkat edin, yaratmak da, emretmek de yalnız O’na mahsûstur. Âlemlerin Rabbi olan Allah’ın şanı yücedir” (A’râf, 7/54).

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ
مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤١﴾

“O, gökleri ve yeri altı günde (altı evrede) yaratan, sonra Arş’a kurulandır. Yere gireni, ondan çıkanı, gökten ineni, oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir” (Hadîd, 57/4).

Yaradıldı cümle ‘âlem bi’t-tamām
Zîr u bālā buldı eşyā intizām (133)

Tā ki hikmet üzre tertibāt ile
Pek güzel tanzîm ü tensîkāt ile (134)

Lîk altı günde Ḥallāk-ı cihān
Kıldı mevcūd sırrını itdi ‘ayān (135)

Ol Ḥudā-yı zi’l-Celāl bu ‘ālemi
Bî-meşakkat ḥalk u icād eyledi (138)

Bu ne kudret bu cihān ma’dūm iken
Anı ḥalk itdi Ḥudā-yı zi’l-Minen (139)

Kıldı ābādān u ma’mūr mülkini
‘Arş u kürs levḥ ü qalem hep varını (140)

Eserde yer alan beyitlerin bazıları bize Sâd sûresinde geçen şu âyet-i kerîmeleri hatırlatmaktadır:

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنۡتِیْ خَالِقُ بَشَرًا مِّنۡ طِیۡنٍ ﴿۷۱﴾ فَاِذَا سَوَّیْتُهُ وَنَفَخْتُ فِیۡهِ مِنْ رُّوْحِیۡ فَقَعُوۡا لَهٗ سَاجِدِیۡنَ ﴿۷۲﴾ فَسَجَدَ
 الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمۡ اَجْمَعُوۡنَ ﴿۷۳﴾ اِلَّاۤ اِبۡلِیۡسَ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِیۡنَ ﴿۷۴﴾ قَالَ یٰۤاِبۡلِیۡسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا
 خَلَقْتُ بِیَدَیۡؕ اَسَتَكْبِرُتۡ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعٰلِیۡنَ ﴿۷۵﴾ قَالَ اَنَا خَیۡرٌ مِّنۡهُ خَلَقْتَنِیۡ مِنْ نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِیۡنٍ ﴿۷۶﴾ قَالَ
 فَاخْرُجۡ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَچِیۡمٌ ﴿۷۷﴾ وَاِنَّ عَلَیۡكَ لَعَنَتِیۡ اِلٰی یَوْمِ الدِّیۡنِ ﴿۷۸﴾

“Hani, Rabbin meleklerle şöyle demişti: ‘Muhakkak ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu şekillendirip içine ruhumdan üflediğim zaman onun için saygı ile eğilin.’ Derken bütün melekler topluca saygı ile eğildiler. Ancak İblis eğilmedi. O büyüklük tasladı ve kafirlerden oldu. Allah, ‘Ey İblis! Ellerimle yarattığıma saygı ile eğilmekten seni ne alıkoydu? Büyüklük mü tasladın, yoksa üstünlerden mi oldun?’ dedi. İblis, ‘Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın’ dedi. Allah şöyle dedi: ‘Öyle ise çık oradan (cennetten), çünkü sen kovuldun.’ ‘Şüphesiz benim lanetim hesap ve ceza gününe kadar senin üzerindedir’” (Sâd, 38/71-72-73-74-75-76-77-78).

- Nūr-ı pāk-i Aḥmedi Ḥayyün Ḳadīr
 Cebhe-i Ādem’de kıldı müstenīr (154)
- Anıñ alnında o nūr itdi ḳarār
 Ḳaldı anıñ ile nīce rūzigār (155)
- Hep melā’ik aña itdiler sücūd
 Böyle fermān itdi Ḥallāḳ u Vedūd (156)
- Kibr idüp İblīs secde itmedi
 Rāh-ı fermān-ı Ḥudā’ya gitmedi (157)
- Ḳayd-ı la’netde ḳalup ol ḥīledān
 Düşmen oldu bize o maṭrūd hemān (158)
- Ādem’iñ cennet iken hem meskeni
 Oldı iḥrācına bādī bu denī (159)

Eserin şakk-ı kamer mu‘cizesini anlatan beyitlerinde Kamer sûresinde geçen şu âyet-i kerîmeye telmih yapıldığı görülmektedir:

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَاَنْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾

“Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı” (Kamer, 54/1).

Hem daği şakğ-ı kamer oldu ‘ayān

Cümlesi gördiler anı ol-zamān

(391)

Eserin en uzun bölümü olan Mi‘râc-ı Resûlullah’ı anlatan bölüm İsrâ sûresinin ilk âyetini hatıra getirmektedir:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ

السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١﴾

“Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed’i) bir gece Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa’ya götüren Allah’ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir” (İsrâ, 17/1).

Diñle sen Peyğamber’iñ mi‘râcını

Tā bilesin rütbe-i minhâcını

(403)

Cān u dilden hem işit ey ehl-i dīn

Kim ne gevherdir o fahrü’l mürselīn

(404)

Bir nefesde Ẓuds’e ol başdı kadem

Yolda gördi pek çok eşyā vü hikem

(451)

Dü-cihān sermāyesi şemsü’l Hüdā

Şāhibü’l-mi‘râc-ı muhtâr-ı Hüdā

(453)

İde Mi'râc'ın mübârek zü'l-Celâl
Bulmadı hiçbir nebî böyle kemâl (532)

Mevlid-i Şerîf'te Resûlullah Efendimiz Aleyhisselâm'ın bazı vasıflarını anlatan beyitler Ahzâb sûresinde yer alan şu âyet-i kerîmeyi akla getirmektedir:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾

“Andolsun, Allah'ın Resûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır” (Ahzâb, 33/21).

Allâh adın zîkr iderdi dâ'imâ
Hem Hudâ'ya şükr iderdi dâ'imâ (571)

Göñli alçaq sözleri şîrîn idi
Hem tevâzu' hem kanâ'atdı işi (572)

Zâtını mestür idüp hilm ü hayâ
Bulmuş emn-i hem emânetde beķâ (576)

Allah Resûlü'ne salavat getirmeyi telkin eden beyitlerde Ahzâb sûresinin 56. âyetine telmih vardır:

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾

“Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin” (Ahzâb, 33/56).

Şefî'-i rûz-ı mîzâna şalât ile selâm eyle
Dañi hep âl ü aşhâb-ı vefâ-dârân u yârâna (060)

Çün şalâtın yine tekrâr eyle sen
Haķķ'ı tezkâra yeñiden başla sen (087)

Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed’e eyle şalāt

(109)

Eserin Peygamber Efendimiz’in sünnetine ittibâyı hatırlatan beyitlerinde Âl-i İmrân sûresinin 31. ve 32. âyetleri işâret edilmektedir:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (٣١)

“De ki: ‘Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir’ ” (Âl-i İmrân, 3/31).

﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ﴾ (٣٢)

“De ki: ‘Allah’a ve Peygamber’e itaat edin.’ Eğer yüz çevirirlerse şüphe yok ki Allah kafirleri sevmez” (Âl-i İmrân, 3/32).

Ümmetiñ şânına şâyeste olan

Ol Resül’iñ sünnetin tutmaḳ hemān

(646)

Ümmet iseñ sünneti eyle edā

Tā hezār u şad-hezār eyle edā

(647)

Eserde Hazreti Peygamber’in vasıflarının ifâde edildiği aşağıdaki beyit, Ahzâb sûresinin 45. ve 46. âyetlerini hatırlamamıza vesile olmuştur:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ (٤٥) ﴿وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾ (٤٦)

“Ey Peygamber! Biz seni bir şâhit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah’ın izniyle kendi yoluna çağırın bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik (Ahzâb, 33/45-46).

Şāhid ü meşhūd u hādī hem beşīr
Şādīk u maşdūk u muşliḥ u nezīr

(621)

Mevlid-i Şerīf'te Hicret'e işâret eden beyitlerde geçen ifâdeler Tevbe sûresi 40. âyet-i kerîmeyi hatıra getirmektedir:

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا
فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Eğer siz ona (Peygamber’e) yardım etmezseniz, (biliyorsunuz ki) inkar edenler onu iki kişiden biri olarak (Mekke’den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı. Hani o arkadaşına, ‘Üzülme, çünkü Allah bizimle berâber’ diyordu. Allah da onun üzerine güven duygusu ve huzur indirmiş, sizin kendilerini görmediğiniz bir takım ordularla onu desteklemiş, böylece inkar edenlerin sözünü alçaltmıştı. Allah’ın sözü ise en yücedir. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir (Tevbe, 9/40).

Şiddîk ile ol Resûl ğarda iken

Kimse yok zannıyla döndi cāhilān

(398)

Bilmedi esrārı küffār didiler

Çapuda çürmaz örümcek çumrīler

(399)

Bu çarīkle hıfz idildi şāh-ı dīn

Çoymadı küffārı Rabbi'l ‘ālemīn

(400)

2.7.2. Hadîslerden İktibaslar

Metnin kaynaklarından biri de hadîs-i şerīflerdir. Eserde âyet-i kerîmelere nazaran az sayıda hadîs-i şerīf iktibas edilmiştir.

Eserde en sık yer alan hadîs, aşağıdaki beyitte nakıs olarak iktibas edilmiş hadîs-i şerîftir:

لولاك لولاك لما خلقت الافلاك

“Sen olmasaydın felekleri (kâ'inâtı) yaratmazdım” (el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/192).

Odur kim Aḥmed-i Muḥtâr aña *levlāk* didi Settār
Aña ḥürmetle ey dil-dār viriñ şerbet cömerd-âne (038)

Çünkü *levlāke* didi aña Ḥudā
İşigine yüz sürer şāh u gedā (146)

Ḥil'ati Ḥaḳ'dan aniñ *levlāk* idi
Ḳalb-i pāki mā-sivādan pāk idi (562)

Eserde bulunan diğér bir iktibas ise tam cümle hâlinde iktibas edilen tek hadîs-i şerîftir:

ألفقر فخری

“Fakirlik övüncümdür” (el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/102).

Dir idi *el-fakrı fahrî* ol Ḥabīb
O merāḥim-kār o deryā-yı edīb (554)

Üzerinde çalışma yapılan metindeki hadîs-i şerîflerden bir diğeri nakıs olarak iktibas edilmiş bulunan şu hadîstir:

لي مع الله

“Benim Allah ile berâber olduğum öyle bir vakit vardır ki, benimle birlikte o vakit içine ne bir mukarreb melek, ne de bir mürsel nebî sığar” (el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/204).

(*Lî ma'allāh*) nuçkı cān-ı perverā
Keşf olur anıñla şān-ı Muşafā

(631)

2.7.2.1. Hadîslere Telmihler⁴⁶

Mevlid-i Şerîf'te hadîsler az sayıda iktibas edilmekle birlikte, eserde yer verilen söz ve hâdiselerin hatırlamamıza vesile olduğu hadîs-i şerîfler bir hayli fazladır.

Şâirin Resûlullah'a (a.s.v.) salât-ü selâm getirilmesini arzû ettiği beyitler konuyla alâkalı şu hadîsleri akla getirmektedir:

“Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: 'Kıyamet günü insanların bana en yakını, bana en çok salavât getirendir'” (T484 Tirmizî, Vitr, 21).

“Ebû Hüreyre'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: 'Bana bir kez salavât getirene Allah on kez salavât getirir (rahmet eyler)'” (M912 Müslim, Salât, 70).

Bulmağ istersen dü-‘âlemde necât
Seyyidü'l kevneyne olsun çok şalât

(591)

Bulmağ isterseñ necât her iki dâr
Vir şalât ile selâmı bî-şümâr

(719)

Ol Resûl'îñ rûhına her şubh u şâm
Bî-şümâr olsun şalât ile selâm

(769)

Şâirin Zikrullah husûsundaki mühim hatırlatmaları konu hakkında rivâyet edilen şu hadîsleri hatırlamamıza vesile olmuştur:

⁴⁶ Hadîslerin arkasında kaynağı göstermek için verilen kısaltmalardan sonraki kelime ve rakamlar Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Dârimî'nin eserlerinde kitap adı ve bab numarasını, Müslim ve Mâlik'in eserlerinde kitap adı ve hadis numarasını (Müslim'in mukaddimesinde sayfa numarasını), Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde cilt ve sayfa numarasını göstermektedir (Hatipoğlu, C: 30, 2005: 347-348).

“Ebû Hüreyre’nin rivâyet ettiğine göre, Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Yüce Allah buyuruyor ki: Kulum beni nasıl düşünüyorsa ben öyleyim. O beni anarken ben onunla beraberim. O beni kendi başına anarsa, ben de onu kendim anarım. O beni bir topluluk içinde anarsa, ben onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. O bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşıyorum. O bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak giderim” (M6805 Müslim, Zikir, 2).

“Ebû Musa (el-Eş‘arî) (ra) tarafından rivâyet edildiğine göre, Hazreti Peygamber Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Rabbini zikreden kimse ile zikretmeyen kimsenin misali, diri ile ölünün misali gibidir” (B6407 Buhârî, Deavât, 66).

Çün şalâtın yine tekrâr eyle sen
Hakḳ’ı tezkâra yeñiden başla sen (087)

Cân u dilden idelim Hakḳ’ı zikir
Mü’mine şâyeste tevḥîdi fikir (091)

Ḳul olan Mevlâsın evvel yâd ide
Dâ’imâ dil ḥânesin âbâd ide (092)

Dîl ü dilde olsa zikr-i zü’l-Celâl
Her iki dârda görölmez hîç melâl (094)

Diyelim Allah bu meclisde daḥi
Hergiz ebter olmasun anıñ soñı (095)

İdelim peyveste tesbîḥ-i Hudâ
Ḥazret-i Ḥak bizlere kılsun ‘aṭâ (633)

Sünnet-i seniyyeye ittibâ konusunda şâirin mısralarına telmihen şu rivâyetler hatıra gelmektedir:

“Câbir b. Abdullah’ın rivâyet ettiğine göre Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem hutbesinde teşehhüdden sonra şöyle buyururdu: ‘Sözün en güzeli Allah’ın (cc) Kitabı’dır. Rehberliğin en güzeli ise Muhammed’in rehberliğidir” (HM14484 İbn Hanbel, III, 320).

“İmam Mâlik’e ulaştığına göre Resulullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Size iki şey bırakıyorum, onlara sınıksız sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmayacaksınız: Allah’ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti” (MU1628 Muvatta’, Kader, 3).

Ümmetiñ şânına şâyeste olan
Ol Resûl’iñ sünnetin tutmak hemân (646)

Ümmet iseñ sünneti eyle edâ
Tâ hezâr u şad-hezâr eyle edâ (647)

Eserde Resûl-i Ekrem Aleyhisselâm’a ihsân edilen mu‘cizelerin anlatıldığı kısım, şu rivâyetleri hatırlatmaktadır:

“Ebû Hüreyre’den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Hiçbir peygamber yoktur ki, insanların inanmaları için kendisine mu‘cizeler verilmiş olmasın. Bana verilen ise Allah’ın vahyettiği vahiy (*Kur’ân-ı Kerîm*)dir. Bu sayede ben kıyamet günü ümmeti en çok olan peygamber olacağımı ümit ediyorum” (B7274 Buhârî, İ’tisâm, 1).

Mu‘cizâtiñ cümlesin yazmak muhâl
Hiç şümâr olur mı eşcâr-ı cibâl (377)

Hzret-i Qur’ân biri şâdık kelâm
Hükmi bâkî tâ ilâ-yevmi’l-kıyâm (378)

Müstemir bir mu‘cizedir bî-ñilâf
Nice biñ huffâz aña olmuş gılâf (379)

“Abdullah (b. Mes‘ûd) tarafından nakledildiğine göre, Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem zamanında ay iki parçaya bölündü. Parçanın birini(n görünmesini) dağ engelledi, diğer parça ise dağın üzerinde (görünüyor) idi. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem ‘Allah’ım! Şâhit ol!’ buyurdu” (M7073 Müslim, Sıfâtü’l-münâfikîn, 45).

Hem daği şakq-ı kamer oldı ‘ayân
Cümlesi gördiler anı ol-zamân (391)

Mehmed Tevfik'in eserinde duâ ve yakarışlarını yüce dergâha arz ettiği beyitler duâ ile alâkalı hadîs-i şerîfleri hatırlamamıza vesile olmuştur:

“Ebû Hüreyre'den rivâyet edildiğine göre, Hazreti Peygamber Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Allah Teâlâ katında duâdan daha kıymetli bir şey yoktur’” (T3370 Tirmizî, Deavât, 1; İM3829 İbn Mâce, Duâ, 1).

“İbn Ömer'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Sizden her kime duâ kapısı açılmış ise ona rahmet kapıları açılmıştır. Allah'tan istenilen şeyler arasında O'na en sevimli geleni, afiyettir.’ Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem konuşmasına şöyle devâm etmiştir: ‘Duâ, başa gelen ve henüz gelmeyen belaya karşı fayda sağlar. Öyleyse ey Allah'ın kulları, duâya sarılın!’” (T3548 Tirmizî, Deavât, 101).

Sevdiğiñ her cân u cismiñ hürmeti
Biz günahkâr kullara it şefkati (540)

Nefs ile Şeytân elinden sen bizi
Kıl hâlâş ey cümle ‘âlem hâfızı (541)

Şoñ dem ikrâm eyle hüsni-hâtime
Kıl refik imân u Qur’ân'ı bize (542)

İt müyesser rü'yet-i dîdârıñı
Keşf kıl ol vech-i pür-envârıñı (543)

Şâirin Resûlullah ‘Aleyhisselâm'a ettiği duâ şu hadîsi hatıra getirmektedir:

“Ebû Muhammed Ka'b b. Ucre'den (ra) şöyle dediği nakledilmiştir: Bir gün Hz. Peygamber Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem yanımıza geldi, biz: –Ey Allah'ın Resûlü, sana nasıl selâm vereceğimizi biliyoruz, fakat nasıl salâvat getireceğiz, diye sorduk. Resûlullah, şöyle deyin, dedi: –Allah'ım, Muhammed'e ve onun ‘a'ilesine -İbrahim'e rahmet ettiğin gibi- rahmet et. Şüphesiz sen, övülmeye layıksın, çok yücesin. Allah'ım, Muhammed'e ve onun ‘a'ilesine -İbrahim'in ‘a'ilesine bereket verdiğin gibi- bereket ver. Şüphesiz sen, övülmeye layıksın, çok yücesin” (B6357 Buhârî, Deavât, 32; M908 Müslim, Salât, 66).

Şükür idüp yâ Rabbi her ân iderim hamd ü senâ
Şalli yâ Rabbi ve bârik [ve] ‘alâ-ğayrû’l-verâ (030)

Şâirin tevbe ile ilgili beyitleri şu hadîsi akla getirmektedir:

“Enes’in (ra) işittiğine göre Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurur ki: ‘Ey Âdemoğlu! Sen bana duâ ettiğin ve benden ümitvar olduğun müddetçe, günahlarının ne kadar olduğuna bakmaksızın seni bağışlarım. Ey Âdemoğlu, günahların gökyüzünü kuşatacak dereceyi bulsa da benden mağfiret dilesen, buna aldirmaksızın seni bağışlarım. Ey Âdemoğlu, yeryüzü dolusu günahlarla gelsen dahi, bana hiçbir ortak koşmayarak huzuruma çıkarsan, seni bütün yer dolusu mağfiretle karşılarım” (T3540 Tirmizî, Deavât, 98).

Ey Hudâ çokdur günâhı bendeniñ
Luţf idüp erzâni kıl sen Raḥmaniñ (110)

Sen bilürsin cürm ü ‘işyânım hezâr
Dilerem luţfuñdan ey Rab i‘tizâr (111)

‘Afv idüp kılma bizi ḥõr u zelîl
Hem hidâyet eyleyüp kılma rezîl (124)

Eserde şâir Allah Resûlü’nün bazı vasıflarına değinmiştir. Bu beyitler Resûlullah ‘Aleyhisselâm’ın şu me’âldeki hadîsini hatırlatmaktadır:

“Ebû Hüreyre’nin rivâyet ettiğine göre, Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Ben, (başka değil, sadece) (iyi), güzel ahlâkı tamamlamak (uygulamak) için gönderildim” (HM8939 İbn Hanbel, II, 381).

Ayrıca yukarıda zikredilen hadîs-i şerîf hâricinde, Allah Resûlü’nün güzel ahlâkını bizzat âl ve ashabı da şu şekilde dile getirmiştir:

“Cerîr b. Abdullah şöyle demiştir: ‘Müslüman olduğum günden beri Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem beni hiç kapıdan çevirmedi. Beni her gördüğünde mutlaka gülümserdi” (T3820 Tirmizî, Menâkıb, 41).

“Enes (ra) şöyle demiştir: ‘Hz. Peygamber’e on yıl hizmet ettim. Bana bir kez bile ‘Öf!, Niye böyle yaptın?’ ve ‘Niçin şöyle yapmadın!’ demedi” (B6038 Buhârî, Edeb, 39; B2768 Buhârî, Vesâyâ, 25).

“Hz. Âişe (ra) şöyle demiştir: Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem iki işten birini seçmek durumunda kalırsa, günah olmadığı sürece en kolay olanını seçerdi. Yapılacak şey günah ise ondan herkesten daha fazla uzaklaşırdı. Resûl-i Ekrem, herhangi bir şeyden dolayı kendisi için asla intikam almadı; eğer Allah’ın bir yasağı çiğnenirse işte o zaman Allah için müeyyide uygulardı” (B6126 Buhârî, Edeb, 80; M6045 Müslim, Fedâil, 77).

“Müminlerin annesi Hz. Âişe anlatıyor: ... Hatice, (Hz. Peygamber’e) şöyle demişti: ‘Hayır, Vallahi! Allah seni kesinlikle utandırmaz. Çünkü sen, akrabâlık bağlarını sıkı tutar, doğru söz söyler, bakıma muhtaç olan kimselere yardım eder, elinde avucunda olmayana verir, misafiri ağırlar ve haksızlığa uğrayanlara destek olursun...’” (B3 Buhârî, Bed’ü’l-vahy, 1).

Şâhib-i **hulq-i ‘azîm** bir pâdişâh
Şâhib-i kavî-i kerîmdir hem o şâh (563)

‘Âdeti hep hürmet ü şefkat idi
Hayr işe aşlâ Resûl lâ dimedi (566)

Kendi nefsiyçün o şâh-ı pâk-neseb
İtmedi hîç ferde ‘ömrinde gâzab (568)

Hastegânı şormak idi ‘âdeti
İder idi her yetîme hürmeti (569)

Zâtını mestûr idüp hilm ü hayâ
Bulmuş emn-i hem emânetde beķâ (576)

“Ebû Hüreyre’den (ra) nakledildiğine göre, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: ‘Benim ve benden önceki peygamberlerin durumu, bir ev inşa eden kimseye benzer. O kimse evi güzelce yapıp mükemmel hâle getirmiş fakat bir köşede sadece bir tuğla yeri boş kalmıştır. İnsanlar bu evi dolaşırlar, ona hayran olurlar ve şöyle derler: -Keşke şu tuğla da yerine konulmuş olsaydı.’ Resûlullah sözlerine şöyle devâm etmiştir: ‘İşte ben o tuğlayım. Ben peygamberlerin sonuncusuyum’” (B3535 Buhârî, Menâkıb, 18).

Daḥi āḥir zamān Peyğamberi kim ḥatmü'l-enbiyā
Ḥabīb-i ḥāş u hem 'ālī-nesebdir bil edīb-āne (058)

Didi bu āḥir zamān Peyğamberi
Şāḥib-i dīn enbiyālar serveri (335)

Bihter-i pākān ü faḥrū'l-'ālemīn
Seyyid-i cānān u ḥatmü'l-mürselīn (699)

“Bize Hudbe ibnu Hâlid tahdîs etti, bize Hemmâm ibn Yahyâ tahdîs etti: Bize Katâde, Enes ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki, Mâlik ibn Sa'saa (ra) şöyle demiştir: Bize Peygamber (a.s.v.) İsrâ'dan, yürütüldüğü geceden haber verip, biz sahâbîlerine şöyle tahdîs etti: 'Ben Hatîm'de yatmış bulunduğum sırada -râvî Katâde, belki Peygamber 'el-Hıcr'da bulunduğum sırada' buyurdu, demiştir- bana gelen Cibrîl geldi de (göğsümü uzunlamasına) yardı. -Râvî Katâde, ben Enes ibn Mâlik'in 'Şuradan şuraya kadar yardı' dediğini işittim. Ben yanımda bulunan Enes'in arkadaşı Cârûd'a, Enes'in 'Şuradan şuraya kadar yardı' sözüyle maksadı nedir? diye sordum. O da bu işâret olunan yerin boğaz çukurundan kıl bittiği yere kadar yânî göğsün ön tarafı olduğunu bildirdi, demiştir. Katâde ben yine Enes'ten 'Göğsün başından kıl bitimine kadar...' derken işittim, demiştir.- Ve kalbimi çıkardı. Sonra bana içi îmân dolu altından bir tas getirildi. Kalbim yıkandı. Sonra içine îmân dolduruldu. Sonra eski hâline iâde olundu. Daha sonra bana katırdan küçük, merkebden büyük beyaz bir binit getirildi. - el Cârûd ibnu Subre, Enes ibn Mâlik'e, o Burak mıdır yâ Ebâ Hamza? diye sordu. Enes de, evet o Burak'tır; o adımını gözünün erişebildiği yerin en sonuna atar, demiştir.- (Peygamber şöyle devam etti:) Ben onun üzerine bindirildim. Cibrîl de benimle yola çıktı. Nihâyet dünyâ semâsına vardı. Cibrîl gök kapısının açılmasını istedi.

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl'im, dedi.

- Berâberindeki kimdir? diye soruldu.

Cibrîl:

- Muhammed'dir, diye cevâp verdi.

- Ona mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

- Evet gönderildi, diye tasdîk etti. (Gök meleği Hâzın tarafından:)

- Merhabâ gelen zâta! Bu gelen kişi ne güzel bir gelişle geldi! denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben oraya ulaştınca Âdem Peygamber'le karşılaştım. Cibrîl bana:

- Bu senin baban Âdem'dir, ona selâm ver, dedi.

Ben de ona selâm verdim, Âdem selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra:

- Merhaba sâlih oğul ve sâlih peygamber! dedi.

Sonra Cibrîl (benimle) ikinci semâyaya yükseldi. Oranın kapısının açılmasını istedi.

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl'im, dedi.

- Berâberindeki kimdir? denildi.

Cibrîl:

- Muhammed'dir, dedi.

- Ona mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

- Evet, dedi. Sonra,

-Merhabâ gelen zâta! Bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir! denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben oraya ulaştınca Yahyâ ve Îsâ ile karşılaştım. Bunlar teyze oğullarıdır. Cibril bana:

- Bu gördüklerin Yahyâ ve Îsâ'dır, bunlara selâm ver, dedi.

Ben de onlara selâm verdim. Onlar da selâmımı alıp karşılık verdiler. Sonra,

- Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber, dediler.

Sonra Cibrîl benimle üçüncü semâyaya yükseldi. Bunun da açılmasını istedi:

Cibrîl'e:

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl'im, dedi.

- Yanındaki kimdir? denildi.

Cibrîl:

- Muhammed'dir, dedi.

- Ona mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

- Evet gönderildi, dedi. (Oradaki melek tarafından:)

- Merhabâ gelen zâta! Bu gelenin gelişi ne güzel! denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı.

Ben üçüncü semâyâya vardığımda Yûsuf (Peygamber)'le karşılaştım.

Cibril:

- Bu Yûsuf'tur, ona selâm ver, dedi.

Ben de Yûsuf'a selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra,

- Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber! dedi.

Sonra Cibrîl benimle yükseldi. Nihâyet dördüncü semâyâya vardı. Oranın açılmasını istedi. (Oradan da:)

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl'im, diye cevâp verdi.

- Berâberindeki kimdir? denildi.

Cibrîl:

- Muhammed'dir, dedi.

- Ona (mi'râc daveti) gönderilmiş midir? denildi.

Cibrîl:

- Evet, gönderildi, dedi.

- Merhaba bu gelen kişiye! Bu gelen zâtın gelişi ne güzeldir! denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben dördüncü kat göğe vardığımda İdrîs'le karşılaştım. Cibrîl bana:

- Bu (gördüğün zât) İdrîs'tir, ona selâm ver, dedi.

Ben de İdrîs'e selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra,

- Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber! dedi.

Sonra Cibrîl benimle yükseldi. Nihâyet beşinci semâyaya ulaştı. Onun da açılmasını istedi.

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl'im, dedi.

- Berâberindeki kimdir? denildi.

Cibrîl:

- Muhammed'dir, dedi.

- Ona (da'vet) gönderilmiş midir? denildi.

Cibrîl:

- Evet gönderilmiştir, dedi.

- Merhaba O'na! Bu gelenin gelişi ne güzeldir! denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben beşinci semâyaya varınca Hârûn ile karşılaştım. Cibrîl bana:

-Bu Hârûn'dur, ona selâm ver, dedi.

Ben de Hârûn'a selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra,

-Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber! dedi. Sonra Cibrîl benimle yükseldi, nihâyet altıncı semâyaya ulaştı. Oranın açılmasını istedi.

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl'im, diye cevâp verdi.

- Yanındaki kimdir? denildi.

Cibrîl:

- Muhammed'dir, dedi.

- O'na (mi'râc da'veti) gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

- Evet gönderildi, dedi. Bu göğün bekçisi:

- Bu gelen kişiye merhabâ! Bu ne güzel bir geliş! dedi.

Bu altıncı göğe varınca Musa Peygamber'le karşılaştım. Cibrîl bana:

-Bu Mûsâ'dır, ona selâm ver, dedi.

Ben de Mûsâ'ya selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra,

- Sâlih kardeş ve sâlih peygambere merhabâ! dedi.

Ben Mûsâ'yı bırakıp geçince, Mûsâ ağlamaya başladı. Ona:

-Seni ağlatan nedir? denildi.

O da:

-Çünkü benden sonra bir genç peygambere bey'at olundu. O'nun ümmetinden cennete girecek olanlar, benim ümmetimden cennete gireceklerden daha çoktur (beni ağlatan budur), dedi.

Sonra Cibrîl benimle yedinci göğe yükseldi. Gök kapısının açılmasını istedi.

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl, dedi.

- Yanındaki kimdir? denildi.

Cibrîl:

-Muhammed'dir, dedi.

- O'na (mi'râc da'veti) gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

- Evet gönderildi, dedi.

- Bu gelen zâta merhabâ, bu gelen kişinin gelişi ne güzel! dedi. Ben yedinci kata ulaştınca İbrâhîm'le karşılaştım. Cibrîl:

- Bu baban İbrâhîm'dir, ona selâm ver, dedi.

Ben de İbrâhîm'e selâm verdim. O da selâmıma karşılık verdi de:

-Sâlih oğul ve sâlih peygambere merhabâ! dedi.

Sonra bana Sidretu'l-Müntehâ sâhası yükseltildi. Bir de gördüm ki, sidre ağacının yemişleri (Yemen'in) Hecer beldesi testileri benzeridir. Yaprakları da fillerin kulakları gibidir. Cibrîl bana:

-İşte bu Sidretu'l-Müntehâ'dır, dedi.

Ben burada dört nehirle karşılaştım İki nehir bâtın, iki nehir zâhir.

Ben:

- Yâ Cibrîl, bunlar nedir? dedim.

Cibrîl:

- Bâtınî olan iki nehre gelince, bunlar cennette iki nehirdir. Zâhirî olan nehirler ise Nil ile Furât nehirleridir, dedi.

Sonra bana el-Beytu'l-Ma'mûr yükseltilip gösterildi. (Ona her gün yetmiş bin melek giriyordu.)

Sonra bana bir kap şarâb, bir kap süt, bir kap da bal getirildi. Ben süt dolu kabı aldım. Cibrîl bana:

-İçtiğin süt, senin ve ümmetinin fitratıdır (yâni İslâmî hilkatidir), dedi.

Sonra benim üzerime her gün elli (vakit) namaz farz olundu. Ben dönüp Mûsâ'ya uğradığımda, Mûsâ bana:

- Ne ile emrolundun, diye sordu.

Ben:

- Her gün elli namazla emrolundum, diye cevâp verdim.

Mûsâ:

- Senin ümmetin her gün elli vakit namaza güç yetiremez. Vallâhi ben senden evvel kesin sûrette insanları denedim ve İsrâîloğulları'nı sıkı bir sûrette denemeye tâbî tuttum. Binâenaleyh sen Rabb'ine dön de O'ndan, ümmetin için hafifletme iste, dedi.

Ben de Rabbime döndüm. Benden on vakit namâz indirdi. Bunun üzerine Mûsâ'ya dönüp geldim. Mûsâ evvelki gibi tavsiyede bulundu. Ben de Rabbime dönüp niyâz ettim. Bu defa benden on vakit namâz indirdi. Ben yine Mûsâ'ya dönüp geldim. Mûsâ evvelki sözleri gibi söyledi. Ben de Rabbime dönüp niyâz ettim. Benden on vakit namâz daha indirdi. Ben yine Mûsâ'ya döndüm. Mûsâ evvelki sözleri gibi söyledi. Yine Rabbime döndüm (niyâz ettim). Bu defa her gün beş namâz emrolundu. Mûsâ'ya döndüm. Mûsâ:

- Ne ile emrolundun, dedi.

- Her gün beş namaz ile emrolundum, dedim.

Mûsâ:

- Ümmetin her gün beş vakit namaza güç yetiremez. Ben senden önce insanları epey tecrübe ettim ve İsrâîloğulları'nı sıkı bir denemeye tâbî tuttum. Şimdi sen Rabb'ine mürâcaat et de ümmetin için hafifletme iste, dedi.

Ben, Rabb'imden istedim, nihâyet istemekten utandım. Lâkin ben beş vakit namâza râzı oluyor ve buna teslîmiyet gösterip kabûl ediyorum, dedim.

Ben Mûsâ'nın yanından geçince bir nidâ edici:

-Ben beş vakit namazla farîzemi imza ve irâde eyledim ve kullarımdan fazlasını hafifletip indirdim, diye nidâ eyledi” (Buhârî, Menâkıbi'l-Ensâr, 41).

“Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle demiştir: ‘İsrâ olayı gerçekleştiğinde Resûlullah'a Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem üç şey verilmiştir: Beş vakit namaz ve Bakara sûresinin son âyetleri verilmiş, ümmetinden Allah'a şirk koşmayanların büyük günahları mağfîret olunmuştur” (M431 Müslim, İmân, 279).

Pes ki günde Hâk Teālâ Hazreti
Ümmete elli namâz farz eyledi (518)

Hakķıñ emriyle o şâh-ı dü-cihân
Nezd-i Mūsâ'ya irişdiler hemân (519)

Didi Mūsâ aña ey 'ālî-neseb
Eyle tahfifin Hudâ'dan sen taleb (520)

'Arz idüp Mevlâsına mâ-fi'z-zamîr
Pencini bağışladı Hayyün Kadîr (521)

Her gelince aña Mūsâ dön didi
Döndigince Hâk beşin bağışladı (522)

Tâ ki ol hamsîn namâz indi beşe
Dön didi Mūsâ yine tahfif dile (523)

Hâzret-i Hakķıñ Habîb-i Ekremi
Didi utanuram artık ey ahî (524)

“Câbir b. Abdullah'tan nakledildiğine göre, Resûlullah Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: '(İsrâ ve Mi'râc) konusunda Kureyş beni yalanlayınca Hicr'de ayakta durdum. Allah, Beytü'l-Makdis'i gözümün önüne getirdi. Ben de ona bakarak özelliklerini Kureyş'e anlatmaya başladım” (B3886 Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr, 41).

Ol mu'ânnid zümresin ilzâm için
Hem daħi Mi'râc'ını işbât için (454)

Her ne şorıldıysa bir bir anları
Hiç kuşürsüz ism ü resm ü vaşfını (455)

Pek mükemmel naql ü ihbâr eyledi
Rütbe-i 'ulyâsın izhâr eyledi (456)

Tâ Kureyş kervânı yolda geldigin
Mescid-i Akşâ ne rengde oldığın (457)

“Ebû Hüreyre şöyle demiştir: ‘Hazreti Peygamber Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem hiçbir yemeğe kusur bulmazdı. Canı çekerse yer, hoşlanmazsa yemezdi” (B5409 Buhârî, Et‘ıme, 21; M5383 Müslim, Eşribe, 188).

Hîç ta‘âmı yermez idi yir idi
Arpa etmegi kabağı şeridi (574)

“Enes b. Mâlik’in naklettiğine göre, Hazreti Peygamber Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Her peygamberin ümmeti için yaptığı bir duâ vardır. Ben ise duâmı kıyamet gününde ümmetime şefâat için sakladım” (M494 Müslim, Îmân, 341).

Rahmeten li'l-‘âlemîn kıldı Hudâvend-i semî‘
Rûz-ı maşşerde günehkâr ümmetine hem şefî‘ (016)

Ol sipeh-sâlâr-i fahr-i enbiyâ vü aşfiyâ
Müstegâşü'l-mürselîn ü şâfi‘-i rûz-ı cezâ (026)

Anda ol gün kim kıyâmet kopısar
Evvel âhir cümle nâs haşr olısar (582)

Nefsî nefsi diye cümle enbiyâ
Ol zamân illâ Muhammed Muştafâ (583)

Diye yâ Rab istemem ben nefsimi
Dilerim ancak ‘uşât-ı ümmeti (584)

2.7.3. Duâlardan İktibaslar

Mevlid-i Şerîf’te yer alan aşağıdaki beyitte geçen “tahiyyat” kelimesinin selâmlar ve duâlar mânâsı bulunduğu ve aynı zamanda Tahiyat Duâsında da Peygamber Aleyhisselâm’a selâm ve duâlarda bulunduğu için zikrolunan “Tahiyyat” Duâsı ve mâ‘nâsı nakledilmiştir:

أَلْتَحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ أَسْلَامٌ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَسْلَامٌ عَلَيْنَا وَعَلَى

عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

“Dil ile, beden ve mal ile olan ibâdetlerin hepsi yalnız Allahu Teâlâ’yadır. O’ndan başkasına ibâdet olmaz.

Ey mertebesi yüce olan Nebî ‘Muhammed!’ Allah’ın rahmeti ve bereketleri ile selâm ve selâmetlik Sana olsun!

Selâm ve selâmetlik bizim üzerimize ve Allah’ın iyi kullarına olsun!

Şahadet ederim ki: Allah’tan başka İlâh yoktur; yine şahadet ederim ki; Muhammed O’nun kulu ve resûlü ‘elçisi’dir” (Tahiyyat Duâsı).

Anlara olsun şalât-ı nāmīyât

Hem hezārān-ı *Taḥiyyāt Fātihāt*

(073)

Arapça iktibaslardan bir diğeri Peygamber Efendimiz Âleyhisselâtu Vesselâm’a getirilen sâlâvattır:

صَلِّ يَا رَبِّ وَبَارِكْ عَلَى خَيْرِ الْوَرَى

“Allah’ım, yaratılanların en hayırlısı (Hz. Muhammed) üzerine salât et.”

Şükr idüp yâ Rabbi her ân iderim ḥamd ü senâ

Şalli yâ Rabbi ve *bârik* [ve] *‘alâ-ḥayrū’l-verā*

(030)

2.7.4. Diğer Kaynaklardan İktibaslar

2.7.4.1. *Vesiletü’n-Necât*

Vesiletü’n-Necât, eserde belirtildiği üzere “Hem sekiz yüz on ikide târih/ Bursa’da oldı tamâm bu ey ahî” (Pekolcay, 2010: 106) Hicrî 812’de (1409) Süleyman Çelebi tarafından Bursa’da yazılmıştır.

Eserin yazılış sebebine dâir pek çok rivâyet olmakla birlikte, bu hûsusta en çok zikredilen hâdis e şöyledir:

Rivayete göre İranlı bir vâiz, Süleyman Çelebi'nin imamı bulunduğu Bursa Ulu Cami'de cemaate vaaz ederken Bakara sûresinin 285. âyetini⁴⁷ tefsirde hata etmiş ve “Hz. Muhammed'i (a.s.v.) İsa Peygamber'den (as) üstün tutmadığını” söylemiş. Bunu duyan Arap asıllı bir bilge ve âlim kişi gayrete gelip, İranlı vâizi ilzam ederek Bakara sûresinin 253. âyetini⁴⁸ hatırlatmış ve Bakara sûresinin 285. âyetini “ ‘Peygamberler arasında fark yoktur’ ” buyrulmasından maksat, resullük ve nebîlik husûsunda bir farkın olmadığıdır, yoksa fazilet açısından değildir” şeklinde izâh etmiştir (Pekolcay, 2010: 38; Kemikli, 2015: 29-30; Akdağ, 2008: 88; Kılavuz, 2010: 292-293).

İlmî bir mübahesenin geldiği nokta Süleyman Çelebi'yi ziyadesiyle üzmüş olmalıdır ki hemen oracıkta şu beş beyti yazmıştır (Pekolcay, 2010: 38; Kemikli, 2015: 30):

*Ölmeyüp İsa göğe bulduğu yol
Ümmetinden olmak için idi ol*

*Hem dahi Mûsâ elindeki asâ
Oldı anun izzetine ejdeha*

*Ceddi oldığıçün anun ol Halîl
Nârı cennet kıldı ana ol Celîl*

*Cümle anun dostlugına adına
Bunca izzet oldı ol ecdâdına*

*Çok temennâ kıldılar Hak'dan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar⁴⁹*

Ayrıca Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ı yazarak siyasî, dinî ve sosyal bütünlüğün kesintiye uğradığı veya uğrama eğilimi gösterdiği böyle bir dönemde (Fetret dönemi) “ehlü's-sünne ve'l cemâa” inancını ayakta tutma çabasıyla, toplumun birlik ve bütünlüğünü sağlamayı da amaçladığı (Timurtaş, 1970: VI) tespiti de mühimdir.

⁴⁷ “ ... ‘Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz’ ...” (Bakara, 2/285).

⁴⁸ “ İşte, o elçilerden kimini kiminden üstün kıldık. Allah onlardan kimine konuştu, kimini de derecelerle yükseltti ...” (Bakara, 2/253).

⁴⁹ Bu beş beyit Pekolcay (2010: 53) neşrine göre “Fî beyânı fitratî rûhi Muhammed ‘Aleyhisselâm” bâbının A. Faslı kısmında 85 ilâ 90. beyitlerdir.

Vesiletü'n-Necât, şu fasıllardan meydana gelmiştir:

Fî Tevhîdi Bârî Sübhânehû ve Teâlâ Azze ve Celle

Fî'l-Timâsi'd-du'â li'n-Nâzım ve Fî 'Özri'l-Kitâb

Fî Beyâni Fitrâti'l-Âlem

Fî Beyâni Fitrâti'r-rûhi Muhammed 'Aleyhi's-selâm

A. Fasl

B. Fasl

Fî Beyâni Zuhûri Vücûdi'n-Nebiy Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

A. Fasl

B. Fasl

C. Fasl

D. Fasl

E. Fasl

Fî Beyâni mâ Zahare Fî Vakti Velâdeti Muhammed Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

A. Fasl

B. Fasl

C. Fasl

D. Fasl

Fî Medhi'n-Nebiy Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

Fî Beyâni Mu'cizâti'n-Nebiy Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

Fî Beyâni Mi'râci Mustafâ Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

Fî Beyâni Hicreti'n-Nebiy Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

Fî Ba'zı evsâfi'n-Muhammed Mustafâ 'Aleyhi's-Salâtü ve's-Selâm

Fî Beyâni'n-Nükteti ve'n-Nasîhati

Fî'n-Nehy 'an Efâli'l-Mezmûmeti

Fî Teblîgi'r-Risâleti

Fî Vefâti'n-Nebiy Sallallâhü 'Aleyhi ve Sellem

A. Fasl

B. Fasl

C. Fasl

D. Fasl

Fî Hâtimeti'l-Kitâb (Pekolcay, 2010: 31-32).

Görüldüğü gibi *Vesiletü'n-Necât* 16 bölüm başlığı üzere tertîp edilmişken, *Mevlid-i Şerîf* 24 bölümden meydana gelmiştir.

Mevlid-i Şerîf ve *Vesiletü'n-Necât*, mesnevi nazım biçimi ile yazılmış olmakla beraber her iki eserde de kaside nazım biçimine yer verilmiştir ayrıca; farklı olarak *Mevlid-i Şerîf*'te murabba ve kıt'a nazım biçimleri de görülmektedir.

Mevlid-i Şerîf ve *Vesiletü'n-Necât*, arûzun remel bahri kalıbı olan *fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün* vezni ile nazmedilmiştir ancak; *Mevlid-i Şerîf*'te arûzun remel bahri

kalıbı *fâ 'ilâtün/ fâi 'lâtün/ fâ 'ilâtün/ fâ 'ilün* ve arûzun hezec bahri kalıbı olan *mefâ 'ilün/ mefâ 'ilün/ mefâ 'ilün/ mefâ 'ilün*, *Vesiletü 'n-Necât*'ta ise arûzun muzâri' bahri kalıbı olan *mef'ûlü/ fâ 'ilâtü/ mefâ 'ilü/ fâ 'ilün* vezni ile kaleme alınmış bölümler mevcuttur.

Her iki eserde de salât beyitlerinin mevcûdiyeti görülürken *Mevlid-i Şerif*'te en çok tekrarlanan vasıta beyti olan

Ger dilerse bulasıñ fevz ü necât
Şubh u şâm ol Aḥmed'e eyle şalât⁵⁰

Vesiletü 'n-Necât'tan izler taşımakla birlikte eserde farklı salât beyitleri de görülmektedir:

Şefî-i rûz-ı mîzâna şalât ile selâm eyle
Daḥi hep âl ü aşḥâb-ı vefâ-dârân u yârâna (060)

Vir şalāvât öyle dîn sultânına
Şâfi'-i ümmet vefâlar kânına (190)

Mehmed Tevfik'in *Mevlid*'inde, *Vesiletü 'n-Necât*'tan ilham ve iktibasla yer verdiği beyitlerden bazıları ise şunlardır:

Allâh adı olsa her işin önü
*Hergiz ebter olmaya onun sonu*⁵¹
Diyelim Allah bu meclisde daḥi
Hergiz ebter olmasun anıñ şoñı (095)

İşbu resmile müselsel muttasıl
*Tâ olunca Mustafâ 'ya müntakil*⁵²
Ḥâşılı ol nûr müselsel müntaḳil
Tâ ki 'Abdullâh'a oldı muttaşıl (169)

⁵⁰ *Mevlid-i Şerif*'te bu beyit 12 def 'a tekrarlanmıştır. Bu beyitler, 109, 177, 191, 238, 266, 290, 308, 346, 370, 401, 486 ve 655 numaralı beyitlerdir.

⁵¹ *Vesiletü 'n-Necât*'ta beyit (Pekolcay, 2010: 46) "Fî Tevhîdi Bârî Sübhânehû ve Teâlâ azze ve celle" başlıklı bölümde yer almaktadır.

⁵² *Vesiletü 'n-Necât*'ta beyit (Pekolcay, 2010: 57) "Fî beyâni zuhûri Vücudü'n-Nebiyi sallallâhu 'aleyhi ve sellem" başlıklı bölümde yer almaktadır.

Ger Muhammed gelmeseydi âleme

*Tâc-ı ‘izzet inmezidi Âdem’e*⁵³

Nûr-ı Aḥmed gelmeseydi ‘âleme

Gelmez idi ‘izz ü rif’at Âdem’e (179)

O rebîülevvel ayı nicesi

*On ikinci gece isneyn gecesi*⁵⁴

Ol rebî’ü’l-evvel ayıñ nicesi

On ikinci gece isneyn gicesi (201)

Ulu devlet buldun ey dildâr sen

*Toğıserdir senden ol hulk-i hasen*⁵⁵

Ulu devlet bulduñ ey ḳadr-i ‘azîm

Müjdeler senden toğar ḳulḳ-i kerîm (211)

Hakk’a bağlayıp gönülden himmeti

*Dir idi kim ümmeti vâ ümmeti*⁵⁶

Ümmetin dilerdi dirdi ümmetî

Baḳ ne ‘âlîdir o şâhıñ himmeti (260)

Bî-hurûf u lafz u savt ol pâdişâh

*Mustafâ’ya söyledi bî-iştibâh*⁵⁷

Bî-ḳurûf u lafz u şavt ol pâdişâh

Muṣṭafâ’ya söyledi Ḳayy-i ilâh (504)

⁵³ *Vesiletü’n-Necât*’ta beyit (Pekolcay, 2010: 52) “Fî beyânı firâtı rûhi Muhammed ‘aleyhisselâm” başlıklı kısımda bulunmaktadır.

⁵⁴ *Vesiletü’n-Necât*’ta beyit (Pekolcay, 2010: 62) “Fî beyânı mâ zahara fî vakti velâdeti Muhammed sallallâhu ‘aleyhi ve sellem” başlıklı bölümde yer almaktadır.

⁵⁵ *Vesiletü’n-Necât*’ta beyit (Baykal, 1999: 78) “Fî Beyân-i Vilâdeti’n-Nebi Sallallâhu ‘Aleyhi Ve Sellem” başlıklı bölümde yer almaktadır.

⁵⁶ *Vesiletü’n-Necât*’ta beyit (Akkuş ve Derman, 2009: 60) “Faslun fî Velâdeti Aleyhi Etemmü’s-Salavât” başlıklı bölümdedir.

⁵⁷ *Vesiletü’n-Necât*’ta beyit (Pekolcay, 2010:78) “Fî beyânı mi’râcı Mustafâ sallallahu aleyhi ve sellem” bâbindadır.

*Didiler ey kible-i İslâm-ı dîn
Kutlu olsun sana mi 'râc-ı güzîn⁵⁸*

Bākî aşhâb-ı güzînden her biri
Taşdıķ idüp didi dîde rûşenî (531)

*Gönlü alçakidi ve kadri Celîl
Sözleri şîrîn cemâli key Cemîl⁵⁹*

Göñli alçaķ sözleri şîrîn idi
Hem tevâzu' hem ķanâ'atdı işi (572)

2.7.4.2. Şemseddîn Sivasî Mevlidi (Mevlidi'n-Nebî)

XVI. asrın ikinci yarısında olgun şahsiyeti yanında, bilhâssa *Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam*, *Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn*, *Gülşen-âbâd* ve *Mevlid* adlı eserleri ile tanınmış olan Ahmed Şemseddin Ebû's-Senâ b. Muhammed Ebi'l-Berekât b. Ârif Hasan ez-Zîlî es-Sivâsî (Aksoy, 2005: 2), *Mevlidi'n-Nebî* isimli eseri ehl-i sünnet akidesini yaymak ve Peygamber sevgisini gönüllere yerleştirmek için nazmetmiştir (Aksoy, 2011: 156).

Süleyman Çelebi'nin mesnevisinden sonra en fazla tanınan mevlid ise Halvetiyye tarikatının Şemsiyye kolunun kurucusu olmasının da te'sîryle yer yer tasavvufî özellikler taşıyan Şemseddin Sivasî'nin eseridir (Aksoy, 2007: 328).

Mevlidi'n-Nebî de *Mevlid-i Şerîf* gibi arûz vezninin remel bahrinde *Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün* kalıbıyla nazmedilmiştir. Yapılan nüsha karşılaştırmalarından edilen netîceye göre, 1217 beyittir. Eser, 1579 yılında yazılmaya başlanmış, 1580 yılında tamamlanmıştır. Eser Orta Anadolu ve Doğu'da hayli tanınmış ve kandil vb. çeşitli vesilelerle tıpkı Süleyman Çelebi *Mevlid*'i gibi okunagelmiştir (Aksoy, 2011: 149-150).

⁵⁸*Vesiletü'n-Necât*'ta beyit (Akkuş ve Derman, 2009:71) "Faslun fî Zuhûri Refref" isimli bâbda yer almaktadır.

⁵⁹*Vesiletü'n-Necât*'ta beyit (Pekolcay, 2010: 81) "Ba'zı evsâfi'n-Muhammed Mustafâ 'aleyhi's-salâtu ve's-selâm" başlıklı bölümde yer almaktadır.

Şemseddîn Sivasî *Mevlid*'i şu fasıllardan meydana gelmiştir:

Tevhid (Giriş);

Fi Tevhidi'l-efal;

Kasîde fî medhi'n-Nebîyyi ve ashâbihi sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Sebeb-i te'lif-i kitab;

Ahlâk-ı Nebî;

Âgâz-ı kitab;

Faslun fî sîret-i nurihî sallâllahu 'aleyhi ve alâ âlihî ve ashâbihî ve alâ aşîretihî ve ehîbbâihî;

Hikayet-i münâsib-i hâl;

Faslun fî teşerrüfi'l-vâlidihî bi-nûri'n-Nebîyyi sallâllahu 'aleyhi ve sellem;

Hikayet-i diğeri fî fazlı'n-Nebîyyi sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî himmetihî fî hakkı ümmetihî sallâllahu 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî rizâihî sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî kemâlâtı Resulillah sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve ala âlihî ve ashâbihî;

Faslun fî seyri hazreti Resulillah ila's-Şâmi 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm;

Faslun fî ahvâlihî kable'n-nübüvveti ve bedeiha sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî mevlûdi'l-mâneviyyi ve zuhûri nûrihi fî ümmetihî bi-hasebi'l-istidat ila yevmi't-tenad;

Münacat-ı Kâziye'l-hâcât ;

Kasîde fî medhihi'l-kerim yani Resulillah 'aleyhi's-selâm

Faslun fî mi'râc Resul sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem

Fasl-ı diğeri;

Fî mi'râc;

Faslun fî seyrihi mine's-sidreti ilâ mâ-şaallah;

Faslun fî esrâri'z-zâhiri leyleti'l-mi'râc sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî bişareti min bişarati'l-mi'râcî'n-Nebîyyi sallâllahu 'aleyhi ve sellem

Faslun fî inşikakı'l-kameri bi-duaihi ve işâretihî Resul sallâllahu 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî icabeti's-şecereti li-davetihî sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî hanini'l-cezi bi-firakihî ve teskinihî bi-vadihi sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî tekellümi'z-zibi'l-murai ve terğibihî'l-İslâmi sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun mucizâtihi'l-müteferrikati sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî hatimetihî'l-kitab (Aksoy, 2011: 157-158).

Görüldüğü gibi *Mevlidi'n-Nebî* 30 bölüm başlığı üzere tertîp edilmişken, *Mevlid-i Şerîf* 24 bölümden meydana gelmiştir.

Mevlidi'n-Nebî 1217 beyit iken *Mevlid-i Şerîf* 771 beyitten müteşekkildir.

Mevlid-i Şerîf'in bazı beyitleri Şemseddîn-i Sivasî'nin *Mevlidi*'nden iktibas edilmiştir ayrıca; *Mevlid-i Şerîf*'in âdeta bir yaşnâme şeklindeki seyri *Mevlidi 'n-Nebî*'yi hatırlatmaktadır:

Lutfuna ger tuş ola bir kara taş
*Bûse-gâh-ı halk ol gizlü fâş*⁶⁰

Luţfuña ger nâ'il ola  ara  aş
B se-g h-ı halk olur b -sırr u f ş (104)

Zerreze fazlun irerse n -geh n
*T 'ir-i kuds  olur ol dem hem n*⁶¹

Zerreze fazlın irişse n -geh n
T 'ir-i kuds  olur ol dem hem n (105)

Kim bu gice doğısar bir tıfl-ı p k
*P yine ruhs r-ı şehler ola h k*⁶²

Didiler bu şeb  oğar bir tıfl-ı p k
P yine ruhs r-ı şehler ola h k (227)

Bana bağışla bu  s  ümmeti
* ekmeyem t  r z-i ferd  k rbeti*⁶³

Baņa bağış it cümle ' ş  ümmeti
 ekmeyem mağşerde t  ki k rbeti (258)

Kork  düşdi cümle k ff r içine
*Düşdi  teş san alef-z r içine*⁶⁴

⁶⁰ Şemsedd n Sivas 'nin *Mevlidi 'n-Neb * isimli eserinin "F  Tevh d'l-ef' l" (Aksoy, C:II 2016: 272) b bında yer almaktadır.

⁶¹ Şemsedd n Sivas 'nin *Mevlidi 'n-Neb * isimli eserinin "F  Tevh d'l-ef' l" (Aksoy, C:II, 2016: 272) b bında yer almaktadır.

⁶² Şemsedd n Sivas 'nin *Mevlidi 'n-Neb * isimli eserinin "Hik yet-i diğer fi fazli'n-Nebiyi sallall hu 'aleyhi ve sellem" (Aksoy, C:II, 2016: 294) b bında yer almaktadır.

⁶³ Şemsedd n Sivas 'nin *Mevlidi 'n-Neb * isimli eserinin "Faslun fi himmetih  hakkı  mmetih  sallall hu 'aleyhi ve sellem" (Aksoy, C:II, 2016: 296) b bında geçmektedir.

⁶⁴ Şemsedd n Sivas 'nin *Mevlidi 'n-Neb * isimli eserinin "Faslun fi irh s tih  Hazreti Ras lill h sallall hu 'aleyhi ve sellem fi hik yeti'l-mübeyyen" (Aksoy, C:II, 2016: 298) b bında yer almaktadır.

Hem e‘ālī vü şerīfān albine
Düşdi āteş yandı dehşet odına (276)

*Terk idüp esnâmu ey ehl-i şağab
Dîn-i İslâm Tanrısın idün taleb*⁶⁵

Geldi aşnām arasından bir şadā
Terk idiñ ibtālī ey ehl-i şeā (279)

*Āferin ol hātūnun idrākine
Āferin fehmine akl pākine*⁶⁶

Şad-hezār taħsīn anıñ idrākine
Āferīn ‘ilmine fehm-i pākine (343)

*İş bu hayretten yürürken nâ-gehân
Geldi Cibrīl-i emīn ez-âsumân*⁶⁷

İşbu hayretde iken ol müctebā
Geldi Cebrā’īl irişdi ez-semā (356)

*‘Sûre-i İkrâ’la bildirdi nişân
Bildi pes mahbûbını ol âlī-şân*⁶⁸

Sûre-i İkrâ’la bildirdi nişân
Bildi elāf-ı Ĥudā’yı ‘ālī-şân (359)

*Sidre’ye irdi pes andan Cebra’il
Açdı altı yüz kanadın ol cemīl*

Eserin akışına bakılacak olursa *Mevlid-i Şerīf*’te de anlam (küffârın kalbine korku düştüğü) şeklinde olmalıdır çünkü; beytin mevcut hâli anlam karmaşası oluşturmaktadır.

⁶⁵ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebî* isimli eserinin “Faslun fî irhâsâtihî Hazreti Rasûlillâh sallallâhu ‘aleyhi ve sellem fî hikâyeti’l-mübeyyen” (Aksoy, C: II, 2016: 298) bâbındadır.

⁶⁶ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebî* isimli eserinin “Faslu’n fî seyri Hazreti Rasûlillâh ilâ’ş-Şâmi aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm” (Aksoy, C: II, 2016: 308) başlıklı kısmında yer almaktadır.

⁶⁷ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebî* isimli eserinin “Faslun fî ahvâlihî kable’n-nübüvveti ve bede’iha sallallâhu teâlâ ‘aleyhi ve sellem” (Aksoy, C: II, 2016: 310) bâbında geçmektedir.

⁶⁸ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebî* isimli eserinin “Faslun fî ahvâlihî kable’n-nübüvveti ve bede’iha sallallâhu teâlâ ‘aleyhi ve sellem” (Aksoy, C: II, 2016: 310) bâbındadır.

Şekl-i hâsını bana ol itdi arz

*Bi't-tamâm seyreyledüm der tûl u arz*⁶⁹

Şekl-i maḥşûşını anda Cebra'îl

'Arz idüp seyr itdi maḥbûb-ı Celîl (476)

Ya'nî altı yüz ḳanâdın bi't-tamâm

Açdı görđi hey'etin faḥrû'l-enâm (477)

Gerçi müştâkam sana ey Ahmed'üm

*Şimdiye dek lik davet etmedüm*⁷⁰

Saña müştâḳım Ḥabîbim Aḥmedim

Şimdiye dek gerçi da'vet itmedim (509)

Sözleri her derde kânûnu 'ş-şifâ

*Kim tutarsa bula sıhhatla safâ*⁷¹

İşleri her dem anıñ cûd u seḥâ

Sözleri her derde Ḳânûnü'ş-Şifâ (565)

Hayr işe "lâ" dimedi ol hande-rû

*Bitirürdi kim gelürse yalvaru*⁷²

'Âdeti hep ḥürmet ü şefḳat idi

Ḥayr işe aşlâ Resûl lâ dimedi (566)

Her mübâhı yirmez-idi yir-idi

*Kul olana bu da çokdur dir-idi*⁷³

⁶⁹ Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserinin "Fî mi'râc" (Aksoy, C: II, 2016: 333) bâbında yer almaktadır.

⁷⁰ Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserinin "Faslun fî seyrihî mine's-Sidreti ilâ mâşâallâh" (Aksoy, C: II, 2016: 335) bâbındadır.

⁷¹ Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserinin "Ahlâk-ı Nebî" (Aksoy, C:II, 2016: 278) bâbında yer almaktadır.

⁷² Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserinin "Ahlâk-ı Nebî" (Aksoy, C:II, 2016: 279) bâbındadır.

⁷³ Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserinin "Ahlâk-ı Nebî" (Aksoy, C:II, 2016: 280) bâbındadır.

Hîç ta'âmı yermez idi yir idi

Arpa etmegi kabağı seridi

(574)

Bir-durur sana Süleyman ile mur

*Gelseler dergâhuna gördükde zor*⁷⁴

Kimseye itmezdi hiç meyl-ile zûr

*Ger ana gelse Süleyman-ile mûr*⁷⁵

Dergeh-i Hâk'da Süleymân ile mûr

Bir-durur⁷⁶ aşlâ aña irmez şu'ür

(635)

2.7.4.3. Ebu'l-Feth el-Bustî'nin (*Vefeyâtü'l-A'yân*'daki) Şiiri

Mevlid-i Şerîf'in hitâmındaki duâ kısmının nihâyetinde Temme'd-Du'â-i Şerîf başlıklı bölümde geçen altı mısralık bölümün son iki mısrası tamamen Arapça'dır. Bu beyitler Hicrî IV. yüzyılın sonunda ve Gazneliler devrinin başlarında yaşamış Ebu'l-Feth el-Bustî'ye (ö. 401/1010) âittir. Mehmet Atalay, "Ebu'l-Feth el-Bustî'nin Kaside-i Nûniyye'sinin, Diyarbakırlı Said Paşa Tarafından Yapılan Türkçe Manzum Tercümesi" isimli makalesinde şâir hakkında şu bilgileri verir:

Ebu'l-Feth el-Bustî (ö. 401/1010), Hicrî IV. yüzyılın sonunda ve Gazneliler devrinin başlarında yaşamış ünlü züllisâneyn şâir ve yazarlardandır. Afganistan'ın Bust şehrinde doğmuştur. Gençliğinde ciddi bir eğitim görmüş ve hadîs tahsil etmiştir. Sâmânîlerden Nûh b. Mansûr (366-387/977-997)'un münşî ve kâtipliği görevinde bulunmuştur. Bust emiri Batyuz'a da kâtiplik yapmıştır. Gazneli Mahmûd'un babası Nâsiruddîn Sebuktekin, Bust'u ele geçirdikten sonra onun hizmetine girmiş ve divan-ı resailde görev almıştır. Sebuktekin'in ölüm tarihi olan 387/997'ye kadar bu görevde bulunmuş, Mahmûd'un saltanatının ilk yıllarında da aynı görevde kalmıştır (Râdûyânî, 1949: 94-95).

Tevhid ve maârif hakkında şiirler, emsal hükmünde müsecca' hikemî sözler söyleyen Ebu'l-Feth el-Bustî'nin, Arapça ve Farsça birer divanı vardır ('Avfî, 1361: 65). Şâirin Arapça divanı, 1294/1877'de Beyrut'ta basılmıştır (Muderris-i Tebrizî, 1374: 264).

⁷⁴ Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserinin "Hâzâ Kitâbu Mevlidi'n-Nebî sallallâhu teâlâ 'aleyhi ve sellem-li'-Şeyh Şemsî" (Aksoy, C:II, 2016: 271) bâbındadır.

⁷⁵ Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserinin "Ahlâk-ı Nebî" (Aksoy, C:II, 2016: 280) bâbında yer almaktadır.

⁷⁶ Bu kelime metinde yanlış olarak "biledir" şeklinde yazılmıştır. Çünkü bu mısra Şemseddîn Sivasî'ye âit *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserin (Aksoy, C: II, 2016: 271) "Hâzâ Kitâbu Mevlidi'n-Nebî -sallallâhu teâlâ 'aleyhi ve sellem-li'-Şeyh Şemsî" isimli ilk bâbının 13. beytinin ilk mısrasıdır.

Mehmed Tevfik'in, Ebu'l-Feth el-Bustî'nin (*Vefeyâtü'l-A'yân*'daki) şiirine nazire olarak yazmış olduğu bu beyitler şöyledir:

إِذَا أَحْسَسْتَ فِي لَفْظِي قَصُورًا

وَوَهْنًا فِي التَّوَصُّلِ لِلْمَعَانِي

İzâ aḥseste fî lafzî kuşûran

Ve vehnen fî't-tevaşşul li'l-ma'ânî

(5)

فَلَا تَأْخُذْ بِنَقْصِي إِنْ رَقَصِي

عَلَى مِقْدَارِ تَنْشِيطِ الزَّمَانِ

Fe-lâ teḥuz bi-naqşî inne raqşî

'Ālâ miqdâr-ı tenşîti'z-zamâni

(6)

Mânalara ulaşmada eğer benim lafzımda bir kusur ve zayıflık görürsen, benim bu eksikliğimi şöyle kabul et; benim raksım zamanın canlılığına (hareketliliğine) göredir (mikdarıncadır).

İbni Hallikân'ın *Vefeyâtü'l-A'yân*'ında (C: III, 1900: 378), yer alan şiirin bu beyitlerinin Arap harfli aslı ve me'âli ise şu şekildedir:

إِذَا أَحْسَسْتَ فِي لَفْظِي فَتُورًا

وَحِفْظِي وَالبلاغة والبيان

İzā aḥseste fī lafzī fütūran
Ve hıfzī ve'l-belāga ve'l-beyāni

فَلَا تَرْتَبْ بِفَهْمِي إِنَّ رَقِصِي

عَلَى مِقْدَارِ إِيقَاعِ الزَّمَانِ

Felā terteb bi-fehmī inne raksī
'Ālā zamāni mikdāri ikā'i'z- zamāni

Eğer benim lafzımdan, hıfzımdan, belâgatimden bir soğukluk hissedersen, benim anlayışımda (hakkımda) şüpheye düşme; (zirâ) benim raksım zamanın ritmine göredir.

2.8. DEYİMLER

Eserde yer alan deyimlerin kimileri Türkçe, kimileri ise Arapça ve Farsça sözcüklerle kurulmuştur.

Metinde en sık tekrarlanan deyim salât beyitlerinde tekrar edilen “necât bulmak” deyimidir. Ardından metnin bazı beyitlerinde “hürmetine” şeklinde ifâde olunan ve aslı “yüzü suyu hürmetine” olan deyim gelmektedir.

Tespit edebildiğimiz deyimler şunlardır:

âbdest almak (390, 446)

‘ağd-i nikâh eylemek (340)

‘aklı başına gelmek (251)

‘aklı gitmek (250, 436)

âşikâr edilmek (74)

‘aşka düşmek (437)

(içine) âteş düşmek (276)

ateşe yanmak (276, 402, 438)

bağrına başmak (255)

başına tâc konmak (173)

baştan başa (274)

ber-kemâl olmak (163)

cân atmak (764)

cân u dilden işitmek (404)

cânı çekmek (232)

cennet gibi (cennet-âsâ) (244)

cezâsını bulmak (278)

cür’et etmek (411)

çâresiz (nâ-çâr) kalmak (642)
dal gibi (olmak) (353)
da‘vet etmek (334, 363, 509)
derdiñe dermân olmak (440)
dîvâne olmak (277)
du‘â eylemek (261)
dünyâya (cihâna, ‘âleme) gelmek (236, 240, 249, 694)
düşman olmak (158)
el (dest) açmak (459)
el uzatmak(007)
eşer (görmemek) kalmamak (251)
farq edemez olmak (281)
ferâh olmak (340)
fermân eylemek (421)
gam (kürbet) çekmek (258)
gam gör(me)mek (196)
ğarîk olmak (639, 745)
ğarq olmak (234)
göñlüne düşmek (350)
göñlü (mecrûh) yaralı olmak (402)
göñülden hayâl geçmek (003)
gözlerinden (hicâb) perde kaldırılmak (203)
gözü aydın olmak (dîde-rûşeni) (200)
gözünü açmak (187)
gözünün önünden (dideden) gitmemek (600)

haber vermek (381, 442)
hayât vermek (005)
hayrân olmak (598, 764)
hayret içre kalmak (280)
hayrete düşmek (490)
hâzır etmek (262)
hidmet etmek (328)
hilâl etmek (019)
hilâl olmak (354)
hôr kıl(ma)mak (124)
îcâd eylemek (138)
ihtiyârını elinden kıpmak (004)
ilhâm kılmak (515)
ittifâk eylemek (412)
izhâr etmek (553)
kıdem başmak (323, 451, 493)
kadrini bilmek (342)
kıarâr etmek (155, 164)
kıarşı (kıarşıya) gelmek (458)
kemâl bulmak (723)
kemer kıuşanmak (449)
(kendi) hâline koy(ma)mak (012)
kıyâmet gününe kadar (ilâ-yevmi'l-kıyâm) (378, 768)
kıyâmet kıopmak (582)
kulluk etmek (634)

lâzım olmak (371)
mu'cize / mu'cizât göstermek (372, 389)
müjde (tebşîr) etmek (213, 270, 474)
mümkün olmak (500)
naql olunmak (168)
nâm vermek (629)
nasihat (nuş u pend) etmek (632)
necât bulmak (109, 177, 191, 238, 266, 290, 308, 370 401, 486, 548, 591, 698, 719)
nefse uymak (638)
nisbet olmak (579)
nişân koymak (003)
pâye vermek (230)
pâyidâr eylemek (141)
pervâz eylemek (132)
rağbet etmek (339)
rezîl kıl(ma)mak (124)
rüsây et(me)mek (544)
secde etmek (156, 270, 502)
secde eylemek (617)
secdeye varmak (253 , 501)
sefer (kılmak) etmek (325, 480)
sel gibi carî olmak/akmak (020)
selâm (kılmak) etmek (79, 443, 647)
selâm olmak (769)
şiddet gör(me)mek (196)

şöhret bulmak (170, 687)
tâc giymek (448, 465)
tahta çıkmak (731)
tâkat getirmek (628)
vaşf etmek (629)
vedâ' idüp (475)
vücûd bulmak (142)
yol vermek (355)
yolın/a/da canını (cânlar) fedâ etmek (39, 763)
yüz sürmek (146, 198, 382)
yüz sürmek (763)
yüzü olmamak (115)
yüzü suyu hürmetine (535, 536, 537, 538, 539, 540, 564)
zâhir olmak (261, 500)
zağmet çekmek (701)
zağmete katlanmak (558)
zebûn etmek (434)
zelîl etmek (651)
ziyân et(me)mek (384)
ziyâret etmek (213)
zuhûr etmek (282)

2.9. ESERİN MUHTEVÂSİ

*Mevlid-i Şerîf*te bir mesnevîde yer alması îcâb eden hemen tüm bölümlere yer verilmiş; bölüm başlıkları ve fasıllarla ele alınacak konular hakkında okuyucu bilgilendirilmiştir.

2.9.1. Mevlūd-ı Şerîf Sebeb-i Te'lîf (1-30. beyitler)

Mehmed Tevfik Efendi, Hazreti Peygamber'in bazı husûsiyetlerini âyetlere telmihle aktarmış; gönlündeki Resûlullah aşkının lafzen de beyânını arzu ettiği esnadaki hâlet-i ruhiyesini ve karşısına çıkan engelleri Allahu Teâlâ'nın tevfikini refik etmesi ile aşarak eserin nihâyete erişmeye muvaffak oluşunu anlatmış, bu süreci okuyucuya ihsâs ettirmeye çalışmıştır.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen, yüce bir ahlâk üzere olan ve Cenâb-ı Allah'ın pek çok vasıflarla mücehhez kıldığı yaratılanların en hayırlısı hidâyet güneşi Hazreti Muhammed 'Aleyhisselâm'ın mevlidini nazmetmek hayâli Mehmed Tevfik'in gönlüne düşer ancak; bizzat Yaradan'ın Allahu Teâlâ'nın medh ettiği Resûlullah'ı, acîz bir kul olarak kendisinin tasvîr etmesinin mümkün olamayacağını farkındadır. Üstelik bu vakte değin pek çok kimse mevlid yazmıştır.

Habîbullah'a duyduğu muhabbet ve şefaâte nâiliyet arzûsu, nihâyet, Mehmed Tevfik'in coşkun bir aşkla yazmaya başlamasına vesile olur ancak, bu sıralarda ıstırâbı tahammüle mahal bırakmayacak derecede bulunan bir göz hastalığına yakalanır, telîfi yarım kalmıştır; dergâh-ı İlâhi'ye niyâzda bulunur, şifâ ister; bu acıdan kurtulursa eserini tamamlayacağı husûsunda Rabbine söz verir.

Lutuf ve keremi nihâyetsiz olan, kullarına pek çok merhamet eden Rabbimiz duâsını kabûl buyurur. Mevlidini inâyet-i İlâhiye ile tamamlar ve din kardeşlerinden ihlâs ile yâd edilme temennisinde bulunur.

2.9.2. Kaşîde-i Latîfe Li-Şerbet-i Mevlūd-ı Şerîf (31-46. beyitler)

Kasîdede mevlid cemiyetlerinin önemli bir ritüeli olarak “şerbet” takdîminden bahisle mevlid okutmanın faziletlerinden söz edilir.

Âmine Hatun'a takdîm olunan cam dolusu şerbeti temsilen ikrâm edilen meşrûbât; Peygamber Efendimiz'in terinin kokusu olarak kabûl edilen "gül"den ilhâmle sunulan güzel kokular ve bu atmosfer içinde bulunan kişilerin ruhen arınmaya yönelişi tasvîr olunur.

Ruhî-cismî hastalıkların şifâsına ve Cennet nimetleriyle mütena'îm olmaya Hazreti Peygamber'in "mevlid"inin okunmasının vesile olacağı anlatılır.

2.9.3. Na't-ı Şerîf (47-62. beyitler)

Na't-ı Şerîf'te Allah Resûlü'nün dünyaya teşrif ettikleri gece meydana gelen birtakım olağanüstü hâdiselerden ve neseb-i pâklerinden bahsedilerek evvelâ Hazreti Peygamber, ardından Hz. Ali ve nesl-i pâki ile ashâb-ı kirâm medhedilmiştir.⁷⁷

2.9.4. Muqaddime-i Şerîf (63-87. beyitler)

Mukaddime-i Şerîf başlığı altındaki bu bölümde Habîbullah'ın mevlidine Besmele çekilerek başlanmış, "Besmele-i Şerîf"ın ilim şehrinin kapılarını açan bir şifre, bir anahtar olduğu dile getirilmiş; Esmâ-i Hüsnâ'dan Rahîm, Kerîm, Hakîm, Kâdir gibi Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz merhametini, lutfunu, künhünü kendisinden başkasının tam mânâsıyla bilemeyeceği ilmini ve kudretini ihtivâ eden güzel isimleri vesile edilerek Allahu Teâlâ'ya niyâzda bulunulmuş; yüce bir ahlâk üzerine yaratıldığı beyân olunan, ilmin ve edebin kaynağı, şefî'ül-müznibîn vasfıyla günahkârlara ümîd olan Hazreti Peygamber Aleyhisselâm'a salât getirilmiş; -Allah Resûlü'nün âl ve ashâbının- Resûlullah'ın izinden giden birer kılavuz, hakîkat yolunu gösteren birer rehber olduğu anlatılmış; Peygamber Efendimiz'in mevlidine gereken dikkat ve özeni göstermenin Hakk Teâlâ'nın kuluna rahmetle nazar etmesine vesile olacağı söylenmiş ve kaleme alınan mevlidin Hakk katında makbul bulunması, insanlar arasında da mutluluğa vesile olması dileğinde bulunulmuştur.

⁷⁷ Na't-ı Şerîfler mevlid cemiyetlerinde ikramın sunulduğu anlarda okunabilen bölümlerendir; bir önceki bölümde şerbetlerin takdim olunmasını konu edinen bir kasîdenin yer alması da bu durumun göstergesidir.

2.9.5. Tevhîd (88-109. beyitler)⁷⁸

Allahu Teâlâ'nın ism-i şerîfleri ile işe başlamanın esâs olduğu böylelikle, kadîm geleneklerimize uyan kimseler safında yer alınacağı, rûhen ve cismen mesrûr olunacağı; Lafzâ-ı Celâl'i cân u gönülden zikretmenin kulluğun gereği olduğu, böyle yapan kimselerin iki cihânda da hüzünden berî olacakları, işlerin nihâyete erişmesinin de yine bu yolla mümkün olduğu ifade edilerek Cenâb-ı Hakk'a Esmâ-i Hüsnâ'da yer alan bazı isimleri ile ilticâda bulunulmuş, nihâyetsiz vasıfları senâlarla anılmaya çalışılmıştır.

2.9.6. Münâcât (110-130. beyitler)⁷⁹

Münâcât'ta kulun, acziyetini, zaâfiyetini görerek ve "Allah'ın rahmetine" kavuşmayı ümîd ederek, Hakk'ın divânına Rahman'ın dergâhına el açıp yönelmesi, günâhlarına tevbe etmesi; Rahman ve Kerîm gibi Cenâb-ı Allah'ın sonsuz merhametini ve büyüklüğünü gösteren güzel isimleri ile rahmet ve mağfiret talebinde bulunması, Allah Resûl'ünün şefâatine nâiliyet arzûsu ile müellifin eseri okuyarak kendisine duâ edenlere Allah'tan rahmet dilemesi ve duâlara iştirak etmiş bulunanlardan Fâtiha-i Şerîfe ile ruhunun şâd edilmesini istemesi beyân olunmuştur.

2.9.7. Faşlun fî Evşâfî Resûllullâh ve Hilkati Âdem 'Aleyhi's-Selâm ve İntikâli Nûrı Muḥammed Şallallâhu 'Aleyhi ve Selleme İleyh (131-177. beyitler)

Cenâb-ı Allah'ın âlemleri yoktan var edişi, hikmet üzere kâinâtı yaratışı, kulun âlemin yaratılış gâyesini düşünmesi gerektiği, muazzam bir sûrette intizâm üzere halkolunan kâ'inâtın nâfile yere yaratılmadığı; varlık âleminin, cümleden evvel yaratılan Resûlullah'ın nûrundan ve Resûlullah Aleyhisselâm'ın hürmetine yaratıldığı; Hz. Âdem'in (a.s.) topraktan halkı ile iki cihân serverinin nurunun Hz. Âdem'in alnında görülmesi, Allahu Teâlâ'nın emrine imtisâlen meleklerin Hz. Âdem'e secde edişi,

⁷⁸ Bu bölüm mevlidde başlık olarak bulunmuyor ancak muhtevâ göz önüne alınarak bu şekilde tasnif edilmiştir.

⁷⁹ Bu bölüm mevlidde başlık olarak bulunmuyor ancak muhtevâ göz önüne alınarak bu şekilde tasnif edilmiştir.

kibirlenerek emre uymayan iblîsin lânetlenerek Cennet'ten kovuluşu, tardedilişi ile daha sonra bu mel'unun Hz. Âdem'in Cennet'ten çıkarılmasına sebep oluşu; bu hatırlatmanın akabinde Hz. Havvâ'nın yaratılması ile nûrun Hz. Havva'nın alnında parlaması, Hz. Şît'in (a.s.) doğumuyla birlikte nûrun onun alnına geçişi, bu şekilde, Muhammedî nûrla ışıldayan, kendilerine şeref bahşedilmiş alınlar silsilesi vâsıtasıyla nûrun Hz. Abdullâh ve ardından Hz. Âmine'nin alınlarına intikâli anlatılmıştır.

2.9.8. Faşlun (178-191. beyitler)

Hazreti Peygamber'in (a.s.v.) nûrundan yaratılan kâinât eğer Muhammedî nûrla aydınlatılmamış olsaydı Hz. Âdem'e (as) meleklerin secde ettiği mevki' yüksekliğinin verilmeyeceği, Hz. Nuh'un (as.) tûfandan kurtuluşa erişmeyeceği, Hz. İbrahim'in (a.s) Nemrûd'un ateşinden halas bulmayacağı, Hz. İsa'nın (as.) göğe yükselemeyeceği; Allah Resûl'ünün İlâhî nûrun tecellisi olduğu ve böyle yüksek sıfatlarla mücehhez bir Peygamber'in ümmeti olmanın, gafil âdemoğluna verilen en mühim nimetlerden olduğununun idrâkine varmak gerektiği vurgulanmıştır.

2.9.9. Faşlun fî Velâdeti Resûlullâh Şallâllâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem (192-238. beyitler)

Hız. Âmine'nin Hazreti Peygamber'e hamileliği müddetince bu hâle mahsûs olan hiçbir meşakkat ve sıkıntı çekmemesi, bu süreçte beyaz bir bulutun kendisine gölgelik etmesi, pek çok nesneyi etrafında görmesi, kuşların ve yabânî mahlûkların kendisine ünsiyetle türlü müjdeler vermesi, göz aydınlığı dilemesi; rebî'ü'l-evvel ayının on ikinci gecesi doğuma yakın vakitte çok acâyip hâllerin zuhûru ile gözlerinden perdelerin kaldırılarak yerler ve gökler arasındakileri görmesi, yedi kat göğün süslenerek Allah'ın habîbine hazır hâle getirilmesi, ufuktan güneşin doğuşu misâli evinden nûrun yükselişi, bu nûr ile dolan cihânın Mekke'den görünmesi, havâ üzerinde bir döşek hazırlanması, üç 'alemin şarka, garba ve Ka'be'nin damına dikilmesi sonrasında işittiği sesin kendisine hitâben Resûlullah'ın vâlidesi olmakla yüce bir devlete eriştiğini müjdeleyişi,

meleklerin gökten inip, evini tavaf ederek Allahu Teâlâ'ya hamd edişleri, bizzat Âmine Hatun tarafından nakledilerek merhabâ bahrine geçilmiştir.

İki âlemde envâi yankılar duyularak, âlemin matlûbu ve maksûdu, enbiyanın serveri, kıyamet günü şefâatine mazhar olmayı ümit ettiğimiz Peygamber- Efendimiz'e cümle eşyânın methiyelerle merhabâ diyerek hoş-âmedîlerini sunuşu da yine Hz. Âmine'nin lisânından aktarılmıştır.

Merhabâ bahrinin ardından güzellikte eşsiz, sîmalarında nûr ışıldayan Hz. Meryem ve Hz. Âsiye ile Adn Cenneti'nin hûrilerinin Hz. Âmine'nin yanına gelerek miskler saçmaları, doğacak olan yavrunun cihânın gördüğü en mümtâz şahsiyet olduğu, ayağına şâhların yüz süreceği, Hz. Cibrîl-i Emîn'in onun yardımcısı olacağı, tevhîd ve ledün 'ilmine vâkîf olacağı ve ism-i pâkinin Muhammed koyulması gerektiği gibi husûsları beyânları aktarılmış; Âmine Hatûn'un susaması üzerine bu hatûnların kendisine câm dolusu şerbet sunması ile ferâhlanması ve nihâyet ak bir kuşun gelerek kanadıyla sırtını sığaması ifâde olunarak Peygamber Efendimiz'in dünyâyâ teşriflerine hürmeten cemaâtin ayağa kalkmaları istenmiştir.⁸⁰

2.9.10. Faşlun fî 'Arzı Du'â Resûlullâhi Şallallâhu 'Aleyhi ve Sellem 'inde Velâdetihu (239-266. beyitler)

Hidâyet yolunun kılavuzu, şefâat cevheri, beşâret menba'ı Peygamber Efendimiz'in dünyâyâ gelişlerinden tüm kâinâtın mesrûr olarak Efendimiz'le merhabâlaşmaları, meleklerin bu güzel haberle birbirlerini müjdeleyişleri ile böyle bir anda cihânı kaplayan heybetle birlikte dünyanın cennete benzer şekilde süslenişi, yine bu esnada Ka'be'nin lisân-ı hâl ile konuşarak, içinde bulunulan gecede Resûller'in iftihâr vesîlesi Allahu Teâlâ'nın seçkin kulunun dünyâyı şereflendirdiği, o kerem sahibinin kendisini muhakkak putlardan temizleyeceği ve onun ümmetinin farklı

⁸⁰ Bu an "ictimâ" adıyla anılır. İctimâ, toplanmak, bir araya gelmektir. Besmele ile ayağa kalkılır, kibleye dönülür, kadınlarda eller göğüs, erkeklerde göbek üzerinde kavuşturularak kıyâma geçilir ve "saf tutulur". Kıyâm, Allah'ın varlığı ve kudreti karşısında kulun aczini bilerek ayakta duruşudur. Canlandırma sırasında bu duruş ile kulluk bilinci, Hz. Muhammed'e beslenen saygı ve sünnetine bağlılık ifade edilir. Mânevî doygunluğun en yüksek noktada hissedildiği bu anın kutsallığı herkesin fikren yaptığı duâlarla onaylanır. Tekrarlanan Salâvât-ı Ümmiye ve Salâvât-ı Şeriflerle Hz. Muhammed ve soyu selâmlanır (Akarpınar, 2006: 54).

cihetlerdeki memleketlerden kendisini tavaf etmek maksadıyla geleceği gibi husûsları arz edişi naklolunmuştur.

Efendimiz Aleyhisselâm'ın cihâna teşrif etmelerinin ardından Âmine Hâtûn'un heybet içinde kalışı, bu hâlden kurtulduğu vakit yanında hiç kimseyi göremeyerek tekrar yakıcı bir hasret ve hayretle baktığı sırada insanların en hayırlısını görüşü, akabinde Peygamberimizin secde edişleri ve o esnada dudaklarından “ümme'ti” lâfzının, Rabbine tazarrû' ve niyâzının işitilişi, duânın hitâmıyla gümüş bir ibrikle zümrüt bir leğen hazır eden iki kişinin ortaya çıkararak cennet suyu ile mümtâz yavruyu guslettirerek nâzik tenini ipeğe sarırları; gözlerinin sürmeli, alınının güneş gibi parlak ay gibi nûrânî oluşu Hz. Âmine'nin ağzından nazmedilmiştir ve Efendimiz'in sünnetli doğduğu söylenmiştir.

2.9.11. Faşlun fî Zuhûrî 'Alâmâti'n 'inde Velâdeti Şefî'ü'l-Müznibîn (267-290. beyitler)

Yaratılmışların en hayırlısı doğduğu vakit arştan duyulan nidâ ile cihân sultanının doğduğunun anlaşılması üzerine cemaâtlerin edeple secde-i şükrân ettiği, Ahmed-i muhtar Aleyhisselâm'ın cihâna teşrifleri gecesinde Ka'be'den zuhûr eden nûru Resûl ile dünyânın baştan başa nûr ile kaplandığı, cihânın, Rum Kayseri'nin köşklerinin bulunduğu uzak diyârların Mekke'den görüldüğü, kalplerine hak dinin âteşi düşen şerefli ve asil zâtların dehşete kapıldığı, bed-kâr kavminin zühresinin çâk oluşu ile dîvâneye döndüğü, putların baş aşağı olduğu ve asnâm arasından insanlara “bâtılı terk etmeleri” yönünde ihtârda bulunan bir ses duyulduğu; tâk-ı Kisrâ'nın şiddetle düşmesi ile Kayser'in hayret içinde kaldığı, Sâve'nin suyunun kuruduğu, ehl-i salîbin mahçup olduğu, puthânelerin altüst olduğu, şeytânların semâdan sürüldüğü aktarılarak bu rivâyetlerin az bir kısmının yazılabildiği ifâde olunmuş ve “hakk”ın gelip bâtılın yok olduğu hakîkati dile getirilmiştir.

2.9.12. Faşlun fî Irzâ'ı Nūru'l-Hüdā Muḥammed Muşţafā Şallallāhu 'Aleyhi ve Sellem (291- 308. beyitler)

Mekkeli hanımların yavrularını sūtanneye emānet geleneđi ile Allah Resūlü'nün āl-i Sa'd'dan ismet ve iffet sāhibi sālīha bir hanım olan Halīme Hātūn'a emānet ediliş i ile Halīme Hātūn'un şāhit olduđu fevkalāde hāllerin yazılamayacak kadar çok oluşundan bahsedilmiştir.

2.9.13. Faşlun fî Şakķı Şadri'n-Nebiyyī Şallallāhu Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem Ve Tezvīcihi (309-346. beyitler)

Hazreti Peygamber'in sūt annesinin yanında bulunduğu bir vakitte Halime Hātūn'un koyunları kırlara çıkardığı, bu sırada kadri yüce Efendimiz'in mübârek başları üzerinde bir bulutun gölgelik vazîfesi gördüğu, nebiler sultānı bu hāl üzere kırd a gezerken semādan inen iki kimsenin Rabb-i Rahîm'in emirleri ile Muhammed Aleyhisselām'ın sînesinin ve ardından kalbinin sıkıntı verilmeden yarılarak kalbinden hazz-ı şeytān olduğu ifāde edilen uyuşmuş bir kan çıkardıkları ve bu vak'adan ālemlere rahmet olarak gönderilen Muhammed Mustafā'nın hiç bir zahmet görmediğ i ancak; bu haberin sūtanneye ulaşmasıyla birlikte Halīme Hātūn'un kalbine kıvılcımlar düşerek gözlerinden kanlı yaşlar akıtarak ve yakasını çāk eyleyerek feryād ü figān etmesi, sūtanne bu hālette iken Nebi Aleyhisselām'ın selāmetle gelişi üzerine Halīme Hātūn'un hiç vakit kaybetmeksizin Allah Resūlü'nü annesine göndermesi ve vālidesinin yavrusunu sağ selāmet görmekten mesrur oluşu yer almıştır.

Resūllullah'ın velādetinden başlanarak, yaşnāmelerde takip edilen usūller de göz önüne alınarak devām eden mesnevīde Hazreti Peygamber'in vālidesinin vefātı, babasının ise Peygamber Efendimiz dünyāya gelmeden henüz altı aylıkken dār-ı bekāya irtihāl i, Allah Azze ve Celle'nin yetim kullarını sevdiğ i ve yetimlerin rütbe-i kadrini en üst mertebeye çıkardığı ve bu sebeple yetimliğ in mukaddes olduğu, vālidesinden sonra Fahr-i Kā'ināt'a, sekiz yaşına deđ in, dedesinin cân u gönülden hizmeti, Abdūlmuttalib'in de āhiret yurduna gidiş i ile amcası Ebū Tālib'in mümtāz yavruyu evlātlarına ve nefsine tercih edecek derecede ihtimāmla vekāleti anlatılır.

Server-i Kâinât'ın yaşı on iki olduğu sıralarda amcasıyla Şam'a gidişi, orada Son Peygamber'in zuhûrunu bekleyen bir rahip tarafından ticaret kervanında bulunanların yemeğe dâvet edilişleri, rahibin nübüvvet alâmetlerini üzerinde taşıyan Efendimiz'in beklenen âhir zamân Peygamberi olduğunu anlayarak amcasına yeğenini Yahudilerden muhâfaza etmesi gerektiğini söyleyişi ve Ebû Tâlib'in bu durumun gereğini yerine getirerek izzetle Mekke'ye dönüşü ifâde olunmuştur.

Ahmed-i muhtâr yirmi beş yaşına geldiği vakit Hatice'nin Efendimiz'e teveccühü, eşrâf tarafından nikâh akitlerinin yapılması, Hz. Hatice'nin zevci Muhammed Mustafâ'da peygamberliğe dair pek çok alâmet görerek mâlını mülkünü Hazreti Peygamber yolunda sarf edişi aktarılmış, mü'minlerin annesi övülmüştür.

2.9.14. Faşlun fî Nüzûli'l- Vahyi 'Alâ Muḥammedin Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem (347-370. beyitler)

Şefâatlerine nâil olunmak ümit edilen fahr-i âdem Hazreti Peygamber Efendimiz'in kırk yaşına eriştiği günlerde sair zamanlardakilerden daha farklı bir hâletle uzleti tercih ederek Hirâ Mağarası'na gidişleri, haftalarca bu hâl üzere Hirâ'da Allahu Teâlâ'yı zikredişleri ve Hz. Cebrâîl'in, kullarına rahmetiyle hidâyet yolunu gösteren Allahu Teâlâ'nın emri ile *Kur'ân-ı Kerîm*'in ilk âyetlerini vahyedişi, Hazreti Peygamber Aleyhisselâm'ın insanlara peygamberliğini ve Allah'ın birliğini beyân edişi ile bâtılın hükümsüz kılması, insanların hakk yola girmeleri ve Allah Resûlü'nün ümmetine uguladıkları vakit hayatlarını mamûr kılacak emirleri tebliğ ve ta'lim etmesi husûsu üzerinde durulmuştur.

2.9.15. Faşlun fî Mu'cizâti'n-Nebiyî Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem (371-401. beyitler)

Peygamberliğe delil ve şâhit olmak maksadıyla insanlar tarafından diğer Peygamberlerden talep edilmiş olan bir husûsun, mu'cizenin Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'dan da talep olunduğu, kullarına merhâmeti sonsuz olan Rahman'ın Resûlü'ne hükmü kıyâmet gününe kadar bâki, hâfızların zihnine yerleştirilmiş

bulunulan, dinlenilmesi ve tilâveti gönüllere hoşluk, tatlılık ve zevk veren *Kur'ân-ı Kerîm* başta olmak üzere pek çok mu'cize ihsân ettiği belirtilmiştir.

Kuru ağaçların, dağların ve taşların Allah Resûlü'nün Peygamberliğinden haber vererek ona hürmet göstermeleri, Hazreti Peygamber'in diktiği hürmanın aynı sene içinde yedi defa hasat edilmesi, Resûlullah'ın suda yürümesi, Yahûdîlerin Tevrât'ta geleceği haber verilen peygamberin vasıflarını Peygamber Efendimiz'in üzerinde görmeleri, Mekkelilerin Hazreti Peygamber'e Hz. İsâ gibi ölüyü diriltmesi hâlinde îmân edeceklerini söylemeleri ve Allahu Teâlâ'nın izniyle bu mu'cizenin kendisine verilmesi, Fahr-i Kâinât'ın parmaklarından akarsu gibi su akması ve ashâbın bu su ile âbdest almaları, şakk-ı kamer'i insanların açıkça görmeleri gibi Allah tarafından kendisine daha pek çok mu'cize bahşedilen Habîb-i Ekrem'in hakk yola davetini, Allah'ın varlığını ve birliğini, kimilerinin kabûl kimilerinin de reddettiği, dalalet yolundan gidenlerin küfürlerinin gözlerini kör kulaklarını sağır ettiği, hicret esnâsında Resûlullah ve Sıddîk'ın bulunduğu mağaranın girişinde örümcek ve kumruların durmasının küffârın gerisin geriye dönmelerine sebep olarak 'Âlemlerin Rabbı olan Allah'ın inananları hıfz u himâyesi beyân edilmiştir.

2.9.16. Faşlun fî Mi'râcî Resûlullâh Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem (402-534. beyitler)

Mi'râc-ı Resûlullah, Mevlid-i Şerîf'in en uzun bâbıdır, hâdiseler detaylı bir biçimde ele alınmıştır.

Müellif, bilhâssa aşk âteşine yanmış, kalbi kırık, gözü yaşlı mü'minlere hitâb ederek Fahrü-l Mürselîn'in Mi'râc'ını dinlemelerini istemiştir.

Şefî'ül- müznibîn olan Peygamberimiz Ka'be'de zikrettiği esnâda doğru yoldan sapmış, dalâlete düşmüş, azgın Ebû Cehil, ona uyanlar ve onun gibi ehl-i şer olanların gelerek sayıca çok olmalarını üstünlük olarak görüp böbürlenerek herzeler savurmaları, Efendimiz Aleyhisselâm'a eziyet ve sıkıntı vermeleri, incitmeleri anlatıldıktan sonra pazartesiye denk gelen Leyle-i Kadir'de Resûlullah'ın çok üzgün bir hâlde amcasının kızı Ümmühânî'nin hânesinde Allahu Teâlâ'ya vâsıl olmak yakarışında bulunduğu hâs vakitte Cenâb-ı Kibriyâ'nın Hz. Cebrâil'e semânın hürmetle sıra sıra dizilmesi,

semâvâtın nûr ile aydınlatılması, sekiz cennet kapısının açılarak âleme rahmet saçılması, hâmil-i arşın mukaddes libası felek-i atlasa giydirmesi, cehennemden mehâbetin kaldırılarak elemin giderilmesi, kabir ehlinden azâbının def edilmesi, Cennet'ten bir mu'teber burâk, bir murassa tâc ve bir hulle kemer alarak sûratle mahbûb'a giderek rıfk ve tâ'zîm ile konuşması husûslarında emr edişleri ile Hz. Cebrâil'in Hazreti Peygamber'e müştâk ve hicrân ateşi ile yanan nâzenîn Burâk'ı, tâcı, hulle ve kemeri yanına alarak Hazreti Peygamber'e gelişi, Allahu Teâlâ'nın mahbûnu Huzûruna da'vetini iletmesi, bunu işiten Efendimiz'in zenzem ile âbdest alıp Ka'be'de iki rekât namaz kılarak, Burâk vasıtasıyla bir nefeste Kudüs'e gelmesi sonrasında zaman Mi'râc akabinde yaşanan gelişmelere kadar getirilerek mu'ânnid zümresinin suallerine Allah'ın inâyetiyle Resûl'ünün pek mükemmel cevap verişine değinilmiş, ardından tekrar Mi'râc gecesine dönülerek Resûlullah'ın Mescid-i Aksa'da enbiyâya imâmlık ve ümmetine du'â edişi, sahradan semâya yükselirken kendisine ta'zimde bulunan, eriştiği rütbeyi tebrik eden melekleri, cenneti ve cehennemi görmesi, enbiyâların makâmına vardığında cümle enbiyâ ve mürselînin pek çok hürmet ve saygı ile kendisini ululaması, Sidre'ye ulaşınca Hz. Cebrâil'in Resûlullah'a şekl-i mahsûsunu ve bundan öteye geçmeyeceğini arz edişi, Hazreti Peygamber'in refrefler ile ötelere geçişi, bir zaman sonra gelen nidanın ardından refrefin de bulunduğu yerde kalarak iki cihan serverinin tek başına Huzûr'a erişti, ilki Cenâb-ı Hakk'a olan hayasından, ikincisi İlâhi emirle, üçüncüsü de şükründen olmak üzere üç defa secde etmesi, Allahu Teâlâ ile Resûl'ünün idrâkinden 'âciz olduğumuz bir şekilde konuşmaları görüşmeleri, Bakara Suresi'nin son âyetlerinin nâzil oluşu, Allahu Teâlâ'nın Hazreti Peygamber'e dilediğini vereceğini buyurması Resûl Aleyhisselâm'ın ise ümmetini dilemesi, istediklerinin ve ilim gibi daha pek çok nimetin Hazreti Peygamber'e verilmesi, Hakk Teâlâ Hazreti'nin elli vakit namazı farz kılması, Peygamberimiz'in Mi'râc'tan dönerken Hz. Musa'nın Peygamber Aleyhisselâm'a elli vakit namazın hafifletilmesini Allah'tan talep etmesini söylemesi ve nihâyetinde namazın beş vakit oluşu; Allah Resûlü'nün Beytü'l Makdis'e, göz açıp kapayacak bir zaman içinde de Mekke'ye Ümmühânî'nin evine gelmesi, Mi'râc hâdisesini başta Hz. Ebû Bekir olmak üzere ashâbın tasdîk edişleri, ehl-i buğz ile müşriklerin ise hasetle kıvranışları, gam içinde kalışları naklolunarak Mi'râc'ın Resûlullah'ın diğer Peygamberlerden yüce bir makâma eriştirildiğinin göstergelerinden olduğu vurgulanmıştır.

2.9.17. Münâcât ve Du‘â⁸¹ (535-548. beyitler)

Yâ İlâhî denilerek Dergâh-ı İzzet’ten başta Hazreti Peygamber olmak üzere, cümle peygamber, *Kur’ân-ı Kerîm*, ‘arş-ı a‘lâ, Beyt-i Ma‘mûr, Ka‘be-i Beytül-Mukaddes, Çâh-ı zemzem, Bathâ, cihâr-i yâr-i Ahmed, âl ü ashâb u tevâbi‘, ism-i a‘zam, cemî‘-i evliyâlar ve Allah katında makbûl tutulan her cân u cismin hürmetine afv u mağfiret, nefis ile şeytândan halâs, hüsn-i hâtîme, rü‘yet-i dîdâr, rûz-ı cezâda inâyet ve müşkîllerden kurtuluş niyâzında bulunulmuş, duâların Rûhu‘l Emîn hürmetine kabûle karîn olması ümit edilmiştir.

2.9.18. Faşlun fî Ba‘zî Sîreti Resûlullâh Şallallâhu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem (549-591. beyitler)

Hazreti Peygamber’in “Fakirlik övüncümdür” buyurmaları, Allahu Teâlâ’nın habîbine her türlü refâhı sunacağını ifâde etmesi üzerine Peygamber Aleyhisselâm’ın ümmeti için buldukları hâle rızâ göstererek ümmetinin günâhkarlarını bağışlaması ümidiyle Rabb-i Rahîm’e tazarruları; kalplerinin mâ-sivâdan arındırılmış olması; “yüce bir ahlâk üzere” bulunmaları; kerîm sözlerinin dertlere şifâ oluşu; insanlara, ihtiyaçlarını söylemelerini beklemeden, cömertçe yardım etmeleri; hürmet ve şefkatleri; her daim hayırlı işleri desteklemeleri; düşmânlarına dahi iyilikle mukabele etmeleri ancak, bâtıla aslâ yol vermeyişleri; kendileri için hiçbir kimseye gazap etmedikleri; hastalar ve yetimlerle ilgilendikleri; geceleri az bir uyku ile iktifâ ederek dâima Allahu Teâlâ’yı zikrettikleri; tevâzu ve kanâ‘at sahibi oldukları; çoğunlukla açlığı ihtiyâr ettikleri, yemek seçmedikleri, arpa ekmeği, kabak, bal ve helvayı sevdikleri; hilm ve hayâ sahibi oldukları; emîn vasfına hâiz oldukları, evvelîn-âhirîn, bâtınîn ve zâhirîn ilmiyle mücehhez kılındıkları; enbiyânın dahi “nefsî” dediği bir vakitte “ümmeî” diyecekleri beyân edilmiş; Resûlullah’ın ahvâlini anlatmaya beşerin takat getiremeyeceği belirtilerek, Habîbullah’ın şefâatine nâiliyet arzûsu ile Kerîm ve Rahîm olanın dergâhına el açılıp boyun bükülmüştür.

⁸¹ Bu bölüm mevlidde başlık olarak bulunmuyor ancak muhtevâsı göz önüne alınarak bu şekilde tasnif edilmiştir.

2.9.19. Faşlun fî Zîkri Ba'zî Evşâf ve Huşâ'îşi Resûlullâh Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem (592-631. beyitler)

Hazreti Peygamber'in şemâ'il-i şerifleri târif olunmaya çalışılmış, mübârek cemâlini görme saadetine erişenlerin güzelliğine hayrân kaldıkları; risâlet mührüne sahip buldukları; ardlarındakini de görebildikleri; cism-i pâklerinin baştan başa nûr olduğu; yüzleri nûrunun güneş ve aya benzediği; gölgelerinin yere düşmediği; başları üzerinde sürekli bir bölük bulutun dolaştığı; ışıltılı ve parlak dişlerinin incilere benzediği; saçlarınının misk ü anber, terlerinin gül koktuğu; sadrlarının nûrundan karanlık gecelerin aydınlandığı; ağaçlar ve cansız cisimlerin secdesi tasvîr edilmiştir.

Allah Resûlü'nün meclislerinde yüksek sesle konuşulmadığı; sohbetlerine doyulmadığı; nübüvvet kuvveti ile mukâvemetli oluşları ve mehâbetli duruşları; Allah'ın yardımına mazhariyetle düşmânlarını yenilgiye uğratarak mücâdelelerinde zafere erişmeleri, bir aylık mesâfeden düşmanlarının kalbine işleyen heybetleri, huzûrlarında bulunanlar gaşyolacak kadar etkileyici duruşları; şeref, asâlet ve adâlet sahibi oluşları belirtilerek Habîbullah'ın "rahmeten li'l-'âlemîn", imâmü'l-müttakîn, şâhid, hâdî, beşîr, sâdık, masdûk, muslih, kerîm, sirâc-ı münîr, şehîd, habîr, nasîr, 'azîm, hâtem gibi kendisine bahşolunan bazı vasıfları sıralanmış, *Kur'ân-ı Kerîm*'de Allahu Teâlâ'nın vasfettiği Resûlullah'ı kalemin anlatmakta 'âciz kaldığı beyân edilmiştir.

2.9.20. Mev'îza, Nedâmet ve Naşîhat⁸² (632-655. beyitler)

Âlemlerin Rabbî'nin affına erişmek umudu ile dâima Hakk'ı tesbîh etmenin gerekliliği, Cenâb-ı Allah'ın emirlerine uymanın kulun vazîfesi olduğu; saklı ve âşikâr her şeyi bilen Rabb-i Rahîm'den isyan, günâh, suç ve kabâhât gibi edeb dışı hâllerimizden ötürü gece-gündüz gözyaşı dökerek af dilememiz ve her an Hakk'ın huzûrunda bulunduğumuzun şuûru içinde, [sonlu bir mahlûk olduğumuzun bilincinde] nefsin meyillerine alâka göstermeyerek Allahu Teâlâ'nın emirlerine tam bir teslimiyetle uyarak lutfedilen dünyâ sermâyesini dîn yolunda kullanmamız gerektiği; ümmet

⁸² Bu bölüm mevlidde başlık olarak bulunmuyor ancak muhtevâsı göz önüne alınarak bu şekilde tasnif edilmiştir.

olmanın Hazreti Peygamber'in sünnetine sarılarak, [ahlâkı ile ahlâklanarak ve yolundan gidilerek] olacağı gibi konulara değinilmiş; Resûllullah'a pek çok duâ ve selâm edilmesi istenilmiş, [saadete erişilmek isteniyorsa] Allah yolunda giden ricâlin peşinden gidilmesi gerektiği aksi takdirde dalâlete düşmüşlerle birlikte zelîller gürûhundan olunacağı; dünyânın rengine aldanıp, imtihâmı unutup fâni dünyâyâ gönül verilmemesi gerektiği gibi konular üzerinde durulmuştur.

2.9.21. Faşlun fî Zevcât-ı Muṭahharât-ı Ümmü'l-Mü'minîn Raḍiyallâhü Te'âlâ 'An-Hünne (656-698. beyitler)

Mü'minlerin anneleri olan yüce hanımların altısının Kureyşî, beşinin Arabî, birinin de İsrâilî olduğu, künyeleri ve bazılarının da sınırlı sayıda özellikleri belirtilmiştir. Bu mübârek anneler Hz. Hadîce, Hz. Sevde, Hz. Âîşe, Hz. Hafsa, Hz. Zeyneb bint-i Huzeyme, Hz. Ümmü Seleme, Hz. Zeyneb bint-i Cahîş, Hz. Ümmü Habîbe, Hz. Cüveyriyye, Hz. Reyhâne, Hz. Meymûne ve Hz. Safiyye'dir.

Resûllullah Efendimiz'in Hz. Hadîce vâlidemizden Kasım ve Abdullah isminde iki erkek, Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Külsûm ve Fâtıma isimli dört kız; Hz. Mariye vâlidemizden İbrâhîm isminde bir erkek evlât olmak üzere yedi evlât sâhibi olduğu ve Hz. Fatıma hâricinde diğerlerinin Allah Resûlü'nden önce vefât ettikleri naklolunarak, kızlarının eşleri zikredilmiş, Hazreti Peygamber Aleyhisselâm'ın nesl-i pâklerinin kızları Hz. Fâtıma'dan gelerek kıyâmete kadar devâm edeceği ifâde olunmuştur.

2.9.22. Faşlun (699-719. beyitler)

Hâtemü'l Enbiyâ Efendimiz'in en yakınında bulunan mübârek kimseler, çâr-ı yâr-ı güzîn, dört seçkin dost, hilâfet sahibi, fazîlet timsali Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali; saygın, doğru sözlü ve kahraman amcaları Hz. Hamza ve Hz. Abbas; kızları çiğir pâreleri Hz. Fatıma, damatları şâh-ı merdân Hz. Ali, torunları cennet seyyitleri, efendileri Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile Resûllullah'ın sohbetleriyle âlî makâmlara erişmiş ashâb-ı kiram ve ictihâd sahibi mezheb imâmları Hz. Ebû Hanîfe, Hz. İmâm-ı Şâfi, Hz. İmâm-ı Mâlik, Hz. İmâm-ı Hanbel temâyüz etmiş güzel vasıfları

üzere yâd olunarak, Allahu Teâlâ'nın sevgisine mazhâr olmuş bu mümtâz kullar ile onlara talebe ve tâbî olan kimselere duâ edilmiştir.

2.9.23. Faşlun fî Nāmı Ġazî Sulţān 'Abdülhamîd Hân Eyyedallāhu Salţanatehu İlā İntihāi'd-Devrān (720-751. beyitler)

Her şeyin sâhibi ve mâliki, ilmi ezeli ve ebedî olan Cenâb-ı Hakk'ın 'Âli Âli-i Osman'a mensûb Sultân Abdülhamîd Hân'a saltanat bahşettiği söylenerek sultanın ilmî cihetiyle temâyüz etmiş, fazilet erbâbı bir kimse olduğu; idâresinde bulunan memleketleri, ilim diyarlarını lutfuyla aydınlattığı; düşmânlarını hezîmete uğrattığı; eserleri ile gıpta hissi uyandırdığı; hilâfet makâmına sâhib olduğu; himmetli, cömert ve âlicenap bir şahsiyete hâiz bulunduğu anlatılmış, yaratılmışların en hayırlısı olan Hazreti Peygamber'in ona mu'în olması ve Cenâb-ı Kibriyâ'nın dinî kanunları ihyâ eden sultânın saltanatını dâim etmesi husûsunda duâlar edilmiş; 'âcizlerin elinden tutan, adâlet üzere hükmeden, ma'rifet sâhibi sultânın Osmanlı Milleti'ne Allahu Teâlâ'nın ihsânı olduğu vurgulanarak mülkün gerçek sâhibi olan Allahu Teâlâ'ya yapılan duâlar yinelenmiştir.

2.9.24. Faşlun fî 'Arzî Hālâti'n İlā Şeh-i Kevneyn ve Resûlü's-Şakāleyn Şallallāhu 'Aleyhi ve Sellem ve Tārîhi Te'lîfi Risāle (752-771. beyitler)

Âlemlere rahmet olarak gönderilen, yaratılmışların en hayırlısı, şerîf, latîf, beşîr, habîr ve diğerk çok vasıflar kendisine lutfedilmiş, yoluna cân ve mal fedâ olunan, ayağının tozuna yüz sürmek dilenilen Hazreti Peygamber'den şefâat talebinde bulunmuş; kulun zayıflığı, mücrîmliği, garîpliği, hakîrliği, günahkârlığı ve miskinliği dillendirilerek acizyeti itiraf edilmiştir.

Devrin pâdişâhı Sultân Abdülhamîd Hân'nın müellifin gayretini makbûl tutarak âdet olduğu vechile müellife lutuf ve keremde bulunması istihâm edilmiştir.

Resûlullah Efendimiz'in mevlid-i pâklerinin kıyâmete kadar okunması dileği arzedilmiştir.

Resûlullah'a salât u selâmlar dile getirilmiş, Hazreti Peygamber'in âline, ashâbına, ensâr ve a'vânına hayır ve esenlik dilenmiştir.

Rabb-i Rahim'e eserin hayırlı ve bereketli olması için niyâzda bulunulmuş ve hamd edilmiş, hitâma eriş tarihi olan 1310 senesi nazmın bitiminde gösterilmiştir.

Müellif nazm bölümünün ardından **Du'â'-i Mevlûd-ı Şerîf** ismiyle mensur bir duâya yer vermiş ve akabinde altı beyitten müteşekkil bir **ta'zîrât** 'ta bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEVLİD-İ ŞERİF

3.1. METİN

MEVLÛD-İ ŞERİF SEBEB-İ TE'LİF

[Fā'ilātün/fāi'lātün/fā'ilātün/fā'ilün]

2

- 001 Maḥz-ı raḥmet ġāyet-i büsrā Resûl-i Kibriyā
Feyz-i ḥikmet āyet-i kübrā Muḥammed Muştafā
- 002 Vaşf u medḥ itmiş anı çün ḥazret-i Bārī Hudā
Aña kāfīdir ḥiṭāb-ı zī'l-Celāl-i **kul kefā**
- 003 Pes temevvüc eyleyüp geçdi gönülden bir ḥayāl
Ḥ'āb u rāḥatdan nişān koymadı bende işbu ḥāl
- 004 Rûz u şeb mir'ât-ı dilde cilve-gerdi bî-ḥisāb
İḥtiyārımı⁸³ elimden ḳapup iderdi ḥiṭāb
- 005 Gūyiyā dirdi Resûl'İN mevlidini çok zevāt
Nazm idüp şîrİN zebānla cisme virmişler ḥayāt
- 006 Tā açıla bāğ u bustāne bu yüzden bir ḳapu
Ehl-i 'aşḳa bûy-i cānāndan gele dürlü ḳoḳu
- 007 Ey gönül kimden izin aldıñ da girdiñ gülşene
Sen kim olduñ el uzadıyorsñ anıñ verdine
- 008 Yā'nī maḥbûb-ı Hudā'yı kim olam medḥ eyleyem
Nûr-ı pāk-i Muştafā'yı ben nice şerḥ eyleyem

⁸³ Bu kelime metinde yanlış olarak "iḥtiyārımı" biçiminde yazılmıştır.

- 009 Bu ne cür'et şāriḥ-i şadı anıñ Mennān iken
Bu ne midḥat rāfi'-i zikri anıñ Ḥānnān iken
- 010 Kıl ḥayā ey nā-tüvān u mücrim ü 'āsī hemīn
Gülşen-i maḥbüb-ı Yezdān'a çün olduñ tā ḳarīn
- 011 İşbu zecr u lev m u tevbiḥden ḥalāş bulmaḳ 'asīr
Gönlüñ ārzü itdigi rāḥ çünki bir emr-i ḥaṭīr
- 012 Ḳoymadı ḥālime sevdā-yı Resül-i zī-naşīr
Mevlidin yazdırdı meh-rū şevḳ u 'ışḳ u bī-nażīr
- 3
- 013 Līk luṭfundan ümīd-vārim olur cürmüm yesīr
'Ādeti eylik olup ḥayra dimez lā ol beşīr
- 014 Ya'nī ol şemsü'l-Hüdā bī-çāregāniñ melce'i
'Afv ider her dem anıñ cūd u seḥā hep işleri
- 015 İsr-i pāk ü şāḥib-i ḥulḳ-i 'azīm bir pādişāḥ
Müzḥib ü mecrūḥlara luṭf u kerem eyler o şāḥ
- 016 **Raḥmeten li'l-'ālemīn** kıldı Ḥudāvend-i semī'
Rūz-ı maḥşerde güneḥkār ümmetine hem şefī'
- 017 'Aşḳ u şevḳiñ derdine dūçār olandan ḥiç elem
Eksik olur mı meger maṭlūba vuşlat yā 'adem
- 018 Şiddet-i ālām ile pek ağrıyordu gözlerim
İzṭırār u nā-taḥammül den ne rāḥat ne nevim
- 019 Cismimi bu 'illetiñ pür-āteşi itdi hilāl
Ol şifā baḥş-eder ondan eyler idim 'arż-ı ḥāl
- 020 Her birinden ḥün-ālūd sel gibi cārī idi
Tā berīn geşt ü güzār itdi nice eyyām daḥi

- 021 Hāşılı muhtâr u maḥbûb u Resûl-i Kirdigâr
Mevlidinden ḥaylî yazdım yoğ-iken gözde ğubâr
- 022 Va'd ü nezr itdim bu evcâ' u mükedderden eger
Kurtılırsam tekmîl idem mâni' idi bu keder
- 023 Ol Cenâb-ı Kibriyâ'ya ḥamd ü şükr-i dâ'imâ
Maḥz-ı luṭf u fazl-ı baḥrinden baña viridi şifâ
- 024 Sa'y-i nâ-maḥdûd ile işbu nezir icrâsına
Bed' idüp kıldı müyesser Ḥaḳ beni itmâmına
- 025 Gerçi yazılmış güzel güzel kitâblar bî-'idâd
Anlarıñ her dânesinde vardır elbet dürlü dad
- 026 Ol sipeh-sâlâr-i faḥr-i enbiyâ vü aşfiyâ
Müsteġâsü'l-mürselîn ü şâfi'-i rûz-ı cezâ
- 027 Ḥaḳ anıñ rütbesini a'lâ idüp kıldı Ḥabîb
Bu vesîleyle dil-i mecrûḥıma ola ṭabîb
- 028 Belki ḥayr ile beni yâd ideler ihvân-ı dîn
Rûḥımı şâd ideler ihlâş ile her ḳârî'in
- 029 Çün 'azîmetle yazıldı maḳşad oldı âşikâr
Rûḥ-ı pâk-i Muştafâ'ya vir şalavât bî-şümâr
- 030 Şükr idüp yâ Rabbi her ân iderim ḥamd ü senâ
Şalli yâ Rabbi ve bârik [ve] 'alâ-ḥayrû'l-verâ

4

KAŞİDE-İ LAṬİFE Lİ-ŞERBET-İ MEVLÛD-I ŞERİF

[Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün]

- 031 Şifâdır şerbet-i mevlûd-ı pâk-i seyyid-i 'âlem
İçelim ḳana ḳana gel feraḥ-nâk ü faḥûr-âne

- 032 Țahŭrdır ŧerbet-i mevlŭd-ı pāk Peyġamber-i zīŧān
Ne gŭzel bu ŧifādır her nev’i emrāz-ı ŧettāya
- 033 ŧarāb-ı cennet-i Firdevs’den içmek dilersen ger
Out Mevlŭd-ı faħri’l-enbiyāyı sen sŭrŭr-āne
- 034 Muħammed Muŧtafā Ĥaħķ’ıñ Resŭli hem Ĥabībi’dir
İçelim ŧerbet-i Mevlŭd’ını i’zāz u ikrāmla
- 035 Tecellā-yı cemālini gŭrŭr ol kim ider ĥŭrmet
Oudur Mevlŭd’in dā’im ider ŧerbet kerīm-āne
- 036 Ĥudā-yı lā-yenāmiñ luġf u iħsānın dilersen ger
Out Mevlŭd iletsŭn⁸⁴ Ĥaħķ seni Kevser’le Rıdvan’a
- 037 Eyā cānān dilersen cennet ire ĥŭr u ġilmānı
Out Mevlŭd-ı maħbŭbı ri’āyet eyle aħbāra
- 038 Odur kim Aħmed-i Muħtār aña **levlāk** didi Settār
Aña ĥŭrmetle ey dil-dār viriñ ŧerbet cŭmerd-āne
- 039 Necātdır dŭ-cihānda yolına cānlar fidā itmek
Bu kemter ki diler Ĥaħķ’dan gide rāh-ı rızāsına
- 040 Meded ey sākī-i devrān yetiŧŭn ŧerbet-i ĥamrā
ŭn olduķ ĥāliyā ‘aŧŧān viriñ ŧerbet raħīm-āne
- 041 Gŭnŭller ola hep ŧāfi iŭp ol cām-ı elġāfi
Ola ŭn neŧ’e-i kāfi ħıl ey bezm ehl-i devrāna
- 042 Bu vaķt ŭ sāt aķdesdir ki Mevlŭd-ı muķaddesdir
Daħi ĥoŧ-bŭy-ı enfesdir viriñ ŧerbet dil-ārāna
- 043 Yaķ ey ‘ilm-i ledŭnnī ŧāhına ikrāmla sen ‘anber
Daħi mŭŧġ ŭ ‘ŭdi⁸⁵ tiz tiz bu cā olsun ŧafā-ħāne

⁸⁴ Metinde bu kelimeler “Mevlŭd’ı itsŭn” biçiminde geçmektedir ancak; beytin mānāsı itibariyle, bahsedilen kelimeler yukarıda ifāde edildiġi ŧekilde olmalıdır.

⁸⁵ Bu kelime veznin aksamasına sebep olmuŧtur.

- 044 Oğutdı Mevlid-i zīşān ferāh oldu dil-i vīrān
Yine tekrār oğut ey cān oluñ her dem ‘arīf-āne
- 045 Hezec bahrinden içdim şerbeti Hāk’dan ‘ināyetle
Nice sākīler andan şundılar şerbet hākīm-āne
- 046 Sirāc-ı nūr-ı envār hem hidāyet bī-nihāyetdir
Şalāt ile selām itmek ki ol Şulţān-ı kevneyne

5

NA‘T-I ŞERİF

- 047 Cihānıñ fahri ol Hālīk Te‘ālā’nıñ Resūli’nde
Risālet nūrı berķ urdı hemān-geh toğdığı gice
- 048 Güşād oldu semāvātıñ kapısı emr-i Yezdān’la
Şaçıldı Rağmet-i Sübhān Muğammed toğdığı gice
- 049 Bezendi cennet-i Tübā dađı hep hūr u gılmānlar
İderler her biri müjde Muğammed toğdığı gice
- 050 Gelüp rakşa felekler hem dağı şems ü kamer cümle
İderler şevķ u şādlıklar Muğammed toğdığı gice
- 051 Melekler muştuladılar anı ol şeb sevinç ile
Cüneyn bir bir sey[i]r itdi Muğammed toğdığı gice
- 052 İdildi terhīb ü ta‘zīm kudūm-ı Aħmed’e şöyle
Sevindi muntazır olan Muğammed toğdığı gice
- 053 Muğammed cānlarıñ cānı aña hürmetle ol Bārī
İdüp mesrūr hep ervāhı Muğammed toğdığı gice
- 054 Ne heybet bu ne devletdir ne pāye bu ne ‘izzetdir
Dikildi üç ‘alem birden Muğammed toğdığı gice

- 055 Ne gevher o hümāyūn kim ne ‘ālīdir anıñ şānı
Yıkıldılar bütün aşnām Muḥammed ıoğdığı gice
- 056 Şu her tekrīm ü tebrīkler Resūl’iñ şānına lāyık
O yektā āyet-i kübrā tefekkür kıl belīg-āne
- 057 Anı şūret ü ma’nāda mükemmel eyledi Mevlā
O tā kim **Raḥmeten li’l-‘ālemīn**dir bil ḥaḳīḳ-āne
- 058 Daḫi āḫir zamān Peyğamberi kim ḥatmü’l-enbiyā
Ḥabīb-i ḥaş u hem ‘ālī-nesebdir bil edīb-āne
- 059 Ki ins ü cāna meb’ūs pādişāh-ı aşfiyādır hem
Beşerden nesl-i İbrāhīm Ḥalīlullāh o dürd-āne
- 060 Şehīd-i Kerbelā ceddi ‘Aliyyü’l-Murtażā dāmā
Dı anlar sākī-i kevser tezekkür kıl muḫıbb-āne
- 061 Daḫi hep sār aşhābı çerāğ-ı mescid ü minber
Mürebbī ‘ālem olmışlar bu merdān-ı ḫulūş-āne
- 062 Şefī’-i rüz-ı mīzāna şalāt ile selām eyle
Daḫi hep āl ü aşḫāb-ı vefā-dārān u yārāna

6

MUḲADDİME-İ ŞERİF

[Fā’ilātün/fā’ilātün/fā’ilün]

- 063 Miftaḫ-ı Mevlūd-ı Maḫbüb-ı Kerīm
Oldı **Bismillāhirraḥmānirraḫīm**
- 064 Besmele gülzār-ı ‘ilmiñ miftaḫı
Şehr-i ‘ilmiñ hem revāc u revnaḳı
- 065 Ḥaşleti oldı şadāret dā’imā
Hem şenā-yı müştemil müşkil-güşā

- 066 Ey Cenāb-ı pāk-i Yezdān v'ey Raḥīm
Ey Hudā-yı lā-yezāl-i v'ey Kerīm
- 067 Bī-kıyās ḥamd ü şükür maḥşūş saña
Ey Ḥakīm ü Ḳādir ü Rabb-i bīnā
- 068 Çünki sensiñ kā'inātiñ ḥāliḳı
Luṭf u iḥsānıña muḥtāc her biri
- 069 Tā ne zībā efḍal-i ḥalkā şalāt
Dü-cihān müstelzim-i fevz ü necāt
- 070 Tuḥfe-i bī-gāyedir her şubḥ u şām
Şāh-ı kevneyne şalāt ile selām
- 071 Āl ü aşḥāb-ı kirāmiñ cümlesi
Rāh-ı dīniñ muḳtedā vü şu'lesi
- 072 Anlar a'vān-ı Resūl-i kibriyā
Hādī-i rāh-ı yaḳīn ü reh-nümā
- 073 Anlara olsun şalāt-ı nāmīyāt
Hem hezārān-ı taḥiyyāt Fātiḥāt⁸⁶
- 074 Ba'de-zā maḳşūd idile āşikār
Dergehinde ide maḳbūl Kirdigār
- 075 Server-i 'ālem Resūl-i zi'l-himem
Ol ki ḥayrū'l-ḥalk Nebiyy-i muḥterem
- 076 Her kim ide Mevlidine ihtimām
Aña ta'zīmle ola hep intizām
- 7
- 077 Ḥaḳ Te'ālā aña raḥmetle nazār
Ḳıla her dem çünki bu taḥḳīḳ ḥaber

⁸⁶“Fātiḥāt” kelimesi metinde yanlış olarak “fāyiḥāt” biçiminde yazılmıştır.

- 078 Ger dilersen bulasın ‘ālī-maḳām
Mevlid-i pāk-i Resūl’e ḳıl devām
- 079 Meclis-i Mevlid’de ey vālī müdām
Muşţafā’ya ḳıl şalāt ile selām
- 080 Ḳılarım na’tında cevherler nişār
Sa’yimi maḳbūl ide Perverdigār
- 081 Zikr-i yümñ-i Mevlid-i muhtārla pür
İde dīn ḳardaşlarım kesb-i sürūr
- 082 Elbet ol Peyğamber-i ‘ālī-neseb
Menba’-ı feyz cevher-i ilm ü edeb
- 083 Maḫla’-ı ḫayr ü kerem cūd u seḫā
Hem şefī’ü’l-müznibīn ferd-i Ḥudā
- 084 Dürr-i meknūn bedr-i mäh-ı şu’le-dār
Zīb-i ‘ālem nūr-ı şems-i tāb-dār
- 085 ‘Unşur-ı pāk şāḫib-i ḫulḳ-i ‘azīm
Ni’met-i ‘uzmā Ra’ūf u hem Raḫīm
- 086 Ey ümīd-dār-ı şefā’at Aḫmed’e
Vir şalāt ile selām her laḫzada
- 087 Çün şalātın yine tekrār eyle sen
Ḥaḳḳ’ı tezkāra yeñiden başla sen

8

MEVLŪD-I ŞERĪF

Bismillāhirraḫmānirraḫīm

- 088 Allah adıyla idelim ibtidā
Rāḫ-ı maḳşūdda bulalım intihā

- 089 Allah adın idelim söze esās
Öyledir ‘ādāt-ı her ehl-i şinās
- 090 Allah adı rūḥ u cismi şād ider
Hem hidāyet yolların irşād ider
- 091 Cān u dilden idelim Ḥaḳḳ’ı zikir
Mü’mine şāyeste tevḥīdi fikir
- 092 Ƙul olan Mevlāsın evvel yād ide
Dā’imā dil ḥānesin ābād ide
- 093 Her işe ulaşıdıran Ma’būd-ı Ḥaḳ
Başka ḥālīḳ var mıdır ey yüzi aḳ
- 094 Dīl ü dilde olsa zıkr-i zü’l-Celāl
Her iki dārda görölmez hīç melāl
- 095 Diyelim Allah bu meclisde daḥi
Hergiz ebter olmasun anıñ soñı
- 096 Ƙullarına feyz-i dādı çok İlāh
Ola kim raḥmet Ƙıla ol pādişāh
- 097 Luṭfuna yoḳdur nihāyet şöyle kim
Faẓl iderse cennet ü nūr u Na’īm
- 098 Ey Ḥudā vü zü’l-Celāl-i Kirdigār
Ey Kerīm-i pādişāh Perverdigār
- 099 Saña yoḳdur hīç şebīh ü hem naẓīr
Ente Ferdün Vāḥidün Ḥayyün Ƙadīr
- 100 Ferd-i ma’būdsıñ şerīkiñdir muḥāl
Hīç taşavvur mı saña zıdd ü mişāl

- 101 Hep naķāyişden Ĥudā sensin berī
Hep nu'ūt-ı kāmīle saña ĥarī
- 102 Herze-gū oldı egerçi müşrikūn
'Ālīsīñ 'emmā yeķūlū'z-żālimūn
- 103 Ni'metiñ şofrası ki berr-i basīţ
Ĥikmetiñ bir kaţresi baĥr-ı muĥiţ
- 104 Luţfuña ger nā'il ola ķara taş
Būse-gāh-ı ĥalk olur bā-sırr u fāş
- 105 Zerre ye fazlıñ irişse nā-gehān
Ṭā'ir-i ķudsī olur ol dem hemān
- 106 Cümle 'ālem ĥāliķısıñ ey Kerīm
Menzile īşāl iden sensin Raĥīm
- 107 Ķudretiñe yok nihā[ye]t zū'l-Celāl
Şun'ına irmez 'aķıl ey zū'l-Kemāl
- 108 Böyledir şān-ı Ĥudā-yı Lā-yezāl
Ķılalım emrine biz de imtişāl
- 109 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubĥ u şām ol Aĥmed'e eyle şalāt

Münācāt

- 110 Ey Ĥudā çoķdur günāhı bendeniñ
Luţf idüp erzāni ķıl sen Raĥmanıñ
- 111 Sen bilürsin cürm ü 'işyānım hezār
Dilerem luţfuñdan ey Rab i'tizār

- 112 Bendeniñ işi olur cürm ü **ḥaṭā**
Şāhiñ işi dā'imā luṭf u 'aṭā
- 113 Ƙullıǵa şāyeste elde nesne yok
Sehv ü nokşān u günāhlar bizde çok
- 114 Ma'siyet deryāsına biz ṭalmışız
Hem Ƙarīn-i nefis ü şeyṭān olmuşız
- 115 Hīç yüzümüz yok ḥuzūra ṭurmaǵa
El açup yā Rab saña yalvarmaǵa
- 116 Dergeh-i 'izzetden ey Rab nā-ümīd
Olmazız cün luṭf u in'āmıñ mezīd
- 117 Sen buyurdıñ Ƙullara **lā-takneṭū**
Bir ümīdimiz hemān yā Rāb[bi] bu
- 118 Ol ümīdle tā ki geldik Ƙapuña
'Arz-ı ḥācāt ideriz dergāhiña
- 10
- 119 Her ne ikrām zātiña şāyestedir
Cümle 'ālem hükmiñe dil-bestedir
- 120 Çünkü sensin kā'inātı var iden
Kimisin yār kimisin aǵyār iden
- 121 Senden olmazsa eger luṭf u 'aṭā
Ḥālimiz düşvār olur rüz-ı cezā
- 122 Pür-ḥaṭā ef'ālimiz yā zū'n-Ni'am
Şāniña 'afv itme lāyık lā-cerem
- 123 Ey 'ināyet şāḥibi v'ey Rabbenā
Ey Kerīm ü Vāhib-i ḥācātinā

- 124 'Afv idüp kılma bizi h̄ōr u zelīl
Hem hidāyet eyleyüp kılma rezīl
- 125 Biz günāh-kārāna raḥm u şefkat it
Baḥr-ı luṭfuñdan Ḥudāyā raḥmet it
- 126 Yalvarup t̄urduḡ der-i iḥsānıñna
Yaḳısur luṭf u keremler şānıñna
- 127 Hem daḫi ābā vü ecdādımıza
Raḥmet eyle cümle üstādımıza
- 128 Hem kıyāmetde Ḥudāvend-i semī'
Aḫmed'iñi sen bize eyle şefi'
- 129 Ḥaḳ Te'ālā raḥmet eyleye aña
Her kim ide biz günāhkāra du'ā
- 130 Hem de her kim bu du'āda bulına
Fātiḫa iḥsān ideler rūḫıma
Rızāe'n-li'l-lāhi Te'ālā Fātihā

Faşlun fī Evşāfi Rasūllullāh ve Ḥılkati Ādem 'Aleyhi's-Selām ve İntikāli Nūrı

Muḫammed Şallallāhu 'Aleyhi ve Selleme İleyh

- 131 'Arz iderim Aḫmed'iñ evşāfını
İstimā' it zāt-ı pākiñ ḳadrini
- 132 Göñlimiñ mürğānı pervāz eyledi
Şöyle kim bir söze aḡāz eyledi
- 133 Yaradıldı cümle 'ālem bi't-tamām
Zīr u bālā buldı eşyā intizām
- 134 Tā ki ḫikmet üzre tertībāt ile
Pek güzel tanzīm ü tensikāt ile

- 135 Lîk altı günde H̄allāk-ı cihān
 Qıldı mevcūd sırrını itdi ‘ayān
- 136 Eylesün deyü te’emmül kul olan
 İşi tedkîk ide Zıllullāh olan
- 137 Ya’nî ta’cîl itmesünler der-‘aķab
 H̄ākime tedbîr işinde müsteħab
- 138 Ol Hudā-yı zî’l-Celāl bu ‘ālemi
 Bî-meşakķat halk u ĩcād eyledi
- 139 Bu ne kudret bu cihān ma’düm iken
 Anı halk itdi Hudā-yı zî’l-Minen
- 140 Qıldı ābādān u ma’mūr mülkini
 ‘Arş u kürs levh ü qalem hep varını
- 141 Her birin bir hıdmet ile pāyidār
 Eyledi Hayyün-ķadīm ü Kirdigār
- 142 Bu kemālāt üzre çün buldı vücūd
 Zātınıñ birligine oldı şühūd
- 143 Hîç tehî olur mı böyle intizām
 Diledi H̄allāk u Hayy-i Lā-yenām
- 144 Mülkiñe sulţān ola bir şāh-ı dīn
 Bula zeyn anıñla eflāk ü zemīn
- 145 Bunlarıñ cümlesini halkdan merām
 Aħmed’iñ teşrīfile oldı bihām
- 146 Çünkü **levlāke** didi aña Hudā
 İşigine yüz sürer şāh u gedā

- 147 Hāk-i pāyi gözlere kuhl ü cilā
İşigi toprağıdır ‘ayn-ı şifā
- 148 Kā’inātın serveri fahrü’r-Rüsül
Hāliğin maḥbūbı ol hādī’s-sübül
- 149 Teşrifi dünyāya gerçi cümleden
Şoñra olmuş ise de vech-i ḥasen
- 150 Halk-ı nūrı cümleden evvel anın
Aşlı eşyādır tamām nūrı anın
- 151 Ya’nı nūrından cemī’-i mümkināt
Yaradıldı buldı zīnet kā’ināt
- 152 Pes o maḫşūd-ı Hākīm-i Lā-yenām
Āşikār ola gele şāhü’l-enām
- 153 Ādemi halk itdi toprağdan Hudā
İtdi tezyīn ‘ālemi ol Kibriyā
- 12
- 154 Nūr-ı pāk-i Aḫmedi Hayyün Qadīr
Cebhe-i Ādem’de kıldı müstenīr
- 155 Anın alnında o nūr itdi qarār
Qaldı anın ile nice rūzigār
- 156 Hep melā’ik aña itdiler sücūd
Böyle fermān itdi Hallāk u Vedūd
- 157 Kibr idüp İblīs secde itmedi
Rāh-ı fermān-ı Hudā’ya gitmedi
- 158 Qayd-ı la’netde qalup ol ḥiledān
Düşmen oldu bize o maḫrūd hemān

- 159 Ādem'iñ cennet iken hem meskeni
Oldı iħrācına bādī bu denī
- 160 Bū'l-beşer eytdi kimiñ ola bu nūr
Didi Hāḡ nūr-ı Hābībimdir o nūr
- 161 Hıfzına diḡḡat idüp ḡıl ihtimām
Hıḡmetim var anda sen bil lā-cerem
- 162 Şāhibidir bā'is-i ḡalk-ı cihān
Eşref-i ādem şeh-i kevn ü mekān
- 163 Daḡı Hāvvă'yı yaratdı zū'l-Celāl
'Ālem ola bunlar ile ber-kemāl
- 164 Mesken-i ülfetde itdiler ḡarār
Geçdi nūr Hāvvă'da oldı şu'le-dār
- 165 Bir zamāndan şoñra Şīt toḡdı hemān
Göçdi nūr Hāvvă'dan aña bil 'ayān
- 166 İntiḡālātın beyān itmek 'asīr
Hāl-i meşrūḡ üzre ol nūr-ı münīr
- 167 Hāḡ Te'ālā dilediyse her kime
Nā'il oldı nūr-ı Aḡmed ḡıfzına
- 168 ḡanḡı alna naḡl olundiysa o nūr
Mecd ü rif'at eyledi anda zuhūr
- 169 Hāşılı ol nūr müselsel müntaḡıl
Tā ki 'Abdullāh'a oldı muttaşıl
- 170 Şöyle kim nūr-ı risālet ḡazreti
İrdi 'Abdullāh'a buldı şöhreti
- 171 Şoñra andan nūr ol şems-i ḡuḡā
Vālidesinde görüldi ol ziyā

- 172 Lîk tâbân oldu gâyet âşikâr
Halk içinde güne döndi ol nigâr
13
- 173 Buldı kâlâ-yı cemâlinde revâc
Bu ne kıutlu baş imiş kim kıondı tâc
- 174 Bildiler oldu şâdef dürre yakîn
Kim gelür andan cihâna şâh-ı dîn
- 175 Mağdemine muntazır ‘arş u felek
Şaf-zede teşrîfine haylî melek
- 176 Düşdi ol nûr çünkü raħm-ı mādere
Geldi çok esrâr u hikmet zâhire
- 177 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necât
Şubh u şâm ol Aħmed’e eyle şalât

Faşlun

- 178 Nûr-ı Aħmed’den cemî’-i mümkinât
Yaradıldı buldı zînet kâ’inât
- 179 Nûr-ı Aħmed gelmeseydi ‘äleme
Gelmez idi ‘izz ü rif’at Âdem’e
- 180 Olmasaydı nûr-ı faħr-i kâ’inât
Bulamazdı Nûh tûfândan necât
- 181 Gelmeseydi nûr-ı maħbûb-ı Celîl
Geçemezdi nâr-ı Nemrûd’dan Ĥalîl
- 182 Olmasaydı ger o ma’sûk-ı Vedûd
Göklere ‘İsâ ider miydi şu’ûd

- 183 Gelmeseydi rahmet ü hikmetle ol
Olmaz idi kebs-i İsmā'īl kabūl
- 184 Maḥz-ı nūrdır 'āleme cism-i Resūl
Şu'le-i şem'-i tecallā idi ol
- 185 Bārekallāh o zehī sırr-ı laṭīf
Bulur anıñla şeref nazm-ı şerīf
- 186 Bu saña yetmez mi ümmetsin aña
Müjdeler ey ümmet-i merḥūme tā
- 187 Aç gözüñ bak pāye-i 'ulyāsına
Şefkat ü hem himmet-i vālāsına
- 188 Rütbesin 'ālī buyurdu Kibriyā
Tā idelim yolına cānlar fidā
- 189 Ey ğarīḳ-ı baḥr-ı nisyān u ḥaṭā
V'ey ḥarīḳ-ı nār-ı 'iṣyān u şekā
- 190 Vir şalāvāt öyle dīn sulṭānına
Şāfi'-i ümmet vefālar kānına

14

- 191 Ger dilersen bulasñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed'e eyle şalāt

Faşlun fī Velādeti Resūllullāh Şallāllāhu Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem

- 192 Aḥmed'iñ mevlūdını zıkr idelim
İşidenler cānını şād idelim
- 193 Āmine Ḥatun Resūl'iñ anesi
Ol şadefden toğdı ol dūr dānesi

- 194 Didi ol ümm-i Muḥammed Muṣṭafā
Aḥmed için ḥāmileydim ey ṣehā
- 195 Geçdi rāḥatla her ān u hep zamān
Müddet-i ḥamlimde ḥālāt-ı zenān
- 196 Ḥāmilemden ta'b u şiddet görmedim
Şöyle hergiz zaḥmet ü ğam görmedim
- 197 Her zamān bir ebr-i ebyaz üstüme
Sāye-bān olurdu ḥarr-ı ḥūrşide
- 198 Görinürdi gözime çok nesnelər
Gelüp eṭrāfıma yüz gözler sürer
- 199 Baña vaḥş u ṭayr istīnās ider
Her biri bir nevi' ider müjdeler
- 200 Cümlesi tebrīk iderlerdi beni
Gūyiyā dirlerdi dīde-rūşeni
- 201 Ol rebī'ü'l-evvel ayıñ nicesi
On ikinci gice işneyn gicesi
- 202 Müddetiyle vaż'-ı ḥamlı oldu qarīb
Zāhir oldu anda çok şey'ün 'acīb
- 203 Gözlerimden gitdi her ḥicāb hemīn
Gördi hep mā-beyn eflāk ü zemīn
- 204 Tezyīn oldu cümle heft-i āsumān
Mevlid-i maḥbūba oldu ḥāzırān
- 205 Hem evimden eyledi bir nūr suṭū'
Āfitāb itdi ufuḡdan şan ṭulū'
- 206 Ṭoldı nūr ile cihān buldı şeref
Mekke'den görüldi tā ki her ṭaraf

207 Hem havā üzre döşendi bir döşek
Adı Sündüs döşeyen anı melek

15

208 Üç 'alem daħi dikildi üç yere
Her birisin diyelim nerden nere

209 Biri maşrıķ biri mağribde anıñ
Biri ıtamında dikildi Ka'be'niñ

210 Şöyle bir ün işidüp dirdi baña
Tığısar senden Resül-i kibriyā

211 Ulu devlet bulduñ ey ıkadr-i 'azım
Müjdeler senden ıtogar ħulķ-i kerim

212 İndiler gökden melekler şāf şāf
Ka'be gibi kıldılar evim ıtavāf

213 Hep bölük bölük ziyāret itdiler
Cümlesi tebşir ü taħmīd itdiler

214 Düşdi kevineyn içre envā'i şadā
Dirdi anda cümle eşyā merħabā

215 Merħabā muħtār-ı ferd-i kibriyā
Merħabā āyāt-ı kübrā merħabā

216 Merħabā ey kā'inātıñ mefħari
Merħabā ey enbiyāniñ serveri

217 Merħabā ey şāfi'-i rüz-ı kıyām
Dest-gir-i rüz-ı ferdā bi'l-ümem

218 Merħabā miftāh-ı ebvāb-ı cinān
Merħabā Peyğamber-i āħir zamān

- 219 Merhabā maṭlūb-ı ‘ālem merhabā
Merhabā maḫşūd-ı ‘ālem merhabā
- 220 Merhabā ey menba‘-ı ‘izz ü vefā
Merhabā ey kân-ı elṭāf-ı Hudā
- 221 Nāgehān iki ḫatun kim bî-naẓîr
Geldi girdi içeriye ey emîr
- 222 Her biri başdan ayğa şöyle nūr
Şanki ḫürşîd yüzlerinden berḫ urur
- 223 Geldiler hem gördüm anda çok nisā
Ḳaddi⁸⁷ servi yüzleri şems-i duḫā
- 224 Āsiye birisi Meryem digeri
Ḥūryîn-i⁸⁸ ‘Adn idi bākîleri
- 225 Muşafā’yı her birisi müjdeler
Misk ü ‘anber saçup anda didiler
- 226 Ey nigār oğlun gibi hiçbir oğul
Ḥalk olalı bu cihān gelmiş degil
- 16
- 227 Didiler bu şeb toğar bir ṭıfl-ı pāk
Pāyine ruḫsār-ı şehler ola ḫāk
- 228 Müjdeler senden o ṭıfl-ı nāzenîn
Toğar anıñ ḫādimi Cibrîl emîn
- 229 Bu gelen ‘ilm-i ledün sulṭānıdır
Bu gelen tevḫîd-i ‘irfān kânıdır

⁸⁷ Metinde bu kelime “Ḳaddü” şeklinde yazılmıştır.

⁸⁸ Metinde bu kelime yanlış olarak “Ḥürü‘în” şeklinde yazılmıştır.

- 230 İsm-i pākini Muḥammed koyalar
Vire Mevlā aña dürlü pāyeler
- 231 Çün qarīb oldı geliser⁸⁹ yār-ı dīn
Rahmeten li'l-‘ālemīn mi‘mār-ı dīn
- 232 Şuşadım gāyet ḥarāretden ḳatı
Teşnelikden çekdi cānım şiddeti
- 233 Virdiler bir cām ṭolusı şerbeti
İçdim andan buldı cānım rāḥatı
- 234 Nūra ğarḳ oldı vücūdum ser-te-ser
Rāḥat oldum görmedim aşlā keder
- 235 Geldi bir aḳ kuş ḳanadıyla hemān
Arḳamı şığadı oldum şādumān
- 236 Toĝdı ol sā‘atde o ḥayrū’l-verā
Geldi dünyāya Muḥammed Muştafā
- 237 Çün nüzūl itdi yere ḥayrū’l-enām
Ṭur ayaga ḳıl Resūl’e iḥtirām
- 238 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed’e eyle şalāt

Faşlun fī ‘Arzı Du‘ā Resūlullāhi Şallallāhu ‘Aleyhi ve Sellem ‘İnde Velādetihu

- 239 Ol şeh-i cünd-i hidāyet Aḥmedā
Ḳāfile-sālār-ı ümmet reh-nümā
- 240 Mefḥar-ı ‘ālem şefā‘at ma‘deni
Geldi dünyāya beşāret menba‘ı

⁸⁹ Eserde kelime “geleser” şeklinde yanlış olarak harekelendirilmiştir.

- 241 Rağşa geldiler zemīn ü āsumān
Şevk ü şādlıkdan bu hālāt bī-gümān
- 242 Çağrışup eyler şadā hep kā'ināt
Aḥmed için eylediler terḥībāt
- 243 Hep melā'ik birbirin müjdeledi
Şöyle bir heybet cihānı kapladı
- 17
- 244 Zīver-efzā oldu 'ālem pek karīb
Cennet-āsā oldu dünyā pek 'acīb
- 245 Ka'be ol-demde lisān-ı hāl ile
Yümn ü iqbāl 'arz idüp iclāl ile
- 246 Didi bu şeb mefḥar-ı Rūsl-i Kirām
Toğdı muḥtār-ı Hudā-yı Lā-yenām
- 247 Pāk ider putdan beni ol zü'l-kerem
Kurtarır müşrik elinden lā-cerem
- 248 Şaf-zede ümmetleri eyler tavāf
Gelür eṭrāf-ı bilāddan bī-ḥilāf
- 249 Āmine Ḥatun didi ey ehl-i dīn
Çün cihāna geldi faḥrū'l-mürselīn
- 250 Bir zamān 'aqlım gidüp hīç bilmedim
İşbu heybet dehşetinden titredim
- 251 Geldi 'aqlım başıma kıldım nazār
Görmedim hīç kimseden anda eşer
- 252 Āteş-i ḥayretle bakdım bir daha
Gördüm anda gūşede ḥayrū'l-verā

- 253 Secde-i Raḥmān'a varmış der-'aḳab
O kerem-kān-ı o deryā-yı edeb
- 254 Deprenür dudakları söyler kelām
Añlayamazdım ne dirdi ol hümām
- 255 Bağrıma başdım edeble diñledim
Söylediği sözi ol dem añladım
- 256 'Arz idüp yalvarır ol Mevlāsına
Hem tazarru'eyler ol Allāhına
- 257 Dir ki ey Ḥālīḳ Te'ālā v'ey Ğanī
Kişver-i fānīñe⁹⁰ çün şaldıñ beni
- 258 Baña baḥş it cümle 'āşī ümmeti
Çekmeyem maḥşerde tā ki kürbeti
- 259 Toğdığı sā'atde ol 'ālī-neseb
Feyz-i 'ālem cevher-i 'ilm ü edeb
- 260 Ümmetin dilerdi dirdi ümmetī
Bağ ne 'ālīdir o şāhıñ himmeti
- 261 Çün du'āsın eyledi anda tamām
İki kimse zāhir oldı ey hümām
- 262 Bir gümüş ibriḳle zümrüdden legen
Ḥāzır itdiler çün ey vech-i ḥasen
- 18
- 263 Ğasl idüp āb-ı bihişt ile anı
Bir ḥarīre şardılar nāzik teni
- 264 Gördüm anı çeşm-i mā-zāğa'l-başar
Sürmeli hem cebhesi şems ü ḳamer

⁹⁰ Metinde bu kelime yanlış olarak "ḳānına" şeklinde yazılmıştır.

- 265 Hem tevellüd itdi sünnetle o pāk
Ümmetine yoḡdur anıñ bīm ü bāk
- 266 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubḡ u şām ol Aḡmed'e eyle şalāt

Faşlun fī Zuhūrī 'Alāmātin 'İnde Velādeti Şefi'ü'l-Müznibīn

- 267 Çünki toḡdı aneden ḡayrū'l-enām
Cümle 'ālem āfitābı ol hümām
- 268 'Arş u kürs levḡ ü ḡalem itdi nidā
Kāffe-i ins ü melek virdi şadā
- 269 Didiler toḡdı o sulṡān-ı cihān
Raḡmet-i Ḥaḡ nūr-ı Ḥayy-i Müste'ān
- 270 Secde-i şükrān idüp fevḡa'l-edeb
İtdi eşyā birbirine müjde hep
- 271 Cümle eşyā ḡilḡatinden hep merām
Aḡmed-i Muḡtār imiş ey ḡoş mehām
- 272 Cümlesi deryā-yı ḡavvāş-ı şafā
Bülbülān-ı bāḡ-ı şer'-i Muşṡafā
- 273 Leyle-i teşrīf-i faḡrū'l-enbiyā
Çoḡ 'alāmetler görüdi ey şehā
- 274 Ka'be'den nūr-ı Resül itdi zuhūr
Ḳapladı dünyāyı başdan başa nūr
- 275 Mekke'den görüdi eṡrāf-ı cihān
Tā ḡuşūr-ı Ḳayşer-i Rümī beyān
- 276 Hem e'ālī vü şerīfān ḡalbine
Düşdi āteş yandı dehşet odına

- 277 Zehresi ak oldu bed-kār kavminiñ
Meşrebi dīvāne oldu anlarıñ
- 278 Put-peres[t] aşnāmı gördi ser-nigūn
Hem cezāsın buldı kavm-i müşrikūn
- 279 Geldi aşnām arasından bir şadā
Terk idiñ ibtālī ey ehl-i şekā
- 19
- 280 Țāk-ı Kistrā düşdi idüp irticāc
Țalbi kesr oldu anıñ mişl-i zücāc
- 281 Hāyret içre kaldı kalb-i Kayşerī
Fark idemez oldu sengden cevheri
- 282 Çünki deryā-yı ‘ulūm itdi zuhūr
Sāve’niñ şuyı kurıdı oldu şūr
- 283 Nā-bedīd oldu o deryā-yı ‘acīb
Hem hacīl oldu bütün ehl-i şalīb
- 284 Āteş-i muğ da söyüندی ol gice
Biñ senelik āteş ol geçdi hīçe
- 285 Hāşılı put-hāneler zīr ü zeber
Oldı bu şeb geldi çün hayrū’l-beşer
- 286 Pes şeyātīni semādan sürdiler
Recm idilüp cümlesi atıldılar
- 287 Āsumāndan çünki me’yūs oldılar
Düşdiler yüz üzre menkūs oldılar
- 288 Yazmadık her vaq‘ayı yazdık azın
Hīç şümār olur mı evtād-ı zemīn

- 289 Hâk gelüp bâtıl kılındı maḥv ü şarf
Dehr ü hengām ḥaḳḳile buldı şeref
- 290 Ger dilersen bulasñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed'e eyle şalāt

Faşlun fî İrzâ'ı Nūru'l-Hüdā Muḥammed Muştafâ Şallallāhu 'Aleyhi ve Sellem

- 291 Hāzret-i Peyğamberiñ sūd anesi
Ol Ḥalīme Ḥatun idi dāyesi
- 292 Mekke'niñ ḥatunları ey ḥōş nihād
Evlād emzirmezdi üç günden ziyād
- 293 'Ādet itmişdi faḳīr ü hem ğanī
Ücret ile dāye tatarlar idi
- 294 Ol Resūl'in toğdıǵı sāl Mekke'ye
Çoḳ nisā gelmiş bular dāye tura
- 295 Āl-i Sa'd'[d]an idiler işbu zenān
Geldiler irzâ' için bu māderān
- 296 İtdiler irzâ'ı 'arz bu murzi'āt
Pes teferrüd itdi faḥr-i kā'ināt
- 20
- 297 İtmedi imsāk şedyin bir zenīñ
Hīç sezā-vārī midir her sūd anīñ
- 298 Aradılar itmege irzâ' anı
Ṭayyibe vü pākize pāk dāmeni
- 299 O kabileden Ḥalīme şāliḥa
'İffet ü 'işmetle zātı tāhire

- 300 Pāk-i gevher hūb-rū dil-dār idi
Pāk-hulq-ı hūb-sirişt hōş-kār idi
- 301 Geldi dāye oldı nūr-ı ‘āleme
Aldı irza‘ eyledi ol şāliḥa
- 302 Baḥtı ‘ālī imiş ol sa‘diyyeniñ
Niyyeti ḥāliş imiş dil-dāreniñ
- 303 Bir memesinden gelürdi līk şīr
Dīgerinden aqmaz idi ey emīr
- 304 Ağzına aldıqda maḥbūb-ı Celīl
İkisi de oldı cūy-ı selsebīl
- 305 Pes Ḥalīme ‘izz ü devletle hemān
Ḥānesine gitdi bā-şāh-ı cihān
- 306 Çok ‘alāmet gördi anda ol nigār
Cümlesin yazmaq muḥāl ey ehl-i yār
- 307 Anı şaqlardı Ḥalīme Ḥazreti
İrmeye tā aña şemsiñ şiddeti
- 308 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed’e eyle şalāt

Faşlun fī Şaqqı Şadrı’n-Nebiyi Şallallāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem Ve Tezvīcihi

- 309 Bir gün evlād-ı Ḥalīme Aḥmed’i
Bile alup ra’y-i aḡnām eyledi
- 310 Gördiler seyyīd başında bir seḥāb
Sāye ider görmez⁹¹ ḥarr-ı āfitāb

⁹¹ Bu kelime veznin aksamasına sebebiyet vermiştir.

- 311 Seyr ider rŭy-i zemīn ũzre o ŧāh
Reŧk iderdi gŧkde aña ŧems ũ māh
- 312 Seyr iderken bŧyle ŧāh-ı enbiyā
İki kimse nāzil oldu ez-semā
- 313 Aldılar anı berāy-ı emr-i Rab
Sīnesin ŧakḳ eylediler bī-ta‘ab
- 21
- 314 ŧakḳ idŭp ḳalbini daḫi ol zamān
Bir uyuŧmıŧ ḳan ıḳardılar hemān
- 315 Didiler bu ḫaḏḏ-ı ŧeyḏān yā Resŭl
Saña ŧāyeste degil olma melŭl
- 316 Gŧrmedi bu mācerādan zaḫmeti
ŭnki olmuŧ dŭ-cihāniñ raḫmeti
- 317 ŭn Ḥalīme‘ye resīd oldu ḫaber
ŧafḫa-i ḳalbine dŭŧdi ŧan ŧerer
- 318 Dīdesin ḫŭn ile nem-nāk eyledi
Hem girībāniñ ḏutup çāk eyledi
- 319 Dir idi vā Aḫmedā vā Aḫmedā
Mā-meḳālī ‘inde aŧḫābı gedā
- 320 İŧbu devlet-kār bu ḫāletde iken
Ḥamdŭlillāh geldi Aḫmed ŧaḫ esen
- 321 Līk taḫyīr olmuŧ anda ḡonce-reng
Gŧnderildi anesine bī-direng⁹²
- 322 ŧaḫ selāmet ũmmine irdi Nebī
Mesrŭr oldu māder-i pāki daḫi

⁹² Bu kelime metinde hatalı olarak “dereng” ŧeklinde harekelendirilmiŧtir.

- 323 Altı yaşında iken baħr-ı kerem
Vālidesine mevt başdı ƙadem⁹³
- 324 Aneden de ƙaldı ol dürr-i yetīm
Muƙtezā-yı hūkm-i taƙdīri'l-Ĥakīm
- 325 Altı aylıkken çün ol şāhib-ħaber
Atası bu fānīden ƙılmış sefer
- 326 Baƙ yetīm olmaƙ muƙaddes şān imiş
Ĥazret-i Peyğamber'e şāyān imiş
- 327 Her kimi sevse yetīm eyler Ĥudā
Şoñra eyler rütbe-i ƙadrin 'ulā
- 328 Ceddi 'Abdülmüttalib oldı kefīl
Ĥidmet itdi aña cāndan ay u yıl
- 329 Hem sekiz yaşında iken ol Resūl
Dedesi itdi vefāt ey pür-uşūl
- 330 Dededen de ƙaldı muħtār-ı Celīl
Pes Ebū Tālib aña oldı vekīl
- 331 Cümle evlādına tercīħ eyledi
Nefsine tercīħ-i taşriħ eyledi
- 332 On iki yaşında 'ammūsı ile
Şām'a teşriħ eyledi geldi deyre
- 22
- 333 İtdi çün deyr-i Baħīra'da ĥirām
Şāhib-i deyr itdi iħzār-ı ƙa'ām
- 334 Da'vet itdi rāhib ol ƙavmi tamām
İtdi bilmekde Resūl'i ihtimām

⁹³ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

- 335 Didi bu āḥir zamān Peyğamberi
Şāḥib-i dīn enbiyālar serveri
- 336 Her ne var ay-ı nübüvvetden eṣer
Anda ‘ammūsına virdi hep ḥaber
- 337 Ḥıfzına itdi anıñ iṣā-yı tām
İḥtirāz idiñ Yehūd’dan bi’t-tamām
- 338 ‘İzzetiyle Mekke’ye itdi rücū’
Nūr-ı mecd iderdi vechinde suṭū’
- 339 Sinn-i Aḥmed irdi yigirmi beşe
Rağbet itdi ol Ḥadīce servere
- 340 Geldi eṣrāf eyledi ‘aḳd-i nikāḥ
Emr-i tezvīc bitdi oldılar ferāḥ
- 341 Çün Resūl’den hem Ḥadīce bil ‘ayān
Görmiş idi çok ‘alāmetler hemān
- 342 Bildi odur şāḥ-ı ‘ālem faḥr-i nās
Gevheriñ ḳadrin bilür gevher-şinās
- 343 Şad-hezār taḥsīn anıñ idrākine
Āferīn ‘ilmine fehmi-pākine
- 344 Māl u mülkin zevce-i ḥayrū’l-enām
Dökdi Aḥmed yolına ez-dil tamām
- 345 Rütbe-i a’lā-yı ümmü’l-mü’minīn
Bulup oldı her iki dārda güzīn
- 346 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed’e eyle şalāt

Faşlun fî Nüzûli'l-Vahyi 'Alā Muḥammedin Şallallāhu Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem

- 347 Server-i 'ālem Muḥammed Muştafā
Faḥr-i ādem şāfi' -i rüz-ı cezā
- 348 'İzzet ü devletle o 'ālī-neseb
Kırk yaşına irdi o baḥr-ı edeb
- 349 Cümle eşyā muḥdeş oldığın Resûl
Kuvvet-i kudsiyye ile bildi ol
- 23
- 350 Göñline düşdi Cenāb-ı Kibriyā
Āşk-ı Hāḳ kendisin itdi istilā
- 351 Kūşe-i tenhāyı itdi ihtiyār
Eyledi gār-ı Hırā'yı i'tibār
- 352 Hefteler gelmezdi andan ol Resûl
Buldı anda vuşlat-ı Raḥmān'a yol
- 353 Elf-i ḳaddi āteş-i 'aşkıyla dāl
Ṭārī oldı cism-i pākine hüzāl⁹⁴
- 354 Māh-ı cismi bedr iken oldı hilāl
Düşdi ḳalb eyvānına zıkr-i Celāl
- 355 İştiyākı artırırđı dem-be-dem
Ġayre yol virmezdi bu ḥāl lā-cerem
- 356 İşbu ḥayretde iken ol müctebā
Geldi Cebrā'ıl irişdi ez-semā
- 357 Emr ü fermān-ı Ḥudā ile añā
Sırr-ı **Evḥā** ile oldı reh-nümā

⁹⁴ Bu kelime metinde yanlış biçimde "hezāl" olarak harekelenmiştir.

- 358 Nā'il oldı maqşadına ol Hābīb
Rūz u şeb olmışdı aña pek raķīb
- 359 Sūre-i İkrā'la bildirdi nişān
Bildi elţāf-ı Hudā'yı 'ālī-şān
- 360 İnmege başladı Qur'ān āyeti
Pes Hudā inzāre me'mūr eyledi
- 361 Çün aña Feşda' hitāb-ı Kibriyā
Nāzil oldı eyledi emri edā
- 362 Gün-be-gün nāzil olurdu Cebra'ıl
Mu'ciz ü burhānına oldı delīl
- 363 İtdi izhār-ı nübüvvet Muştafā
Da'vet itdi kavmini ol pür-şafā
- 364 İtdi Allāh'ın bir oldığın beyān
Hem peyember oldığın halka 'ayān
- 365 Cümle-i aşnāmı ibţāl eyledi
Lāt ile 'Uzzāt'ı pā-māl eyledi
- 366 Millet-i İslām çoğaldı gün-be-gün
İtdiler müşrikleri katl ü zebūn
- 367 Dīn-i Aḫmed virde dehre incilā
Gitdi zulmet 'ālem oldı pür-ziyā
- 368 Her umūr-ı dīn ü dünyāyı tamām
Tā'līm itdi ümmetine zū'l-kerem
- 24
- 369 Pek metindir dīn-i şāh-ı zī'l-kemāl
İnkisār-ı rişte-i feyzi muḫāl

370 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed'e eyle şalāt

Faşlun fī Mu'cizāti'n-Nebiyyi Şallallāhu Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem

- 371 İstediler ḳavmi andan mu'cizāt
Lāzım oldu müdde'āya beyyināt
- 372 Her nebīden istenildi beyyināt
Gösterildi ḥasbe'l-icāb mu'cizāt
- 373 Bu kemālātla Muḥammed Muştafā
Buldı a'zam mertebe ol pür-şafā
- 374 Her ne ey Rūsl-i Kirām'da var idi
Anda nūr-ı Muştafā sārī idi
- 375 Dāver-i dīn cümleñiñ serdārıdır
Enbiyā hep ol güneş pervārıdır
- 376 Her ne maḥlūb ise anı ber-kemāl
Viridi bir bir Muştafā'ya zū'l Celāl
- 377 Mu'cizātıñ cümlesin yazmaḳ muḥāl
Hiç şümār olur mı eşcār-ı cibāl
- 378 Ḥazret-i Ḳur'an biri şādık kelām
Ḥükmi bāḳī tā ilā-yevmi'l-ḳıyām
- 379 Müstemir bir mu'cizedir bī-ḥilāf
Nice biñ ḥuffāz aña olmuş ḡilāf
- 380 İstimā'ında telezzüz olunur
Hem tilāvetde ḥalāvet bulunur
- 381 Gördiler hep söyledi ḳurı şecer
Taḡ u taş cümle virirlerdi ḥaber

- 382 Cümle-i eşyā aña yüzler sürer
‘Arz-ı hāl idüp şefā’atler diler
- 383 Dikdi hürmāyi⁹⁵ yetürdi der-‘aķab
Aldı yedi hāşıla⁹⁶ ‘ām anı hep
- 384 Şuda yürüdi Resūlullāh hemān
Şu aña hīç itmedi ķaşd-ı ziyān
- 385 Gördiler keyfiyyeti ķavm-i Yehūd
Didiler işte budur ol zāt-ı cūd
- 25
- 386 Çünkü Tivrāt içre bu meşūr idi
Dillerinde dā’imā mezbūr idi
- 387 Mekke ķavmi cem’ olup geldi didi
Çün Mesīh eylerdi mevtāyı diri
- 388 Sen de göster bize öyle mu’cize
İ’tikād eyleyelim biz de size
- 389 İstenilen mu’cizātı Muştafā
Anlara gösterdi bā-emr-i Hūdā
- 390 Parmağından itdi hem ābı revān
İçdi abdest aldılar aşhāb hemān
- 391 Hem daħi şakķ-ı ķamer oldu ‘ayān
Cümlesi gördiler anı ol-zamān
- 392 Nicesi tevħīd ü ĩmān eyledi
Nicesiniñ küfri tuğyān eyledi

⁹⁵ Bu kelime metinde yanlış olarak “hürmā” şeklinde yazılmıştır.

⁹⁶ Bu kelime metinde yanlış biçimde “hāşıla” olarak yazılmıştır.

- 393 Hāşılı çok mu‘ciz-i mümtāzını
Gördilerse de anıñ i‘cāzını
- 394 Zā’il olmadı yine küfr ü nifāk
Görmiş iken mu‘cize vü inşikāk
- 395 Kīn ‘adāvetden kapular açdılar
Herze-gū dūnān ki Hāk’dan kaçdılar
- 396 Bunlarıñ örttdi gözin küfr ü dalāl
Cümlesi tevfiķ-i Hāk’dır lā-muḥāl
- 397 Oldılar kör ü aşam bilmediler
Şanki aḥbār-ı Resūl tuymadılar
- 398 Şiddīķ ile ol Resūl ğarda iken
Kimse yok zannıyla döndi cāhilān
- 399 Bilmedi esrārı küffār didiler
Kapuda turmaz örümcek kumrīler
- 400 Bu tariķle ḥıfz idildi şāh-ı dīn
Koymadı küffārı Rabbi’l ‘ālemīn
- 401 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed’e eyle şalāt

Faşlun fī Mi‘rācı Resūlullāh Şallallāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

- 402 Gel berü ey āteş-i ‘ışķa yanan
Göñli mecrūḥ dīdesi giryān olan

26

- 403 Diñle sen Peyğamber’iñ mi‘rācını
Tā bilesin rütbe-i minhācını

- 404 Cān u dilden hem işit ey ehl-i dīn
Kim ne gevherdir o fahrū'l mürselīn
- 405 İki 'ālem serveri nūru'l Hūdā
Aḥmed-i Muḥtār u maḥbūb-ı Hudā
- 406 Raḥmet-i Ḥaḳ ol şefī'ü'l-müznibīn
Şöyle bir gün Ka'be'ye girdi hemīn
- 407 Anda meşgūl olmuş idi zıkr ile
Bū Cehil geldi hemān etbā'-ile
- 408 Didi ol güm-rāh u bed-kār u le'īm
Yā Muḥammed nerde etbā' görelim
- 409 Didi peygāmbersin etbā'ıñ hani
Ben gibi a'vān u etbā'ıñ ḳanı
- 410 Hem sana⁹⁷ didi Ḳureş'den şeş nefer
Geldi a'vān ile işbu ehl-i şer
- 411 Her biri anıñ didigin didiler
Kim ezā vü cevre cür'et itdiler
- 412 Herze-gū bu zümre-i küfr ü nifāḳ
Eylemiş bu söze şanki ittifāḳ
- 413 Çün şebān-gāh⁹⁸ oldı şöyle bu cihān
Perde-i leyl-i zulām ile nihān
- 414 Dīde-bān idi nücūm-ı āsumān
Ḥıfz iderdi bāb-ı şāhı pāsban
- 415 Meş'al-i sīmīn idi bedr-i münīr
Tā ide rāh-ı Ḥabībi müstenīr

⁹⁷ Bu kelime metinde yanlış olarak "şana" şeklinde yazılmıştır.

⁹⁸ Bu kelime metinde yanlış olarak "şeben-gāh" biçiminde yazılmıştır.

- 416 Ol gice içinde maḥbūb-ı Hudā
Faḥr-i ‘ālem ṣāfi’-i rūz-ı cezā
- 417 Leyle-i Qadr imiş ol gice meger
Hem düşenbih gicesi taḥkīk haber
- 418 Ümmehānī evine vardı velī
Qalbine nev‘an ḥüzün⁹⁹ tārī idi
- 419 Çünkü aña var idi bir vaqt-i ḥāş
Ne melek şıgar aña ne zāt-ı ḥāş
- 420 Nūr-ı Yezdān ol Nebīler serveri
Diler idi Haqq’a vāşıl olmağı
- 421 Ümmehān’ın ḥānesinde Muştafā
Eyledi Cibrīl’e fermān Kibriyā
- 27
- 422 Bu gice ki inqiyād u tātātīñ
Ḥidmet-i ḥayrū’l-enām olsun seniñ
- 423 Var bu şeb cümle sürüşān-ı semā
Eylesün şaf-beste ta’zīmiñ edā
- 424 Hem semavāt nūr ile tenvīr ola
Söyle Rıdvān’a cinān tezyīn ola
- 425 Hem sekiz cennet qapusın açalar
‘Ālemiñ üstüne raḥmet şaçalar
- 426 Ḥāmil-i ‘arş ki libās-ı aqdesi
Felek-i atlasa geydirsün anı
- 427 Hem cehennemden mehābet bi’t-tamām
Qaldırıla olmaya andan elem

⁹⁹ Bu kelime metinde yanlış olarak “ḥüzün” şeklinde yazılmıştır.

- 428 Ref' ola bu leyle-i 'izzetde hep
Ehl-i ub rdan 'az b u her ta'ab
- 429 Cennete var bir bur k-ı mu'teber
Bir muraŝsa' t c   bir ulle kemer
- 430 Alup ol mab ba git s r'at ile
Söyle aa rıf ile ta'z m ile
- 431 unki Cebr ' l ber y-ı emr-i Rab
Cennete vardı hem n kim b -ta'ab
- 432 Gördi anda ol melek bir ok bur k
Her birinde bir nevi' var iŝtiy k
- 433 İlerinde bir bur k peyk-i Cel l
Gördi alar derd-mend-i b -'ad l
- 434 Amed'e m ŝt k idi kim ol bur k
Cismini z r u zeb n itmiş fir k
- 435 İtdi Cebr ' l anı derdin su'al
Didi ŝoyle oldu baa bir ay l¹⁰⁰
- 436 N -geh n bir  n işitdi ulaım
Gıtdi 'alım n'oldıımı bilmedim
- 437 N m-ı Amed g ŝıma itdi rev n
Derd-i 'aŝa düŝdüm ol demde hem n
- 438 D r-ı cennet meskenim l ki benim
Yanmada  teŝlere c n u tenim
- 439  n bur kı gördi kim r  'l-Em n
end r z 'aŝı meger bu n zen n

¹⁰⁰ Bu kelime metinde yanlış olarak "ay l" biiminde yazılmıştır.

440 Didi gel kim derdiñe dermān olam
Zahm-i¹⁰¹ hicrānıñna tā şıḥhat bulam

28

441 Ol burākı aldı irdi maḫşūda
‘Āşık-ı Hāḫ irer elbet ma‘şūka

442 Hem de aldı tāc u ḥulle vü kemer
Pes gelüp tā Aḥmed’e virdi ḥaber

443 Çoḫ selām itdi saña yā Muştafā
Ol mübārek ḥāṭırın bulsun şafā

444 Didi gelsün gösterem esrārımı
‘Arşımı seyrān idüp görsün beni

445 Zātıña ḥāş bir burāḫ getürmişem
Bin aña eyle şitāb ey muḫterem

446 Gūş idince ḫalkdı yerinden o zāt
Zemzem ile aldı abdest ḥüb-şifāt

447 Ka‘be’de ḫıldı iki rik‘at namāz
Eyledi Mevlāsına şükr ü niyāz

448 Pes sa‘ādetle Resūl-i muḫterem
Geydi tāc u ḥulleyi ol pür-himem

449 ‘İzzet ü ḫikmetle ḫuşandı kemer
Va‘d ile bindi burāḫa ḥōş ḥaber

450 ‘Azm-i rāh itdi yanınca Cebra’ıl
Emr-i Hāḫ’la rāhına oldu delīl

451 Bir nefesde Ḳuds’e ol başdı ḫadem
Yolda gördi pek çoḫ eşyā vü ḫikem

¹⁰¹ Bu kelime metinde yanlış biçimde “zahm” olarak yazılmıştır.

- 452 Her biri bir hikmete mebnî idi
Anları bir bir temâşâ eyledi
- 453 Dü-cihân sermâyesi şemsü'l Hudâ
Şâhibü'l-mi'râc-ı muhtâr-ı Hudâ
- 454 Ol mu'annid zümresin ilzâm için
Hem daği Mi'râc'ını isbât için
- 455 Her ne şorıldıysa bir bir anları
Hiç kuşursız ism ü resm ü vaşfını
- 456 Pek mükemmel naql ü ihbâr eyledi
Rütbe-i 'ulyâsın izhâr eyledi
- 457 Tâ Kureyş kervânı yolda geldigin
Mescid-i Akşâ ne rengde oldığın
- 458 Çün Habîbullâh irişdi Kudse'ye
Karşu geldi enbiyâ ikrâm ile
- 459 Enbiyâya oldı Akşâ'da imâm
Dest açup kıldı tazarru' ol hümâm
- 29
- 460 Ümmetiçün kıldı anda çok du'â
Diledi bi'l-cümle 'afvın ez-Hudâ
- 461 Şahrâdan gitdi semâvâta Resûl
Şöyle kim eflâki seyrân itdi ol
- 462 Tâ gök ehli sağ u solda hâş ü 'âm
Oldılar şaf-beste'-i emr-i selâm
- 463 Hep melâ'ik kıldılar ta'zîmini
İtdi tebrîk rütbe-i iclâlini

- 464 Cümleten tesbîh ü tehlîl itdiler
Şânına tekrîm ü tebcîl itdiler
- 465 Her biri kutluladı mi'râcını
Didiler geydiñ sa'âdet tâcını
- 466 Yüri kim meydân seniñdir bu gice
Şoĥbet-i Yezdân seniñdir bu gice
- 467 İrmedi evvel gelen bu devlete
Kimse nâ'il olmadı bu rif'ate
- 468 Hem daĥi gördi semâvât ehlini
Dürlü tã'âtle münevver her biri
- 469 Her birinde sırr-ı ĥikmet eyledi
Ĥaĥ aña luĥf u 'inâyet eyledi
- 470 Cennet ile nâr aña oldu 'ayân
Âşikâr oldu hemân sırr u nihân
- 471 Seyr-i eflâk itmede iken Resûl
Câygâh-ı enbiyâya vardı ol
- 472 Didi cümle enbiyâ vü mürselîn
Merĥabâ ey **rahmeten li'l-'âlemîn**
- 473 Merĥabâ Peyĥamber-i âĥir zamân
Merĥabâ ey kuĥb-i 'âlem kâmurân
- 474 Her biri ta'zîm ü tekrîm eyledi
Ėâyret-i tevkîr ü tebşîr eyledi
- 475 Enbiyâ ile vedâ' idüp Resûl
Geçdi tâ ki Sidre'ye buldı vuşûl
- 476 Şekl-i maĥşûşını anda Cebra'il
'Arz idüp seyr itdi maĥbûb-ı Celîl

477 Ya'nî altı yüz kanādın bi't-tamām
Açdı gördi hey'etin fahrü'l-enām

478 Bu maḳām Cibrīl ıurağıdır hemān
Geçemezdi andan öte bil 'ayān

30

479 Pes kerem-kān-ı o sulṭān-ı cemīl
Didi Cebrā'īl'e ey peyk-i Celīl

480 Sidre'de ḳalmasın ey nūr-ı başar
Gel berāber idelim 'azm-i sefer

481 Cebre'īl ḳıldı tazarru'la recā
Didi ey maḥbūb u maṭlūb-ı Hudā

482 Ṭāḳatım yoḳdur ki ben de gideyim
Bundan öte gidemem ben n'iydeyim

483 Münteḥā-yı seyr ü devrim bu maḳām
Ger geçersen yanaram ben lā-cerem

484 Zātiña maḥşüş bu meydān ba'd-ez-īn
'Azm-i dīdār eyle sen ey bihterīn

485 Ḳaldı Cebrā'īl maḳāmında hemīn
Geçdi öte refref ile ol emīn

486 Ger dilersen bulasın¹⁰² fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed'e eyle şalāt

487 Geçdi andan ötede pek çok ḥicāb
Çok 'acāyib gördi ol 'ālī-ḥiṭāb

488 Anı dīl ṭa'rīf ü taḳrīr idemez
Her ḳalem bu sırrı taḥrīr idemez

¹⁰² Bu kelime metinde yanlış olarak "bulasın" şeklinde yazılmıştır.

489 Her hicāb geçdikçe bir refref aña
Gelüp ol 'izzetle binerdi aña

490 Tā ki geldi bār-gāh-ı Kudret'e
Heybetinden düşdi anda hayrete

491 Pes nidā geldi Habīb-i Ekremim
Gel berü kadriñi terfī' eyledim

492 'Arşa vardı üstüne itdi 'urūc
Kaldı anda refref-i zāti's-sürūc

493 Pāy-i şıdkın başdı anda bī-riyā
Hīç bir zāt olmadı nā'il aña

494 Hāk-i na'linle idüp kuhl-i cilā
İrdi arzūsına meydān-ı 'ulā

495 **Kābe kavseyni ev ednā** oldu yol
Rütbe-i 'ulyāya buldı çün vuşul

496 Hāli üzre kaldı ol feyzü'l-enām
Bir müferrih riḥ geldi hōş-meşām

497 Odur işte cezbe-i 'aşk-ı Hudā
Aldı gitdi Muştafā'yı bir yaña

31

498 Bir maḳāma oldu kim Aḫmed qarīn
Kim ola vaşl-ı cemāl-i nāzenīn

499 Anda yokdur zīr u bālā sağ u şol
Tā mülākātıñ maḳāmı işte ol

500 Zāhir oldu anda sırr-ı istivā¹⁰³
Vaşfi mümkün olmayan şun'-ı Hudā

¹⁰³ Bu kelime metinde yanlış olarak "üstüvā" biçiminde harekelendirilmiştir.

- 501 'Arz-ı dīdār itdi Mevlā Aḥmed'e
Pür-ḥayā itdi o vardı secdeye
- 502 Ḥaḳ buyurdı secde itdi bir daḥi
Bir de şükründen üç itdi secdeyi
- 503 Görđi Allah'ı bilā-keyfin ve eyn
Şāh-ı 'ālem faḥr-i ādem nūr-ı 'ayn
- 504 Bī-ḥurūf u lafz u şavt ol pādişāh
Muştafā'ya söyledi Ḥayy-i İlāh
- 505 Āḥir āyāt-ı kerīme **ez-Baḳar**
Taltīf olundu anıñla ḥōş ḥaber
- 506 Didi Mevlā her ne kāmiñ var ise
Ḥāşıl idem ey ḥabībim isite¹⁰⁴
- 507 Ola fermāniñda hep ins ü perī
Saña tefvīz eyleyim baḥr u beri
- 508 Çün seniñ için yaratdım 'ālemi
Hep melā'ik 'arş u kürsī ādemi
- 509 Saña müştāḳım Ḥabībim Aḥmedim
Şimdiye dek gerçi da'vet itmedim
- 510 Tā esās-ı 'aşkıñ ola üstüvār
Kim ḥalel virmeye her aḡyār u yār
- 511 Her ne dilerse Ḥabīb-i muḥterem
Virdi Mevlā cümlesini ber-tamām
- 512 Hem daḥi Mevlā'ya 'arz-ı ḥāceti
Ümmet idi her zamān gör himmeti

¹⁰⁴ Eserde "iste" şeklinde olması gereken bu kelime, vezin gereği "isite" şeklinde harekelendirilmiştir.

- 513 Həlvət-i hāş ü hārām-ı Bārī'ye
Nā'il-i vuşlatda ol server yine
- 514 Ümmetini diledi anda daħi
Virdi aña ümmetini ol Ğanī
- 515 Kim haqāyık 'ilmini Bārī Hudā
Qıldı ilhām Muştafa'ya anda tā
- 516 Ol gice keşf oldı esrār-ı 'ulūm
Bunda neşr itdi 'alā qadri'l-fuhūm
- 32
- 517 İşbu üslüb üzre tıksan biñ kelām
Ol gice vahy eyledi Rabbü'l-enām
- 518 Pes ki günde Haq Teālā Hazreti
Ümmete elli namāz farz eyledi
- 519 Haqqıñ emriyle o şāh-ı dü-cihān
Nezd-i Mūsā'ya irişdiler hemān
- 520 Didi Mūsā aña ey 'ālī-neseb
Eyle taħfifiñ Hudā'dan sen taleb
- 521 'Arz idüp Mevlāsına mā-fi'z-zamīr
Pencini bağışladı Hayyün Qadīr
- 522 Her gelince aña Mūsā dön didi
Döndigince Haq beşiñ bağışladı
- 523 Tā ki ol hamsīn namāz indi beşe
Dön didi Mūsā yine taħfif dile
- 524 Hazret-i Haqqıñ Habīb-i Ekremi
Didi utanuram artıq ey aħī

- 525 Baña her kim ümmet ola beş namāz
Farz kıldı kıl sun anı kış u yaz
- 526 Pes rücū' itdi hemān şāh-ı cihān
İndi beytü'l-Mağdis'e oldı revān
- 527 Tarfetü'l-'ayn içre geldi Mekke'ye
Ümmehānī evine girdi yine
- 528 Müddet-i Mi'rāc o şebden cüz hemān
Aña tay oldı mekān u hem zamān
- 529 Mācerāyı itdi aşhāba beyān
Anı taşdıķ eyledi Sıddıķ hemān
- 530 Ehl-i buğz ile ḥased oldı ḥazīn
Bā-ḥuşuş kavm-i rezīl-i¹⁰⁵ müşrikīn
- 531 Bākī aşhāb-ı güzīnden her biri
Taşdıķ idüp didi dīde rūşenī
- 532 İde Mi'rāc'ıñ mübārek zū'l-Celāl
Bulmadı hıçbir nebī böyle kemāl
- 533 Kıldılar tebrīkini tefhīm¹⁰⁶ ile
Resm-i ādābıyla pek tekrīm¹⁰⁷ ile
- 534 Himmeti āşārıdır bu intizām
Bitdi Mi'rāc-ı Şerīfi ve's-selām
- 535 Yā İlāhī nūr-ı Aḥmed ḥürmeti
Hem cemī'-i enbiyānıñ ḥürmeti

¹⁰⁵ Bu kelime eserde yanlış olarak “rezīl” şeklinde yazılmıştır.

¹⁰⁶ Bu kelime metinde “tefhīm” şeklinde yanlış yazılmıştır.

¹⁰⁷ Bu kelime metinde “tekrim” şeklinde yanlış yazılmıştır.

- 536 Nūr-ı Furkân ‘arş-ı a‘lā hürmeti
Beyt-i Ma‘mūr-ı münevver hürmeti
- 537 Ka‘be-i beytü’l-Muqaddes hürmeti
Çāh-ı Zemzem ile Baḥḥā hürmeti
- 538 Hem çihār-i yār-i Aḥmed hürmeti
Āl ü aṣḥāb u tevābi‘ hürmeti
- 539 Yā İlāhī ism-i a‘zam hürmeti
Hem cemī‘-i evliyālar hürmeti
- 540 Sevdigiñ her cān u cismiñ hürmeti
Biz günahkār kullara it şefkati
- 541 Nefs ile Şeyṭān elinden sen bizi
Kıl ḥalāş ey cümle ‘ālem ḥāfızı
- 542 Şoñ dem ikrām eyle ḥüsn-i ḥātime
Kıl refīk imān u Qur’ān’ı bize
- 543 İt müyesser rü’yet-i dīdārıñı
Keşf kıl ol vech-i pür-envārıñı
- 544 Ey ‘ināyet şāhibi v’ey Rabbenā
İtme rüsvāy bizleri rüz-ı cezā
- 545 ‘Afv idüp kılma bizi dāll u zelīl
Ey Kerīm ü v’ey Raḥīm ü ey Celīl
- 546 Hem bu cāyı yā İlāh-i yā Hudā
Ser-te-ser eyle meşā’ibden rehā
- 547 Hürmetiyçün Hazret-i Rūḥu’l-Emīn
Bu du‘āmı eyle maḳbūle ḳarīn

548 Bulmaḡ istersen dü ‘âlemde necât
Rûḡ-ı faḡrû’l-mürselîne vir şalât

Faşlun fî Ba‘zı Sîreti Resûlullâh Şallallâhu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem

549 Diñle imdi ḡulḡ-i pāk-i Aḡmedi
Bula cānıñ o nesîmden lezzeti

550 Ya‘nî ol ‘âlî-cenâb-ı Aḡmed’iñ
Sîretinden söylerim ol emcediñ

551 Ḥaḡ Te‘âlâ’nıñ Ḥabîb-i Ekremi
Her dü-dârıñ olmuş iken serveri

552 Kendüsinde ol Resûl-i Kibriyâ
Faḡrı kıldı iḡtiyâr ey ḡüb-şafâ

34

553 Fânîde faḡrı iderdi i‘tibâr
Faḡrını ızhâr ider kılmazdı ‘âr

554 Dir idi el-faḡrı faḡrî ol Ḥabîb
O merâḡim-kâr o deryâ-yı edîb

555 Ḥaḡ buyurdu ey Resûl-i a‘zamım
Ṭaḡ u ṭaşı saña altun eyleyim

556 Ni‘met-i dünyâ ile idem ḡanı
Olasın her miḡnet ü ḡamdan berî

557 Ol Ḥabîbullâh didi yâ Zü’n-ni‘am¹⁰⁸
Ümmet için ben bu ḡâle râziyam

558 Ḳatlanuram anlar için zaḡmete
Ümmetimi lâyiḡ eyle raḡmete

¹⁰⁸ Bu kelime eserde “ze’n-ni‘am” şeklinde harekelendirilmiştir.

- 559 Yā ilāhī ḥazretinden ḥācetim
Bu her ān kim ola maḳbūl ümmetim
- 560 Baña bağışla ‘uṣāt-ı ümmeti
Ben za‘īfe eyle raḥm u şefḳati
- 561 Hāşılı Hāḳ’dan niyāz u minneti
Dā’im ümmet idi dirdi ümmetī
- 562 Hil’ati Hāḳ’dan anıñ **levlāk** idi
Ḳalb-i pāki mā-sivādan pāk idi
- 563 Şāḥib-i **ḥulḳ-i ‘azīm** bir pādişāh
Şāḥib-i ḳavl-i kerīmdir hem o şāh
- 564 Yüzi şuyı nūr u ni‘met ādeme
Cism-i pāki maḥz-ı raḥmet ‘āleme
- 565 İşleri her dem anıñ cūd u seḥā
Sözleri her derde Ḳānūnü’ş-Şifā
- 566 ‘Ādeti hep ḥürmet ü şefḳat idi
Ḥayr işe aşlā Resūl lā dimedi
- 567 Tā ki a’dāsına ḥayr iderdi ol
Bātıla virmezdi yol aşlā Resūl
- 568 Kendi nefsiyçün o şāh-ı pāk-neseb
İtmedi hīç ferde ‘ömrinde ḡazab
- 569 Ḥastegānı şormaḳ idi ‘ādeti
İder idi her yetīme ḥürmeti
- 570 Gicelerde az uyurdu ol hümām
İştigāli t̄ā‘at idi şubḥ u şām
- 571 Allāh adın zıkr iderdi dā’imā
Hem Ḥudā’ya şükr iderdi dā’imā

- 572 Göñli alçaķ sözleri řir̄in idi
Hem tevāzu‘ hem řanā‘atdı işi
- 573 Ekşer-i evķātde ol řāh-ı güzīn
Aç şurup çok gösterirdi kendüsin
- 574 Hīç şa‘āmı yermez idi yir idi
Arpa etmegi ķabağı şeridi
- 575 Bal u řelvāyı severdi řīb de hem
Yirdi üç barmağ ile baħrū‘l-kerem
- 576 Zātını mestūr idüp řilm ü řayā
Bulmuş emn-i hem emānetde beķā
- 577 Efdal-i eşyādır ol řān-ı ‘azīm
Ümmeti de cümle ümmetden kerīm
- 578 Ümmetine Hāķ Te‘ālā Hāzreti
Her ümemden artıķ ider raħmeti
- 579 Çünki ķul Mevlāsına nisbet olur
Ednāsı a‘lāsına göre olur
- 580 Evvelīniñ āħirīniñ ‘ilmini
Bāřınıniñ zāħirīniñ ‘ilmini
- 581 Bildirüp Mevlā mu‘allā eyledi
Çünki a‘lem ķıldı a‘lā eyledi
- 582 Anda ol gün kim ķiyāmet ķopısar
Evvel āħir cümle nās şaşr olısar
- 583 Nefsī nefsi diye cümle enbiyā
Ol zamān illā Muħammed Muřtafā

- 595 Orta boylu ne beyāz ne esmerī
Ne kıvırcık ne uzundu eş‘ārı¹¹⁰
- 596 Liḥye-i pāki siyāh hem şık idi
Şadri vāsi‘ şa‘r ile mestūr idi
- 597 Şāhib-i dīn enbiyānın ḥātimi
Vardı bağrında risālet ḥātemi
- 598 Dīdeler ḥayrān olurdu vechine
Hem sinek ḳonmazdı rūy-ı pākine
- 599 Meclisinde ref‘-i şavt olmaz idi
Şoḥbetine hīç ṭoyulmaz idi
- 600 Dir idi Şiddīk-ı a‘zam yā Resūl
Dīdeden gitmez ḥayālīñ her dem ol
- 601 Uyusa abdesti bozılmaz idi
Arkasından hem daḥi görür idi
- 602 Hem nübüvvet kuvvetiyle ol Resūl
Ġāyet-i farṭ-ı mehābetliydi ol
- 603 Ḥaḳ anı manşūr muzaffer eyledi
Düşmenin hep ḥōr u maḳhūr eyledi
- 604 Tā bir aylık yola anıñ heybeti
İrişürdi düşmene hem dehşeti
- 605 Cism-i pāki ser-te-ser hem nūr idi
Yüzi nūri āfitāb u māh idi
- 606 Gölgesi olmazdı ḳünki gövdesi
Nūr idi bu nūriñ olmaz gölgesi

¹¹⁰ Bu kelime metinde yanlış olarak “eş‘ar” şeklinde yazılmıştır ancak; kelimenin “eş‘ār” şeklindeki doğru kullanımı da vezni aksatmaktadır.

607 Ol-mübârek başı üzre her zamân
Bir bölük buluþ olurdu sâye-bân

37

608 Her nere gitse bile giderdi ol
Başı üzre her zamân þururdu ol

609 Depredicek dudağın ol şems-veş
Deprenürdi gökde hem ay u güneş

610 İncü dişleri şu‘â’ından gice
İgne düşse bulunurdu ey hoca¹¹¹

611 Þoķınıcaķ saçına bād-ı şabā
Misk ü ‘anberle þolar idi havā

612 Terlese güller olurdu terleri
Düşirirdi her kesân bu gülleri

613 Şadri nūrından karanlık giceler
Yolda yürürdi yigitler kocalar

614 Pāye-i āl-i Kureyş ‘ālī-neseb
Dāver-i dīn o şeh-i zāti’l-ḥaseb

615 Gūşe-i şemmiyle itdikçe nigāh
Ĝaş[y] olurlardı sürüş-ı bārgāh

616 Daḥi iki dīde-i sürme siyāh
Dā’im olmuşdu nazargāh-ı İlāh

617 Dönüp eþrāfına itdikçe nazār
Secde eylerdi cemādāt u şecer

618 Hāşşa-ı pākin tamām yazmaķ gümān
Şayılır mı hīç nücüm-ı āsumān

¹¹¹ Bu kelime metinde “hoca” şeklinde yanlış yazılmıştır. Ayrıca “ḥāce” kelimesi, vezin gereği, asıl şekliyle kullanılmamıştır.

- 619 Geldi ur'ān u eādīsde daı
Nice elāb u simāt-ı Amedi
- 620 Nūr u Ha u **rahmeten li'l-'ālemīn**
'Urvetü'l-vuā imāmü'l-müttaīn
- 621 āhid ü mehūd u hādī hem beīr
ādīk u madūk u muli u nezīr
- 622 Ni'metullāh hem ırāt-ı müstaīm
V'**en-necmü's-sākıb** u hem de kerīm
- 623 Daı sirāc-ı münīr u Mutaā
Hem ehīd u hem emīn u müctebā
- 624 Hem abīr u zū-naīr u āhirā
Hem 'azīm u ātem ü hem dā'iyā
- 625 āhibü'l-avz u nebiyyü't-tevbedir
āhibü't-tāc u nebiyyü'r-ramedir
- 626 Hem ekūr u hem nebiyyü'l-merame
Hem ra'ūf u hem nebiyyü'l-melame
- 38
- 627 Ol Resūl'īn ba'zı evāfı hemān
Zīkr olundı bu maalde bil 'ayān
- 628 Bī-ümārdır vaf-ı pāk-i zi'l-kerem
Zīkrine āat getürmez bu alem
- 629 ün anı vaf itdi ur'ān'da Hudā
Virdi nām esmā'i üsnādan aa
- 630 Zātına mir'āt idüp didi abīb
ıldı 'ālī 'āleme oldı abīb

- 631 (Lî ma'allāh) nuṭkı cān-ı perverā
Keşf olur anıñla şān-ı Muştafā
- 632 Şāh-ı kevneyn ol nebiyyü'l-muhterem
Hāşılı bir nuşḥ u pend itmek merām
- 633 İdelim peyveste tesbîḥ-i Hudā
Hāzret-i Hāḫ bizlere kılsun 'aṭā
- 634 Emr ü fermān-ı Hudā-yı Lā-yenām
Bizedir ḫullıḫ idelim ve's-selām
- 635 Dergeh-i Hāḫ'da Süleymān ile mūr
Bir-durur¹¹² aşlā aña irmez şu'ūr
- 636 Dīdelerden ḫan döküp her rüz u şeb
Luṭfını isteyelim fevḫa'l-edeb
- 637 Ancaḫ oldur ki Hudā-yı müste'ān
'Ālimü'l-ḡayb u şehādet bī-gümān
- 638 İşlerimiz cürm ü 'iṣyān u günāh
Nefse uyup eyledik rüy-i siyāh
- 639 Olmuşuz baḫr-i zünūba biz ḡarīḫ
Olmuşuz nār-ı cerā'imle ḫarīḫ
- 640 Gel yaramaz fi'li tebdīl idelim
Āḫiret emrinde tedbīr idelim
- 641 Ol Hudā'nıñ emrini şınmayalım
Tā aña her dem 'ibādet idelim
- 642 Olmayalım raḡbet-i nefse dūḫār
Ḳalmayalım Hāḫ ḫuzūrında nā-ḫār

¹¹² Bu kelime metinde yanlış olarak "biledir" şeklinde yazılmıştır. Çünkü bu mısra Şemseddin Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserin (Aksoy, C: II, 2016: 271) "Hâzâ Kitâbu Mevlidi'n-Nebî -sallallâhu teâlâ 'aleyhi ve sellem- li'ş-Şeyh Şemsî" isimli ilk bâbının 13. beytinin ilk mısrasıdır.

- 643 Hem hayā idüp olalım pāk-dest
Perde-i nāmūs idilmeye şikest
- 644 Dīn için ey şālīḥ-i merd-i Hudā
Kālā-yı dünyā idilmezse fidā
- 645 Aña dost itmez nazar işi ziyān
Bu velīler sözidir diñle her ān
- 39
- 646 Ümmetiñ şānına şāyeste olan
Ol Resül'İN sünnetin tutmaḫ hemān
- 647 Ümmet iseñ sünneti eyle edā
Tā hezār u şad-hezār eyle edā
- 648 Ol Resül'İN rūḫına her şubḫ u şām
Bī-ḫisāb eyle taḫiyyāt ve's-selām
- 649 Şūrīde-kār u teḫī-dest kimseye
Hem sebük-pā meşreb-i āvāreye
- 650 Olma yār anlar cezāya müstaḫaḫ
Şapdırırlar tā seni ez-rāh-ı Ḥaḫ
- 651 Her dem eṭvārı muşaffā ehl-i dil
İtmez elbet anlar insānı zelīl
- 652 Evc-i 'irfānıñ hümāsı bu ricāl
Rāh-ı dīnde olmuş anlar ber-kemāl
- 653 Ger olasın dü-cihānda kāmurān
Anlarıñ yolında sen ol kārbān
- 654 Fitnedir dünyāya meftūn olmaḫıl
Aldanup rengine maḫbūn olmaḫıl

655 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed'e eyle şalāt

Faşlun fī Zevcātı Muṭahharātı Ümmü'l-Mü'minīn Raḍiyallāhü Te'ālā 'An-Hünne

656 Ehl-i beyt-i şāfi'-i rüz-ı cezā
Yā'nī zevcāt-ı Muḥammed Muşṭafā

657 On iki olup Ḳureyş'den altısı
Penci A'rābī biri İsrā'ilī

658 Ḥazret-i Peygamber'in ilk zevcesi
Ol Ḥadīce bint-i Ḥuveylid idi

659 Sevde bint-i Zem'adır ikincisi
'Āyişe Şiddīka'dır üçüncisi

660 Hem daḥi ḥatunlarıñ dördüncisi
Ḥafşa¹¹³ bint-i Fārūḳ-ı a'zam idi

661 Zeyneb-i bint-i Ḥuzeyme bil 'ayān
Bu beşinci ḥatun idi bī-gümān

662 Hem daḥi altıncı Ümmü Seleme
İsmi Hind o bint-i Ebī Ümmiye

40

663 Zeyneb-i bint-i Caḥiş yedincisi
Aḥmediñ ḥālası Emīne kıızı

664 Emr-i Ḥaḳḳ'a olmuş idi rāziye
Mükrimeydi hem ziyāde şadıḳa

665 Hem daḥi Ümmü Ḥabībe şābire
Sekizinci idi işbu şāliḥa

¹¹³ Bu kelime metinde yanlış olarak "Hafza" biçiminde yazılmıştır.

- 666 Anıñ atası Ebū Süfyān idi
Hilm-i 'Osmān her dem aña kār idi
- 667 Hem Cüveyriyye tokuzuncısıdır
Hem onuncısı daħi Reyhāne'dir
- 668 On birinci Meymūne Hātun idi
Ta Şafiyye on ikincisi idi
- 669 Hem Hadīce ile Reyhāne daħi
Zeyneb-i bint-i Huzeyme ey aħī
- 670 Muşafā'dan evvel itdiler vefāt
Dīgerānı soñra itdiler vefāt
- 671 Bunlarıñ menzillerini zü'l-Celāl
Dünyā vü uhrāda kıldı ber-kemāl
- 672 Şānları 'ālī muṭahhar kāffesi
Müslimānıñ anesidir cümlesi
- 673 İsm-i zātī ṭāhire vü pākize
Vardı birkaç dāne hem de cāriye
- 674 Var idi başka zenān-ı ṭālibe
İdiler bunlar Resūle rāğıba
- 675 Līk müyesser olmadılar ḥāzrete
Dü-cihānda bu kemāl ü rif'ate
- 676 Çün sa'ādetle o faḥrū'l-evvelīn
Şöyle didi **Raḥmeten li'l-'ālemīn**
- 677 Kim Resūline Te'ālā Hāzreti
Tezvīc itmez öyle her bir 'avreti
- 678 Ancağ ol ḥatunı tezvīc eyleye
Anıñ ile bile cennetde ola

- 679 Üç idi ebnā-yı maḥbūb-ı Hudā
Dört idi hem de benāt-ı Muṣṭafā
- 680 Biri Ḳāsım biri ‘Abdullāh idi
Hem de üçüncisi İbrāhīm idi
- 681 Ol ki ‘Abdullāh idi ey rūṣenā
Ṭayyib ü ṭāhir daḡi addır añā
- 41
- 682 Ba‘zılar bu ṭayyib ü ṭāhir daḡi
Didiler ayrıca bir oḡlan idi
- 683 Duḡter-i pākizesinden ey emīr
Hem birinci Zeyneb-i māh-ı münīr
- 684 Hem Ruḡiyye pākize ikincisi
Ümmü Külsüm ḡüb-rüy üçüncisi
- 685 Fāṭımatü’z-Zahirā ḡayrū’l-betül
Tā idi dördüncü bu ḡayrū’l- uṣul
- 686 Fāṭıma bint-i Resül’iñ hem daḡi
Çehresi mehtāb gibi tābān idi
- 687 Bu cihetle Fāṭıma Zehrā ile
Buldı şöret ol ferīd bu vaṣf ile
- 688 İşbu ebnā vü benātiñ cümlesi
Ol Ḥadīce vālidemizden idi
- 689 Ancaḡ İbrāhīm-i pāk ü bedr-i māh
Māriye’den idi ol bī-iṣtibāh
- 690 Fāṭıma’dan başkası dir rāviyāt
Faḡr-i nāsdan evvel itdiler vefāt

- 691 Țayyibe vü pāk-gevher Zeyneb'ĩn
Zevci Bū-l 'Aş idi herhâlde anĩn
- 692 Hem Resulullāh dağı Ruğıyye'yi
Ĥazret-i Osmān'a virmişdi anı
- 693 Bu vefāt itdikde Ümmü Kūlsūm'i
Virdi 'Osmān'a Nebimiz Ĥazreti
- 694 Şĩr-i Yezdān'a virildi Fāţıma
Altı evlād geldi andan 'āleme
- 695 Ehl-i beyt ile Ĥudāmız Ĥazreti
Vaşf idüp kıldı muţahhar anları
- 696 Ĥazret-i Peyğamber'ĩn zürriyyeti
Fāţıma'dan geldi nesl-i emcedi
- 697 Nesl-i pāki tā kıyāmet bulunur
Anlara ĥürmet iden me'cūr olur
- 698 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Rūĥ-ı pāk-i Muşţafā'ya es-salāt

Faşlun

- 699 Bihter-i pākān ü faĥrū'l-'ālemĩn
Seyyid-i cānān u ĥatmü'l-mürselĩn
- 42
- 700 Aña yār oldı Ebū Bekr ü 'Ömer
Dağı 'Osmān u 'Alĩ 'ālĩ-güher
- 701 Çār-ı yār-ı pür kerāmet bā-ĥuşuş
Çekdiler envā'-ı zaĥmet bā-ĥulüş

- 702 Rāh-ı dīniñ muqtedāsı şu'lesi
Evc-i 'irfāniñ hümāsı cümlesi
- 703 Enbiyādan şoñra efđal Bū Bekir
Ba'de-zā Fārūķ-ı¹¹⁴ a'zam ey emīr
- 704 Şoñra 'Osmān bini 'Affān ba'de-zā
Şīr-i Yezdān ol 'Aliyyü'l-Murtaza
- 705 Tā hilāfet de bu tertīb üzre hem
Rāzī olsun cümlesinden Lā-yenām
- 706 Hem Resūl-i ekremiñ 'ammileri
Hāzret-i Hamza ile 'Abbās daħi
- 707 Aħmed'iñ yār-ı şadīķı bu zevāt
Dīn-i Hāķķ' iñ qahramānı bu zevāt
- 708 Ğonca-i gülşen serāy-ı Muştafa
'Arşa-i maħşerde maķbülü'r-recā
- 709 Cüz' zāt-ı pādişāh-ı enbiyā
Kurretü'l-'ayn-ı Habīb-i Kibriyā
- 710 Nūr-ı çeşm-i şāh-ı merdān Murtaza
Hem ciger-pār Fāṭimatü'z-zahirā
- 711 Kim Hasen ile Hüseyin'dir bular
Seyyidey şübbān-ı cennet oldılar
- 712 Sā'ir aşhāb-ı kirāmıñ cümlesi
'Ālīdir aġyāra olmaz rütbesi
- 713 Tıtdı kuvvet bunlar ile şer'-i dīn
Aşlı şābit idi bitdi fer'-i dīn

¹¹⁴ Bu kelime metinde yanlış olarak "fārūk" şeklinde yazılmıştır.

714 Şol imāmlar eylediler ictihād
Raḥmet-i Ḥaḳ ber-revān-ı cümle dād

715 Bū Ḥanīfe ki imām-ı bā-şafā
O sirāc-ı ümmetān-ı Muştafā

716 Şāfi' vü Mālik ü Aḥmed Ḥanbelī
Kaşr-ı dīniñ aşıdır ol çār velī

717 Dīn-i İslām şer'-i serdāri'l-enām
Zīb ü zīnet buldı bunlarla tamām

718 Şād u mesrūr olsun ervāḥı hemān
Hem de etbā' vü telāmīzi her ān

43

719 Bulmaḳ isterseñ necāt her iki dār
Vir şalāt ile selāmı bī-şümār

Faşlun fī Nāmı Ğazī Sulṭān 'Abdülḥamīd Ḥān Eyyedallāhu Salṭanatehu İlä

İntihāi'd-Devrān

720 Ol Ḥudāvend-i 'Alīm-i kibriyā
Zü'l-Celāl ü Ḳādir u Rabb-i bīnā

721 Dīne sulṭān eyledi maḥbūbını
Vir di nuşret o dīniñ sulṭānına

722 Kıldı serdār-ı mu'azzez Ḥaḳ Te'āl
Rehber oldı 'āleme ol ḥüb-cemāl

723 Her meşāliḥü'l-enām buldı kemāl
Vir di ḥikmet dü-cihān serdārına

724 Dīn ü dünyāniñ hemīşe ey emīr
İntizāmın diledi Ḥayyün Ḳadīr

- 725 Teslīm itdi işbu dünyā işini
Bir hükümdār u şehin-şāh destine
- 726 Hāzret-i ‘Abdülhamīd Hān ‘aşrımız
Pādişāhı sāyesinde yaşarız
- 727 Hāḡ Te‘ālā Hāzretinden isteriz
İ‘tilā virsün anıñ her kārına
- 728 Āl-i ‘Osmān’dan o şāh-ı nāmdār
Şeh-süvār heybet-şi‘ār ‘ālī-tebār
- 729 O gülistān-ı ‘ulūma nev-bahār
Kıldı tenvīr her diyārı luḡfile
- 730 Ol aḡālīm-i ‘ulūma āfitāb
Sīne-i o nüshā’-i ümmü’l-kitāb
- 731 Çıkdı tahta¹¹⁵ toḡdı devr-i müsteḡāb
Sāye şaldı ‘ilm ü fazlı mülkine¹¹⁶
- 732 Her dem eşrāfda sa‘ādet-gū gibi
Münhezimdir her ḡarafda düşmeni
- 733 Buldı bu devr ü ‘aşır her hōşlıḡı
Ġıḡta-fermā dem anıñ āşārına
- 734 Mefḡar-ı taḡt-ı hilāfet zi’l-himem
Menşe’i iḡbāl-i millet zi’l kerem
- 735 Rūḡ-ı pāk-i seyyid ü ḡayrū’l-enām
Her zamān olsun mu‘īn efkārına

¹¹⁵ Bu kelime metinde yanlış olarak “taḡt” şeklinde yazılmıştır. Aynı hata 734. ve 736. beyitlerde de tekrarlanmıştır.

¹¹⁶ Bu kelime metinde “mülkiñe” şeklinde yazılmıştır.

- 736 Maḥz-ı iḥsān o ŧeh-i rŭy-i zemīn
Ḥāmī-i dīn muḥyī-i ŧer'-i metīn
- 737 Ḳābil-i ta'dād mıdır vaŧfı hemīn
Ḥadd ü ğāyet yok anıñ evŧāfına
- 738 Vaŧf u medḥinden merāmım ey ŧehā
Ḥazret-i ḥāḳān-ı zī-ŧāna du'ā
- 739 Taḥt-ı 'ālīde Cenāb-ı Kibriyā
Dā'im itsŭn anı her dem zevḳ-ile
- 740 Mecma'-ı ḥayr ü kerem bir pādiŧāh
Melce'i bī-ḳāre-ġān ol nīk ḥ'āh
- 741 Dest-ġīr-i 'ācizān her dem o ŧāh
Yŭsr ü sŭhlet vire Ḥaḳ her emrine
- 742 Ser-te-ser kıldı 'atā-yı müste'ān
Millet-i 'Osmāniyān-ı ŧādımān
- 743 İrdi eflāke ŧadā-yı ŧākirān
Menŧe'-i feyz ü kemāldir 'aŧrına
- 744 Nŭr-ı 'adliyle ser-ā-pā her cihet
Tenvīr idŭp geldi nŭr-ı mā'rifet
- 745 Mŭlkini itdi ġarīḳ-ı mes'adet
Biñ yaŧasun oña ikrāmdır bize
- 746 Nuŧret-i Yezdān ile ol kāmḳār
Dŭŧmenin ḳılsun ḥarāb u tārūmār
- 747 Fetḥ ü ḥall itsŭn Cenāb-ı Kirdigār
Her ne dŭrlŭ mŭŧkilātı var ise

- 748 'Ömr-i iqbālını müzdād eylesün
Cismine zerrece ğam kondurmasun
- 749 Şevket ü şān ile biñler yaşasun
Kibriyā'dan o ki baḥşā 'āleme
- 750 Ol şehin-şāh-ı muḳaddes fıtratı
Āsumān-pāye melā'ik ḥaşleti
- 751 Dü-cihānda eyle mesrūr yā İlāh
Eylerim 'arz-ı niyāz dergāhıña

**Faşlun fī 'Arzı Hālātin İlā Şehi Kevneyn¹¹⁷ ve Resūlü's-Şaḳaleyn Şallallāhu 'Aleyhi
ve Sellem ve Tārīḫi Te'līfi Risāle**

- 752 Düşdi göñlüm ey şefā'at ma'deni
Yā Muḫammed cānım arzūlar¹¹⁸ seni
- 45
- 753 İns ü cān Peyġamberisiñ yā Resūl
Nātüvān u derd-mend ü mücrimem
- 754 **Raḫmeten li'l-'ālemīnsin** ey Ḥabīb
Derdimiz çok derde dermān ey ṭabīb
- 755 Ḳapuña geldi bu Tevfīḳ-i ğarīb
Redd idüp ḳılma bizi ḥōr u lemem
- 756 Āsitānıñda ḳulıñdır bu ḥaḳīr
Ey şerīf-i v'ey laṭīf-i v'ey beşīr
- 757 Hem şefā'atdir recāmız ey ḥabīr
Ḳıl şefā'at bize ey ḥayrū'l-enām

¹¹⁷ Metinde bu kelime, "y" harfi konulmadan, hatalı biçimde yazılmıştır.

¹¹⁸ Eserde bu kelime " 'arzūlar" şeklinde yanlış yazılmıştır.

- 758 Sen şeffî‘sin şāniña düşen kabûl
Râhmeten li‘l-‘âlemînsin yâ Resûl
- 759 Red idüp kıılma bizi hõr u melûl
Kıl ‘ināyet bize ey şāh-ı harem
- 760 Faḥr-i nāssın yâ Muḥammed Muşţafā
Nûr-ı vechiñ ‘āleme virdi şafā
- 761 Dü-cihān sermāyesi ey müctebā
Rû-siyāh-ı bir günāhkār miskinem
- 762 Rûz u şeb arzû iderim yâ Resûl
Ol ğubār-ı ḥak-i¹¹⁹ pāya yüz sürem
- 763 Tā yolında cān u emlākim fedā
Eyle maḳbûl ey Nebiy-yi muḥterem
- 764 Cān atup cānāna uydum yâ Resûl
‘Āşık-ı ḥayrānı oldum dem-be-dem
- 765 Sensin ancaḳ feyż-i evlād-ı beşer
Ey şeffî‘-i dāfi‘-i ḥüzn ü saḳām
- 766 Dü-cihān şems-i Ḥabīb-i Lā-yenām
Saña ma‘lûm sırr-ı levḥ ü hem ḳalem
- 767 Pādişāhā dilerim bu sa‘yimiz
Mebrûr olsun ‘ādetiñ luţf u kerem
- 768 Tā kıyāmet oḳuna dillerde bu
Mevlid-i pāk-i Resûl-i zi‘l-himem
- 769 Ol Resûliñ rûḥına her şubḥ u şām
Bî-şümār olsun şalāt ile selām

¹¹⁹ Bu kelime metinde hatalı biçimde “ḥak” olarak yazılmıştır.

- 770 Olsun āline daḥi aṣḥābına
Tābi'ın enṣār ü hem a'vānına
- 771 Bārekallāh tāriḥi yazdı ҡalem
Ḥamd bāyed bu eṣer oldı tamām
- Sene 1310

Du‘ā’-i Mevlūd-ı Şerīf

El-Ḥamdü li’llāhi rabbi’l-‘ālemīn ve’ş-şalātü ve’s-selāmü ‘alā reşūlinā Muḥammedin ve ālihi ve şahbihi ecma’in. Cenāb-ı Kibriyā ḥābībi Muḥammed Muştafā ḥürmetine oḡunan Mevlūd-ı Şerīf’i ve Ḳur’ān-ı Kerīm’i dergāh-ı ‘izzetinde ḡarīn-i ḡabūl eyleye. Ḥāşıl olan ecr ü meşūbatı rūḡ-ı seyyīdi’l-enāma ihdā eyledik Mevlā vāşıl eyleye. Ve sā’ir enbiyā’i ‘izām ve rūsül-i kirāmīñ ervāḡ-ı şerīfelerine ikrām eyleye. Ve āl-i muḡahharāt ve aşḡāb-ı güzīn rıdvānullāhi te‘ālā “aleyhim ecma’in ḡazerātınıñ ervāḡına daḡi ikrām eyleye. Ve kāffe’-i ehl-i imān ervāḡına īşāl eyleye. Bādī-i cem’iyyet olan zāt-ı şerīfiñ sa’yini meşḡūr zenbini maḡfūr ‘amelini maḡbūl eyleye ve dūnyevī ve uḡrevī her dürlü meḡālīb ve maḡāşıdına nā’il eyleye. Şūrī ve ma’nevī müşkilātını ḡall ve āsān eyleye. Ūşül ve furū’ından irtihāl-i dār-ı bekā idenleriñ taḡşirātını ‘afv ve maḡfūr ve ervāḡını mesrūr eyleye. Ve ber-ḡayāt olanlarını ḡül-i ‘ömür ile mu’ammer eyleye. Evlādını ‘ulemā’i ‘āmilīn ve şuleḡā’i şāliḡīn ve aḡniyā’i şākirīnden eyleye. Daḡi sebep-i ḡayāt ve bā’iş-i rāḡatımız olan ḡalīfe-i rüy-i zemīn pādīşāh-i ma’delet-āyīn es-Sulḡān el-ḡāzī ‘Abdülḡamīd Ḥān-ı Sāni Ḥazretleri’niñ ömr ü iḡbāl ve şevket ve iclāl-i şāḡānelerini efvn ve vücvd-ı ḡümāyūnlarını ekdār-ı kevniyyeden maşūn ve maḡfüz eyleye. Ve ‘asākir-i şāḡānelerini eynemā kānū ev ḡaysümā tevecceḡü maşūr u muzaffer ve a’dāsını maḡḡūr eyleye. Berde ve baḡirde bulunan müsāfirīn ve ḡüccāc-ı müsliḡīn ve cüyüş-ı mü’minīne selāmetler iḡsān eyleye. Ve āḡir nefesde kelime-i ḡayyibe-i müncie ile tekmīl kelām ve ḡüsn-i ḡātımeler cümlemize naşīb eyleye. Allahümmaḡfir zūnūbenā v’estür ‘uyūbenā ve beyyiz vücvhenā ve nevvir ḡulūbenā v’aşraḡ şudūrenā ve aşliḡ eḡvālenā v’ārfe‘ derecātınā ve

‘āfinā mine’l-emrāz-i ve’l-enām ve neccinā mine’n-nirān. Bi-ḥürmeti men erselte
rahmeten li’l-‘ālemīn ve selāmü’n ‘ale’l-mürselīn ve’lḥamdülillāhi rabbi’l-‘ālemīn.

Temme'd-Du'ā-i Şerīf

- 1 İŖbu Mevlūd-ı feraḥ-baḥş-ı nesīm
Yazılup ihvāna tuḥfe eyledim
- 2 Serzeniş eylesesün nāzır eger
Sehv ü noḳşān u ḥaṭā görse meger
- 3 Dāmen-i luṭfiyle mestūr eylesün
Ḥāme-i himmetle taşḥih eylesün
- 4 Pes ne ḥōş 'özr eylemiş ehl-i kemāl
Tā pesendide gören ma'küle ḳāl
- 5 İzā aḥseste fī lafzī ḳuşūran
Ve vehnen fī't-tevaşşul li'l-ma'ānī
- 6 Fe-lā te'ḥuz bi-naḳşī inne rakşī
'Ālā miḳdār-ı tenşīti'z-zamāni

SONUÇ

Hazreti Muhammed'i (a.s.v.) "medh ve O'nun üstün vasıflarını tebcil eden şiirler" asr-ı saâdetten günümüze Resûlullah'a duyulan "sevginin izhârı" olarak kaleme alınmış ve âlem-i İslâm'da kemâl-i şevk ile okunmuştur. Mevlid-i Şerîfler de bu türden müstakil eserlerdir.

Asırlardır çeşitli vesilelerle mü'mîn gönülleri aynı hâlet-i rûhiyeyi hissedecek ve yaşayacak şekilde bir halka etrafında birleştirmek bu türün en mühîm vasıflarındandır. Nitekim bir "vakıf ve su medeniyeti" olarak nitelendirilen Osmanlı Devleti'ndeki "mevlid vakfiyyeleri" de bu gönül birliğini tessüs etmede önemli bir yere sahiptir.

Mevlid'in bir başka husûsiyeti de İslâm coğrafyasında müslüman kimliğini koruma görevi ifâ etmesidir. Öyle ki bu coğrafyalarda yaşayanlar tarafından mevlid, "bazı dönem ve yerlerde müslümanlığa açılan yegâne kapı" şeklinde tavsif edilmektedir.

"Mevlid" türünde yazılmış eserlerin zirvesi ise teveccüh-i nâsa mazhâr olduğu ifâde edilen ve pek çok dile çevrilen *Vesiletü'n-Necât* 'tır.

Eldeki bilgilere göre, sayısı ikiyüze yaklaştığı belirtilen mevlid türünde kaleme alınmış eserlerden biri de *Mevlid-i Şerîf* 'tir.

Mevlid-i Şerîf ve müellifi Mehmed Tevfik Efendi üzerine yapılan bu çalışmada aslı kaynağımız Osmanlı Arşivi'nde yer alan bilgi ve belgelerdir.

Mehmed Tevfik Efendi Trabzon Vilâyeti mühlakatından Samsun Sancağı'na tâbi Çarşamba (Terme) Kazâsı'nda, (şâirin Dârümualliminden mezûniyeti bilgisine nazaran) Hicrî 1287, Mîlâdî 1870'e tekâbül eden yıl/lar/da dünyaya gelmiştir, diyebiliriz. Memleketi Selanik'tir. Hâfızdır. Hicrî 1305, Mîlâdî 1887 senesinde Dârümualliminden mezûn olmuştur. Adana Vilâyeti Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi, Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti'nde bulunan Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyyesi, Trabzon Vilâyeti Terme Rüşdiyye Mektebi ve Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi'nde muallim-i evvel, yanısıra hüsn-i hat muallimi olarak görev yapmıştır.

Mehmed Tevfik Efendi *Mevlid-i Şerîf* isimli eserini, uzun süre muallim-i evvellik vazifesini ifâ ettiği Adana Vilâyeti Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi'nde görev yaptığı sıralarda kaleme almıştır.

Hicrî 1310, Milâdî 1892’de yazılan *Mevlid-i Şerîf*’in, devrin hükümdârı Sultân Abdülhamîd Hân’ın methedildiği bölüm dolayısıyla, Abdülhamîd Hân’a sunulmuş olabileceği ihtimal dâhilindedir.

Mehmed Tevfik *Mevlidi* 771 beyitten müteşekkil orta hacimli bir eserdir. Bölüm başlıkları Arapça olarak kaleme alınmış; bölüm başlıkları ve fasıllarla ele alınacak konular hakkında okuyucu bilgilendirilmiştir.

Mevlid-i Şerîf, arûzun üç ayrı vezni ile nazmedilmiştir. Eserin hâkim vezni bahr-i remel kalıbı olan *fâ ‘ilâtün/ fâ ‘ilâtün/ fâ ‘ilün*’dür. Eserde yer alan diğer kalıplar ise yine remel bahri kalıbı olan *fâ ‘ilâtün/ fâi ‘lâtün/ fâ ‘ilâtün/ fâ ‘ilün* ve bahr-i hezec kalıbı olan *mefâ ‘ilün/ mefâ ‘ilün/ mefâ ‘ilün/ mefâ ‘ilün*’dür.

Eser mesnevi nazım biçimi ile yazılmakla beraber, eserin muhtelif bölümlerinde kasîde, murabba, kıt’a gibi nazım biçimleri de görülmektedir.

Mevlid-i Şerîf’in devrin insanının âşinâ olduğu kelimelerle teşkil edilmiş ve külfetli olarak değerlendirilemeyecek bir dil anlayışıyla yazıldığı ifade edilmelidir. Eserde çok sayıda deyimden istifade edilmiş olması da şâirin günlük dildeki kalıplardan yararlanarak anlaşılır bir dil kullanmayı amaçladığını söylememize olanak sağlamaktadır. Nitekim eserin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı’nda bulunan matbû nüshasının bazı bölümlerinde Osmanlı Türkçesi ile ve elle, yeşil mürekkep kullanılarak yazılmış bazı kısımları bulunmaktadır ki, bu da eserin yaşayan bir dile sahip, meclislerde okunan ve okutulan canlı bir metin olduğunu ispât etmektedir.

Mevlid-i Şerîf’te dikkat çeken bazı istisnâî durumlar görülmekle birlikte bunların en önemlisi, eserin altmışıncı beytinin ilk mısraısının son kelimesinin son hecesinin ikinci mısraının başında bulunuyor olmasıdır:

Şehîd-i Kerbelâ cecdi ‘Aliyyü’l-Murtażā *dāmā*

Dı anlar sākî-i kevşer tezekkür kıl muhibb-âne (060)

Bu kullanımın esasen Arap edebiyatında görüldüğü, kasidenin -ilk beyti hâricinde diğer beyitlerinde- ilk şatırın (bir beytin yarısının) kelime ortasında bitebileceği ve örnekte de bu şekilde tezâhür ettiği tespit edilmiştir.

Ses hâdisesi ve vezin bahsi açısından dikkati câlib bir başka örnek ise beşyüz altıncı beyitte görülen ses türemesidir; Türkçe bir fiilde, vezne uydurulmak gayesiyle, ses türemesi yapıldığı görülmektedir: iste > isite.

XVIII. yüzyılda küçük ünlü uyumunun teşekkül etmiş durumda olduğu ifade edilmekle birlikte, XIX. yüzyılda kaleme alınan *Mevlid*'de bazı eklerin düz bazı eklerin yuvarlak şekilleri mevcûd olduğu gibi kimi eklerin de hem düz hem yuvarlak şekilleri mevcûttur.

Eserde gelecek zaman eki olarak Eski Anadolu Türkçesi dönemine âit olan “-isar/-iser” ekinin [*toğisar* (210), *geliser* (231), *kopisar* (582) *olisar* (582)] tercih edilmiş olduğu müşahede edilmektedir.

Mevlid'de sadece bir beyitte ve bu beytin mısra sonlarında aynı fiil, “ol” fiili, kullanılarak yapılmış emir kipi örneklerinde Eski Anadolu Türkçesi dönemine âit “-gıl/-gil” ekinin [*olmagıl* (654)] kullanıldığı, bununla birlikte; hem bu fiilin hem de diğer emir ekiyle yapılmış fiillerin teklik ikinci şahsının eksiz hâlinin de metinde yer aldığı görülmektedir.

Mevlid-i Şerîf'te sözcüğün (sorma ünleminin), “k” ve “h”li kullanımının aynı beytin iki mısraında [*hani* (409), *kani* (409)] bulunması, aynı kelimenin *kangi* (168) biçiminin de eserde yer alması; ayrıca eserde *eytdi* (160), *geydin* (465) gibi fiil, *depredicek* (609), *tokıncak* (611) gibi zarf-fiil kullanımlarının görülmesi eserin değinilmesi gereken diğer husûsiyetleridir.

XVII. asırdan itibaren gelecek zaman eki olan “-IsAr” ekinin yerini “-AcAk”a bıraktığı; emir kipindeki “gIl” pekiştirme ekinin ve zarf fiil eki olan “IcAk”ın XIX. yüzyılda arkaik bir şekil hâlini aldığı düşünülecek olursa Mehmed Tefvik *Mevlid*'inde görülen tüm bu özellikler Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesi'ne geçiş dönemine âit metinlerin tesirinde kalınmış olacağını göstermektedir. Bununla birlikte şunu da belirtmek gerekir ki, diğer pek çok mevlidde olduğu gibi bu manzûmede de EAT döneminin kelime ve eklerinin kullanılmasının, hemen her mevlidin eserine nazire olarak yazıldığı ifade edilen, Süleyman Çelebi'yi saygıyla anmak gayesine matuf olduğu şeklinde bir izâhat da yapılmaktadır.

Eserde, klâsik edebiyat anlayışından farklı olarak anlamın bir beyitte tamamlanmadığı beyitler, Türkçe-Arapça yahut Türkçe-Farsça kelimelerin kafiyelendirilmeye çalışıldığı uygulamalar karşımıza çıkmaktadır.

Mevlid-i Şerîf’te, *Kur’ân-ı Kerim*, hadîs-i şerîfler ve duâlardan iktibas ve telmihlere yer verildiği gibi Süleyman Çelebi’nin *Vesiletü’n-Necât*’ı, Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebî*’si gibi kaynaklardan da istifade edilmiş ve ilhâm alınmıştır.

Kur’ân-ı Kerim’den iktibaslarda Enbiyâ sûresi 107. âyet, “(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik”eserde en sık tekrarlanan âyet-i kerîmedir.

Mevlid-i Şerîf’te müellifin âyeti tekraren hatırlatmasından murad, bilhâssa “Hazreti Peygamber’in (a.s.v.) getirdiği dinî ve ahlâkî prensipler sebebiyle” “âlemler için rahmet” oluşu vasfını vurgulamaktır.

Mehmed Tevfik Mevlidi’nde iktibas edilen hadîs-i şerîfler *Keşfü’l-Hafâ*’da geçen ve pek çok mevlidde yer alan hadîslerdir.

Eserde istifade edilen diğer kaynaklardan *Vesiletü’n-Necât*’ın etkisi daha çok benzer ve iktibas beyitlere münhasırken, bilhassa olayların seyrinde takip edilen metod husûsunda *Mevlidi’n-Nebî*’nin etkisi nazar-ı dikkati celbetmektedir.

Mehmed Tevfik Efendi’nin sebep-i telif kısmında belirttiği üzere, çok ağrılı bir göz hastalığına dûçar olmadan evvel yazmaya başladığı ve bu rahatsızlıktan şifâ bulursa tamamlamaya söz verdiği bu eser tevfik-i İlâhî ile hitâma ermiş, müellifin hayırla yâd edilmek duâsının insanlara ulaşmasına vesile olmuştur.

KAYNAKÇA

- Ahmed, Vedat S. (2016), “Bulgaristan Müslümanları Arasında Mevlid Geleneği”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 368-378.
- (2010) “Bulgaristan’da Dinî Kimliğin Korunmasında Mevlid’in Rolü”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin) Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara, ss. 434-445.
- Akarpınar, R. Bahar (2006), “Mevlid Törenlerinin Yapısı”, *Türkbilig*, ss. 38-63.
- Akdağ, Soner (2008), “Süleyman Çelebi’nin Mevlid’i Üzerine”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S: 36, ss. 81-98.
- Akkaya, Hüseyin (2003), *Abdülahad Nuri ve Divânı*, Kitabevi: İstanbul.
- Akkuş, Mehmet (2016), “Edebiyatımızda Mevlid Türü ve Mevlidler” *Mevlid Külliyyâtı*, C: II, (Ed. Mehmed Akkuş), Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları: İstanbul, ss. 11-23.
- Aksoy, Hasan (2004), “Mevlid (Türk Edebiyatı)”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C:29, ss.482-484), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- (2005) “Şemseddin Sivasî, Hayatı, Şahsiyeti, Tarikatı, Eserleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C: IX, S: 2, ss. 1-43.
- (2007), “Eski Türk Edebiyatı’nda Mevlidler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C: V, S: 9, ss. 323-332.
- (2011), “Şemseddin Sivasî Hayatı, Eserleri ve Mevlid’i” , *İlim Kültür Tarihinde Sivasiler Ulusal Sempozyum Tebliğleri*, 30 Nisan-1 Mayıs 2010, TSO Konferans Salonu: Sivas, ss. 141-159.
- (2012), “Türk-İslâm Edebiyatında Mevlid Türü, Süleyman Çelebi ve Mevlidinin Türk-İslâm Edebiyatına Tesirleri”, *İslâmî Türk Edebiyatı Sempozyumu*, ss. 163-171.
- (2016), “Şemseddin Sivasî ve Mevlidi”, *Mevlid Külliyyâtı*, C: II, (Ed. Mehmed Akkuş), Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları: İstanbul, ss. 261-354.
- Altunsu, Abdulkadir (1972), *Osmanlı Şeyhülislamı*, Ayyıldız Matba‘ası: Ankara.
- Aslantürk, A. Hümeysra (2010), “Süleyman Çelebi Mevlidi’nin Kur’ânî Kaynakları”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin) Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara, ss. 259-273.

- Atalay, Mehmet (2005), “Ebu’l-Feth el-Bustî’nin Kaside-i Nûniyye’sinin, Diyarbakırlı Said Paşa Tarafından Yapılan Türkçe Manzum Tercümesi” *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S: 27, ss. 145-154.
- Ateş, Ahmed (1954), *Vesiletü’n-Necât-Mevlid*, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Ateşoğlu, Kemal (2016), “Gürcistan’da (Acara-Batum’da) Mevlid Geleneğinin Önemi, İslâm’ı Koruma ve Yaşatma Açısından Rolü”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 391-393.
- Atlı, H. Halit (2014), *Örnek Çözümlemelerle Osmanlıca Edebî Metinler ve Arşiv Belgeleri*, 2. Baskı, Hayrât Neşriyat: Isparta.
- ‘Avfi, Muhammed (1361), *Lubâbu’l-elbâb*, (nşr. E.G. Browne, Tavzihat Kısmını İngilizceden Çev.: Muhammed-i ‘Abbasi), I-II, Tahran.
- Baki, Süleyman (2010), “Makedonya ve Kosova’da Mevlid Merasimleri Ne İfade Eder?”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara, ss. 446-457.
- Baltacı, Cahit (2004), “Mektep (Osmanlılarda Mektep)”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 29, ss.6 -7), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Banarlı, Nihad Sami (1963), “Büyük Nazîreler: Mevlid ve Mevlid’de Millî Çizgiler”, *İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi*, C: I , S: 1, ss. 2-24.
- (1971), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Millî Eğitim Basımevi: İstanbul.
- Baykal, Kazım (1999), *Süleyman Çelebi ve Mevlid*, (Haz: Kadir Atlansoy), Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu, Hünkâr Ofset: İstanbul.
- Bilgegil, M. Kaya (1989), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Enderun Kitabevi: İstanbul.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333), *Osmanlı Mü’ellifleri*, Matba‘a-i Âmire: İstanbul.
- Çelebioğlu, Âmil (1999), *Türk Edebiyatı’nda Mesnevi (XV. yy’a Kadar)*, Kitabevi Yayınları: İstanbul.
- Çetin, Nihad M. (1991), “Arûz”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: III, ss. 424-437), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Çetin, Osman (1987), “Tarihte İlk Resmî Mevlid Merâsimleri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C: II, S: 2, ss. 73-76.
- Davudoğlu, Ahmed (1974), *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, C: II, Sönmez Neşriyat A.Ş. Yayınları: İstanbul.

- Davudoğlu, Ahmed (1975), *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, C: III, Sönmez Neşriyat A.Ş. Yayınları: İstanbul.
- Davudoğlu, Ahmed (t.y.), *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, C: IX, Sönmez Neşriyat A.Ş. Yayınları: İstanbul.
- Davudoğlu, Ahmed (1983), *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, C: X, Sönmez Neşriyat A.Ş. Yayınları: İstanbul.
- Davudoğlu, Ahmed (1980), *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, C: XI, Sönmez Neşriyat A.Ş. Yayınları: İstanbul.
- Devellioğlu, Ferit (2005), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (22. Baskı), Aydın Kitabevi Yayınları: Ankara.
- Dilçin, Cem (2005), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Diyânet İşleri Başkanlığı (2013), *Hadislerle İslâm*, VII Cilt, 2. Baskı, Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Durmuş, İsmail (2004), “Mevlid (Arap Edebiyatı)”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 29, ss. 480-482), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- el-Aclûnî, Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed (2006), *Keşfü'l-hafâ ve müzilü'l-ilbas ammâ iştehere mine'l-ehâdis ala elsineti'n-nas*, (Thk. Abdülhamîd Hindavî), el-Mektebetül'l-Asriyye: Beyrut.
- el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî (H. 1422), *el-Cami'u's-Sahîh*, (Thk. Muhammed Züheyr b. Nasır), IX Cilt, Darü Tavki'n-Necât: yyy.
- el-Mervezî, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (2001), *el-Müsned* (Thk. Arnavut, Şuayb ve diğerleri), XLV Cilt, Müessesetü'l-Risâle: Dimaşk.
- el-Vânî, Mehmed b. Mustafâ (2014), *Vankulu Lügati*, (Haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları: İstanbul.
- el-Yemenî, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî (1985), *el-Muvatta'*, (Thk. Muhammed Fuad Abdülbaki) Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî: Beyrut.
- en-Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (2013), *Riyâzü's-Sâlihîn min Hadisi Seyyidi'l-Mürselîn* (Trc. M. Emin Özafşar, Bünyamin Erul), Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed Bin İsa Bin Sevre (1998), *es-Sünenü't-Tirmizî.*, (Thk. Beşşar 'Avvad Ma'rûf), VII Cilt, Dârü'l-Garbi'l-İslâmî: Beyrut.

- Ercilasun, Ahmet B. (2007), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, 4. Baskı, Akçağ Yayınları: Ankara.
- Eroğlu, Süleyman (2016), “Vesiletü'n-Necât'ta Ahenk Unsurları”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 218-233.
- Gafarov, Rahim (2016), “Günümüz Kırım'ında Mevlid Geleneği”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 386-390.
- Hatipoğlu, Haydar (1983), *Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi*, C: X, Kahraman Yayınları: İstanbul.
- Hatipoğlu, İbrahim (2005), “el-Mu‘cemü'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Hadîsi'n-Nebevî”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C:30, ss. 347-348), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Hızlı, Mefail (2016), “Mevlid'e Dair Bazı Bilgiler ve Belgeler”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 43-50.
- İbn Hallikan, Ebu'l Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed (1900), *Vefeyâtü'l-A'yan*, C: III-IV, Beyrut.
- İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem (1374/1955), *Lisânu'l Arab*: Beyrût.
- İpekten, Haluk (1994), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Arûz*, Dergâh Yayınları: Ankara.
- İpşirli, Mehmet (2006), “Nâ'ib (Osmanlılar'da)” *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 32, ss. 312-313), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Kara, Mustafa (2016), “Bursa'da Yazılan Bir Mevlid”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 280-294.
- Karacabey, Salih (2010), “Vesiletü'n-Necât'ın Hadis Açısından Analizi”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara, ss. 274-291.
- Karahan, Abdülkadir (1969), “560. Yılında Mevlid” *İslâm Medeniyeti (Dinî, İlmî, Fikrî Aylık Mecmua)*, Cilt: II, Sayı: 19, ss. 12-14.
- Karaman, Hayreddin ve diğerleri (2014) *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları: Ankara.

- Karataş, Ali İhsan (2016), “Osmanlı Toplumunda Mevlid Vakıfları -Bursa Örneği-” *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 34-42.
- Kemikli, Bilal (2015), *Ulu Cami'nin Bilge İmamı Süleyman Çelebi ve Mevlid*, Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Kemikli, Bilal (2016), “Süleyman Çelebi'nin Muhiti -Vesiletü'n-Necât'ın Yazıldığı Ortam Üzerine Bazı Değerlendirmeler-” *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 17-23.
- Kepecioğlu, Kâmil (2009), *Bursa Kütüğü*, C: IV. , Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları: Bursa.
- Kocakaplan, İsa (1992) *Açıklamalı Edebî San'atlar*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: İstanbul.
- Korkmaz, Zeynep (2014), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, (4. Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Köksal, Fatih (2011), *Mevlid-nâme*, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara.
- Kut, Günay (1998), “Anadoluda Türk Edebiyatı”, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, C: II, (Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA): İstanbul.
- Külekçi, Numan (2011), *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî San'atlar*, Akçağ Yayınları: Ankara.
- Macit, Muhsin (1996), *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Akçağ Yayınları: Ankara.
- Muallim Nâcî, (1312), *Lügat-i Nâcî*, (Haz. Ahmet Kartal), 2009, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Muderris-i Tebrizî, Mirzâ Muhammed 'Ali (1374), *Reyhânetu'l-edeb fî terâcimi'l-ma'rûfîn bi'l-kunyeti ve'l-lakab yâ kunâ ve elkâb*, I-VIII, Tahran.
- Mütercim Âsım Efendi (2013), *el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti-l Kâmûsi'l-Muhît (Kâmûsu'l Muhît Tercümesi)*, (Haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları: İstanbul.
- Okay, M. Orhan (1994), “Edebiyat-ı Cedîde”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 10, ss. 398-399), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul
- (2009), “Selâset”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 36, ss. 359), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.

- Okiç, M. Tayyib (1975), “Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercemeleri”, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, S:1, ss. 17-78.
- Onan, Necmeddin Halil (1998), *Açıklamalı Divan Şiiri Antolojisi*, Sosyal Yayınlar: İstanbul.
- Ökten, Saadeddin (2010), “Mevlid veya Bir Medeniyet Beyannâmesi”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara, ss. 31-48.
- Özel, Ahmet (2004), “Mevlid”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 29, ss. 475-479), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Özkan, Mustafa, Tören, Hatice ve Esin, Osman (2006), *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, (Genişletilmiş 2. Baskı), Filiz Kitabevi: İstanbul.
- Özkat, Mustafa (2011), *Münîrî (öl. 1521?)'nin Manzum Siyer-i Nebî'si*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü: İstanbul.
- Öztürk, Cemil (1993), “Dârülmü‘allimîn”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 8, ss. 551-552), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- (2000), “İdadi”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 21, ss. 464 -466), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- (2008), “Rüşdiye”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 35, ss. 300-303), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Pala, İskender (2005), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları: İstanbul.
- Pekolcay, A. Necla (2004), “Mevlid”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 29, ss. 485-486), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- (1954), “Süleyman Çelebi Mevlid’i Metni ve Menşei Meselesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, [İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi] [TDED], Cilt VI, ss. 39-64.
- (2010), *Mevlid*, (5. Baskı), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara.
- (1972), “Türkçe Mevlit Metinleri Hakkında”, *İslâm Medeniyeti*, C: III, S: 25, ss. 24-25.
- Râdüyânî, Muhammed b. ‘Ömer (1949), *Tercumânu'l-belâga* (nşr. Ahmed Ateş), İstanbul.
- Saraç, M. A. Yekta (2004), *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Gökkubbe Yayınları: İstanbul.

- Sezen, Tahir (2017), *Osmanlı Yer Adları*, (Genişletilmiş İkinci Baskı), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları: Ankara.
- Sofuoğlu, Mehmed (1987), *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, C: I / VII / VIII, Ötüken Neşriyat: İstanbul.
- Sofuoğlu, Mehmed (1988), *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, C: XIII, Ötüken Neşriyat: İstanbul.
- Sofuoğlu, Mehmed (1989), *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, C: XIV/ XV / XVI, Ötüken Neşriyat: İstanbul.
- Soyyigit, Osman Zeki Mollamehmetoğlu (t.y.), *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, C: VI, Yunus Emre Yayınları: İstanbul.
- Şeker, Mehmet (2004), “Osmanlı’da Mevlid Törenleri” *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 29, ss.479-480), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- (2016), “Teşrifât-ı Kadîme’ye Göre Mevlid Alayı” *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 51-58.
- Şemseddin Sâmî, (1317), *Kâmûs-ı Türkî*, (6-7. Basım), 2013, Kapı Yayınları: İstanbul.
- Timurtaş, Faruk K. (1971), “Mevlid Hakkında”, *Diyânet İlmî Dergi Diyânet İşleri Başkanlığı Dergisi*, Cilt: X, Sayı: 108-109, ss. 177-181.
- (1972), *Mevlid (Vesiletü’n-Necât)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: İstanbul.
- Top, Yılmaz (2017), “Ayasofya Hatîbi Hamdullâh Hamdî (ö. H.983/1575?)’nin Mevlûdü’n-Nebî’si”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C: X, S: 19, ss. 345-432.
- Ünver, İsmail (1977), “Ahmedî’nin İskendernâmesi’ndeki Mevlid Bölümü”, *TDAY Belleten*, ss. 355-411.
- Wellek, Rene ve Warren, Austin (1983), *Edebiyat Biliminin Temelleri* (Çev. Ahmet Edip Uysal), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- Yavuz, Kemal (2016), “Mevlidin Türkçe Kaynakları, Şerhleri ve Mevlid Metni Üzerine”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 61-84.
- Yavuz, Kemal (2013), “Türk Şiirinde Nazire”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* X, ss. 359-424.
- Yeğin, Abdullah (2003), “İslâmî, İlmî, Edebî, Felsefî Yeni Lûgat”, Hizmet Vakfı Yayınları: İstanbul.

Yesenkoviç, Amina Şilyak (2010), “Bosna’da Dinî Kimlik Problemi ve Mevlid”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara, ss. 458-476.

Ziyâ Paşa (1311), *Mukaddime-i Harâbât*, Matba‘a-i Ebûzziyâ: İstanbul.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda Bulunan Arşiv Belgeleri

BOA. , MF. MKT. , 160 / 118.

BOA. , MF. MKT. , 162 / 20.

BOA. , MF. MKT. , 225 / 8.

BOA. , MF. MKT. , 271 / 44.

BOA. , MF. MKT. , 333 / 31.

BOA. , MF. MKT. , 339 / 29.

BOA. , MF. MKT. , 340 / 44.

BOA. , MF. MKT. , 349 / 25.

BOA. , MF. MKT. , 354 / 5.

BOA. , MF. MKT. , 364 / 21.

BOA. , MF. MKT. , 367 / 65.

BOA. , MF. MKT. , 368 / 59.

BOA. , MF. MKT. , 378 / 55.

BOA. , MF. MKT. , 441 / 40.

BOA. , MF. MKT. , 461 / 57.

BOA. , MF. MKT. , 478 / 10.

BOA. , MF. MKT. , 505 / 10.

BOA. , MF. MKT. , 515 / 41.

BOA. , MF. MKT. , 517 / 17.

BOA. , MF. MKT. , 520 / 25.

Kur'ân-ı Kerîm, el-Ankebût Sûresi: 29/52

el-A'râf Sûresi: 7/ 205

el-Ahzâb Sûresi: 33/21

el-Ahzâb Sûresi: 33/ 56

el-Ahzâb Sûresi: 33/41

el-Alak Sûresi: 96/ 3

el-Bakara Sûresi: 2/285-286

el-Enbiyâ Sûresi: 21/107

el-Fâtîha Sûresi: 1/1-7

el-Haşr Sûresi : 59 /22

el-Haşr Sûresi: 59/ 22-23

el-Hicr Sûresi: 15/ 94

el-İhlâs Sûresi: 112/1-4

el-İsrâ Sûresi: 17/1

el-İsrâ Sûresi: 17/96

el-Kalem Sûresi : 68/ 4

el-Kalem Sûresi: 68/4

el-Kamer Sûresi: 54/ 1

el-Müzzemmil Sûresi: 73/8

en-Necm Sûresi: 53/17

en-Necm Sûresi: 53/9

er-Ra'd Sûresi: 13/43

et-Târik Sûresi: 86/ 3

ez-Zümer Sûresi: 39/53

Tahiyyat Duâsı

EKLER

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

نوع محرر	نومردک	تاریخ	خلاصه	سودی	تاریخ تسدیری
تاریخ ۱۲۶۰	۱۲۶	۱۲۶۰		توی	۱۲۶۰

اطنه و دیقه معارف مدرسه

احمد اولی

قوزانه مفتی مشرفی معلم اول محمد توفیق زکریا جریسی کوشی اولیغنه بجهت اظهار حادی طوس منکته ترمیم

معلم اول احمد علوانی طفره دار دادند و عیال مطابته تدبیر داره سلسله خوار صغیر ایلان منکته ترمیم

بجای حقن خود رکنه استعاره کی وقوعه اولیغنه سایه بوی بصره طوس دارایه بونه اجله

احمد اولیغنه صمد رضا کوشی اولیغنه شوقف ایدونرقه طفره استعاره افاده قنوه اولیغنه تفریح تلف

بیت

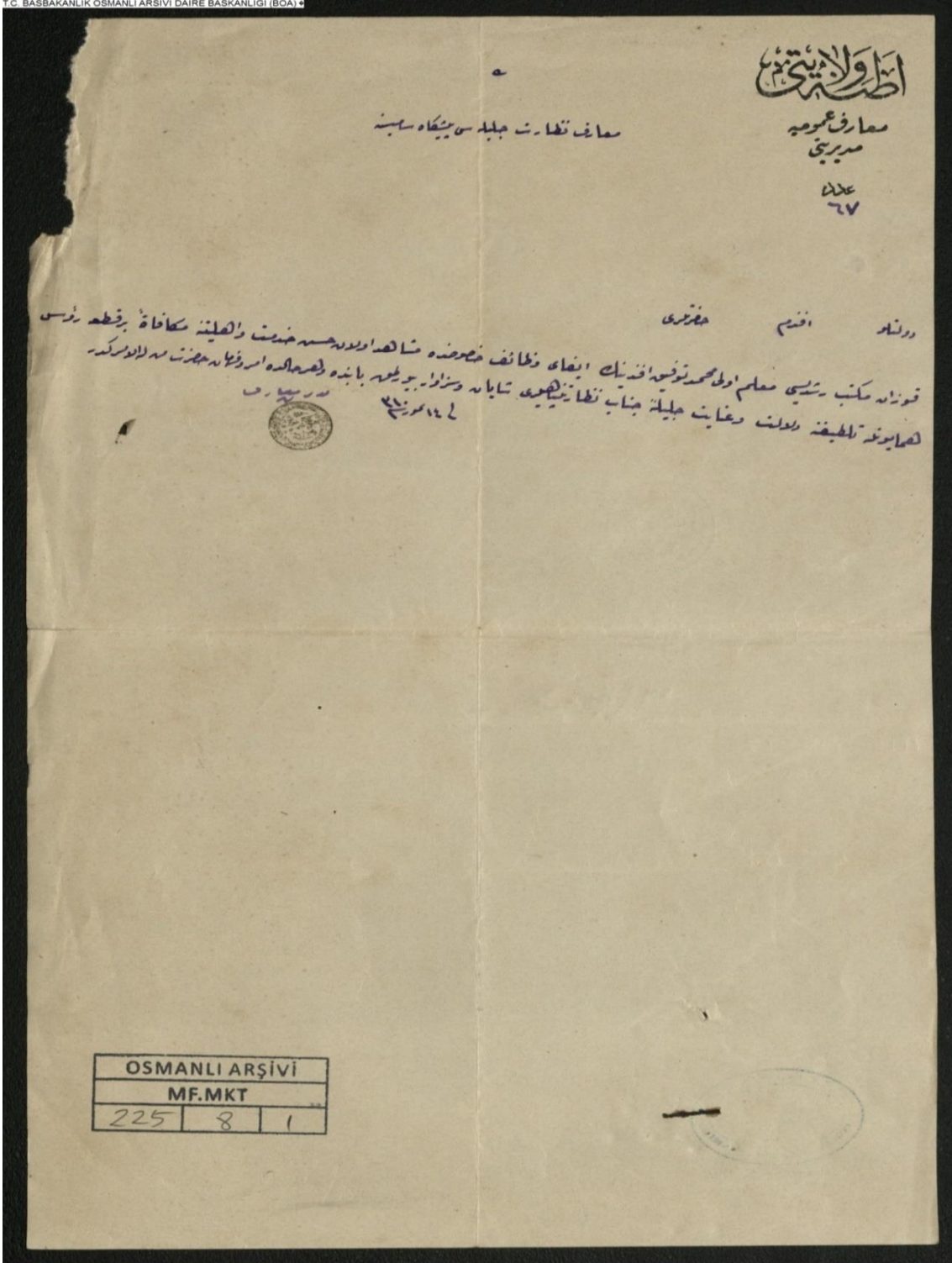
۱۲۶۰

۱۲۶۰

OSMANLI ARŞIVI	
MF.MKT	
160	118

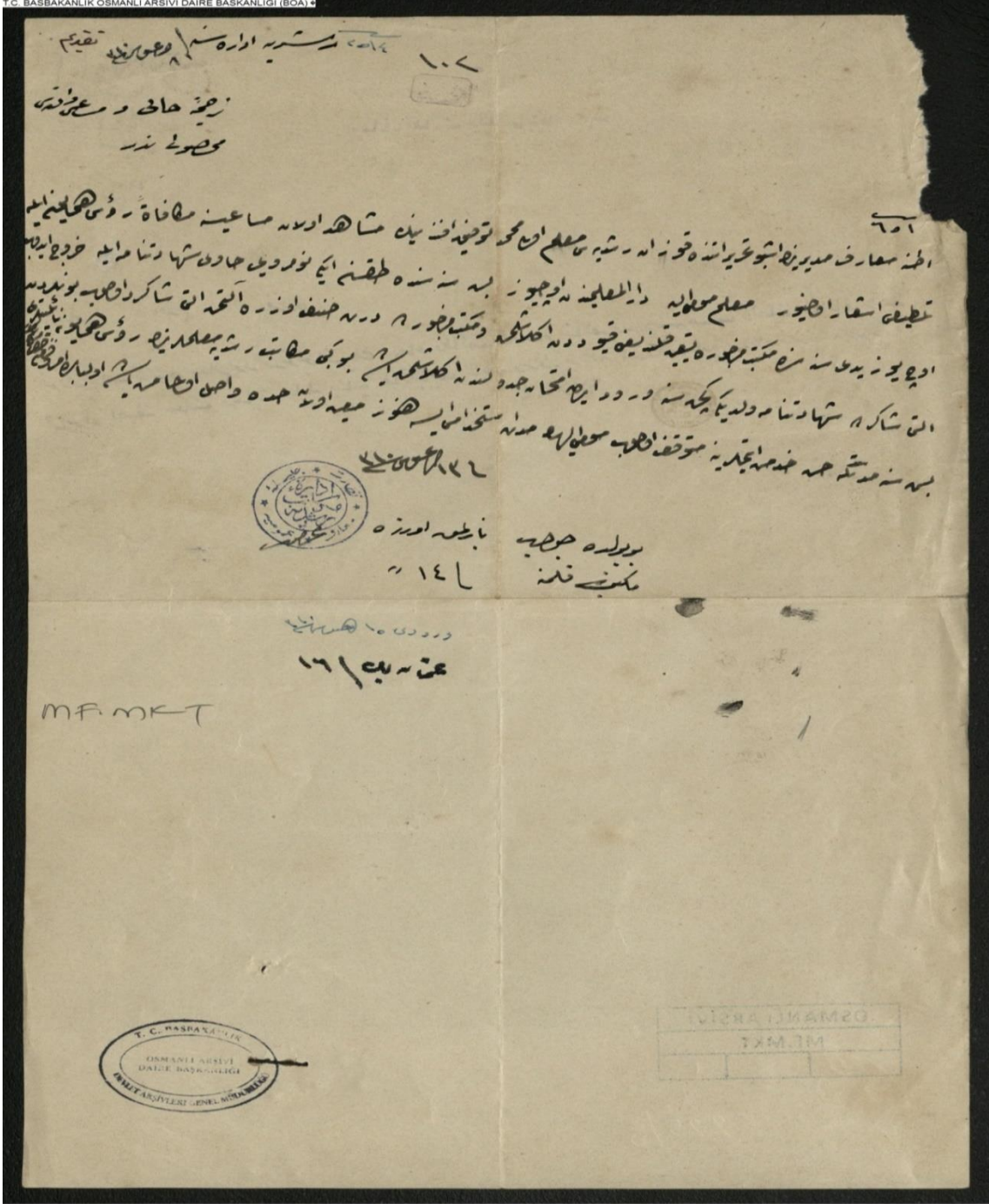
MF.MKT.00160.00118.001

EK 1: Kozan Rüşdiyesi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi'nin Tarsus Rüşdiyesi Muallim-i Evveli Ahmed Hilmi Efendi ile Becâyişlerinin Tarafların Rızâsı ile Olacağına Dâir

MF.MKT.00225.00008.001

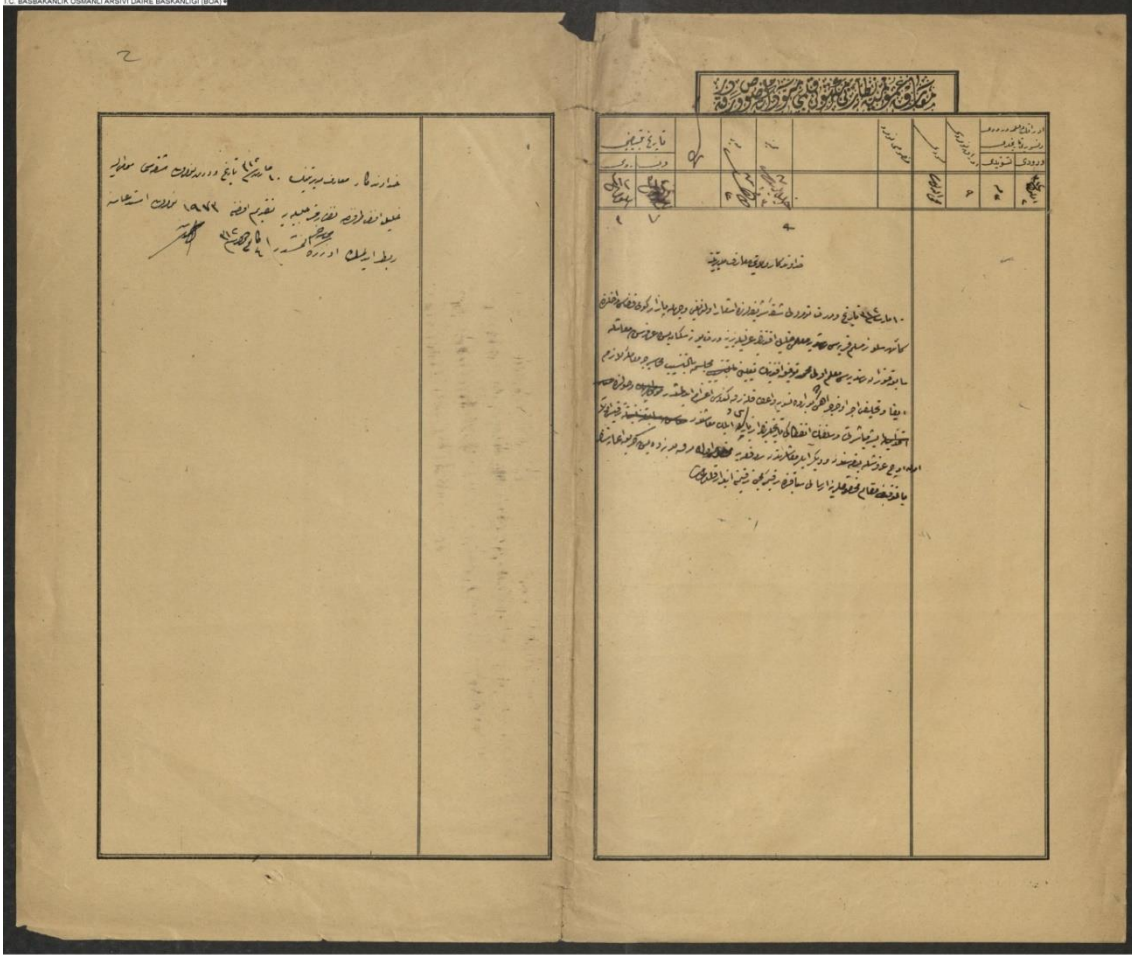
EK 2: “Kozan Mekteb-i Rüşdiyesi Mu‘allim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi’nin ifâ-yı vezâif husûsunda müşahede olan hüsn-i hizmet ve ehliyetine mükâfâten bir kat‘-ı ru‘ûs-i hümâyûnla talâtî”nin Talep Edilmesi

MF.MKT.00225.00008.001

EK 2.1: “Mekâtib-i Rüşdiye mu‘allim-i evvellerinden hüsn-i hizmetleri müşâhede olanların ru‘ûs-i humâyûnla taltifi lâefl beş sene istihdâm edilmelerine mütevâkif olup” Mehmed Tevfik Henüz Bu Süreyi Tamamlamadığı vb. Gerekçeleriyle Taltif Edilemeyeceği

Ayrıca “Mehmed Tevfik’[in] Dârülmü‘allimîn’den üç yüz beş senesinde doksan iki numarayı hâvî şehadetnâme ile hurûc idüb üç yüz yedi senesinde mekteb-i mezkûre ta‘yîn kılındığı[nın] kuyuddan anlaşılması” olduğu

MF.MKT.00333.00031.011

EK 3.2: “Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyesi Mu‘allimi Halil Efendi’nin yerine dört yüz seksen beş gurusu ma’âşla sâbık Kozan Mu‘allim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi’nin ta’yini”

حضرتی جناب نظامتہا جہری بیہدیغ وار زائدہ بیویشی بائج امر و ضرمانہ

لورد
۱۴

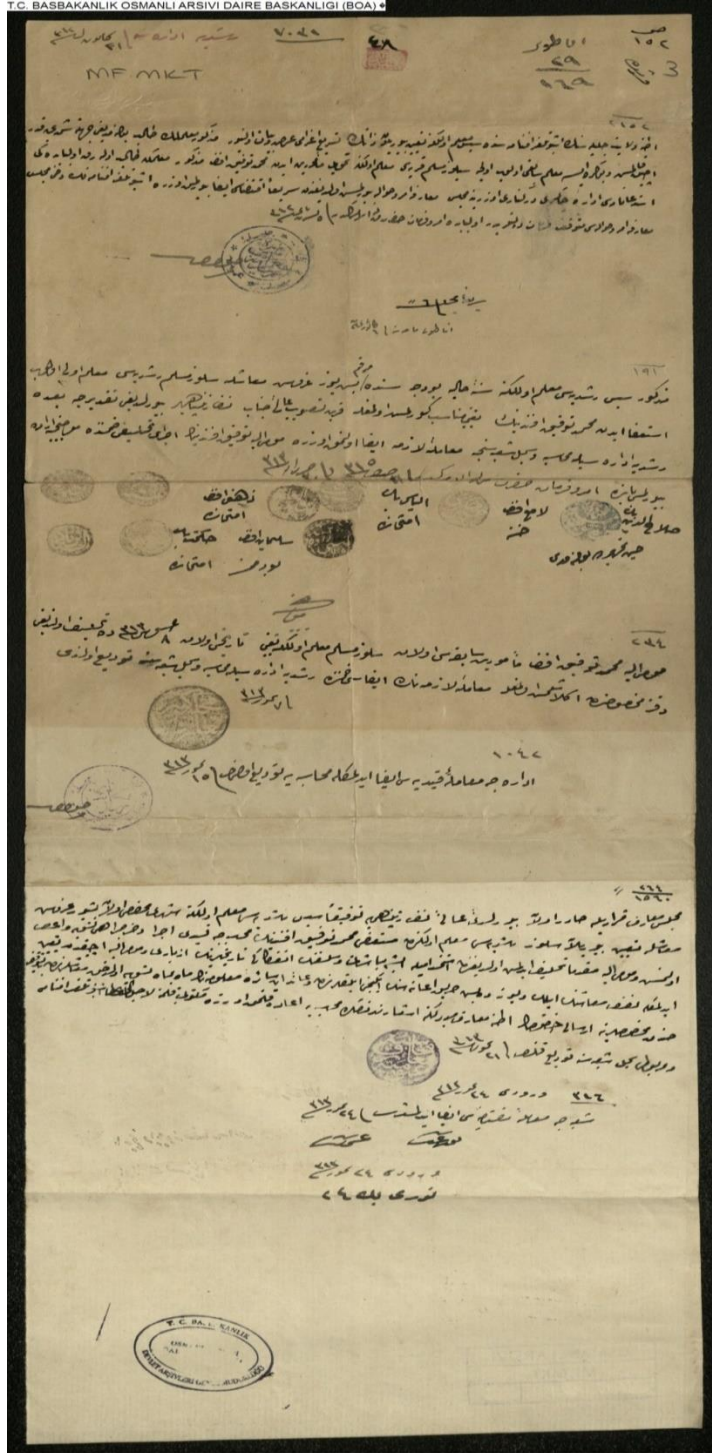
دولتو افغ حضرتی
داعترتہ لری سایہ عینہ اصخانہ لری سنہ عالیہ ابولک اولہ و چند برو خد و ذفا - ولایتی داخلہ بائج کوی قضیہ تابع سلوز مسلم قریہ
کتب رشیدی معلم اولفکندہ استخام اولفکندہ ایضہ ہر قضیہ اولیہ لیک و وجود جہدیہ مطرب اولیہ دوچار اولدیغ ضعیف و جیغنی نونکون
نہاید ایتکدہ اولدیغ جہدیہ عصہ و تھارینہ جرات ایلمک شوریسانت و ناشاع حالہ مرصہ ہنوز منحل اولوب بسہ التسنہ دبر و معلمی بولدیغ قوزلہ
کتب رشیدی معلم اولفکندہ و باضود او حوالہ آب و کولوب اولشسہ اولدیغندہ قوزلہ ساکو فارص ذوالقدریہ کتب رشیدیہ سنک حسہ خط ایلم
برابر معلم اولفکندہ بوردہ تحویل مغوربتہ اجلسی خلیفہ سنک جلید حضرت نظامتہا جہری بیہدیغ وار زائدہ بیویشی بائج امر و ضرمانہ
حضرت صدر الامکدہ

OSMANLI ARŞIVI		
MF.MKT		
349	25	1

MF.MKT.00349.00025.001

EK 4: Mehmed Tevfik "Hudâvendigar Vilâyeti dâhilinde Pazarköy Kazâsı'na tâbî Selöz Müslim Karyesi Rüşdiye mu'allim-i evveliginde istihdâm olunmakta ise" de Sıhhati İçin Tekrar Kozan'a Tayînini Talep Etmesi

MF.MKT.00364.00021.003

EK 5.1: “Mezkur Sis [Kozan] Rüşdiyesi mu‘allim-i evvelligine sene-i hâliye bûdcesinde merkûm beş yüz guruş ma’âsla Selöz Müslim Rüşdiyesi mu‘allim-i evveli olup istifâ eden Mehmed Tevfik Efendi’nin ta’yîni[nin] münâsib görülmüş...” Olduğuna Dâir

آب و هوا سید اقتراح ایسه میکنند نای تحویل مأموریتی غرض سوزم خلاصه راپور سینه اعطاس بر حاضری حاد اولوب قلم
 مقروض الرحمیه ققیم واردنده معاینه سینه اجزایه دوچار اولیغی امراضی سینه راپورک اعطایه بانج محلی عسکری و سید
 طبابتدین حواله بوردلاند سینه اولوقلم تاریخی و معالی مکتب رشیدی لوی خوزانه محمد توفیق مهر واضایه مهر
 مرضی اولاند استدعا مویجیم بالمشاوره اجرا قلنامه معاینه طبعده مهملیه محمد توفیق اخذله مدت مدیده دیندی دویچار اولوب
 نسیم مرضی معضمانه طاهر و بوندان بیجی اولاند فقر الیم عمیه و ضعیفیت عمومی و عیال سینه دخی سوزم هضم معدنا فرجه
 و هبوط قویله بقیه درجه ده ضعیفیت عمومی دویچار اولوقلم سینه ایسه و لهرنه قدر بوزام سینه اولاند تدریجی لازیم اجرا
 ایسه ایسه ده اسپانیه دویچار سینه بر غمره کوریم میکنند سینه الیم اعاده عافیتی ایجهه آب و هوا سلی لطیف و
 مزارعده بری بر کله تحویل مأموریتیه طبایر لوزم قلمی کوریم سینه ایجهه الیم بال تنظیم نظام عایدیه ققیم قلم

عسکری طیبی قول اعطاس

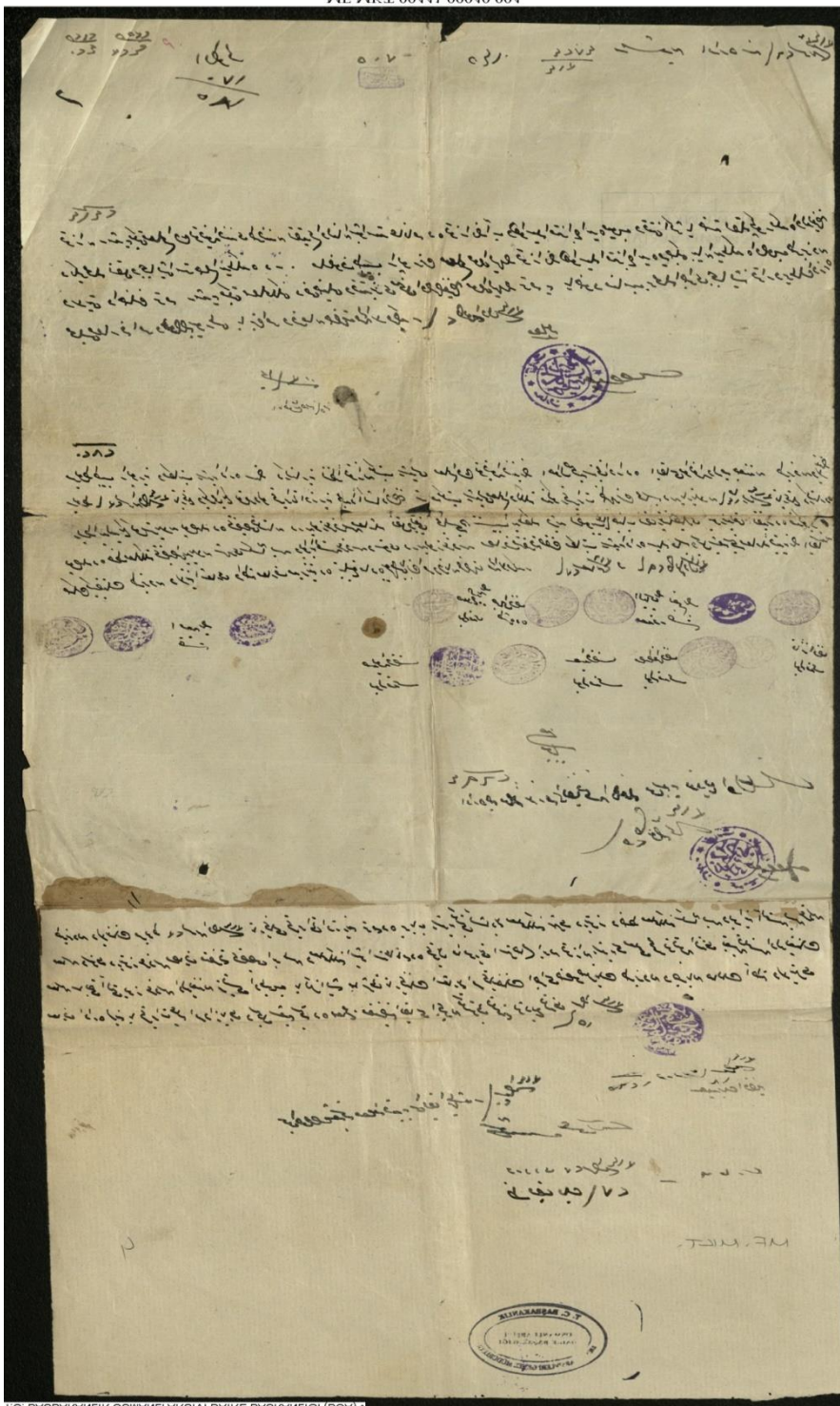
خوزانه قلمی سید طیبی

OSMANLI ARŞIVI		
MF.MKT		
۷۷۶	۱۰	۳

MF.MKT.00441.00040.003

EK 6: "... mûmâileyhin îade-i âfiyeti için âb ve havâsı latîf ve maraz-ı gamdan berî bir mahalle tahvil memuriyetine tubben luzûm-u kat'î görülmesine mebnî rapor ..."

EK 6.1: “Terme’de bir bâb rüşdiye mektebi küşâdıyla mu’allimligine şehri dört yüz ve hat mu’allimligine seksen beş ve dîvânîye altmış beş gurus ma’âş ve senevî dört yüz gurus mesârîf-i mütefârîki tahsîs edilmiş ve mu’allimligine” Kozan Rüşdiyesi Muallimi Mehmed Tevfik Efendi Tayîn Kılınmış Olduğuna Dâir

رَبِّ لِيْتِرْ وَلَا تَعْتِرْ رَبِّ تَمَّ بِهَا خَيْرٌ وَبَدْرٌ

رَبِّ لِيْتِرْ وَلَا تَعْتِرْ رَبِّ تَمَّ بِهَا خَيْرٌ وَبَدْرٌ

علم انشا کفر کسی استبدی منقول اوله جوی طرز اوزره یازه بیلک قاعده لرند عبارتایسه در بر طقم شرطی وار در برنجی شرطی
اختراع مراد کده بکسه یازه معنی اوله کونجه دوش بیلک و جمله سنی قبینه خاطر مقدمه بیهانده یانی یاز کیمه اوزود اوزادیه
۱۱۱ لایحه اوله
روم کده سده معلم اول

ابو طاهر صلب - سید - معلم محمد رفیع - اقامتک حضرتی اربینقی صلیبه اولو -

ل

OSMANLI ARŞIVI		
MF.MKT		
478	10	3

MF.MKT.00478.00010.003

EK 7: Mehmed Teyfik Efendi'nin Hat Muallimliği Vazifesini İcrâ Edebilmesi İçin Gerekli Görülen Numûne Hat (sülüs ve rik'a) Desti Varakası

Handwritten numbers and administrative markings at the top of the document, including '۱۸۶' and '۲۴۹.۸'.

Handwritten text in Ottoman Turkish script, likely a formal decree or report, starting with 'طرح و چهارم در زمین استوار و فستق و ...'

Handwritten signature or name in Ottoman script.

Handwritten text in Ottoman Turkish script, continuing the administrative content of the document.

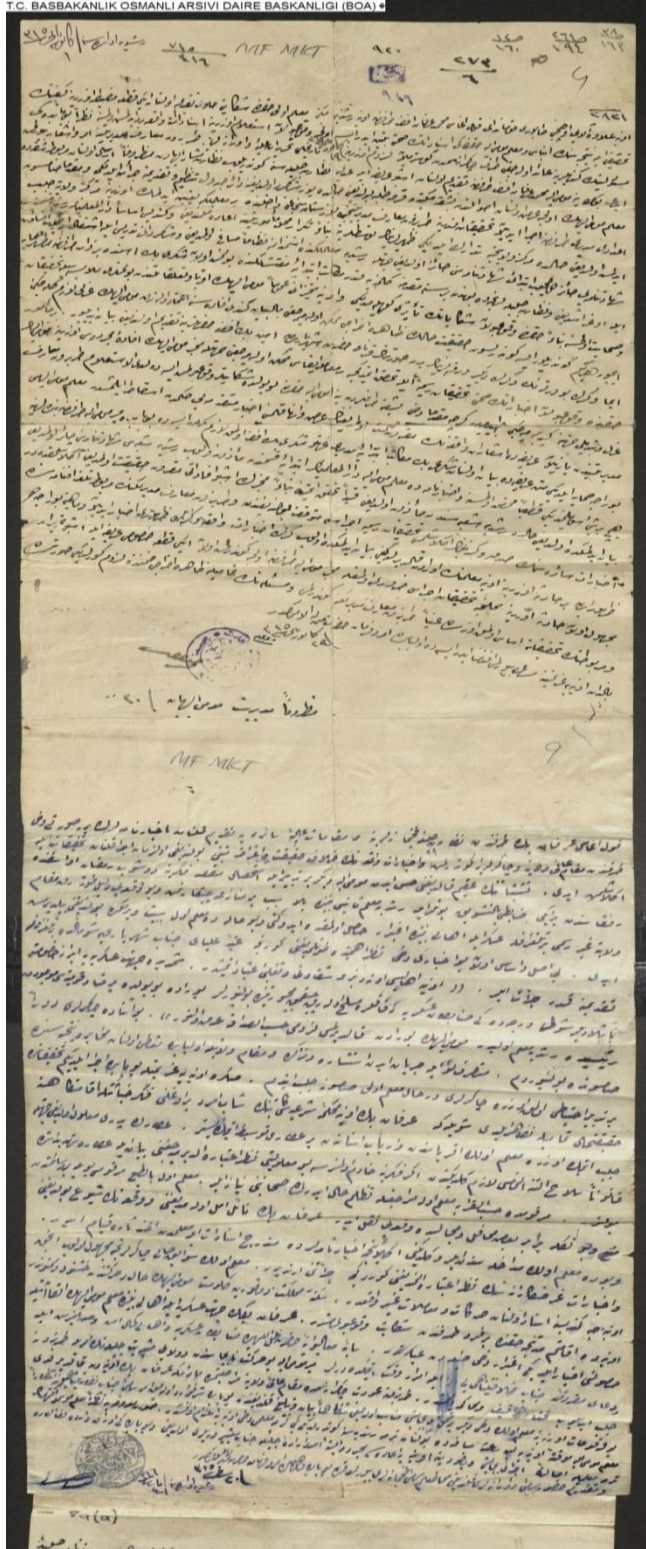
Handwritten text in Ottoman Turkish script, located below the row of seals.

Handwritten text in Ottoman Turkish script, continuing the document's content.

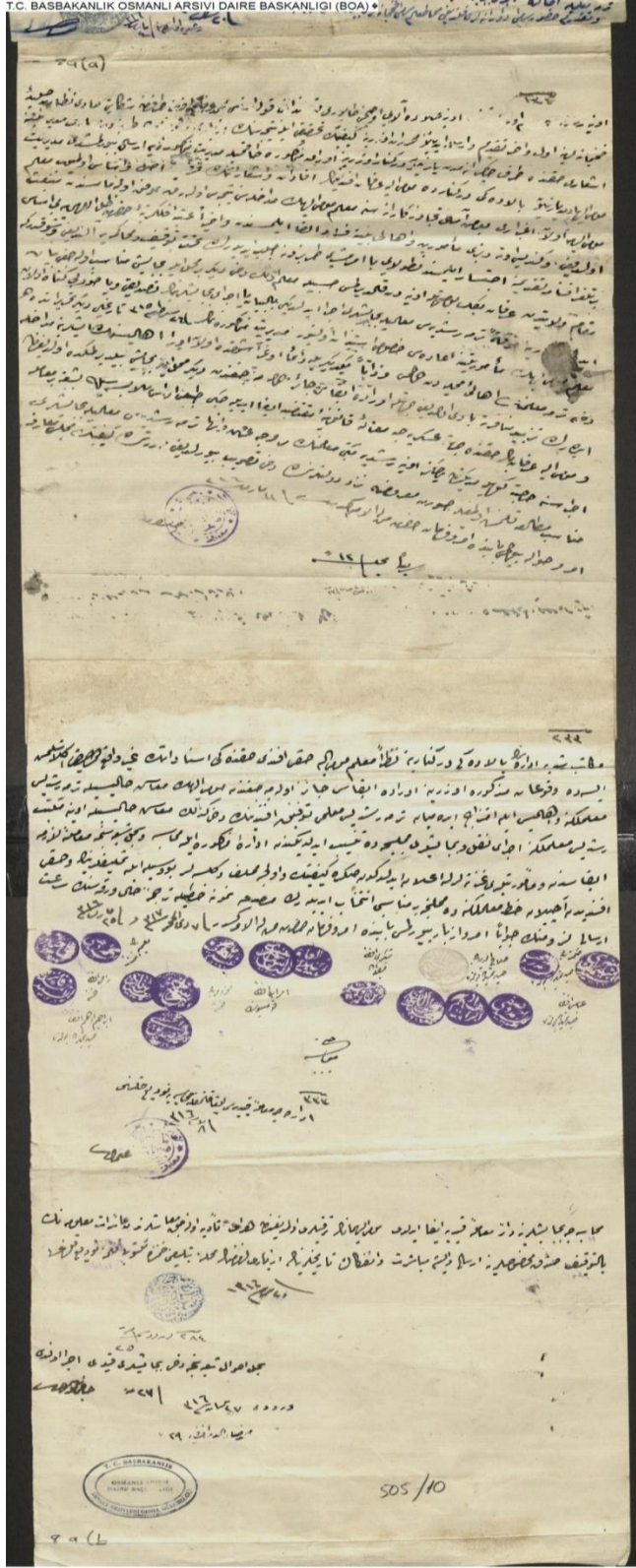

Handwritten text at the bottom of the document, including a date 'در روز ۱۱'.

EK 7.1: Mehmed Tevfik Efendi'nin "... numûne hattı ta'lîm-i hatta kâfi olduğundan hat mu'allimliğinin dahi mahsus olan ma'âşla uhdesine ilâve olunacağı ..."

EK 8.1: “ ... mu‘allim-i mûmâileyh muvakkaten [Hakkı Efendî] Ünyeye beş saat mesâfede bulunan Terme Rüşdiyesine gönderildiği gibi Terme Mu‘allimi dahi Ünyeye istihdâm olunmuşdır ... ” Kararı

MF.MKT.00505.00010.008

EK 8.2: Ünye Rüşdiyesi Mekteb-i Muallimi Hakkı Efendi'nin Terme Rüşdiyesi Muallimi Mehmed Teyfik Efendi İle Becâyişleri Kararı

صاری تفهید

طریق زوایا

معارف نایب

عزیز
۷۷

مردودہ جملہ لیکچر
ہو ایک درجہ داخلہ دست و جو تفصیلی دای زادہ علی و زادہ نجفی داخلہ ہ صاری سبباً نہ تفصیلی بی محمود جواد و کی گری فیہ لکچر
مبارک و تلامذہ حسابات و امور حساباتک رفیقہ و سیرہ کی تفسیر ایام تعطیل و ہ فکروہ قصارہ و غیرتہ سلسلہ روشنی اونہ قضای کتب دستوری
سعی اولی گندہ ترمیمہ فیہ طرقتہ نہ سید عالمہ و سیرہ معروفہ زینت لیلی ایام اول و جملہ ترمیمہ لکچر دای مع حساب زادہ لکچر
پوشندہ انجمنہ اولیابا مع امر و فرمانہ جملہ نہ تہ اولیہ لکچر ایام جمہورہ و سیرہ معروفہ

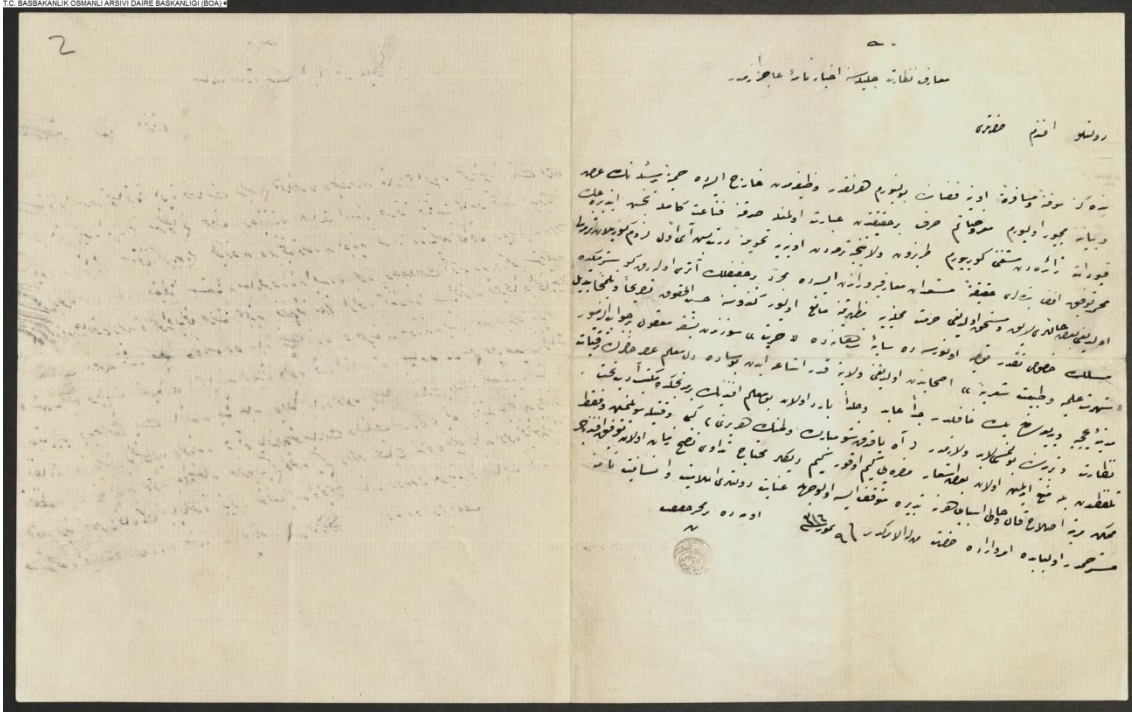
صاری لکچر

OSMANLI ARSIVI		
MF.MKT		
517	17	1

MF.MKT.00517.00017.001

EK 9: Ünye Mekteb-i Rüşdiyesi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik'in "Eyyâm-ı Ta'filiyyede" Memleketine Girmek Maksudıyla İzin Talebi

MF.MKT.00520.00025.001

EK 10: “... muvakkaten ve misafireten Ünye Kazasında bulunduğu ...”nu İfâde Eden Bir Kimsenin İsimsiz Şikâyet Mektubu

2

1881

مصارف نظامی قلمی و ریختن و ریختن

تاریخ	مبلغ	شرح	ملاحظات
1881

از این جهت که...

از این جهت که...

از این جهت که...

MF.MKT.00520.00025.002

EK 10.1: "... hakikat mührüyle irsal kılınmış mühr-i mezkur ..." İle Gönderilen Mektuptaki Konuların İncelenmesi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı: YILDIZ, İlnur
Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	-
Lisans	Trakya Üniversitesi	2009